

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANABİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE HABER
FİLMLERİNDE PROPAGANDA

Elanur KARAASLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Tunç BORAN

Çankırı – 2023

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANABİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE HABER
FİLMLERİNDE PROPAGANDA

Elanur KARAASLAN
ORCID: 0000-0002-2147-8842

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Tunç BORAN

Çankırı – 2023

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	IV
TEZ KABUL VE ONAY	V
ÖNSÖZ	VI
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR	IX
TABLO LİSTESİ	X
GÖRSEL LİSTESİ.....	XI
1. GİRİŞ	1
İKİNCİ BÖLÜM: PROPAGANDA.....	7
2.1. PROPAGANDANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	7
2.1.1. Tanım ve Kavram Açısından Propaganda.....	8
2.1.2. Tarihsel Gelişimi Açısından Propaganda	10
2.2. PROPAGANDANIN AMACI VE KAYNAĞI	19
2.3. PROPAGANDANIN ÖZELLİKLERİ.....	21
2.4. PROPAGANDA TEKNİKLERİ.....	23
2.4.1. Ad Takma (Name Calling)	25
2.4.2. Gösterişli Genelleme (Glittering Generality).....	25
2.4.3. Transfer.....	25
2.4.4. Tanıklık (Testimonial)	25
2.4.5. Halktan Biri (Plain Folks).....	26
2.4.6. Kâğıt Derme (Card Stacking)	26
2.4.7. Herkes Yapıyor/ Sürü Psikolojisi (Band Vagon).....	26
2.5. PROPAGANDA TÜRLERİ.....	27
2.5.1. Sahası Bakımından Propaganda.....	27
2.5.1.1. İç Propaganda.....	27
2.5.1.2. Dış Propaganda	27
2.5.2. Kapsamı Bakımından Propaganda.....	28
2.5.3. Konusu Bakımından Propaganda Türleri	28
2.5.3.1. Siyasi Propaganda	28
2.5.3.2. Ekonomik Propaganda	29
2.5.3.3. Askeri Propaganda	30
2.5.3.4. Kültürel Propaganda.....	30

2.5.4. Kaynağına Göre Propaganda	30
2.5.4.1. Beyaz (Açık) Propaganda	30
2.5.4.2. Kara (Sinsi) Propaganda	31
2.5.4.3. Gri (Bulanık) Propaganda	33
2.5.5. Kullanışı ve Amacı Bakımında Propaganda	34
2.5.5.1. Stratejik Propaganda	34
2.5.5.2. Taktiksel Propaganda	35
2.5.5.3. Takviye Edici Propaganda	35
2.5.5.4. Karşı Propaganda	37
2.6. PROPAGANDA KURALLARI.....	37
2.6.1. Yalınlık ve Tek Düşman Kuralı.....	37
2.6.2. Büyütme (Şişirme) ve Bozma Kuralı	39
2.6.3. Tekrarlama (Düzenleme) Kuralı	40
2.6.4. Aşılama (Geçiş Evresi) Kuralı.....	41
2.6.5. Birlik ve Bulaşma Kuralı	41
2.7. PROPAGANDA VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI	42
2.7.1. Gazete	43
2.7.2. Radyo	44
2.7.3. Afiş	45
2.7.4. Televizyon	46
2.7.5. Sinema	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: PROPAGANDA VE SİNEMA	49
3.1. Sinema Kavramı	49
3.2. Sinemanın Tarihsel Süreci.....	50
3.3. Sinema ve Propaganda İlişkisi.....	52
3.4. Sinemanın Propaganda Aracı Olarak Kullanımına Örnekler	53
3.4.1. Sovyet Rus Sinemasında Propaganda.....	54
3.4.2. Nazi Almanyası Sinemasında Propaganda	56
3.4.3. Amerikan Sinemasında Propaganda	58
3.5. Türk Sinemasında Propaganda	62
3.5.1. Osmanlı Döneminde Sinemada Propaganda.....	63
3.5.2. Cumhuriyet Dönemi Sinemada Propaganda.....	65
3.5.3. Demokrat Parti Dönemi Sinemada Propaganda	69
3.5.4. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü	71
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	73
HABER FİLMLERİNİN ÇÖZÜMLEMELERİ	73

4.1. DEMOKRASİ SÖYLEMİ KAPSAMINDA SEÇİM FİLMLERİNDEKİ PROPAGANDALAR.....	73
4.2. İKTİDAR VE MUHALEFET İLİŞKİSİNDE ATATÜRK TEMSİLİ.....	86
4.3. MİLLİ BAYRAMLAR VE TOPLUMSAL BELLEK.....	91
4.4. DEMOKRAT PARTİ’NİN MİLLİ EĞİTİM POLİTİKASI VE ÜNİVERSİTELER.....	101
4.5. DEMOKRAT PARTİ VE HAVA HARP OKULUNUN AÇILIŞI	105
4.6. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ MİLLİ BİR DAVA OLARAK KORE SAVAŞI.....	107
4.7. MİTİNGLERDE VE YURT ZİYARETLERİNDE MİLLİ İRADE VE DEMOKRASİ SÖYLEMİ.....	113
4.8. TARİHİN VE GEÇMİŞİN İNŞASI	125
4.9. DEMOKRAT PARTİ’NİN SANAYİLEŞME ANLAYIŞI	131
4.9.1. Çimento Sanayii.....	132
4.9.2. Dokuma Sanayii.....	136
4.9.3. Şeker Sanayii	138
4.9.4. Demir-Çelik Sanayii	143
4.9.5. Kâğıt Sanayii.....	145
4.10. DEMOKRAT PARTİ ULAŞIM POLİTİKASI.....	146
4.10.1. Karayolları	146
4.10.2. Demiryolları.....	150
4.10.3. Limanlar.....	154
4.11. SU İŞLERİ.....	156
4.12. DEMOKRAT PARTİ VE TARIM POLİTİKALARI.....	158
4.13. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ SAĞLIK VE SOSYAL GÜVENLİK.....	160
4.14. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ ELEKTİRİK VE BARAJLAR.....	162
4.15. DEMOKRAT PARTİ VE PETROL POLİTİKALARI.....	164
4.16. DEMOKRAT PARTİ VE GÖÇMEN POLİTİKALARI	166
4.17. FİLMLERDE SİNEMASAL ANLATIMI SAĞLAYAN ÖGELER	172
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	174
KAYNAKÇA.....	177

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım *Demokrat Parti Döneminde Haber Filmlerinde Propaganda* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe özenle uyduğumu, tez içerisindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu, doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntı için kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu; ayrıca, yazılı izin alınmış olması dışında tezde herhangi birisine ait kişisel veri bulunmadığını, tezin bizzat teslim ettiğim basılı veya elektronik kopyasında bulunan bana ait kişisel verilerin tezde yer alması için izin verdiğimi ve telif hakkı başkasına ait olan yazılı, görsel, işitsel veya başka biçimdeki herhangi bir malzemenin ancak bilimsel etik ilkeleri çerçevesinde ve/veya gerekli izinler alınarak tezde kullanıldığını beyan ederim.

16/01/2023

Elanur Karaaslan

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

Elanur Karaaslan tarafından hazırlanan *Demokrat Parti Dönemi Haber Filmlerinde Propaganda* başlıklı bu çalışma 16/01/2023 tarihinde yapılan Tez Savunma Sınavı sonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Danışman	: Doç. Dr. Tunç Boran	İmza:.....
Üye	: Doç. Dr. Özcan Demir	İmza:.....
Üye	: Doç. Dr. Gökhan Demirkol	İmza:.....

ONAY

Bu tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yönetim Kurulunun 26/12/2022 tarih ve 38 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ersoy YILMAZ
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Demokrat Parti Dönemi Haber Filmlerinde Propaganda adlı çalışmada, DP dönemi siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda yaşanan değişimlerin haber filmlerinde propaganda açısından kullanımı ele alınmıştır. İktidar varlığını korumak ve sürdürebilmek için kitle iletişim araçlarını özellikle sinemayı bir araç olarak kullanmıştır. Geniş kitlelere ulaşabilen sinema aracılığıyla sürdürülen propaganda faaliyetleri ise büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda DP dönemi Kültür ve Turizm Bakanlığında yer alan haber filmlerinin kitleye iletmek istediği mesajlar propaganda açısından incelenmiştir.

Tez çalışması boyunca her aşamada yardımını ve sonsuz anlayışını yanımda hissettiğim değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Tunç Boran'a teşekkür ederim. Jüri üyelerim, Doç. Dr. Gökhan Demirkol'a ve Doç. Dr. Özcan Demir'e çalışmamı dikkatlice okuyup önemli eleştirilerde bulunmaları ve çalışmamın eksik yönlerini tamamlamaya yardımcı oldukları için teşekkür ederim. Demokrat Parti dönemi haber filmlerine erişebilmem için Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü arşivinden faydalanmam konusunda her türlü kolaylığı gösteren Sayın Hilal Kiremitçi ve Şeyda Bahriye'ye teşekkürlerimi sunarım. Son olarak sevgili anneciğime, babacığım ve biricik kız kardeşlerime sonsuz sevgi ve hoşgörülerini ile hayatımın her anında ve her koşulda verdikleri maddi ve manevi destekler için teşekkürü borç bilirim.

16/01/2023

Elanur Karaaslan

ÖZET

Tezin Başlığı : Demokrat Parti Döneminde Haber Filmlerinde Propaganda

Tezin Yazarı : Elanur Karaaslan

Danışman : Doç. Dr. Tunç Boran

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Propaganda bireyin ve toplumun gelişimi ve değişimi sürdükçe birçok alanda farklı biçimlerde yer almıştır. Öyle ki propagandanın tarihsel gelişimi teknolojinin gelişimiyle bağlantılıdır. Kitle iletişim araçlarının toplumsal yaşamın bir parçası olması propagandanın kullanımını etkilemiştir. Propaganda hem bir kitle iletişim aracı hem de sanatsal yaratım olan sinemanın gücünü fark etmiştir. Kitleleri etkileme ve yönlendirme sürecinde sinema propaganda için önemli bir yer teşkil etmiştir. Sinema ve propaganda ilişkisinin konu edildiği bu çalışmada propaganda kavramı ve kitle iletişim aracı olan sinemanın kullanım biçimi incelenmiştir. Propaganda bağlamında Dünya sinemasının ve Türk sinemasının propaganda ile ilişkisi incelendikten sonra DP döneminde haber filmleri propaganda kurallarına göre incelenmiştir. Çalışma kuramsal kısımda propaganda kavramı, tarihsel, biçimsel özellikleri, teknikleri, kuralları ve propaganda bağlamında DP dönemi Türk siyasetindeki gelişmelere paralel olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğünde yer alan haber filmleri ele alınmıştır. Propagandanın kurallarına uygun olarak incelenen haber filmlerin kitleye/kamuoyuna verdiği mesajlarda propaganda unsurlarının işlendiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, Sinema, Demokrat Parti, Haber Filmleri, Sinema Tarihi

ABSTRACT

Thesis Title : Propaganda in Newsreels During The Democratic Party Era

Author : Elanur Karaaslan

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Tun Boran

Thesis Type : Master's

Propaganda has taken place in different forms in many areas as the development and change of people and society continued. So that the historical development of propaganda is related to the development of technology. The mass media being a part of social life has affected the use of propaganda. Propaganda realized the power of cinema, which is both a mass media and artistic creation. In the process of influencing and directing the masses, cinema is used for propaganda has played an important role. In this study on the relationship between cinema and propaganda, the concept of propaganda and the ways of using cinema as a mass media are examined. After examining the relationship of world cinema and Turkish cinema with propaganda in the context of propaganda, newsreels during the Democratic Party period were examined according to the rules of propaganda. In the theoretical part of the study, the concept of propaganda, historical, formal features, techniques, rules and propaganda in the context of the developments in Turkish politics in the Democratic Party period News films in the Ministry of Culture and Tourism are discussed. In accordance with the rules of propaganda, propaganda in the messages given by the news films to the audience/public opinion, elements were detected.

Key Words: Propaganda, Cinema, Democratic Party, News Films, History of Cinema

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BYTGM	Basın Yayın Turizm Genel Müdürlüğü
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
DP	Demokrat Parti
MOSD	Merkez Ordu Sinema Dairesi
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
s.	Sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLO LİSTESİ

Tablo No	Sayfa
Tablo 4.1: 1923-1960 Türkiye’de Karayolların gelişimi tablosu.....	146-147
Tablo 4.2: Nafia Vekaletinin 1923-1957 yılları arasında liman ve iskele için yaptığı harcamalar.....	155
Tablo 4.3: 1923-1960 arası Türkiye’de Göçler.....	170

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel No	Sayfa
Görsel: 4.1: 1950 Yılı Milletvekili adlı filmde oyların açıklanma görüntüler.....	76
Görsel: 4.2: 1950 Yılı Milletvekili Seçimi adlı filmde seçim gününden.....	77
Görsel: 4.3: DP'nin 1950 yılında kullandığı Yeter Söz Milletindir afişi.....	78
Görsel: 4.4: 1950 Yılı Milletvekili Seçimi adlı filmde halkın seçim günü.....	78
Görsel: 4.5: 1950 Yılı Milletvekili Seçimi adlı haber filmde DP'nin afişleri.....	81
Görsel: 4.6: DP'nin III. Büyük Kongresinden toplantı görüntüleri.....	83
Görsel: 4.7: Çeşitli Olaylar 1953 adlı filmde vekillerin oy verirken.....	84
Görsel: 4.8: Çankaya Cumhurbaşkanlığı Köşkünde Atatürk Anıtı.....	86
Görsel: 4.9: Atatürk'ün naaşı önünde Celal Bayar'ın konuşması.....	88
Görsel: 4.10: Celal Bayar'ın Atatürk'le gezisi ve Makbule Hanımla görüntüleri.....	89
Görsel: 4.11: Bursa'da 23 Nisan kutlama anından görüntüler.....	93
Görsel:4.12: 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramından görüntüler.....	96
Görsel:4.13: 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramından görüntüler.....	98
Görsel:4.14: Bursa'da 23 Nisan kutlamalarından ekran görüntüler.....	103
Görsel:4.15: Celal Bayar Hukuk Fakültesinde ders dinlerken görüntüler.....	104
Görsel:4.16: Adnan Menderes'in Hava Harp Okulu açılışından görüntüsü.....	107
Görsel:4.17: Kore'ye katılan Türk askerlerinin görüntüleri.....	110
Görsel: 4.18: Celal Bayar'ın halkın sorunlarını dinlerken görüntüsü.....	122
Görsel:4.19: Malazgirt kutlamalarından ekran görüntüsü.....	127
Görsel:4.20: Adnan Menderes'in Maraş ziyaretinden görüntü.....	129-130
Görsel:4.21: Eskişehir Çimento Fabrikası'nın açılış töreninden görüntü.....	135
Görsel:4.22: Kalkınan Türkiye adlı haber filminden ekran görüntüsü.....	139
Görsel:4.23: Birecik Köprüsünün şehirden uzak görüntüsü.....	149

Görsel: 4.24: Genç-Muş hattında çalışan işçilerin görüntüsü.....	151
Görsel: 4.25: DP Milletvekilleri Elazığ-Van demiryolu ziyaret ederken.....	152
Görsel:4.26: Köye yapılan su çeşmelerinden görüntüler.....	157
Görsel:4.27: Kalkınan Türkiye adlı haber filminden ekran görüntüsü.....	159
Görsel:4.28: Hastanenin açılış töreninden görüntü.....	161
Görsel: 4.29: Haber filmlerinde DP'nin göçmenlerle beraber görüntüleri.....	171

GİRİŞ

Propaganda, insanlık tarihinin kadim dönemlerinden beri fikir ve düşünce bağlamında sözlü ve yazılı olarak yapılan bir eylemdir. İnsanlık tarihiyle başlayan propaganda kavramı, toplumsal dönüşümlerden ve teknolojik araçların gelişiminden yararlanarak kendine has farklı ve özel yöntemlerle varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Propaganda, gündelik hayatın hemen hemen her alanında kullanılarak toplumsal yaşamın etkin bir parçası haline gelmiştir. Propaganda kavramı, siyasal literatürde kitleleri etkileme girişimi amacıyla uygulanan tutarlı ve bütüncül teknikler olarak ele alınmaktadır. Siyasal süreçlerin dışında da hangi teknik ve hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın hemen hemen tüm aktörler arasında ve insan ilişkilerinde propaganda etkinliklerine yer verilmektedir.

Bireyin yaşamında ve toplumsal birlikteliğin oluşumunda propaganda kamuoyu kavramıyla varlığını sürdürmüştür. Çeşitli siyasal sistemlerin kamuoyunu etkileme çabası, birey veya grup üzerinde kontrol kurmak istemesi dış etkiler sonucu meydana gelen bir etkileme türüdür. Ancak bireyler veya gruplar herhangi bir dış etki sonucu baskı altında kalmadan da özel tercihler sonucu bu oluşumu gerçekleştirmektedir (Özsoy, 1998, s.5). Propaganda, gündelik hayat pratiklerimizde düşünce ve eylemleri kontrol altına almaktadır. İkna yöntemini de kullanarak toplumun ve bireyin kararını başarılı bir şekilde etkilemektedir.

Althusser ve Gramsci, ideolojiyi bireylerin düşünce ve davranışları için yaratılmış ve toplumsal yapılara çeşitli yollarla yerleştirilmiş bir araç olarak tanımlamaktadırlar. Bireyi ideoloji üretiminin bir parçası sayarak denetimi ve rızayı elde etmek isteyen devlet, ideolojinin taşıyıcısı olarak kitle iletişim araçlarını kullanmıştır. Böylece bireylerle etkileşime giren egemen düşünce, kitle iletişim araçlarıyla toplumun içerisine yayılmış ve toplumsal sistemi oluşturmuştur (Kazancı, 2002, s.59).

Bu durumda propaganda, iktidarın fikrini ve ideolojisini beyan etmek için kullandığı bir faaliyet türüdür. İktidar öne sürdüğü fikirle hem topluma karşı hem de diğer devletlere karşı tahakkümünü sürdürme amacı güder. Bu amaç doğrultusunda geliştirilen her söylem propagandadır. Amacına ulaşmak isteyen propaganda, doğru yöntem ve tekniklere uygun şekilde gerçekleşirse hedef kitlenin rıza üretimini kolayca yönlendirebilir. İktidar kendi ideolojisini yaymak, savunmak ve kitlenin

düşüncelerini kontrol edebilmek için çeşitli araçlar kullanır. Bu sebeple kitle iletişim araçlarına başvurur. Kitle iletişim araçlarından biri de sinemadır (Kaplan, 1991, s.1).

Bir iletişim aracı ve sanat dalı olan sinema, devletin ideolojisini halkına ve dünyaya aktarabileceği etkili bir kitle iletişim aracıdır. Sinema gücünü kendi yapısından alır. Hem göze, hem kulağa hem de zihne hitap eden bir anlatı aracı olması ve büyük kitlelerce izleniyor olması sinemayı ideoloji aktarımında önemli bir araç haline getirmektedir. Bunun en güzel örneği, Sovyet Rus sinemasıdır. Çarlık rejiminin yıkılmasından sonra ortaya çıkan yeni devlet, sinemanın gücünü fark edince ilk icraatlarından biri sinema okulu kurmak olmuştur. Sinema alanında çalışan okul, daha sonra Sovyet Montaj Sineması akımı olarak anılan bir ekol yaratmıştır. Eisenstein, Pudovkin ve Vertov gibi birçok yönetmen propaganda filmleri yapmıştır. Sinemayı bir ideoloji aygıtı olarak propaganda türünde kullanan devletler arasında İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Amerika gibi ülkelerde bulunmuştur (Rotha, 2000, s.156). Türkiye’de ise sinema ile ilk ilişki Osmanlı Devleti döneminde 1896 yılındaki ilk gösterimlere dayanır. Osmanlı döneminde sinema salonlarının açılması ve film gösterimi gibi faaliyetler yabancılar tarafından yürütülmüştür. Birinci Dünya Savaşı yıllarında ilk film yapımı devlet tarafından Merkez Ordu Sinema Dairesi aracılığıyla gerçekleştirilmiş ve filmlere fon ve teknik ekipman desteği sağlanmıştır. Ancak Osmanlı döneminde propaganda amaçlı yapılan haber filmlerine rağmen gelişmeler sinema için yetersiz sayılmıştır.

Cumhuriyetin ilanıyla yeni ulus devleti tanıtmak ve rejimi kurumsallaştırmak için sinemanın bir propaganda aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Sinemanın alt yapısı için ilk adımlar atılmıştır, yerli ve yabancı yönetmenlerle çalışmalara başlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk’ün çabası dışında yetkililer sinemayı yeteri kadar önemsememiştir. Bilgi, tecrübe ve teknoloji alandaki yetersizliğin yanı sıra siyasi tutumu ve ekonomik eksikliklerde sinemayı olumsuz etkilemiştir (Özön, 1968, s.13-15). İkinci Dünya Savaş’ında kitle iletişim araçlarının da gelişim göstermesiyle propaganda faaliyetleri hız kazanmıştır. İktidarlar, yaşanan kaos ortamında kitleleri yönlendirmek için sinemayı propaganda amaçlı daha yoğun kullanmıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünyada mevcut düzen değişmiş, iki farklı ideoloji arasında rekabetçi bir yeni düzen inşa edilmiştir. Dünya iki kutuplu bir hal almıştır. O dönemde Türkiye’de iktidara gelen Demokrat Parti, iki kutuplu dünyada Batı

bloğunda yer almış ve Amerika Birleşik Devletleri ile iş birliğini arttırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilerin gelişmesine neden olan siyasi olaylar, ülkeyi aynı zamanda sanayi ve teknoloji alanında Türkiye’den oldukça gelişmiş konumda olan Amerika Birleşik Devletleri’nin pazarı haline getirmiştir. Türkiye’deki sinema endüstrisi de bundan etkilenmiştir. Amerikan filmlerinin Türkiye’deki sinemalarda gösterimi ve sayısı artmıştır. Bununla birlikte Türkiye’de de yerli film çalışmaları da artmıştır (Erdoğan ve Kaya, 2002, s.47-51). Demokrat Parti’nin kamuoyunun desteğini sağlayabilmek için filmler, gazeteler, broşürler, radyo yayınları gibi çeşitli araçlardan faydalananak propaganda kampanyası yürüttüğü görülmektedir. 1950-1960 yılları arasında DP hükümetinin ülkenin ve partinin tanıtımı için filmler yaptığı ve yaptırdığı bilinmektedir. Filmlerde hem partinin halka tanıtılması hem de ideolojisini yayma ve benimsetmek için propaganda son derece işlevsel bir araç olarak kullanılmıştır.

1950-1960 dönemi Türk Sineması açısından önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Sinema dili gelişmeye başlamış ve kurmaca filmlerin sayısında artış olmuştur. Özellikle tarih konulu filmler ağırlıklı olarak ele alınmıştır. Dönemin atmosferini içeren Kore Savaşı’nı konu alan filmler yapılmıştır. Demokrat Parti’nin iç ve dış politikada aldığı kararlar kültür sanat alanını da etkilemiştir. Bu dönem kurmaca filmler kadar kurmaca olmayan filmlerin de yapıldığı görülmektedir.

1950-1960 yıllarında kurmaca olmayan filmlerle ilgilenen kurum Basın-Yayın Turizm Genel Müdürlüğü olmuştur. 1941 yılında sinema alanındaki çalışmalarla Matbuat Umum Müdürlüğü ilgilenmiştir. Matbuat Umum Müdürlüğü kuruluş tarihi itibari ile törenleri, Cumhurbaşkanı gezileri, ziyaretleri ve aktüalite içeriğe sahip haber filmleri çekmiştir (Özön, 1962, s.234). Matbuat Umum Müdürlüğü 1950 yılında Basın-Yayın ve Turizm Müdürlüğüne dönüşerek turizm kapsamında faaliyetlerine devam etmiştir. Bu süreç içinde tanıtım ve propaganda içerikli çalışmalar ivme kazanmıştır. Bu dönemde üretilen filmler, Demokrat Parti’nin ekonomik, sosyal ve siyasi gelişim hedeflerinin amaç ve kapsamına yönelik bir çerçeve sunmaktadır.

Demokrat Parti, sinemayı propagandaya entegre etmiş ve icraatlarını meşrulaştırmak ve bu icraatları kitlelere iletme amacı güden kurmaca olmayan filmler üretmiştir. Bu

tutum da partinin sinemaya bakışını özetlemektedir. Merkezine Demokrat Parti siyasetinin ve icraatlarının filmlere yansımaları ele alan bu çalışma, Kültür ve Turizm Bakanlığı arşivinde bulunan filmlerden faydalanmıştır. Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü tarafından hazırlanan haber filmlerin gösterimi birçok ülkede yapılmıştır. Bu çalışmada Demokrat Parti'nin haber filmlerini hem parti tanıtımı hem de propaganda aracı olarak kullanımı incelenecektir.

Çalışmanın konusu, Demokrat Parti dönemi yapılan ya da yaptırılan Kültür ve Turizm Bakanlığı arşivinde bulunan haber filmlerinde aktarılan partinin politika ve uygulamalarının propaganda açısından incelenmesidir. Demokrat Parti ideolojisini ve ülkede gelişim sağlanacağına ilişkin vaatlerini halka aktarabilmek için sinemayı bir temsil aracı olarak kullanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, Demokrat Parti dönemi haber filmlerinde propaganda unsurunu analiz etmektir.

Devleti oluşturan kurum ve kuruluşların politikaları sinemada önemli bir rol oynamaktadır. Devletler kendi ideoloji ve yaklaşımlarını sürdürebilen bir sinema yaratmışlardır. Bunun dışındaki sinemasal yaklaşımlar yasaklanmıştır (Güngör, 2019, s.355). Sinema devletin ideolojisini temsil eden bir aygıt olarak varlığını devam ettirmiştir. Yapılan literatür taramasında Türkiye'de Demokrat Parti dönemi politikalarını ve uygulamalarını kitleye ileten haber filmlerinin analizi üzerine derinlemesine inceleyen bir araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmanın literatürdeki eksikliği gidermeye yönelik olarak literatüre katkı ve yenilik sağlayacağı düşünülmektedir.

Dünya'da sinema ve propaganda ilişkisi, propaganda amaçlı kurmaca olmayan filmler ve Demokrat Parti dönemi başlığını içeren filmler hakkında çok sayıda kaynak bulunmaktadır. Ancak DP dönemi kitlelere parti hakkındaki mesajları iletmeyi hedefleyen haber filmleri literatürde geniş bir yere sahip değildir. Türkiye özelinde 1950-1960 dönemini kapsayan gelişmelerin haber filmleri üzerinde incelenmesi daha öncesinde de yapılmamıştır. Bu filmlerin araştırılmasıyla hem Türk siyasi tarihinde Demokrat Parti'nin ideolojilerinin filmlere aktarılması dönem hakkında bilgileri derinleştirecek hem de sinema araştırmalarına katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın araştırma soruları şu şekildedir:

- Demokrat Parti gelişen siyasi ve sosyal olayların kitlelere aktarımını

filmlerde nasıl işlemiştir?

- Haber filmleri propaganda öğelerini nasıl kullanmıştır?
- Haber filmlerinin ana temaları nedir?
- Çekilen haber filmlerinin partiye yönelik eleştirel veya destekleyici bakışı ne şekildedir?
- Demokrat Parti'nin fikirlerinin yayılmasında sinemanın nasıl bir etkisi olmuştur?

Bu çalışmada devlet temsili betimsel motif ile ele alınacaktır. Araştırmanın evreni 1950-1960 dönemleri arasında Türkiye’de yapılmış/yaptırılmış olup Kültür Bakanlığı arşivinde bulunan 50 haber filmidir. Örneklem ise bu filmler arasında sadece haber türünde olan sesli filmlerdir. Filmleri açıklamak adına olasılıklı olmayan örneklemin içerisinde amaca yönelik örnekleme tercih edilmiştir. Çok partili döneme geçiş süreciyle birlikte partinin ideolojilerini ve politikalarını halka anlatmak için sinemayı bir propaganda aracı olarak kullanılabileceği fikri oluşmuştur. Aynı döneme denk gelen iki kutuplu dünya düzeninde ideolojik olarak liberal ekonomiyi benimseyip yönünü batıya çeviren Türkiye, sinema endüstrisinin merkezinde olan özellikle Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkeler ile birçok alanda olduğu gibi sinema alanında da ilişkiler geliştirmiştir. Amerikalı yönetmenlerin ve yapımcıların Türkiye’de tanıtım filmi ve belgesel film yapmaları, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin sinemaya bakış açısında değişim olduğunu göstermiştir. Bu yönetmenlerin ürettiği filmlerin farklı ülkelerde gösterime sunulması Türkiye’nin tanınırlığını arttırmayı amaçlayan faaliyetlerdir. Çalışmanın temel varsayımı 1950 yılında Demokrat Parti’nin sinemayı propaganda amaçlı kullanmasıdır. Arşivde seçilen filmler izlenmiş ve araştırmanın amacı doğrultusunda bulgular elde edilerek yorumlanmıştır.

Bu çalışmada, Demokrat Parti’nin politikalarını konu alan 26 haber filmi tematik açıdan çözümlenmiştir. Bu bağlamda, “Demokrasi Söylemi Kapsamında Seçim Filmlerindeki Propagandalar, İktidar ve Muhalefet İlişkisinde Atatürk Temsili, Milli Bayramlarda Yeni Kuşağa Aktarılan Mesajlar/Toplumsal Bellek, Demokrat Parti’nin Milli Eğitim Politikası ve Üniversiteler, Demokrat Parti ve Hava Harp Okulunun Açılışı, Demokrat Parti Dönemi Milli Bir Dava Olarak Kore Savaşı, Mitinglerde ve

Yurt Gezilerinde Milli İrade ve Demokrasi Söylemi, Tarihin ve Geçmişin İnşası, Demokrat Parti'nin Sanayileşme Anlayışı, Demokrat Parti'nin Ulaşım Politikası ve Faaliyetleri, Su İşleri, Demokrat Parti ve Tarım Politikaları, Demokrat Parti Dönemi Sağlık ve Sosyal Güvenlik, Demokrat Parti Dönemi Elektrik ve Barajlar, Demokrat Parti Petrol Politikaları, Demokrat Parti Göçmen Politikaları” başlıkları altında Demokrat Parti'nin politikaları haber filmlerinde tematik açıdan incelenmiştir.

Bu çalışmada, 1950 ve 1960 yıllarında Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü arşivinde bulunan haber filmleri, Türkiye özelinde incelenmiştir. Bu tez çalışmasında çeşitli veri kaynaklarına başvurulmuştur ve veri toplama yöntemlerinden faydalanılmıştır. Çözümlenen haber filmlerine ulaşılacak tek arşiv Kültür ve Turizm Bakanlığında bulunmaktadır. Çalışma gerçekleşirken filmlerin dijitalleşme işlemlerinin devam ediyor olması ve dışarıya çıkış izni olmaması filmlere erişme konusunda birtakım zorluklar yaratmıştır. Bu sebeple arşivden sadece taranan ve dijitalleşme işlemleri tamamlanmış filmler incelenmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridelerinden, Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtlarından, resmi ve özel kurum kuruluşların yayınlarından, kitap, gazete, dergi, internet gibi yayınlardan ve akademik çalışmalardan yararlanılmıştır. Kaynaklardaki bilgiler göz önüne alınarak seçilen filmler izlenmiş ve araştırmanın amacı doğrultusunda bulgular elde edilerek yorumlanmıştır.

Çalışmada, 1950-1960 yılları arasında çekilen Demokrat Parti'nin siyasi ve sosyo-ekonomik alandaki uygulamalarını kapsayan haber filmleri incelenmiştir. Filmlerin içeriğinde propaganda ve tanıtım unsurunun kullanımının incelendiği çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın “Propagandanın Kavramsal Çerçevesi” başlıklı ikinci bölümünde, propaganda kavramına genel bir bakış sağlaması açısından tanımı, tarihsel süreci, türleri ve araçları açıklanarak temel konular ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, sinemanın bir propaganda aracı olarak kullanımına örnek ülkeler üzerinden genel bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Özellikle Türkiye’de sinema ve propaganda ilişkisi araştırılmıştır. Dördüncü bölümde, ülkemizde ve uluslararası gösterime giren haber filmleri temalarına uygun olarak propaganda açısından incelenmiştir. Son bölümünde ise tezin içeriği çerçevesinde elde edilen bilgiler sonucu değerlendirme yapılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM: PROPAGANDA

1. 1. PROPAGANDANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Çalışmanın bu bölümünde; propaganda kavramının tanımları, tarihsel gelişimi, çeşitleri, kitle ve kitle iletişim araçlarıyla arasındaki ilişki, türlerinin neler olduğu ve önemi gibi konular hakkında genel bilgilere yer verilecektir. Bu bölümün amacı, çalışma kapsamında dördüncü bölümde incelenecek olan haber filmlerinde, propaganda kavramının kullanılması için gerekli altyapıyı oluşturmaktır.

Propaganda kavramı, insanlık tarihinden beri fikir ve düşünce bağlamında sözlü ve yazılı olarak yapılan bir eylemdir. İnsanlığın tarihiyle başlayan propaganda toplumsal dönüşümlerden ve teknolojik araçların gelişmelerinde yararlanarak kendine has farklı ve özel yöntemlerle varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Propaganda, gündelik hayatın hemen hemen her alanında kullanılarak toplumsal yaşamın etkin bir parçası haline gelmiştir. Bireylerin veya grupların yaşamında propaganda, kamuoyu kavramıyla varlığını sürdürmüştür. Çeşitli siyasal sistemlerin, kamuoyu yaratma çabasıyla birey veya grup üzerinde kontrol kurmak istemesi dış etkiler sonucu meydana gelen bir etkileme türüdür. Ancak bireyin veya grupların herhangi bir dış etki sonucu baskı altında kalmadan da özel tercihleri sonucu bu oluşum gerçekleşmektedir (Özsoy, 1998, s.5). Propaganda, günlük hayat üslubumuzda düşünce ve eylemleri kontrol altına almaktadır. İkna yöntemini kullanarak toplumun ve bireylerin kararlarını başarılı bir şekilde etkilemektedir.

Bir iletişim şekline dönüşen propaganda kavramı, genellikle kitleleri etkileme girişimiyle siyasal literatürde kullanılarak tutarlı ve bütüncül bir teknik olarak ele alınmaktadır. Siyasal süreçlerin dışında hangi teknik ve yöntem kullanılırsa kullanılsın insan ilişkilerinde ve hemen hemen tüm aktörler arasında propaganda etkinliklerine yer verilmektedir. Propaganda, bireyler arası iletişimi etkilediği gibi siyasi platformda, diktatörlerin ve liderlerin siyasal sistemini kitlelere benimsetebilme alanını da içermektedir (Ayhan, 2007, s.37). Propaganda kullanımının geçmişi bir güç gösterisi ve iletişim biçimi olarak yüzyıllar öncesine dayansa da propagandanın bilimsel olarak inceleme konusu olması yeni

bir gelişmedir. Özellikle, Birinci Dünya Savaşı yıllarında siyasi liderler tarafından yoğun bir şekilde kullanılan propaganda tekniklerinden dolayı kavram 20. yüzyılda birçok bilim dalının inceleme konusu olmuştur. Kitle iletişim araçlarının 20. yüzyıldaki gelişimiyle propagandanın gündelik hayatta farkına varılamayacak şekilde olağanlaşması, iletişim ve propagandanın birlikte incelenmesini gerekli kılmıştır. Bu durumda propaganda geçmişten günümüze dek siyasal iletişimi yönlendiren ve etkileyen bir özelliğe sahiptir (Yakışır, 2019, s.338-339).

2.1.1. Tanım ve Kavram Açısından Propaganda

Propaganda temsil edilen ideolojiyi doğrudan aktarmak yerine, dolaylı yollardan hedef kitleye ulaştırmıştır. Böylece kitle, zihinsel ilerleyişinde yeni içerikler elde etmek için bir araç olarak görülmektedir. Propaganda kavramının kelime kökenine bakıldığında, Latince “propagare” kelimesinden türeyen ve bahçıvanın taze bir bitkinin filizlerini yeni bir bitki üretmek için toprağa dikmesi anlamına gelmektedir (Brown, 1992, s.11). Propagandanın sözcük anlamına bakıldığında, Türk Dil Kurumu(TDK) sözlüğünde “*Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca*” olarak tanımlanmıştır (TDK: Propaganda, 2022). Oxford Sözlüğü ise propagandayı “*Bir fikre veya harekete taraftar kazandırmak amacı ile düzenlenen programların bütünü*” olarak tanımlamaktadır (Brown, 2000, s.9). Propagandanın içeriği hakkında yapılan tanımlara bakıldığında, bir kaynağın tek yönlü ilettiği bilgi veya düşüncelerin kitleyi bilinçli olarak etkilemesini amaçlayan bir iletişim biçimidir.

Hedef kitleyi kontrol etmek amacıyla kullanılan propaganda, kitlenin kanaat ve davranışlarını doğrudan etkilemeyi hedeflemektedir. Kitlenin davranışlarını etkileme ve biçimlendirme amacıyla bilgi, belge, doktrin ve görüşler temel araç olarak kullanılmaktadır (Tarhan, 2003, s.36). Böylece propagandanın kitle üzerinde etkisini sürdürebilmesi için toplum belleğini yaratan çeşitli organlardan yararlandığı ve kitle ile iletişim ağlarını genişlettiği görülmektedir.

Propaganda tanımına ilişkin ilk kapsamlı çalışma, Amerikalı Siyasal Bilimci Harold Dwight Laswell’in, Propaganda Technique in the World War (Birinci Dünya Savaşında Propaganda) adlı eserinde yapılmıştır. Laswell eserinde propagandayı;

sözlü, yazılı, görsel veya müzik şeklindeki anlatım biçimleriyle insan davranışlarını ve düşüncelerini etkileme tekniği şeklinde tanımlamaktadır (Laswell, 1927, s.69). Bu tanıma göre propaganda, görsel ve işitsel araçlarla kitlelerin düşüncelerini yönlendirme gücüne sahip bir iletişim aracıdır.

Amerikalı siyaset bilimci Leonard William Doob 1966 yılında yazdığı “Kamu Fikri ve Propaganda” adlı eserinde propaganda toplumdaki kişileri etkilemek ve davranışlarını kontrol etmek için geliştirilmiştir (Bektaş, 2002, s.150). Jean-Marie Domenach’a göre propaganda bir toplumun fikir ve düşüncelerine yön vererek bir görüşü desteklemelerine ortam yaratmaktadır. Propaganda, topluma hitap eden bir dildir. Sinema, radyo ve basın aracılığıyla fikirler topluma ulaşmaktadır. Propaganda araçları dâhil olduğu konularda kendi faaliyetlerini göstererek toplumu etkilemektedir (Domenach, 1969, s.16-17). Propagandayı tanımlamak için kapsamlı çalışmalar yapan Siyaset Bilimci Terence H. Qualter ise “Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi” adlı makalesinde *“Bir bireyin veya grubun başka bireylerin veya grupların tutumlarını belirleyip biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek için, haberleşme araçlarından yararlanarak ve bu bireylerin veya grupların belirli bir durum veya konumdaki tepkilerinin kendi araçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli bir faaliyettir”* tanımını ortaya koymuştur (Akt. Atabek, 2003, s.5). Qualter ve Domenach’ın tanımlarında iletişim biçimlerinden biri olarak ele alınan propagandanın, kitlelerin kitle iletişim araçları aracılığıyla davranışlarına yön verdiği vurgulanmıştır.

Bir başka propaganda tanımında ise kavramın kökeninden etkilenerek propagandanın kapsayıcı anlamı vurgulanıp eğitici yöntemleri de kullanılarak toplumun ve bireyin tutum ve düşüncelerinin kontrol edilmesidir (Bektaş, 2002, s.21). Böylece propagandacı bireyin ve toplumun ait olduğu fikir ve düşünce sistemine kendi değer yargılarını da dâhil edecektir. Modern anlamda propagandanın tanımı ise kitleyi ikna edebilmek için gerçek veya yalan vaatleri simgeler aracılığıyla kullanarak bireyin ve toplumun inançlarını, eylemlerini etkilemek için tercih edilen bir yoldur (Bektaş, 2000, s.153). Frederick Elmore Lumley, propagandayı ahlakla ilişkilendirerek sosyolojik ve psikolojik bir bakış açısıyla ele almıştır. Belli bir düşünceyi ve davranışın kökenini, ilgi alanlarını, yöntemlerini ve onu benimseyenlerin karşılaşacağı durumları göz önünde bulundurarak onu yayma ve dayatma girişimi

olarak tanımlamaktadır (Karabulut, 2016, s.277). Propaganda kavramının çok geniş bir alanı kapsaması nedeniyle pek çok tanımın yapıldığı görülmektedir. Buraya kadar propagandanın tanımı özetlenirse, tarihte birçok sosyal bilimci tarafından farklı tanımların yapıldığı görülmektedir. Propaganda tek bir anlama sahip olmadığı gibi sürekli kendini yenileyen, çağa ayak uyduran ve akışkan bir kavramdır. Ancak genel olarak kavramı benimseyen her toplum kendi değer yargılarına göre propaganda için anlam yaratmıştır. Her tanımın ortak noktası propagandayı gerçekleştiren kimsenin hedefinin toplum olduğu ve toplumu etki altına almak olduğu görülmektedir. Tek taraflı bir iletişim biçimidir. Kitlenin davranışlarını yönlendirmeye ve kitleyi ikna etmeyi amaçlar. Kendi bilgisini kitleye aktarır. Kitle iletişim araçlarından yararlanır. Görsel, işitsel her türlü aracı kullanır. Bu durumda hedef kitleyi etkilemek veya ikna etmek için üretilen fikirler önceden tasarlamış bir projenin ürünüdür.

2.1.2. Tarihsel Gelişimi Açısından Propaganda

Propaganda, insanların topluluk halinde yaşamaya başladıklarından beri günlük hayata hâkim olan bir faaliyettir. İnsanlığın tarihi açısından sözel iletişimin egemen olduğu kültürlerde doğa olaylarına yüklenen anlamlar, insan dışı varlıklarla ilgili semboller ve rüyaların yorumlanması propaganda aracılığıyla yapılmıştır (Kayapınar, 2015, s.71). Yöneticilerin seçkinliğini ifade etmek için kullanılan semboller ve imajlar ile dönemin liderleriyle ilişkilendirilen sembollerin dini kişiler tarafından üretilmesi ve yaygınlaştırılması, tek yönlü bir iletişim sürecinin olduğunu göstermektedir (Pratkanis ve Arason, 2008, s.13). İnsanların duygu ve düşüncelerini yönlendirmek tarih öncelerine dayanmaktadır. Bir topluluk yaratıldığında onları kontrol etmek için liderler ortaya çıkmaktadır. Liderler, topluma istenilen fikirleri aşlamak gayesiyle propaganda araçlarını kullanarak birtakım teknikler geliştirmiştir (Ekici ve Şahım, 2013, s.104). Antik Çağda insanlar topluluk halinde yaşayarak birlikte çalışıp birlikte üretmişlerdir. Görev dağılımı yaparak yiyecek elde etmek isteyen kabile, toprağın ve doğanın verimliliğini içeren ayinler düzenlemişlerdir. Bu ayinler insanların yaşam biçimini temsil etmektedir. Merasim bir nevi kabileye hem cesaret hem de işe yoğunlaşmak için motive vermektedir. Bu durumda insanlar kolektif çalışarak birbirlerine karşı duygusal bağlılık ve sorumluluk hissine sahip olur. İnsanların bir topluma ait olma hissini kendi menfaatleri için kullanmak isteyen liderler yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. Artan bilgi birikimlerini ve deneyimlerini grupların yaşam biçimleriyle uyumlu hale getirmişlerdir. Liderliğin

ana görevi tehditlere karşı topluluğu korumaktır. Bu görev baskı ve kaos yaratmak için oluşmamıştır (Erkan, 1998, s.92-96).

Antik Çağda insanlar ile hayvanlar arasında etkileşimler söz konusudur. Doğa koşullarından olumsuz etkilenen topluluk temel gereksinimlerini karşılamak için hayvanlardan çeşitli anlamlarda faydalanmıştır. Avcılar, avladıkları hayvan figürlerini mağara duvarlarına çizerek güç gösterilerini sunmayı amaçlamışlardır. Resmedilen güçlü hayvanlar toplum üzerinde otorite yaratma isteğini işaret etmektedir (Arslantaş, 2014, s.329-330). Avcılar hayvanlarla ilişki kurarak mağaralardaki sembollerle duygu ve düşüncelerini yansıtmışlardır. Bu semboller yeni bir sosyal sınıfın belirleyicisidir.

Antik Yunan'da ve Roma medeniyetlerinde de propagandanın kullanımına rastlamak mümkündür. Tarihî süreç içerisinde propaganda faaliyetleri fiilen Antik Yunan'da Perikles zamanında başlamıştır. Siyasi ve dini etkinlikler propagandayla birleşerek ortaya çıkmıştır. Siyasal bir iletişimin ilk adımı sayılacak bu uygulamalar kitlelere tek yönlü bir iletişim olarak sunulmuştur. Antik Yunan şehirlerinde pazar yerlerine giden halk hem sosyalleşmiş hem de bir araya gelerek devletin siyasal etkinlikleri hakkında düşüncelerini çevreyle paylaşmışlardır. Birbirleriyle fikir alışverişine girmeleri propagandanın örneklerinden biri olarak sayılmaktadır (Özsoy, 1998, s.23). Kendilerini özgür olarak tanımlayan insanlar; giyim tarzlarıyla, bedenlerini bakımlı ve temiz tutmalarıyla, edebiyat ve şiir gibi sanat dallarına yönelmeleriyle farklı bir sınıfa temsil etmişlerdir. Bu törenlerle halk, özgür insanları kendilerini temsil edecek bir yönetici sınıf olarak benimsemiştir (Bektaş, 2000, s.145). Bu durumda özgür insanların, halk üzerinde bıraktığı izlenim propagandaya dönük bir eylemdir.

Antik Yunan'da, siyasi faaliyetler propagandayla biçimlenmiştir. Sofist olarak adlandırılan gezici öğretmenler tiyatro, felsefe, edebiyat ve şiir gibi sanat dallarında dili ikna edici bir araç olarak kullanmışlardır. Dilin gramerine ait incelemeler yaparak gelişimini desteklemişlerdir (Bektaş, 2002, s.67). Sofistler, bilginin öznel bir yargı olduğuna inanarak sözün ve dilin etkisi için ikna etmeyi önemsemişlerdir. Felsefeciler ve sofistler hitabet ve retorik sanatının toplum üzerindeki etkisini fark etmişlerdir. Böylece propagandayı hitabet ve retorik sanatlarıyla birleştirerek farklı yöntemler geliştirmişler ve propaganda farklı alanlara da hizmet etmiştir (Akt. Yakışır, 2019, s.17). Propagandanın, tiyatro ve sahne sanatlarında kullanılması

propagandayı sanata dönüştürmüştür. Örneğin, dönemin siyasi ve sosyal gelişmelerinden etkilenen Aristofanes, komedi oyunlarında dönemin egemen güçlerinin siyasal söylemlerine yer vermiştir. Tiyatro siyasal söylemleri propaganda aracı olarak kullanmıştır (Ekici ve Şahin, 2013, s.105).

Roma İmparatorluğunda ise dönemin siyasal, toplumsal, ekonomik ve değişen koşulları propagandanın sistematik bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır. Neron hükümdarlığı dönemin gençlerini bir araya getirerek “Augustales” adında bir teşkilat kurmuştur. Bu teşkilat halkın toplandığı meydanlarda büyük zaferleri demagojiye başvurarak anlatmıştır. Hristiyanların katledilmesi gibi sosyal gelişimleri desteklemeleri için halkı kışkırtmışlardır (Clews, 1972, s.12). Teşkilatın temel hedefi, safsata bilgilerle toplumu kontrol altında tutabilmektir. Böylece halkın tarih bilincine yeni bir anlam kazandırmaya çalışmışlardır. Bu çabalar sonucunda ortak bir milli bilinç ve ortak değerler ortaya çıkmıştır.

Roma teşkilatlanma girişimlerinde bulunmuş ve devletin kontrolü altında bir haberleşme sistemi kurmuştur. Yöneticiler, din adamları ve tüccarlar işlerini halka tanıtmak için ticari reklamlar ve ilanlar kullanmıştır. Kentleri birbirine ve merkeze bağlayan yol ağları, kentler arasında haberleşmeyi kolaylaştırmıştır (Özsoy, 1998, s.24). Halka yayılan bilgiler, yöneticinin kontrolü altında bulunsun da toplum içerisinde eğitimden geçmiş bir sınıf, elle yazılmış kaynakları yeniden düzenlemiş ve sansürlemiştir. Eğer bir kişi mesajını pazar dışına yaymak veya tanıtmak istiyorsa, bu sınıfta çalışan habercilerden ve hatiplerden faydalanmıştır (Ekici ve Şahin, 2013, s. 105). Bu durumda habercilerin ve hatiplerin söylemleri egemenlik kazanmıştır. Düşüncelerini bir propaganda aracı olarak kullanarak toplumun gündelik hayatına yön vermişlerdir.

Roma İmparatorluğu, yoğun propagandanın halk üzerinde etkili olduğunu fark etmesi üzerine propagandayı siyasi, sosyal, askeri ve ekonomik bir teknik olarak kullanmıştır. Özellikle hüküm sürmek isteyen imparatorun, diğer medeniyetlere karşı bir güç gösterisi olarak zafer kazanan askerlere gösterişli kutlamalar düzenlemesi, Roma mitlerinin ve ulusal tarihin heykellerde, anıtlarda ve şehrin mimari mekânlarında kullanılması toplumun belleğine hitap eden bir propaganda biçimidir (Clark, 2017, s.14). Roma, kültürel mirasçısı sayılan Yunan medeniyetinin propaganda faaliyetlerinden etkilenmiştir. Roma'nın propagandayı kullanma biçimi

bir toplumsal sınıf yaratacak kadar kaos ve ideolojik çatışma içermektedir. Topluma aşıl原因 fikirler, sadece duygusal y6nden biçimlenerek kendine 6zg6n bir propaganda tekniği yaratmıştır. Antik Yunan'da bilgiler sadece konuşarak aktarılmıştır. Retorik sanatlıyla desteklenen konuşmalar, sosyal ilişkileri olumlu anlamda etkilemiştir. Roma'da d6ř6ncelerin yazıya aktarılmasıyla iletişim sistemli bir hale d6n6řm6řt6r. Toplumsal muhalefeti engelleyip yeni bir toplum biçimi ile ilgilenen ieron, siyasal ve toplumsal hayata yenilikler getirerek hitabet tekniğini propagandayla birleştirmiştir ve ciddi başarılar elde etmiştir. ieron ve hatipler hakikate ve bilgiye ulaşmak için ehemmiyet ve motivasyon becerisi gibi kavramların 6nemini ortaya koymuşlardır (Akt. G6l, 2020, s. 9). Roma Cumhuriyet d6nemini İmparatorluğa taşıyarak propagandayı toplumsal ve siyasal gerçeğe ulaştırmak amacıyla kullanan Sezar, siyasal konumuna da y6n vermiştir. Hırslı bir politikacı ve hatip sayılan Sezar, iktidardaki y6celiğini ispat etmek için Tanrıça Ven6s'6n soyundan geldiğini halka yaymıştır. B6ylece inanç Sezar'ın konumu koruyacak ve iktidara karşı gerçekleşecek taşkınlıkların 6n6n6 kesecektir. Roma'nın yaşam aktivitelerinde ve inanç k6lt6r6nde Tanrıların ve Tanrıçaların birçok sisteme adapte edildiği g6r6lmektedir (Bektaş, 2002, s.70-71). Tarih boyunca çeşitli isim ve tekniklerle kullanılan propaganda, 1622 yılında Papa XV. Gregory Sacra Congregatio de tarafından Propaganda Fide (İnanç Yayma Derneği) kurulmuştur (Qualter, 1980, s.255). Propaganda Fide, tarihte propaganda faaliyetlerini y6r6ten ilk kuruluştur. Papalığa bağlı resmi bir kurum olan 6rg6t6n amacı, Roma Katolik Kilisesi'nin inancını yaymaktır. Temel prensipleri insanların kilise inancını g6n6ll6 olarak kabul etmelerini sağlamaktır (Atabek, 2003, s.6). B6ylece bilinçli misyonerlere g6re, farklı inançlara sahip kişiler dışarıdan bir m6dahale olmaksızın Hristiyanlığı 6ęrenemeyeceklerdir (Brown, 1992, s.11). Papalığa bağlı kiliselerde propaganda kurumu oluşturulduktan sonra kilisede bireysel çabaların yerini sistemli faaliyetler almıştır. 1627'de Papa VIII. Urban misyoner yetiştirmek amacıyla ilk propaganda okulu Collegium Urbanum'u kurmuştur. Propaganda faaliyetleri için oluşturulan kuruluşun hedef kitlesi tek tek bireylere odaklanmak yerine, topluluğun d6ř6ncesini etkilemektir. Kurumun hedef kitlesi Amerika'nın putperestleri ve Avrupa'nın Protestan halkıydı. Bu durumda propaganda kelimesi Katolikler için olumlu, Protestanlar için olumsuz bir anlam taşımıştır. Amerika ve Avrupa'da yaşayan insanlara propaganda aracılığıyla y6n verilmiş ve bu çabalar etkili olmuştur

Bu sebeple propaganda kelimesinin siyasi anlamının dışında dini söylemlerde de kullanılan bir yöntem olduğu söylenebilir. Propaganda hakkındaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, ilk olarak propaganda örgütleri temsil etmek için kullanılmış; sistematik olarak değerlendirilmek için doktrine dönüşmüştür. Sonrasında ise kullanılan teknikleri göstermek için tanımlanmıştır (Qualter, 1980, s.256).

13. ve 14. yüzyıllarda üniversitelerin sayısı artmıştır. 15. yüzyılda ucuz kâğıt üretiminin gerçekleşmesi ve Johannes Gutenberg tarafından matbaacılığın başlaması önemli gelişmelerden biridir. Avrupa’da matbaanın bulunmasından hemen sonra 250’den fazla yerde matbaa merkezleri kurularak hızlı bir şekilde yayılmış ve yazılı kaynakların artmasıyla okur-yazarlık oranlarında da artış yaşanmıştır (Taylor, 2003, s.87). Bu durumda dönemin kendine has teknolojik gelişmeleri, matbaanın icadı ve okuryazarlık oranları kitlelere iletilmek istenen yazılı propagandanın aktarımını kolaylaştırmıştır.

19. yüzyılda propagandanın kurumsallaşmasıyla birlikte insanları bir dine mensup kılma amacıyla propaganda bugünkü anlamını kazanmıştır. Birçok insan okuma yazma bilmekte ve eğitilidir. Devlet işleriyle ilgilenmeye başlamışlardır. Bu nedenle politikacılar insanların düşüncelerine egemen olmayı bir gereklilik olarak görmüş ve propagandaya yönelmişlerdir. Fransız İhtilali sonrasında propaganda siyasi propaganda olarak kendini siyaset alanında göstermiştir. Bir fikri insanlara kabul ettirmek için meclis ve devrimci komiteler; festivaller, gösteriler, yürüyüşler düzenleyerek propaganda araçlarını kullanmışlardır (Domenach, 1995, s.26). Fransız ihtilali ile bağımsızlık mücadelesi için kullanılan yazılı ve görsel kaynaklarla propaganda yapıldığı söylenebilir.

19. yüzyıl propagandanın anlam kazandığı ve yaygınlaştığı bir yüzyıldır. Bu yüzyılda birçok düşünür propaganda kavramını sistematik bir biçimde tanımlamaya ve etkili propaganda yöntemini belirlemeye çalışmıştır. 19. yüzyılın ortalarında kendini gösteren iki ana olay gerçekleşmiştir. Bir yandan ulus devletlerin ortaya çıkması, diğer bir yandan sanayileşmenin bir sonucu olarak kentlerde başlayan nüfus artışıdır. Aynı zamanda teknolojik devrimlerde propaganda tekniklerini etkin hale getirmiş ve propagandayı kitle toplumu üzerinde uygulamaya başlamıştır. Basılı yayının yaygınlaşması ve görüntünün de kullanılması bu süreçte etkili gelişmeler olarak sayılabilir (Domenach, 1969, s.20-23). Qualter’e göre ulus devletlerin doğuşuyla

propaganda için uygun ortam oluşmuş ve 19. yüzyıla gelindiğinde propaganda çağdaş kabul edilecek bir olgudur. Reklam yöntemlerinin siyasete uygulanması bu yüzyılda propagandayı bir sanata dönüştürmüştür (1980, s.257). Propaganda, 20. yüzyılın başlarında Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce Çarlık Rusya'sının I. Rus Devrimi'nde ve 1917 Ekim Devrimi'ne hazırlanması sürecinde etkin rol almıştır. Propaganda doktrininin ortaya çıkışında Lenin, 1902'de "Ne Yapmalı" adlı kitabında propagandanın nasıl yapılması gerektiğini anlatarak devrim niteliğindeki değerini ele almıştır. Ayrıca propaganda faaliyetlerini sistemleştiren Stalin 1910 yılına kadar propaganda bürosunun başında bulunmuştur. Ekim Devrimi'nden sonra enformasyon ve iletişim araçlarının kontrolünü yapan Ajitasyon ve Propaganda Departmanını kurmuştur (Akarcalı, 2003, s.202). İtalya, Almanya ve İspanya'da ortaya çıkan komünist ve faşist ideolojiler çerçevesinde kurulan despot rejimler propagandayı aktif bir şekilde kullanmışlardır (Mutlu, 2003, s.110). Propaganda, tüm siyasi kimlik gelişmelerine hâkim olduktan sonra 20. yüzyılda ekonomik, kültürel ve askeri alanlarda kendini göstermiştir. Propaganda ile ilgili kavramsal çalışmalar yapılmıştır. Çeşitli bilim dalları propaganda kavramını farklı açılardan ele almıştır. Bu da kavramın daha geniş bir perspektiften tartışılmasına olanak sağlamıştır (Bektaş, 2002, s.17). Bunun yanı sıra teknolojide yaşanan gelişmeler iletişim alanında da etkisini göstermiş ve kitlesel propaganda faaliyetlerini kolaylaştırmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte propagandanın etkinliği artmış ve siyasal sistemlerdeki yerini sağlamlaştırmıştır. Savaşın başlamasıyla birlikte propaganda, uluslararası ortamda önemli bir güç yaratmıştır. Propagandanın sistematik kullanımı sayesinde birçok ülke propagandanın savaşta nasıl kullanılacağını öğrenmiş ve propaganda teşkilatları kurmaya başlamıştır. Propaganda savaşta bir silah kadar etkili bir görev üstlenmiştir (Özsoy, 1998, s.98). 1917 yılında Alman topraklarına propaganda kâğıtları atan iki İngiliz pilotun Almanlar tarafından yakalanıp ağır savaş suçlardan dolayı yargılanarak on yıl zorunlu hizmete mahkûm edilmesi propagandanın Birinci Dünya Savaşı'nda sistematik olarak kullanılmasında etkili olmuştur. 1923 yılında La Haye'de savaşlarda hava propagandasının yapılabileceği kabul edilmiştir. Propaganda savaşta meşru bir silah olarak kullanılmaya başlanmıştır. Propaganda meşru bir mücadele aracına dönüşmüştür (Özsoy, 1998, s.89). Savaş dönemlerinde taraf devletler gazete, dergi, radyo,televizyon, sinema ve internet gibi kitle iletişim araçlarını propaganda aracı olarak kullanarak toplumu

kontrol altına almaya amaçlamışlardır. Böylece halk propagandanın hedefi haline gelmiştir (Mutlu, 2003, s.110). Birinci Dünya Savaşı'nda propagandanın geniş kitlelerdeki etkisi fark edilince İkinci Dünya Savaşı'nda propaganda için yeni teknikler geliştirilmiştir. Propaganda bilimsel ve sistematik hale gelmiştir. Propagandanın önemini anlayan ülkeler idari kadrolarda ve devlet uygulamalarında propaganda faaliyetlerine yer vermişlerdir. Her millet teknolojik gelişmelere bağlı olarak propaganda yöntemlerini kullanmaya başlamıştır (Okay, 1957, s.21-22). Propaganda bu dönemde müttefik kazanmak, savaş zamanında tarafsız ülkelerin tarafsız konumlarını devam ettirebilmeleri için stratejik ilişkiler kurmak, düşmanın itibarını zedelemek ve yetersizliğinden faydalanmak amacıyla kullanılmıştır. Savaş boyunca silahlı kuvvetler tarafından etkin bir şekilde kullanılan propaganda, bazı savaş stratejilerinde silah kullanımından daha önemli bir rol oynamıştır (Bektaş, 2000, s.148).

İkinci Dünya Savaşı dönemi propagandanın önemli bir diğer faktörü de propagandacı kimliğiyle öne çıkan liderler olmuştur. Kitlenin düşüncelerini ve duygularını etkileme amacı taşıyan liderler, propagandanın yöntem ve tekniklerini etkin bir şekilde kullanmışlardır. Örneğin, siyasi iktidarı ele geçirerek Nasyonal Sosyalist ideolojisinin temellerini atan Adolf Hitler, propagandayı kendi yöntemleri ve kitle iletişim araçlarıyla bir silah olarak kullanmıştır. Nazi Almanya'sı dışında savaşa katılan diğer ülkeler de propagandayı etkin bir şekilde kullanmıştır. Psikologlar, kitle psikolojisini manipüle edebilmek için hedef grupların sosyal ve kültürel özelliklerini belirlemekle görevlendirilmiştir (Bektaş, 2002, s.163). İktidar kitlenin desteğine her zaman ihtiyaç duyduğu, propagandanın siyasi iktidar için vazgeçilmez bir unsur olduğunu kabul etmiştir (Akarcalı, 2003, s.12-15).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı ve Doğu Blokları arasındaki mücadelede propaganda faaliyetleri hız kesmeden devam etmiştir. Hem ABD hem de Sovyetler Birliği, müttefik kaybetmemek ve yeni müttefik kazanabilmek için diplomasiden ziyade propagandaya ağırlık vermiş ve tarafsız kalmak isteyen devletlere karşı etkin bir propaganda süreci yürütmüştür (Özsoy, 1998, s.17). Soğuk Savaş döneminin sahip olduğu nitelikler ülkelere “özgün” bir propaganda anlayışı kazandırmıştır. Dönemin modern siyaset anlayışı, propagandayı stratejik ve sistematik olarak uluslararası güç mücadelesi bağlamında ele almıştır. Ülkeler rejimlerinin

benimsenmesini teknolojinin imkânlardan faydalanarak kalıcı ve uzun sürecek faaliyetler yaratmak ve devamını sürdürmek için çalışmalar yürütmüştür. Aynı zamanda ülkelerin uluslararası sahnede diğer ulusların algısında olumlu bir imaj yaratma hedefi de bu dönemde gerçekleşmiştir. Gelişim gösteren kitle iletişim araçları, devletlerin ve ulusların faaliyetlerini ve kendilerini ifade edebilmeleri için ciddi bir önem kazanmıştır. Bu durumda liderler düşünce ve eylemlerini elektronik ortamda görünür kılmak için uğraşmışlardır (Jowett ve O'Donnell, 2012, s.280-281). Teknolojinin gelişimi, liderlerin fikirlerinin dünya çapında yayılmasını sağlamış ve küresel ölçekte kitleyi etkilemeye başlamıştır. Böylece teknolojik gelişmelerden etkilenen propagandanın alanı genişlemiş ve yeni yöntemler bulunmuştur. Küreselleşme artmış, propaganda faaliyetleri ile sosyal, kültürel ve sosyolojik aktarımlar gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda kitle iletişim araçları etkin bir şekilde kullanılmıştır. Soğuk Savaş döneminde karşıt ülkelerdeki bireyler için olumsuz anlamlar taşıyan uygulamalar ve teknikler üzerine yoğunlaşan propaganda kavramı sinema, miting, afiş, radyo gibi tekniklere odaklanmıştır. Özellikle, Sovyet ideolojisini içeren belgeseller ve tanıtım filmleri kamuoyunu bilinçlendirmeye çalışmıştır. Uluslararası güç mücadelesinde Sovyet'in propagandasına karşı Amerika Birleşik Devletleri karşı propaganda yöntemi uygulamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin Hollywood filmlerinde kültürel öğeleri kullanması küresel anlamda etkinlik sağlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri, propagandasıyla Sovyetlere ve diğer tüm ülkelere kıyasla geniş kitlelere ulaşmış ve etkilemeyi başarmıştır. Bu dönemde teknolojik imkânlar propagandaya etkinlik kazandırmıştır. Böylece iki kutuplu bir dünya düzeninde Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin propagandayı geri bildirim, tepki ve karşı propaganda olarak kullanması propagandanın gelişmesine yol açmıştır (Akarcalı, 2003, s.216).

Bu dönemde iki önemli savaşta propaganda stratejileri kullanılmıştır. İlki 1950 ile 1953 yılları arasında gerçekleşen Kore Savaşı'dır. Bölgesel bir çatışma olarak başlayan Kuzey Kore ile Güney Kore arasındaki savaşta Amerika'nın yanında batıdaki müttefikleri ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin katılımıyla savaş tüm ulusları etkilemiştir. Bu propaganda savaşı öncekilerden farklı olarak dünya kamuoyunda gerçekleşmiştir. Kitleyi komünizm ve kapitalizm arasındaki keskin ideolojik çizgilerle ikiye ayırmıştır. Bu dönemde ABD liderliğinde batı ülkeleri ve Sovyet liderliğindeki komünist blok arasında propaganda savaşı başlamıştır. Dolayısıyla

basının Kore Savaşı'na yaklaşımı da bu durumdan etkilenmiştir. Savaş boyunca her gelişme hatta esirlerin değiş tokuşları bir propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır (Bektaş, 2002, s.174). Ayrıca bu savaştan sonra literatüre propaganda ile eş anlamlı hale gelecek yeni bir kelime girmiştir: Beyin Yıkama. Baskı ve şiddet kullanarak düşmandan dost edinme anlamına gelen bu yöntem, Kore Savaşı sırasında kullanılmıştır. O dönemde herkes, Kore savaşında komünistlerin eline düşenlerin son derece acımasız yöntemlerin hedefi olduğuna inanmaya başlamıştır. Beyin yıkama kelimesi Çinlilerin yüzyıllardır kullandığı sistemli, tutarlı ve psikolojik yöntemleri ifade etmektedir (Brown, 2000, s.226). Soğuk Savaş döneminde bir diğer sıcak savaş Vietnam Savaşı'dır. Bu savaş, 1955 ve 1975 yıllarında Kuzey ve Güney Vietnam ile müttefikleri arasında yaşanmıştır. Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti bu çatışmayı kendi ulusal çıkarları ve ideolojilerini sürdürebilmek için savaş alanında propaganda savaşı vermişlerdir (Çakı vd., 2019, s.954). Vietnam Savaşı, kitle iletişim araçlarından özellikle televizyonda savaş sırasında kamuoyunu şekillendirmede ve ulusal uzlaşmayı sağlamadaki etkisini göstermiştir. Dönemin konjonktüründe yaşananların etkisiyle önceleri Vietnam Savaşı'nı destekleyen Amerikan basını, savaşın seyrini değiştiren Tet saldırısından sonra yavaş yavaş tavrını değiştirmiş ve savaş karşıtı bir politika benimsemiştir (Mutlu, 2003, s.192). Basına yansıyan karar değişikliklerini takip eden kitlenin basına olan güveninin zedelendiği söylenebilir. Vietnam Savaşı'nda Amerika Birleşik Devletleri propaganda faaliyetlerini teknolojik desteklerle kendi halkına sunmuş ve kısmen başarılı olmuştur. Ancak savaşın kaçınılmaz sonucunu değiştirememiştir. Basın, ülkelerin varlıklarını devam ettirebilmek için kamuoyunun desteğini sağlayan bir araç olarak kullanılmıştır. Bu durumda Vietnam Savaşı, kamuoyu oluşumu ve propaganda yönünden incelendiğinde, basın desteğinin yetersizliğiyle bir savaş kazanmanın zorluğunu ve tehlikeli girişimlere açık olduğunu kanıtlamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri yönetimi, güvenlik stratejileri uygulayarak Amerika'nın gelecekte katılacağı savaşlarda basını cepheden uzak tutmayı ve enformasyon akışını sınırlandırmaya karar vermiştir. Amerikan'ın değişen propaganda taktiğinin örneğine Körfez Savaşı'nda tanık olunmuştur (Mutlu, 2003, s.193). 2 Ağustos 1990 tarihindeki Birinci Körfez Savaşı, Irak'ın 1990'da Kuveyt sınırını geçip ülkenin başkentini ve petrol kuyularını işgal etmesiyle başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George Bush, Kuveyt'e Amerikan birliklerini göndermiştir. Bu

savaşta Amerikan propagandasının hedefinde yatan siyasi ve ekonomik kavramlar katılımcı demokrasi ve serbest pazar ekonomisidir. Bu nedenle ilgili propaganda, Irak Hükümeti vatandaşlarının ve işgal altındaki bireylerin temel siyasi haklarının tanınmasını vurgulamıştır (Bektaş, 2002, s.183). Körfez Savaşı bir enformasyon savaşı stratejisi izlemiştir. Bu savaşta kamuoyunu etkilemek ve manipüle etmek için yeni teknolojiler kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı'nda kullanılan propaganda teknikleri, Körfez Savaşı'nda geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Körfez Savaşı sırasında basın özgürlüğü ve milli güvenlik olgularının propaganda amacıyla kullanıldığı yıllar olduğu sonradan anlaşılmıştır (Mutlu, 2003, s.357-358). Dünya kamuoyunu savaşa hazırlamış ve savaş bütün dünyaya canlı bir şekilde nakledilmiştir. İnsanlar evlerinde oturup savaşı televizyonda canlı olarak izlemişlerdir. Basın ve kamuoyunun ilişkisi incelendiğinde, basın kamuoyunun algısını yönlendirerek hem Bush yönetimini desteklemiş hem de savaş çıkırtkanlığı yapmıştır. Basın savaşın meşruiyetini sorgulamamış ve savaşın mali yapıdaki olumsuz etkilerin sonucunu düşünmemiştir. Amerikan basını, Körfez Savaşı sırasında Pentagon'un getirdiği kısıtlamalara ve kısmi sansüre maruz kalmıştır (Mutlu, 2003, s.369). Propaganda teknikleri hem totaliter sistemlerde hem de demokratik sistemlerde yaygın olarak kullanılan araçlardan biridir. Günümüzde propaganda faaliyetleri siyasi rejimler tarafından kendi görüşlerini yaymak için tercih edilmektedir. İnsanların görüş ve düşüncelerini etkileme ihtiyacı tarih boyunca propaganda yöntemiyle varlıklarını canlı tutmuştur. Halkın gelişmeleri takip edebilmesi, kamuoyuna farklı fikirler sunabilmesi ve kamuoyunun tepkilerine göre haberleri yönlendirmesi propagandanın önemini göstermektedir.

2.2. PROPAGANDANIN AMACI VE KAYNAĞI

Her propagandanın belli bir amacı vardır. Bu amaçlar kamuoyunun davranışlarını yönlendirmek ve onları istenen düşünceye yöneltmektir (Domenach, 1969, s.10). Propagandacı belirli bir konuda insanların davranışlarını kendi lehine değiştirir. Ancak bu değişim şiddet veya zorlama yoluyla değil, ikna yoluyla gerçekleşir. Harold D. Laswell propagandanın amacını, düşünce ve doktrinleri kitlelere bilinçli olarak aşılması olarak tanımlamıştır (Onaran, 1984, s.67). Propaganda içinde bulunduğu şartları değiştirmez ve değiştirme amacı taşımaz, sadece içinde bulunduğu koşullar altında eylemleri değiştirmeye ve yönlendirmeye çalışır. Bu

değiştirme ve yönlendirme çabası zorlamaya değil, ikna etmeye dayalıdır. Bireyleri ikna ederek geleceklerine yönelik beklenti ve umutlarını dolayısıyla eylemlerini değiştirmek propagandanın temel amacı sayılmaktadır (Oskay, 2000, s.270). Propagandayı savaş sırasında ve ideolojisinin temellerini sistematik kullanan devlet liderlerinin başında gelen Adolf Hitler, “Kavgam” adlı eserinde propagandanın amacını, tek tek ve bilimsel olarak bireylere hizmet etmeyen ve kitlelerin dikkatini belirli olaylar, ihtiyaçlar ve gerekliliklere dikkat çeken şekilde ifade etmektedir (Hitler, 1972, s.181). Bu tanım Adolf Hitler’in propaganda olgusunun asıl amacının kitlelere hitap etmek olduğunu göstermektedir.

Arsev Bektaş’a göre propaganda amaçları doğrultusunda birçok alanda kullanılmaktadır. Propaganda, hangi alanda olursa olsun amacına yönelmiş ve kalıcılığını koruyan bilgilerle kitleye sunulmalıdır. Bu süreç kitleler etkin olarak katılırlar. Özellikle siyasi mücadelelerde halkın oyunu toplayabilmek için propaganda faaliyetleri yürütülmektedir. Bu süreç liderler hedeflerine ulaşana kadar devam etmektedir (2000, s.160). Propaganda farklı amaçlara hizmet edebilir. Örneğin, ulusal propagandanın amacı kimliğini içeride ve dışarıda iyi tanıtabilmelidir. Siyasal partilerin amacı ise oy toplayarak iktidara gelebilmektir. Toplumun istekleri üzerine adımlar atılır. Bu süreçte bazı liderler geleneksel propaganda ile tutucu kesimleri destekler, bazıları ise yeni bir tür siyasi düzen kurmak için devrimci propaganda ile çalışmalar yapar. Propaganda bir süreç olarak kabul edildiği için amacına ulaşana kadar devam eder. Fakat bazı propagandalar amaçları gereği süreklilik sağlamalıdır. Bu duruma örnek bir ülkenin uluslararası propagandası veya siyasi partinin propagandası olarak gösterilebilir (Bektaş, 2000, s.160). Propaganda kaynağına ilişkin Jean Marie Domenach’ın “Politika ve Propaganda” adlı kitabında politik ülkücülüğü propagandanın başka bir kolu olarak ele almaktadır. Bu propaganda yönteminde bir olguya inanıp sürdürmek vardır. Kullandığı yöntem açısından reklamların özelliklerini kullansa da zamanla kendi yöntemini geliştirmiştir. Her alanda olduğu gibi propagandanın sınırları belirgindir. Reklam yöntem açısından bireylerin düşüncelerini istenilen yönde kontrol edebilir. Bu durumda politik ülkücülüğün ve reklamın geniş olanaklarının farkında olan otoriterlerde propagandadan yararlanmışlardır. Yetkili kişiye göre, iç ve dış politikayla bir ülkenin yayılması sağlanır. Bu özellikle savaşlarda propaganda taktiklerinin belirlenmesinde etkili olmuştur (1969, s.20-24). Sonuç olarak

propaganda amaçlarının tanımlarına baktığımızda, hedef kitlede yeni düşünce ve hareket geliştirmeyi amaçlanmaktadır. Hedef kitlede var olan düşünce ve hareketin varlığını güçlendirmeye ve etki yaratmaya vurgu yapılır. Son olarak, kitleyi kendi düşüncelerine göre değiştirmek ve ikna etmek propagandanın genel amacı olarak özetlenebilir.

2.3. PROPAGANDANIN ÖZELLİKLERİ

Propaganda, eski çağlardan beri varlığını sürdüren sosyal bir kavramdır. Bu nedenle insanların düşüncelerini birbirlerine dayatmaları oldukça eski bir alışkanlıktır. Etkili bir propaganda yapabilmek için propagandacının belirli özellikleri taşıması ve kitleler üzerinde etkisini artırması önemlidir. Bu açıdan propagandanın özellikleri ve etki alanları önemli bir noktadır.

Propaganda günlük hayatta olumsuz bir çağrışım yaratsa da 20. yüzyılın en önemli olaylarından biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle demokrasi ile yönetilen birçok ülkede, uluslararası ilişkilerde ve ekonomik temaslarda sıkça kullanılmaktadır. Propaganda kavramsal açıdan kitlenin düşünce ve eylemlerini etkilemek anlamına geldiğinden, demokratik sistemlerde kamuoyunun desteğini sağlamak ve iktidarı elde etme amacı taşımaktadır. Uluslararası ilişkilerde genellikle bir doktrini ve siyasi ideolojiyi yaymayı veya bir savaşı kazanmayı amaçlayan propaganda, bireyin nasıl düşünmesi gerektiğiyle değil, ne düşünmesi gerektiğiyle ilgilenir. Bu durum propagandanın doğru yorumlanmasını ve özelliklerini iyi analiz etmesini sağlar (Tarhan, 2003, s.55). Jowett ve O'Donnel'e göre, en etkili propagandanın iletişim özellikleriyle ilgili teknikler şu şekilde açıklanmaktadır: Propagandanın uygulandığı ortamlarda izleyicilerin eğilimleri ve rezonans yaratımı tekniğiyle bireylerin algılarında ve fikirlerinde davranışları geliştirmek için hangi referansların alındığı belirlenir. Belirlenen referanslarla fikir ve tutumlar liderler tarafından bireylerin zihinlerine işlenmesi amaçlanır. Kaynağın inanılabilirliği, kaynağın değişimini etkileyen unsurlardan biridir. İnsanlar otorite figürlerini araştırma eğilimindedirler. Propaganda sürecinde kaynağın güvenilirliği istenilen etkinin yaratılmasında önemlidir. Kanaat önderleri toplum algısında saygın ve güvenilir bir yere sahiptir. Bu yöntem, insanları toplumun güvenilirliğine ve konumlarının etkisine sahip araçlar olarak kullanır. Yüz yüze iletişim ise güvenli ve verimli geçmesi için kullanılan bir tekniktir. Yüz yüze iletişim aktivitenin veya etkinliğin devamı olarak

değerlendirilmelidir. Kurulmuş gruplara üyelikten kaynaklı davranışlar ve inançlar grup normları olarak tanımlanır. Grup davranışları toplu şekilde inançsal bir değer taşımaktadır. Sürü içgüdüğü propagandacının etkilemesini kolaylaştıracaktır. İnsanların fikirlerini kabul etmelerini kolaylaştıran bir diğer yöntem ise ödül ve ceza sistemidir. Propaganda faaliyetinde bulunanlar kişi ya da kişileri uyma davranışına göre ödüllendirip uymama davranışına karşı cezalandırarak propaganda etkinliklerini yürütmektedir. Gazete, radyo, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarının tekelleşmesi de insanların sunulan mesajlara karşı direnmesini engellemektedir. Gücün görsel olarak simgelenmesi propagandacının kullandığı araçlar arasındadır. Kelimelerin sembolize edilmesi kişilerin duygularının gücünü ortaya çıkarmaktadır. Kelimeler kitlenin duygularını, fikirlerini, algılarını ve yönelimlerini etkilemektedir. Müzik kullanımı da önemli tekniklerden biridir. İfadelerin vurguları ses aracılığıyla duygulara dokunarak ve çağrışımlar yaparak propaganda sürecinde bireyin katılımını etkiler. Duyuların uyarılması tekniğiyle ulusal, dini, yerel veya özel duyuları harekete geçirerek propaganda yapılmaktadır. Medya rekabete açık olduğu için toplumlarda karşı propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Medyanın tekelleştiği durumlarda toplumlarda direniş ortaya çıkmaktadır. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle karşı propaganda yaygınlaşmıştır. Karşı propagandaya örnek ana kaynak tarafından sunulan görüntülere karşı hedef kitle ve izleyiciler tarafından paylaşılan kişisel görüntülerdir. Bu durumda, propaganda ve karşı propaganda ana akım ideolojisi ile toplumun inançları ve davranışları arasında gerçekleşmektedir (2012, s.299-380). Propagandanın başarısını sağlayan özelliklerinden biri dikkat çekici olması ve kitlenin ilgisini belirlemesidir. Hedef kitlenin tüm özellikleri analiz edilmelidir ve hedef kitlenin tüm ayrıntılarına hâkim olmak propagandanın tarzını belirleyecek ve başarısını sağlayacaktır. Dikkat çekici bir propagandanın basit ve kısa olması önemlidir. Uzun ve anlaşılmaz cümlelerden oluşan propaganda, anlam karmaşasına yol açar ve hedef kitlede tam odak sağlayamaz. Hedef kitlenin sosyal düzeyi ve inançları da dikkate alınmalıdır. Propagandacı amacını belirtmelidir. Bu propagandacının kitleler üzerindeki etkisini kolaylaştırır (Özsoy, 1998, s.95). Etkili propagandanın bir diğer özelliği ise beden dilinin etkili kullanılmasıdır. Kitle iletişim araçlarının sözlü iletişim faaliyetleriyle birlikte kullanılması, propagandanın inandırıcı ve etkili olmasını sağlar. Propagandacının görevi gereği, hedef kitleye karşı hitap şekli, nazik ve

etkileyici bir dil kullanımı propagandacının amacına ulaşması için önemlidir (Tan, 2002, s.77). Propagandanın bir diğer özelliği de ilgi çekici olmasıdır. İnsanlar dikkatini çeken konulara daha çok eğilim gösterirler. Propagandacı hedef kitlesinin ilgi alanlarını belirlemeli ve bu noktada strateji oluşturmalıdır. Bu da hedef kitle üzerinde propaganda faaliyetinin başarısını olumlu yönde etkileyecektir (Akarcılı, 2003, s.66). Propagandanın bir diğer özelliği de istek uyandırıcı nitelikte olmasıdır. İkna etmesi zor olan kitlenin neye istekli oldukları tespit edilmelidir. İstek uyandırıcı propaganda reklamcılık alanında kullanılmaktadır. Bilgi ve görsel unsurlarının kullanımıyla konu kitleye yayılır ve kitle de propaganda faaliyetlerine katılma isteği uyandırır. Bu doğrultuda kitlenin harekete geçmesi sağlanır (Bektaş, 2002, s.119). Böylece aktarılan bilginin kitleleri harekete geçirebilmesi propagandanın başarısını arttıracaktır.

Propaganda uygulanırken dikkat edilmesi gereken bir diğer özellik evrensel değerlerin kabul edilirliliğinin vurgulanmasıdır. Nesnel değerlerin ön plana çıkarılması ve kitlenin bildiği ortak sayılan kavramlardan bahsedilmesi, propaganda faaliyetinin gerçekleşmesini sağlayacaktır. Özellikle konuşma, yazma, toplantı, gösteri, din ve vicdan özgürlüğüne yapılan vurgu hedef kitle üzerinde ikna edici bir etki yaratacaktır (Tarhan, 2003, s.56). Propagandanın etkili olabilmesi için ilişkilerde toplumsal ihtiyaçların ve grup normlarının karşılanması önemlidir. Mesajlar, kişilerin ve grup normlarının inançlarına göre düzenlenmelidir (Healy, 1998, s.16). Bu bağlamda etkili bir propagandanın nasıl olması gerektiği konusunda sınıflandırmalar yapılmıştır. Propagandacı yapılan tasniflere göre, kitleler tarafından anlaşılabilen ve ilgi uyandıran kavramlara öz ve kısa değinerek kitlenin davranışında bir değişiklik meydana getirecektir. Bu durum propaganda faaliyetlerinin etki yaratmasını sağlayan unsurlardır.

2.4. PROPAGANDA TEKNİKLERİ

Propagandanın doğru bir şekilde yapılabilmesi için hedef kitlenin ihtiyaçlarının iyi tespit edilmesi ve mesajların buna göre kodlanması gerekmektedir. Propaganda da mesajların hizmet ettiği amaca ulaşabilmesi için hedef kitleye nasıl iletildiği önemlidir. Propagandanın mesajı araçlardan daha önemlidir. Mesajların içeriği ve sınırları, mesajın iletileceği araçları belirlemek için gereklidir. Mesaj için bir araya gelen propaganda ve iletişim araçları birbirini tamamladığında strateji ortaya

çıkılmaktadır (Bulduklu, 2015, s.34). Propaganda da hedefe ulaşmak ve başarılı olmak için seçilen strateji ve taktikler önemlidir. Osman Özsoy “Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma” adlı eserinde propagandanın kendine has bir yöntemi olduğundan bahseder. Sistematiik ve kuralla dayalı propaganda da doğru ve isabetli kararlar vermek, propaganda tekniğinin daha etkin şekilde sonuçlanmasını sağlayabilir. Bu durumda etkileme sürecinin iyi yönetilmesi kitle ve birey üzerinde güven etkisi yaratır (1998, s.142). Propaganda kampanyasında stratejilerin tek bir tanımını yapmak zordur. Propagandanın hangi taktikleri izlemesi gerektiğine dair farklı yaklaşımlar vardır. Bunlardan biri Laswell'in yaklaşımıdır. Ona göre savaş propagandasında dört ilkeden bahsedilmektedir:

- a) Düşmanı saldırgan bir canı olarak göstermek ve ona karşı nefreti körüklemek,
- b) Ortak savaş amaçlarını vurgulayarak dostluk gösterileri ve törenleri düzenleyerek, karşılıklı olarak insancıl ideallere bağlılık ilan ederek müttefik ülkelerin dostluğunu korumak,
- c) Tarafsız ülkelerin kendi önderlerine olan güvenlerini sarsarak moralini bozmak,
- d) Bu hedefler kuşkusuz savaş zamanı yapılacaktır. Reklamcılığa ve barış dönemindeki diğer ikna türlerine uygulanamayabilir (Bektaş, 2000, s.163).

Propaganda kavramının tarihsel süreçteki gelişiminden sonra Birinci Dünya Savaşı sonrasında kavrama olan ilgi büyümüştür. İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan ara dönemde çeşitli propaganda teknikleri geliştirilmiştir. Propaganda tekniklerinin uygulanması, hedef kitlenin siyasi ve sosyal yapısına göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle kullanılan ilkelerin uygulama alanlarında farklı yenilikler ortaya çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Birinci Dünya Savaşı sırasında çok etkili bir şekilde kullanılan propaganda tekniklerinin kendilerine karşı kullanılmasından endişe duymuş ve önlem almaya başlamıştır. Bu amaçla Propaganda Analiz Enstitüsü 1937 yılında Columbia Üniversitesi'nde profesör olan Clyde R. Miller tarafından Propaganda Analizi Enstitüsü kurulmuştur (Bektaş, 2002, s.148). Propaganda Analiz Enstitüsü Almanya'da Nazi propagandasının önemini kavramış ve Amerika üzerindeki etkilerini incelemiştir. Özellikle savaş yıllarında öğrenciler propagandanın kabul ve ret alanlarını eğitim amaçlı genel ilkelerle belirleyerek

alışmalar yapmıştır. Bu enstitünün en önemli yayını, Alfred McClung Lee ve Elizabeth Briand Lee tarafından derlenen “The Fine Art Of Propaganda” (Propagandanın Güzel Sanatı) adlı kitaptır. Bu eserde propaganda tekniklerine yönelik yeni yaklaşımlar ve uygulamalar tartışılmıştır. Bugün en çok bilinen yedi teknik üzerinde durulmuştur. Propagandacılar tarafından hem siyasi hem de siyasi olmayan alanlarda en yaygın olarak kullanılan propaganda araçları şunlardır: (Bektaş, 2000, s.165-167).

2.4.1. Ad Takma (Name Calling)

Bu teknik genellikle, bir fikri veya fikir sahibinin reddedilmesini sağlamak amacıyla sevilmeyen bir etiketin kullanılmasıdır. Sosyal ve siyasi alanda yaygın olarak kullanılan bu teknik, karşı tarafın itibarını zedelemek için kötü çağrışımlara sahip lakap ve etiketlerin kullanılmasını içermektedir. Ad takma tekniğinin bir diğer kullanıldığı alan, temsili demokrasilerde seçim nedeniyle yoğun kampanya dönemleridir. Bu dönemlerde, siyasetçiler rakiplerini aşağılayıcı ve küçük düşürücü lakaplar kullanır (Bektaş, 2000, s.165-167).

2.4.2. Gösterişli Genelleme (Glittering Generality)

Geniş toplum kesimlerinde genel olarak “iyi” kabul edilen deyimın propaganda amaçlı kullanılmasıdır. Özellikle siyasette kullanılmaktadır. Politikacı toplumun benimsediği milli ve dini değerleri ifade etmek için duygusal sözler kullanır. Bu teknik, ulus devlet geleneğinin hâkim olduğu devletlerde, propagandacının kolay sonuç alacağı bir tekniktir (Ayhan, 2007, s.58). Propagandacı toplumda düşüncelerinin onayını alabilmek için düşüncelerini bir kavram haline getirerek aktarmaya çalışır.

2.4.3. Transfer

Propaganda mesajında genel olarak toplumda saygı duyulan sembollerin kullanılması bir düşüncenin ya da ürünün kabul edilebilirliğini sağlar. Transfer ağrışım yoluyla işler. Başka bir deyişle çağrışım yoluyla hayranlık duyurmayı amaçlar (Bektaş, 2000, s.165-167).

2.4.4. Tanıklık (Testimonial)

Saygın kişilerin desteğini kullanarak iyi veya kötü bir fikri, ürünü veya kişiye tanıtmak için yapılan bir propaganda tekniğidir. Bu teknik reklamcılık ve politik

kampanyalarda en çok kullanılan propaganda araçlarından biridir. Ünlü saygın kişinin desteği kitlelerde güven oluşturarak propagandanın etkinliğini arttırmaktadır. Özellikle tanıklığına ihtiyaç duyulan kişiler, toplumun geniş tarafında saygı duyulan ve sevilen kişileridir. Günümüzde siyasal partiler söylemlerini desteklemek için kanaat önderlerinden yararlanmaktadır (Bektaş, 2000, s.165-167).

2.4.5. Halktan Biri (Plain Folks)

Propagandayı yapan kişinin hedef kitleye aynı grupta olan bir bireyin ortalama bir kişi olduğunu vurgulamaya yönelik yani halktan biri olduğunu ima etme tekniğidir. Bu teknik özellikle seçim ve savaş dönemlerinde çok sık kullanılmaktadır. Siyaset alanında kitleye “halktan biri” ve “bizde sizden biriyiz” imajı sunulur (Bektaş, 2000, s.165-167).

2.4.6. Kâğıt Derme (Card Stacking)

Genel olarak bir düşüncenin ya da ürünün inandırıcılığını ortaya koymak için en iyi ve en kötü veya mantıklı ya da mantıksız olduğunu iddia eden olgu ve fikirlerin kullanımını içermektedir. Bu teknik siyasal propaganda mesajlarında yer almaktadır. Bu yönetime başvuran propagandacı, tarafsız veri toplamakla ilgilenmediğini kanıtlamak için kâğıt derme yöntemini abartılı ve etkileyici ifadeler kullanmaktadır (Bektaş, 2000, s.165-167).

2.4.7. Herkes Yapıyor/ Sürü Psikolojisi (Band Vagon)

Bu teknik propaganda faaliyetlerinde, evrensel destek temasının vurgulanmasına yönelik uygulamaları içerir. Propagandacı bir şeyi herkesin yaptığını ve kabul ettiğini, bir şeyi kalabalığa izleterek hedefin kabul etmesi gerektiğini vurgulayarak ikna etmeye çalışır (Yılmaz, 2007, s.22-23). Propaganda amacını taşıyan eylemin doğru veya yanlış olmasına bakılmaksızın herkesin yapmış olmasıyla ilgilenir.

Jowett ve O'Donnell de propaganda için kullanılan teknikler hakkında bilgi vermiştir. Onlara göre, toplumun mesajdan etkilenmesi için mesajın doğruluğunu sorgulamadan iletilmesi iletişim kaynaklarının görevidir. İtibarlı kişilerle ve toplumla yakın temasla gerçekleşen ve propaganda faaliyetleri inandırıcılığı etkiler. Duyguların harekete geçmesinde “sevgili lider” gibi sözel ifadeler, bayrak, flama ve liderleri temsil eden fotoğraflar gibi görsel semboller, işitsel açıdan söylenen marşlar ve şarkılarda önemli propaganda teknikleridir (2012, s.299-306). Nitekim

Propaganda Analizi Enstitüsü 1941 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa gireceği netleşince faaliyetlerine son vermiş ve yeniden başlamamıştır. Propaganda amaçlı çeşitli teknikler kullanılmıştır. Yürütülen faaliyetlere göre, sistemli ve planlı bir propaganda hem başarılı bir sonuca ulaşacak hem de propagandanın etkinliğini ve sürekliliğini sağlayacaktır.

2.5. PROPAGANDA TÜRLERİ

Propagandanın tarihsel seyri içerisinde sistemsel açıdan kullanılması için çeşitliliği ve sınıflandırılması ortama ve inceleyenlere göre değişmektedir. Bazı araştırmacılar bu türleri sahasına, kapsamına, konusuna ve kaynağına göre sınıflandırmıştır. Kullanım alanı konusunda propaganda türünden bahsetmek mümkündür.

2.5.1. Sahası Bakımından Propaganda

Propaganda sahası bakımından yani nerede faaliyet gösterdiği yer bakımından incelendiğinde iç ve dış propaganda olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılır.

2.5.1.1. İç Propaganda

İç propaganda, demokratik ülkelerde partilerin ve liderlerin iktidar olabilmek için verdikleri iktidar mücadelesinde ortaya çıkan propaganda türüdür. Özellikle iktidar partileri seçim döneminde programlarını halka anlatmak ve halkın desteğini kazanmak için iç propaganda yöntemini kullanmaktadır. Partinin icraatlarını ve yapacağı çalışmaları halka ne kadar iyi aktarılsa seçimlerde şansı o kadar artacaktır (Özsoy, 2002, s.16). İç politika da hükümet kitle iletişim araçlarını icraatlarını ve faaliyetlerini halka iletme için kullanılmaktadır. Kitle iletişim aracılığıyla halkın desteğinin devam etmesi hedeflenir.

2.5.1.2. Dış Propaganda

Dış propaganda, devletlerin siyasi faaliyetlerini ve imajlarını resmiyet çerçevesinde diğer ülkelere gösterdikleri bir propaganda türüdür. Dış politikada partiler arasında ortak bir politika ve görüş temsil edilerek devlet politikası ele alınır. Başarılı bir sonuca ulaşabilmek için halktan destek sağlanmalıdır. Hem ülke içinde motivasyonu sağlamak hem de kendi uluslarını diğer uluslara karşı yüceltmek için kullanılır (Jowett ve O'Donnell, 2012, s.367).

2.5.2. Kapsamı Bakımından Propaganda

Kapsam bakımından propaganda genel, sınırlı ve ferdi olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir. Genel propaganda, güç odağı amaçları için geniş kitleleri etkilemeyi hedef alır. Sınırlı propaganda ise belirli bir bölgedeki kitleyi hedef alan propagandadır. Sınırlı bir bölgedeki huzursuzluğu gidermeyi amaçlayan bir propaganda eylemidir. Ferdi propaganda ise önceden belirlenen bireylere yönelik yapılır. Daha çok dış politikada kullanılan bir propaganda türüdür. Genellikle bu propagandanın en güzel örneği diplomatlardır (Özsoy, 2002, s.19). Kapsam bakımından yapılan propagandaların temel amacı, ülke çıkarlarını korumak ve çıkarları doğrultusunda hedef kitlenin kararlarını ve fikirlerini etkileyebilmektir.

2.5.3. Konusu Bakımından Propaganda Türleri

Konusu bakımından propaganda türleri, kullanım amacına göre sınıflandırılmıştır. Propaganda hangi amaç için gerçekleşiyorsa içerik ona göre şekillenmektedir. Bu açıdan propaganda sırasıyla siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel olmak üzere dört ana başlık altında incelenmiştir.

2.5.3.1. Siyasi Propaganda

Siyasi propaganda, bir devletin yapılanmasıyla kendisini gösteren bir propaganda türüdür. Domencah'a göre, ilk devletin kuruluşundan bu yana bir iktidar mücadelesi söz konusudur. Devletin kendi varlığını sürdürmesi, diğer devletlerarasında varlığını ilan etmesi ve gelecek neslin savaşa başvurmadan yaşayabilmeleri için alınan tüm tedbirlere siyasi propaganda denir (1969, s.20-21). 1789 Fransız Devrimi'nde, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda bir ideoloji yaymak için siyasi rejimler kullanılmıştır (Daver, 1993, s.281). Bu durumda siyasi propagandanın diğer propaganda türlerine göre geniş bir alana hâkim olduğu görülmektedir. Siyasi propaganda, dünya tarihindeki tüm gelişmelerin içerisinde yer almaktadır. Her ideolojinin yayılması ve her siyasi gücün hayatta kalması siyasi propaganda yoluyla gerçekleşmektedir.

İktidar mücadelesi için ülkedeki siyasi partilerin ya da benzeri bir kurumun siyasi propaganda yaptığı söylenebilir. Özellikle seçim dönemleri kamuoyunun oy tercihlerini etkilemeye ve onları belli bir partiye veya adaya yönlendiren bir iletişim yöntemidir (Özkan, 2004, s.142). Seçim döneminde mitingler, afişler, bayraklar,

müzikler ve halka açık toplantıların hepsi siyasi propaganda kapsamında yürütülen faaliyetlerdir. Seçim döneminde yasal düzenlemeler çerçevesinde ülke çapında yürütülen tüm propaganda çalışmaları siyasal propaganda olarak tanımlanmaktadır (Aziz, 2007, s.68). Siyasal propaganda, onu destekleyenler ile karşı çıkanlar arasında bir fikir ve kanaat yaymayı amaçlamıyorsa propaganda sayılmamaktadır (Brown, 1992, s.16). İdeolojilerin geniş kitlelere yayılmasını sağlayan propaganda, savunan görüşe sahip olandan ziyade karşıt görüşleri etkilemeyi amaçlar. Siyasal propagandanın temel amacı propagandacının seçmenleri etkileme isteği ve diğer siyasetçilerin seçmen sayısını azaltmaktır (Brown, 1992, s.25). Siyasal propaganda stratejik veya taktikselidir. Stratejik propaganda temel bir çizgide birbiriyle çelişmeyen düşüncelerle kampanyalar düzenler. Taktiksel propaganda ise belirli bir çerçeve içinde kolayca elde edilebilecek sonuçlarla ilgilenir (Bektaş, 2002, s.199). Siyasal propaganda iki aşamadan oluşmaktadır: Uzun vadeli ve prestij odaklı çalışma gerektiren klasik örgütsel, politik aşama ve seçim döneminde yoğunlaşan ticari reklam benzeri faaliyetlerdir (Aziz, 2007, s.75-76).

2.5.3.2. Ekonomik Propaganda

Ekonomik propaganda ticari anlamda devletin, çok uluslu şirketlerin veya bireysel olarak genel menfaatleri göz önüne alınarak yapılan ve ülkenin ekonomik politikasını yansıtan propaganda türüdür. Ekonomik propaganda ülkeyi cazibe merkezi haline getiren ve iktidarın icraatlarını hedef kitleye sunan propaganda türüdür. Ekonomik konular ülkelerin gelişmişliğini, gelişmekte ve geri kalmışlık seviyesini veya toplumun refah düzeyini belirlemektedir. Bu seviyeler uluslararası alanda çıkar ilişkisi yaratır. Uluslararası ticarete dengeli ithalat ve ihracat ülke ekonomisini geliştirmektedir. Dengesiz ekonomi ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomik propaganda, devletlerarasındaki ilişkilerde rekabet duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Ekonomik propagandanın amacı, karşı tarafı finansal açıdan zayıflatmak ve sermaye sahiplerini yatırım konusunda korkutarak olumsuz etkilemeyi planlamaktadır (Yaman, 2007, s.50).

Seçim dönemlerinde açıklanan ekonomik reformlar ve devletin diğer ülkelerle ticari ilişkileri geliştirme amacıyla ülkenin güçlü ekonomi imajını önermek için yapılan propaganda faaliyetleri bu bağlamda verilecek örneklerdendir.

2.5.3.3. Askeri Propaganda

Devletin hem dış hem de iç alanda silahlı ordularını tehditlere karşı caydırıcı bir güç olarak kullanma amacı askeri propaganda türüdür (Özsoy, 1998, s.20). Devletler siyasi, kültürel ve askeri yapılanmaları diğer devletler için potansiyel olarak tehlike taşımaktadır. Bu durumdan dolayı her devletin diğer devletlere karşı güçlü olması ve her türlü tehlikeye karşı hazırlıklı olması gerekir. Savaş döneminde kullanıldığı gibi barış dönemlerinde de mevcut durumun korunması önem taşımaktadır (Tarhan, 2003, s.36). Özellikle dünya savaşlarında silahlı kuvvetlerin yetersizliğinde propaganda teknikleri kullanılmış ve elde edilen başarılar, bu tekniklerin savaş sonrası dönemde de kullanılmasına olanak sağlamıştır. Ülke içerisinde yapılan askeri tatbikatlar ve hazırlıklar için dış devlet adamlarının veya elçilerinin davet edilmesi de askeri propaganda türüne örneklerdir (Özsoy, 2002, s.20).

2.5.3.4. Kültürel Propaganda

Kültürel propaganda bir ülkenin ülkeler arası kültürel ilişkilerde değer ve inançlarını diğer ülke vatandaşlarına yayma çabası olarak tanımlanır. Kültürel ilişkilerle gerçekleştirilen bu propaganda en kolay ve en rahatsız yöntemdir. Bir devletin kendi kültürünü ve yaşam biçimini aktarmak için diğer ülkelerde okullar ve kültür merkezleri açması kültür propagandasına verilecek örneklerden biridir. Batılı ülkeler kendi kültürlerini diğer ülkelere kabul ettirme çalışmaları ve uygulamaları kitle iletişim araçlarıyla gerçekleşmektedir. Sinema, radyo, televizyon ve internet kültürel propagandanın en temel araçlarıdır (Özsoy, 2002, s.19).

2.5.4. Kaynağına Göre Propaganda

Propagandanın sınıflandırmaları uygulandığı ortama ve inceleyenlere göre farklı açılardan değerlendirilmektedir. Propaganda kaynağının belli olması ve bilginin güvenilirliği açısından beyaz veya açık propaganda, gri veya bulanık propaganda, kara veya sinsi propaganda olarak üç başlık altında incelenmiştir.

2.5.4.1. Beyaz (Açık) Propaganda

Beyaz propaganda kaynağı bilinen ve içeriğinin doğru kabul edildiği propaganda türüdür. Bu tanım gereği şirketlerin ve hükümetlerin yaptığı reklamların çoğu beyaz propagandayı kapsamaktadır (Malhan ve Devani, 2020, s.6). Bilgilerin kaynağı açıktır ve propagandacı kimliğini gizlemez açık bir şekilde vermeyi tercih eder.

Bunun nedeni söylenen ifadelerin ağızdan duyulmasının önemsenmesidir. Hedef kitlenin güvenini kazanmaktır. Böylece propagandacı kendini topluma sunar ve toplum tarafından kabul görmek ister. Hedef kitle, bilgilerin doğruluğu konusunda şüpheye düştüğünde, yeni bir bilgi arayışına girer bu da karşı propaganda yapacak veya uygulamayı bekleyenler tarafından propagandanın etkisini tersine çevirmek için uygun durumlardan birini yaratır (Bektaş, 2000, s.174). Beyaz propaganda karşılaştırmalar da yapar. Bir rakip vardır ve rakibi zayıflatmaya çalışır. Hedef kitlenin gözünde küçük düşürücü bir algı oluşturarak güvensizlik yaratır. Bu durumda propagandacı taraf kitlelere güvenebilecekleri tek taraf oldukları fikrini aşlamaya çalışır ve kitleler propagandacının fikri doğrultusunda hareket eder. Beyaz propagandanın temel aracı haberlerdir. Propagandacı, hedef kitlenin rakip hakkında olumsuz düşüncelere sahip olmasını sağlamak için rakip hakkında yıldırıcı haberler yapar. Burada önemli olan, üretilen mesajların süresi ve tutarlılığıdır. Beyaz propaganda şeklinde sunulan mesajların, propagandif içeriği ve ikna etme çabası tüm propaganda tekniklerini kullanması nedeniyle bilgiyi sistematik bir şekilde iletmektedir (Çetin, 2014, s.242). Beyaz propagandanın etkisi büyük ve etkilediği kitle geniş değildir. Karşı propagandaya karşı güçlü değildir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle beyaz propagandanın uygulama alanları ve araçları gelişmiş olsa da karşı propaganda kaçınılmaz bir sonuçtur. Rakip propagandacının başlatacağı karşı propaganda beyaz propagandayı etkisiz hale getirebilir. Tarhan'a göre, beyaz propagandanın zayıflığı geniş bir alana yayılamamasıdır. Beyaz propaganda sınırlıdır ve serbestçe dolaşamaz çünkü hedef propagandaya karşı propaganda başlatabilir. Bu durum da beyaz propagandanın başarısız olmasına neden olur (2003, s.37).

2.5.4.2.Kara (Sinsi) Propaganda

Kara propaganda da beyaz propagandanın tam tersi bir durum söz konusudur. Propaganda asılsız, kaynağı bilinmeyen, daima gizli tutulan ve sinsice yürütülen bir propaganda türüdür. Hedef kitleye iletilen propaganda mesajları asılsız, yanıltıcı, abartılı ve sahte belgelerle doludur (Tarhan, 2003, s.41). Kara propagandanın malzemesi yalandır. Söylenen yalan ortaya çıkarsa propagandacı yeni bir yalana başvurur. Bu nedenle hedef kitleye bir önceki yalan unutturularak reddedilir ve kitlenin dikkatini farklı bir yöne çekmek amaçlanır. Kaynağın gizli tutulması sonucunda yalanlar, iftiralar ve dedikodular başarılı sonuçlar verir (Bektaş, 2002,

s.36). Kara propagandanın amacı yerleşmiş bir inancı ortadan kaldırmaktır. Bazen bir kurum tarafından istenen hedeflere ulaşmak için kimlik gizlenir. Kara propagandanın kasıtlı bir şekilde var olanı bozması değil, kaynağının ve kimlikliğinin de doğru olmaması temel özelliklerinden biridir. Kara propaganda “her şekilde ikna, herhangi bir şekilde ikna” mottosuyla faaliyet göstermektedir (Jowett ve O’Donnell, 2012, s.293). Kaynaklar ve mesajlar hedef kitlenin sosyal, kültürel ve siyasal yapısına göre tasarlanır (Jowett ve O’Donnell, 2012, s.18-20). Kara propaganda yöntemi ahlaki, vicdani sorumlulukla ve kurallarla hareket etmez. Amacı, halk liderini kitlelerden uzaklaştırmak, orduya ve devlete olan güveni sarsmak, siyasi ve sosyal gelişmeleri engellemek, mevcut düzeni bozarak toplumsal çatışmayı yaratmak, toplumu huzursuzluğa ve korkuya sürüklemektir (Tarhan, 2003, s.38). Kaynağı belli olmayan kara propagandanın karşı propaganda ile mücadele etmesi çok zordur (Volkoff, 1985, s.4). Kara propagandanın eksik yönü açıklığıdır. Kara propaganda hileye ve yalana başvurduğu için saklanması gerekir. Bu nedenle kaynağın hazırlanma ve uygulanma sürecinde dikkat ve gizlilik gibi hususlara dikkat edilmelidir. Aksi takdirde karşı propaganda karşısında sekteye uğrayabilir. Bu durumda kaynağı gizli tutmanın başarısı, propagandanın başarısıyla paralellik gösterir. Kara propagandanın başarısının bir diğer ölçütü ise mesaj kaynağının ve içeriğinin kamuoyu tarafından kolayca kabul edilmesiyle ilgilidir (Malhan ve Devani, 2020, s.6). Bir diğer zayıf yönü faaliyet alanının sınırlılığıdır. Bunun sebebi gayri meşru araçlara ve yöntemlere başvurusıdır. Eğer propaganda geniş bir alanda uygulanırsa gerçeklerin ortaya çıkma ihtimali yine propagandanın başarısızlığı ile sonuçlanır. Kara propaganda genellikle askeri ve siyasi konularda görülmektedir. Politikacılar, kitlesel kamuoyu oluşturmak için muhalefetin tezlerini çürütmeyi ve kendilerini öne çıkarmayı amaçlar. Her türlü fikir ve inanca karşı bir karşı tez oluşturur (Yaman, 2007, s.42).

İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş yıllarında kara propaganda faaliyetlerinin yürütüldüğü görülmektedir. Adolf Hitler’in Alman ırkına uyguladığı psikolojik şiddet ve Soğuk Savaş dönemi tüm yayınlarda hedef ülke hakkında yıldırıcı ifadeler kullanarak dünya kamuoyu karşısında zavallı durumda bırakması bu bağlamda verilecek örneklerdendir. Kara propaganda savaş alanında beyaz propagandadan daha etkili bir silah olarak kullanılmaktadır (Volkoff, 1985, s.4). Tüm bu olumsuz yönleriyle kara propaganda aslında suç teşkil etmektedir. Kara propaganda, kitleyi kin, nefret, düşmanlık gibi duygulara ve hukuk dışı süreçlere yönelttiği için

literatürde olumsuz bir kavram olarak yerini almaktadır. Bu olumsuz durumların önüne geçebilmek için yasal bir sınıra tabii tutulmalı ve bu faaliyetlere karşı evrensel ilkeler çerçevesinde önlemler alınmalıdır (Demirkol, 2020, s.8).

2.5.4.3.Gri (Bulanık) Propaganda

Gri propaganda gerçeği ve yalanı bir arada kullanan beyaz ve siyah bir propaganda türüdür. Haberlerde yer alan kaynaklar bulanıktır. Kitle için üretilen mesajların kaynakları belirsiz ve birden fazladır. Bilginin doğruluğu kanıtlanamaz. Propagandacı gizlenmese de kendini ön planda tutmaz (Özsoy, 1998, s.22). Ana malzemesi iftira, mübalağa, rivayet ve söylentilere dayandığı için ispatlanamaz ve reddedilemez. Birbiriyle çelişen kavramlar homojen bir şekilde verilir. Bu durum propagandanın bazı durumlarda tehlikeli bir propaganda türü olduğunu göstermektedir (Yaman, 2007, s.40). Bilginin dosttan mı düşmandan mı geldiği tam olarak bilinmez. Haberin ilgi çekici ve merak uyandırıcı olmasına dikkat edilir. Propaganda hissi yaratılmadan kitleyi en heyecanlı konulara yönlendirebilir. Gri propagandanın olumlu özelliklerinden biri hedef tarafından kolayca kabul görmesidir. Genellikle kabul görülen bir olay rivayet ve söylentilerle anlatılıp haberi yapılan hedef küçük düşürülür ve itibarsızlaştırılır. Bu özelliğin sonucu olarak gönderilen mesajlar, propaganda hissi yaratmadan hedef kitle tarafından kabul edilir ve propagandanın etkisini artırır. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren Halkı Aydınlatma Komitesi'nin halka kendi çıkarları doğrultusunda yanlış bilgiler vererek savaşa girdiklerine ikna etmek için yaptığı çalışmalar gri propaganda türüne örnek olarak gösterilebilir (Karaca ve Çakı 2018, s. 81-82). Gri propagandanın amacı, hadiseleri abartılar ve çelişkilerle sunmaktır. Anlatılanları çelişki yoksa bile varmış gibi vermesi insanların zihnini kurcalar (Bektaş, 2002, s.37). Gri propaganda, hükümetler ve silahlı kuvvetler tarafından kullanılmakla sınırlı değildir. Örneğin, filmlere yerleştirilen ürün reklamları, istatistikler üzerinde oynama yapan şirketler ve bir ürün öneren reklamlar gri propaganda olarak sayılabilir (Jowett ve O'Donnell, 2012, s. 23). Politikacıların miting konuşmaları da gri propaganda kullanımına bir örnektir. Politikacı ile hedef kitle arasında statü farkı gözetilmeden iletişim kurulduğunda ve propaganda amacı taşımayan ifadeler kullanıldığında da gri propaganda gerçekleşir. Halkın konuşma diliyle yapılan hitaplar propagandanın başarısını sağlar. Konuşmanın yapıldığı toplumun kültürel değerlerini oluşturan öğelere ve toplumsal hafızaya hitap etmek

gerekir. Konuşmacı yörenin anlayacağı şekilde hitap ederek mesajlarını propaganda izlenimi vermeden etkili bir şekilde iletir. Propagandacı,hedef kitleyi etkilemek için görüşlerini atasözlerini kullanarak destekler. Bu sebeple propagandanın ana malzemesi söylentiler ve rivayetlerdir (Tarhan, 2003, s.38). Uluslararası alanda güçlü ülkelerin politik, ekonomik, kültürel ve sosyal konularını diğer ülkeler üzerinde söz sahibi olmak için kullanması gri propaganda sayılmaktadır. Bir ülke kendi kültürel kimliğini televizyon ve radyo programları aracılığıyla diğer ülkelere yaydığında onu gri propagandaya maruz bırakmaktadır.

2.5.5. Kullanışı ve Amacı Bakımında Propaganda

Bu başlık altında yer verilen propaganda türleri diğer propaganda türlerinden zaman, yer ve kullanım açısından farklılık gösteren propaganda türleridir. Örneğin, kaynaklarına göre propaganda türleri zaman kavramına yer vermezken, stratejik ve taktik propaganda türleri için zaman temel yapı taşıdır.

2.5.5.1.Stratejik Propaganda

Stratejik propaganda uzun vadeli planlar yapan bir propaganda türüdür. Propaganda yapmaya çok erkenden başlanır ve propaganda yoğunluğunu azaltmadan faaliyetlerine devam eder. Bu propagandanın en önemli özelliği, halk kitlelerinin inanmak istediği konulara odaklanmasıdır. Propaganda, belirli bir zamanda farklı propaganda araçlarını kullanarak, hedef kitleye aynı mesajı sürekli hatırlatarak sunar. İletilecek konu iyi seçilmeli ve çekici hale getirilerek ısrarla tekrarlanmalıdır. Böylece kitlenin inanmak istediği konulara değinerek bilinçaltını etkilemeyi amaçlar. Stratejik propaganda tekniğinde iç ve dış basın kullanılmaktadır. Özellikle basın, kamuoyuna yanıltıcı bilgiler sunmak için bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır (Karaca ve Çakı, 2018, s.106). Propagandanın amacı, dost güçlerin moralini yüksek tutmak, tarafsız devletlerin desteğini kazanmak, düşman devletleri demoralize etmek ve ortadan kaldırmak, kitleler arasındaki ırksal, dini, sosyal ve siyasi unsurları kullanarak kışkırtmak; karşı tarafın amaçlarını veya politikalarını kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmeye çalışmak, stratejik propaganda hedefi olarak belirlenebilir (Tarhan, 2003, s.49-50). Stratejik propaganda, gelecekte olası bir savaş, psikolojik savaş ve benzeri durumlar öncesinde ortaya çıkabilecek tüm sonuçları göz önünde bulundurarak belirli amaçlara yönelik propaganda faaliyetleri yürütmektedir. Propagandayı üreten tarafın saldırıya hazırlanmasını, korunmasını

veya saldırılarından sonuç almasını sağlayan bir propaganda türüdür (Karaca ve Çakı, 2018, s.106).

2.5.5.2.Taktiksel Propaganda

Stratejik propaganda ile aynı özellikleri gösteren taktiksel propaganda daha kısa vadeli ve aynı amaçları benimseyen bir propaganda türüdür (Karaca ve Çakı, 2018, s.105). Düşmanın yanlışlarını ve zayıf noktalarını, geçmiş yenilgilerini ve moralini bozacak tüm unsurları ortaya çıkarmak ve oraya propaganda araçlarını yönlendirip kısa vadeli sonuçlar elde etmek taktiksel propagandanın hedefleri arasında sayılmaktadır. Çoğunlukla mücadeleye gönülsüz ve zayıflıkları tespit edilen ırk ve azınlıklar hedef alınır. Savaş bandoları ve müzikler taktiksel propagandanın kullandığı temel araçlardır (Tarhan, 2003, s.50-51).

2.5.5.3.Takviye Edici Propaganda

Destekleyici propaganda ve idari propaganda isimleriyle de anılan bu propaganda takviye amaçlı veya takviye edici propaganda olarak da tanımlanmaktadır. Propaganda, işgal edilen bölgeleri etkisiz hale getirerek mağlup kitlelerde oluşacak kin ve nefretin önüne geçip yok etmeyi hedefler. Bunu yapmak için işgalcilerin haklı oldukları, merhametli davrandıkları ve işgalin mağluplara esasında yararlı olduğu gibi mesajlar verilmektedir (Tarhan, 2003, s.52). Böylece ele geçirilecek bölgelerdeki mağlupların işgalcileri ve oluşumlarını kabul etmelerini kolaylaştırmak amaçlanır. Bu propaganda, propaganda üreticisinin kazandığı zaferi veya kendi lehine olan bir çıkarı korumak için yapılmaktadır. Nitekim bu propaganda türü propagandacının çıkarlarının korunması için destek sağlamaktadır (Karaca ve Çakı, 2018, s.106). İşgal edilen bölgelerde yaşayan halkın ihtiyaçları giderilir; olumlu duygular yaratmak amacıyla eğitim birimleri ve ibadethaneler kurulur. Bütün iletişim araçlarını, hoparlör, beyannameler, afişler, hediyeler ve afişler kullanır (Tarhan, 2003, s.52). Kültürel propagandanın etkisini artırarak kitleleri psikolojik ve sosyolojik olarak etkilemiştir. Böylece işgalciler, gelecekteki işgal girişimlerini önlemek ve direnişi azaltmak için takviye propagandasını kullanırlar.

2.5.5.4. Karşı Propaganda

Her karşı propaganda karşıtının savlarını çürütmeye yönelik bir propaganda biçimidir. Bu durumda her propaganda karşı bir propagandaya maruz kalır. Kendi görüşlerini yaymak ister bir yandan da karşıdakine ait argümanları çürütmeyi

amaçlar. Karşı tarafın propagandasının zayıf yönlerini ön plana çıkarır o noktaları etkisiz hale getirir, yalan olduğunu kanıtlamaya yönelir (Özdağ, 2015, s.34-35.) Karşı propaganda, taktiklerinin başarılı olabilmesi için karşı görüşü çürütmek yetersiz kaldığında o görüşü savunan kişi veya grubun zayıfladığı anları kollayarak yıldırmaya çalışır (Domenach, 1969, s.103). Bir diğer yönüyle karşı propaganda ister düşman ister dost unsuru olsun, kendisine karşı yapılan propagandayı amacına ulaşmadan yok etmek için bazen saldırgan niteliğe dönüşmektedir. Propagandacı yeterli mali desteğe sahip olsa bile karşı propagandacı fikirlerini geniş bir kitleye yayabilir ve harekete geçirebilirse propagandacı başarılı olamaz (Bektaş, 2002, s.164). Bir tür psikolojik operasyon olarak da tanımlanan karşı propaganda aynı zamanda düşman propagandasını tanımlamak, durumun farkındalığına katkı sağlamak, dost halka ve askeri kuvvetlere karşı düşman girişimlerini ortaya çıkarmak için de kullanılabilir. Savaşlarda karşı propaganda kullanılarak düşman askerine savaşın gereksiz olduğu ve başkalarının çıkarlarına hizmet ettikleri fikrini aşılayarak düşman birliğini bozmayı ve askerlerin üstlerine olan güvenini zayıflatma amaçlanır (Bektaş, 2002, s.209). Karşı propaganda yöntemi kitle iletişim araçlarıyla ortaya konulmaktadır. Gazete, radyo, televizyon, sinema, dergi, yazılı yazısız basın araçlarıyla ve sanatın bütün dallarıyla propaganda yapılabilir (Duman, 2018, s.102). Günümüzde karşı propaganda faaliyetleri giderek daha fazla önem kazanmıştır. Birçok kuramcı başarılı bir karşı propaganda için kurallar ve özellikler oluşturmuştur. Tarhan'a göre karşı propagandanın dört çeşidi vardır: Karşı tarafın propaganda yapmak için kullanabileceği konuları daha öncesinde sezerek önlemeyi içeren erken karşı propaganda; karşı tarafın propagandasına verilen önemi de hissettiren ve onu reddeden, doğrudan karşı propaganda; karşı tarafın propagandasının önemsenmediğini hissettirmek için üstü kapalı bir biçimde reddeden dolaylı karşı propaganda ve son olarak propagandanın hedefi zayıf noktalarda ise, karşı tarafı güçlü olduğu alana çekmek veya başka bir konuya dikkat çekmek için yapılan hedef şaşırtan karşı propagandadır (2003, s.52). Doob, toplumda bireylerin birbirini etkileme çabaları için karşı propagandaya atıfta bulunmanın gerekliliğini belirtmiştir. Bu kavram, bireylerin yaptığı veya rakibin arzuladığı cevapların ortaya çıkmasını engellemek için geleneksel cevapların zayıflatılması şeklinde olumsuz amacı vurgular. Bu anlama sahip tüm propagandaların karşı propagandayı içerdiğini belirtmektedir (Bektaş, 2002, s.165). Tüm bu propaganda türlerin çeşitliliğine

rağmen hepsinin temelinde hedef kitlenin tutum ve davranışlarının yönlendirilmesi önemlidir. Dış güçlerin propaganda faaliyetleri, farklı bir toplumun tutum ve davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme girişimi olarak görülmektedir. Ülke içerisinde hükümetin veya devletin kendi halkı için yürüttüğü iç propaganda faaliyetleri ise toplumun tutum ve davranışlarını belirli bir iç güç lehine yönlendirme çabası taşımaktadır. Ayrıca karşı propaganda faaliyetleri, karşı görüşü destekleyen propaganda faaliyetini etkisiz hale getirme amacı taşıırken halkı kendi istediği yöne yönlendirmeyi amaçlamıştır. Sonuç ne olursa olsun uluslararası veya ulusal bir propagandanın yegâne amacı kesin istekleri doğrultusunda kitleyi veya toplumu yönlendirmektir (Domenach, 1969, s.80- 82).

2.6. PROPAGANDA KURALLARI

Farklı çeşitleri ve teknikleri olan propagandanın ilkelerle ve kurallarla sınırlandırılmasının mümkün olup olmadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre propaganda dinamik, değişken, şekil alabilen bir yapı olmasının yanı sıra çeşitli ve sınırsız kaynaklardan yararlandığı için temel bir ilkeye indirgemek doğru olmayacaktır. Bir propaganda kampanyası yürütmek için çok sayıda taktik ve strateji vardır. Strateji ve taktiklerin bazı kurallara uygun işlemesi gerekmektedir. Bir propagandanın sıradan ve rastgele yapılması başarısız sayılmaktadır. Kitleleri etkilemek için yapılan propagandanın belirli kuralları vardır. Jean Marie Domenach'a göre, etkili propagandanın hangi kurallara uyması gerektiğine dair beş temel kural vardır. Bunlar: Yalınlık ve Tek Düşman, Büyütme ve Bozma, Düzenleme ve Aşılama, Birlik ve Bulaşma kuralı olarak sıralanmaktadır (1969, s.53-55).

2.6.1. Yalınlık ve Tek Düşman Kuralı

Kuralın adından da anlaşılacağı gibi propagandanın mesajları olabildiğince basit, açık, net ve herkes için kolay anlaşılır olmalıdır. Herhangi bir propagandanın başarılı olması için yalın olması gerekir. Bu nedenle siyasi partiler, şirketler ve markalar ideolojilerini tanımlarken son derece yalın ve basit ifadeler kullanır. Propaganda her alanda öncelikle yalınlığı sağlamaya çalışır. Propagandacı, doktrinini kanıtlamak için açık bir biçimde propagandasını birkaç noktaya ayırır. Bunun için manifestolar, inanç bildirileri, programlar, bildiriler, öğretiler ve yapıtlar kullanarak açık ve kısa

bir şekilde propagandasını ifade eder. Propagandanın ABC'sini oluşturan, hala ilkeleriyle canlılığını gösteren Fransız İhtilali'nin en temel propaganda metni olan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi yalınlık kurallarının kullanıldığı örneklerden biridir. Bildiri de kısa ve uyumlu cümleler kullanılarak akılda kalıcılığı sağlanmıştır (Domenach, 1969, s.64). Akılda kalıcılık ve etki yaratan bu nitelikler kitlelere iletilen mesajlarının yalınlığını göstermektedir. Kısacası propaganda hem eylemlerinde hem de söylemlerinde açıklığı ve yalınlığı vurgular. Aksi takdirde mesaj kitleler tarafından anlaşılmaz olacaktır.

Mesajı özetleme çabası herhangi bir propaganda çalışması için esastır. Zamanla daha fazla sadeleştirme yapılmış ve olabildiğince kısa, açık ve yalın olması gereken parola ve slogan propaganda da ön plana çıkmıştır. Parola ulaşılması gereken amacı özetlerken, slogan doğrudan doğruya politik tutkulara, coşkuya ve kine seslenmektedir. “Toprak ve Barış” parolaya “Tek Kültür, Tek Devlet, Tek Lider” ise slogana örnek olarak gösterilebilir (Domenach, 1969, s.64-65). Propaganda, sembollerin manipülasyonuna dayandığı için propagandacı düşüncelerini ifade ederken kullanacağı semboller hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Sembolün anlamı ve detayı hakkında yetersiz bilgi propagandanın başarısını olumsuz etkiler. Daha sonra bu sürece simgelerde dâhil olmuştur. Simge bir öğreti veya yönetim biçimini özetler. Simgeler; yazınsal, görüntüsel, plastik ve müziksel olarak aralarında dörde ayrılmıştır. Yazınsal simgede vurgulanacak kavramın baş harfleri büyük yazılmaktadır. Görüntüsel simgelerde bayrak, flama, amblem gibi görsel işaretler kullanılmaktadır. Plastik simge de ise beden hareketleri ve selamlama gibi fiziksel hareketler ön plana çıkmaktadır. Müziksel simgelerle ise ulusal marşlar, coşkulu müzikler ve efektler kullanılmaktadır (Domenach, 1969, s.55-56). Büyük halk kitlesinin anlayışının sınırlı, zekâsının az ve unutma meyilli olmasını ileri süren Downs'a göre propagandanın ana noktaları son dinleyicinin bile anlayabileceği şekilde tanımlanmalı, çerçevelenmeli ve slogan haline getirilmelidir. Downs, kitleye hadisenin açık ve ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı andan itibaren hadisenin etkisinin silindiğini belirterek, bunu kalabalığın verilen mesajları hazmedememesi ve hafızasında tutamamasına bağlamaktadır (2000, s.173). Bundan dolayı siyasi partiler ideolojilerini somut hale dönüştürecek sloganlar üretmişlerdir. 1946 ve 1950 seçimlerinde DP afişinde kullandığı “Yeter Söz Milletindir” sloganı ve avuç içi dışı dönük simge propagandanın yalınlık kuralını uygulanma biçimine örnektir. İleti

açısından partinin temel politikalarını ele alan afiş yazınsal ve görsel açıdan başarılı olarak nitelendirilir. Afişte avucu dışarıya dönük el figürüyle DP'nin iktidara gelmesi durumunda halkın sömürülmesini ve milletin ezilmesini durduracağı vurgulanmıştır. Ayrıca, elin duruş şekli seçim sonunda seçilecek milletvekillerin milletin istek ve ihtiyaçlarına yardımcı olmak için yemin ettikleri mesajını taşımaktadır. Böylece afiş sloganıyla siyasi ve sosyal sorunların eleştirisini yapmıştır. Böylelikle propagandacı kitleye mesajını iletirken kitlenin akılda tutmasını kolaylaştırmak için sergiler, kişiselleştirmeler, basit istatistikler, tanımlar, sloganlar, hikâyeler, illüstrasyonlar, resimler ve tanıdık terimler gibi unsurları kullanarak basitleştirir (Albig, 1956, s.329). Bir propagandanın etkinliğini arttırmak için kullandığı bir diğer propaganda kuralı tek düşman kuralıdır. Tek düşman kuralı yalınlığın bir sonucudur. Stratejik Düşünme ve Analiz Merkezi raporuna göre düşman olarak nitelenen karştın bireyselleştirilmesi ve kitlelere görünür kılınması tek düşman yöntemi açısından önem taşımaktadır (SDAM, 2018, s.17) İyi bir propaganda tek bir düşmana yoğunlaşmalıdır. Düşman cephesini büyütmek yanlış bir stratejidir. Düşmanı da yalınlaştırmak yani tek düşman olması gereklidir. Aksi taktirde çok sayıda düşmanla yapılan propaganda zor ve başarısız olacaktır. Hitler ve yandaşları yoğunlaştırma yöntemini başarılı bir şekilde kullanmıştır (Bektaş, 2002, s.214). Propaganda faaliyetinin bir diğer önemli özelliği de kendi hatalarından ve şiddetinden dolayı düşmanı suçlamaktır. Nazi döneminde Hitler'in desteği ve yönlendirmesiyle yürütülen Nazi propagandasının özelliği, kendi hatalarını düşmana yüklemesi ve yaptıklarından dolayı düşmanı suçlamasıdır (Aziz, 2007, s.63-69). Bu durumda yalınlık ve tek düşmanlık kurallarının propaganda faaliyetlerinde kullanılan ifadeler, yalınlık ve açıklık şartlarıyla düşmana odaklanmaktadır.

2.6.2. Büyütme (Şişirme) ve Bozma Kuralı

Propaganda çalışmalarından Büyütme ve Bozma Kuralında iletilecek mesajın hedef kitle üzerinde daha fazla etki bırakması için mesajın abartılması ve şişirilmesidir. Büyütme kuralında esas olan, mesajların alıcı kişilerin en alt düşünme seviyesine sahip olan bireye göre şekillendirilmesidir. Bozma kuralında ise mesajın anlamı ve içeriği deformasyona uğrayarak propagandacının istenilen şekilde mesajı yeniden düzenlemesini ifade etmektedir Büyütme ve Bozma yöntemine örnek olarak Adolf Hitler'in propagandası verilebilir. Propaganda, Hitler tarafından kitlelerin zihinlerini

yönlendirmek ve etkilemek için bir araç olarak kullanılmıştır. Hitler “Kavgam” adlı kitabında bu kural hakkında şu açıklamayı yapmıştır: “*Her türlü propaganda, düşünce düzeyini, seslendiği kişilerin en kalın kafasının anlama yeteneğine göre ayarlanmalıdır*” (Domenach, 1969, s.60-61). Böylece düşünce seviyesi ne kadar aşağıda olursa propagandacı o kadar insana yayılmış ve etkilemiş olacaktır. Kamuoyuna iletilecek haberlerin büyütülmesi ve abartılması, tüm siyasi parti organlarının sürekli başvurduğu ve kendi yararına olacak her türlü habere son derece önem veren bir gazetecilik yöntemidir. Büyütme ve bozma kurallarında haberler doğrudan değil amacına hizmet edecek şekilde yorumlanıp aktarılır. Haber başlıkları abartılı ve dikkat çekici bir şekilde düzenlenerek kitleye sunulur. İletilmek istenen mesaj her aşamasında düzenlenir. Propagandacı savunduğu siyasi parti ya da hizmet ettiği kurum hakkındaki olumlu haberleri medya aracılığıyla büyüterek ve abartarak kitlelere sunmaktadır. Karşıt görüşü temsil eden rakip partilerin ağzından kaçan bir cümle ve kelimelerin kullanılması propagandanın büyütme ve bozma kapsamına girmektedir (Özsoy,1998, s.158). Büyütme ve Bozma kuralı partilerin siyasi alanda medya organları aracılığıyla politikalarını sunmak için kullandıkları bir iletişim yöntemidir. Örneğin, Vatan, Zafer ve Akşam Postası DP’nin politikalarını ön plana çıkarmaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Basın, propaganda yöntemini kullanarak mevcut durumun olumsuz havasını dağıtmak istediği zamanlar DP’nin siyasi, sosyal ve ekonomik yönde yaptığı çalışmaları okuyucuya aktarmıştır.

2.6.3. Tekrarlama (Düzenleme) Kuralı

Tekrarlama kuralında bir propagandanın ön koşulu belirli bir mesajın hedef kitleye değişik biçimlerde düzenlenerek tekrarlanma sürecidir. Propagandacı amacına ulaşmaya kadar mesajını tekrar etmesi gerekir. Propagandanın araçları ve sunumu değişse de propagandanın başlıca kuralı ana temanın aynı kalmasıdır. Bu tema bıkip usanmadan farklı şekillerde düzenlenerek tüm propaganda organlarıncaya sürekli tekrarlanmalıdır Propagandanın net bir çizgisi olmalı ve her şeyden önce formüleştirmek bu kuralın özünü oluşturmaktadır (Domenach, 1969, s.74-75). Bir mesajı bıkip usanmadan sürekli tekrar etme özelliğini Joseph Goebbels şu şekilde özetlemektedir: “*Katolik Kilisesi iki bin yıldır hep aynı şeyleri tekrarladığı için ayakta duruyor. Nasyonal-Sosyalist devlet de tıpkı onun gibi davranmalıdır*” (Pehlivanoglu, 2020, s.106). Düzenleme kuralının bir diğer özelliği, propaganda mesajlarının aktarıldığı alıcıların kişilik özellikleri, bilgileri ve tecrübeleri dikkate

alınır. Böylece propagandacı tekrar edilen mesajı değişik şekillerde hedef kitleye uygun biçimde hazırlar (Domenach,1969, s.61-67).

2.6.4. Aşılama (Geçiş Evresi) Kuralı

Aşılama yönteminde propaganda, kitleleri ortak bir noktada birleştirerek bireylerin zihninde bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde var olan duyguları harekete geçirmeyi amaçlar. Bu nedenle başarılı bir propaganda için propagandacı kitleleri harekete geçirecek duyguların neler olduğunu iyi bilmelidir. Aşılama kuralı, önceden var olan temeller üzerine kurulur. Kitleleri harekete geçirebilmek için duygular tespit edilir. Mesajlar bu çerçevede üretilir. Propagandacı bu aşamadan sonra propaganda faaliyetleri için duyguları öncü alarak yeni bir düşünce yerleştirir (Domenach,1969, s.67-69). Propagandacı hedef kitlenin tutum ve davranışlarını bilmelidir. Toplumun baskın tutumu ile propagandacının yaymak istediği fikir uyumlu olmalıdır. Bazı propagandalar toplumun yerleşik ön yargılarını ve yanlışlarını tanımayan propagandacılar yüzünden başarısız olmuştur. Bu durumda propagandacı toplumun mevcut tutum ve davranışlarını incelemeli, nüfusun çoğunluğunun sahip olduğu düşüncelere, kelimelere, sembollere hâkim olmalı ve destekleyip desteklemeyeceği kurum, kuruluş ve kişilerle ilgili bilgi sahibi olmalıdır (Albig, 1956, s.328-329). Örneğin, Adolf Hitler'in Alman ırkı söylemiyle halk arasında milliyetçi duygulara hitap ederek başarıya ulaşmıştır. Hitler fikirlerini Almanya'nın milli duygularına dayandığı için başarılı sayılmıştır (Erman, 2016, s.78). Aşılama kuralına örnek olarak halkın CHP hükümetine duyduğu memnuniyetsizlik artmış ve halk 1950 seçimlerinde DP'nin iktidara gelmesini desteklemiştir. Bunun yanı sıra on yıl sonra 27 Mayıs 1960 darbesiyle DP'nin iktidarının son verilmesinde halkın direnme gücünün kırılmış ve kötülemiş olması en büyük rolü oynamıştır. Hedef kitleye seçici algı yöntemiyle istenilen mesajlar verilirse ve propagandacı ustaca bir algı yönetimiyle manipülasyon uygularsa propaganda başarılı olacaktır (Özsoy, 1998, s.162-163).

2.6.5. Birlik ve Bulaşma Kuralı

Birlik görüntüsü yaratmak için aynı kurallar ve değerler içerisinde yaşayan insan topluluğundan daha iyi bir propaganda etkeni yoktur. Bu bağlamda, Birlik ve Bulaşma kuralı birey toplumda tek başına yaşamadığı için bulunduğu toplumun etkisinde kalır. Birey ne kadar farklı düşüncelere sahip olsa da içinde yaşadığı

grubun genel kanısını yansıtır. Propagandacılar ise birlik psikolojisinin önemini fark ederek bunu çalışmalarında yoğun olarak kullanmışlardır. Bulaşma kuralı ise birlik kuralı gibi bireyin düşüncesini toplumun genel kanısı gibi sunarak diğer insanlara bulaşması ve yayılması anlamına gelmektedir (Domenach, 1969, s.92-102). Propagandanın amacı, savunduğu görüşün toplumun önemli bir kesimi tarafından desteklendiği inancını yaratarak bu görüşü etkin hale getirmektir. Birlik duygusunu harekete geçirmek için propaganda ve propagandacı bayraklar, sancaklar, amblemler, belirtkeler, yazılar, dövizler, üniformalar, müzik, projektörler, meşaleler, selamlar, yaşa sesleri gibi birçok öge kullanır. Birlik ve Bulaşma kuralının kullanıldığı yerler ise kitle gösterileri, mitingler, birlikte söylenen marşlar ve yürüyüşlerdir. Bir tür gövde gösterisi olan kitlesel eylemler pasif bireyi birliğe dâhil ederek etkinleştirir. İnsanlar çoğunlukla kendi fikirlerini saklama eğilimindedir ve toplumun geneline ayak uydurmaya çalışır. En yaygın bilinen bulaşma yolu kitle gösterileridir. Bu kuram bağlamında “seçkin grubu”, “kılavuz kişileri” gibi nitelendirilen toplumun aydınları, yazarları, sanatçıları ve sporcuları propaganda faaliyetlerine katılarak hem toplumu etkisi altına alır hem de propaganda çalışmalarına güvence sağladığı kabul edilir. Birlik duygusu güçlülüğü de temsil etmektedir. Aynı fikre sahip olanların her yerde bulunduğu ve karşıtlardan üstün olduğunu göstermek propagandanın temel araçlarından biridir (Domenach, 1969, s.73). Birlik duygusu yaratan bu faaliyetler bireyde dışlanma korkusunu motivasyon duygusuna dönüştürür.

Yürüyüşler, geçitler ve kitlesel mitingleri içeren halk gösterileri törensel biçimde yapılmıştır. Bu gösteriler topluluğu bir araya getirerek bir grup olma bilinci yaratarak duygusal yönlendirme sağlamıştır. Örneğin, Almanya tüm milli günleri kutlamak için yeni bir ulusal takvim oluşturmuştur. Sahne gösterilerine dönüşen gösterişli kutlamalar birlik olma algısını temsil eden bazı semboller ve simgeler aracılığıyla birlik olma duygusunu ortaya çıkarmıştır. Simgeler coşkusal anlamda büyüülüğü hatırlatmak hem de millet için geçirilen bunalımları hatırlatarak toplumsal hafızayı temsil eder. Propaganda bulanımının hatırlatıcısı için simgeleri, şarkıları ve sloganları yardımcı unsur olarak kullanmaktadır (Koçak, 1989, s.41).

2.7. PROPAGANDA VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

Propagandanın özelliklerini ve kurallarını sıralandıktan sonra uygulanacağı ve geniş kitlelere başarıyla ulaşmasını sağlayacak propaganda araçlarını açıklamak

gerekmektedir. İletişim araçları, propagandanın sınırlarını ve uygulama alanını etkileyerek propagandanın toplumun her kesimine ulaşmasını sağlar. Kitle iletişim araçları ve propaganda arasında ilişkinin önemini belirtmek adına gazete, radyo, afiş, televizyon ve sinemanın propaganda amaçlı kullanımı ele alınacaktır. Kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı onları çağdaş propaganda faaliyetlerinin vazgeçilmez bir unsuru haline getirmiştir. Medya organlarının kurumsallaşması ile propaganda ve kitle iletişim araçları ideolojinin, düşünce ve görüşlerin yayılmasında etkin rol oynamıştır (Herman ve Chomsky, 1999, s.53).

2.7.1. Gazete

Geleneksel medya araçlarından biri olan gazete, propaganda için kamuoyunu oluşturma'nın önemli araçlarından biridir. Gazete, basılı bir propaganda aracı olarak kabul edilir. Gazetenin belirli bir okuyucu kitlesi vardır. Gazeteler topluma geniş mesajlar verebilir. Bireyler, siyasi ve toplumsal olayları gazetelerden öğrendikleri bilgilerle yorumlar. Gazeteleri tercih eden kitleyi, okuryazarlık oranı değil bireyin siyasi tutumu belirler. Gazeteler insanları fikir ve görüşlerine göre sınıflandırır. Yeni medya araçları çoğaldıkça gazete tüketimi azalmıştır. Dijital yayın organlarının artması ile bu kaynaklara internet üzerinden erişim kolaylaşmıştır. Basılı propaganda aracı olan gazeteler, propagandacıların mesajlarını yaymayı amaçlayan silahlardan biri olmuştur. Kitle kültürünün gelişmesini sağlayan ve modern topluma geçişin bir göstergesi olarak kabul edilen gazete iktidarın, ideolojilerinin propagandasını yaymak için kullanılmıştır. Gazete, sermaye temelli bir özellik göstermeye başladığı andan itibaren siyasi ve ekonomik mücadele alanı haline gelmiştir (Bektaş, 2000, s.130). Politikacılar ve partiler gazeteleri kitlelere hitap etmek için kullanmaya başlamışlardır. Gazetenin amacı, kitlelerin zihinlerini etkilemek ve karşıt görüşe karşı propaganda yapmaktır. Böylece iktidar mücadelesindeki tüm fikirler, kamuoyunda etkin bir yer kazanabilmek için başta gazete olmak üzere yazılı basın'nın gücüne ihtiyaç duymuştur. Örneğin, Demokrat Parti muhalefet döneminde Vatan, Tan, Cumhuriyet, Kudret, Kuvvet, Yeni Sabah, Son Posta gibi basın organları tarafından desteklenmiştir. DP'nin sözcülüğünü yapan bu gazetelerde partinin tanıtımı ve politikaları yayınlanmıştır. 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesiyle Zafer Gazetesi devletin resmi yayın organı olmuştur. DP buradan hem propaganda kampanyaları hem de Halk Partisi adına karşı propaganda içerikli haberler yapmıştır. DP ve CHP'nin birbirlerini zayıflatmak için en çok kullandıkları araç basın yayın

olmuştur.

2.7.2. Radyo

19. yüzyılın sonlarında icat edilen radyo, iletişim ve haberleşmede kullanılan ilk kablosuz araçtır. Teknolojik gelişmelerle birlikte radyo, işitme gücünün etkileyici araçlarından biri haline gelmiştir. Radyo, bir düşünceyi veya mesajı uzak ve geniş bir kitleye yayması açısından güçlü bir araçtır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Radyo hem savaş sürecinde askerlerden bilgi alma kaynağı hem de hedef kitlenin desteğini kazanmaya yönelik bir propaganda aracıdır (Bektaş, 2002, s.106). Savaşların kazanılmasında askeri güç kadar propaganda aracı olarak radyonun da kullanılması savaş sürecini olumlu anlamda etkilemiştir. Başlangıçta ticari ve askeri amaçlarla kullanılan radyo, devlet ve hükümet tarafından siyasi amaçlarla kullanılmaya başlanmıştır. Radyo hem kitleyi siyasi bir görüşe ikna etmenin hem de belirli bir kitle oluşturma yollarından biridir. Böylece siyasi ve sosyolojik propaganda tekniklerinin kullanılmasıyla radyonun potansiyeli genişlemiştir. Özellikle iktidarın, radyodan propaganda yapması ve bunun kamuoyuna yayılması kolaylaşmıştır. Radyo, seçim sürecinde seçmenlerin oylarını kazanmak için gazete ve afiş kadar aktif bir rol oynamasa da seçim sonrasında iktidarın mesajlarını yansıtmada en etkili araçlardan biridir. Çünkü iktidar okuma yazma bilmeyenleri ve gazeteleri takip etmeyen kitleleri sesi aracılığıyla etkisi altına almayı başarmıştır. En uzak köylere kadar ulaşarak kamuoyunun oluşmasına ön ayak olmuştur. Örneğin, bireyler için siyasi bir konuşmayı dinlemek, sabah gazetesinde okumaktan daha heyecan vericidir. Siyasi liderin sesini duymak ona doğrudan hitap ediyormuş hissi verir. Böylece işitsel bilgi akışı sayesinde liderlerin konuşmaları kamuoyunu kolayca etkilemiştir. Hedef kitleye radyo ile yapılan propaganda, kaynağı belli olması ve kitleyi etkilemek isteyen siyasi görüşü temsil etmesinden dolayı beyaz propaganda sayılmaktadır (Bektaş, 2002, s.106). Örneğin, siyasal bir araç olarak DP'de propaganda yapmak için radyoyu kullanmıştır. DP radyonun kitleyi yönlendirme gücünü fark etmiştir. İktidara geldikten sonra karşıt görüşlerin propaganda yapma hakkını kaldırmış ve radyoyu kendi iktidarının propagandasını yapmak için kullanmıştır. Örneğin, 1957'deki seçim günü seçimler tamamlanmadan seçim sonuçlarını bildirmiştir. Oy verme süreci devam ederken iktidarın seçimleri kazandığı radyo yayınlarında ilan edilmiştir

(Gülizar, 1983, s.2742) DP radyo yayınları üzerinden propaganda etkinliklerini yoğun bir şekilde kullanmıştır.

Radyo askeri darbe zamanları da önemli propaganda aracı olarak tercih edilmiştir. Darbeciler, radyolarda yayımladıkları bildirilerle halkı kendilerine itaat ettirmeyi başarmışlardır. Darbenin kitleler tarafından kabul edilmesini kolaylaştırmıştır. Böylece kitlelerin darbecilere karşı bir sorun çıkarması engellenmiştir. Psikolojik harp uygulaması için kitle iletişim kaynaklarından faydalanılmıştır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle radyo binası ele geçirilmiş ve darbe duyurusu yapılmıştır (Göksu, 2018, s.3). Televizyonun görsellik ve işitsel özelliklerini bir arada barındırması ve yaygınlaşmasıyla radyonun propaganda üzerindeki etkisi azalmıştır.

2.7.3. Afiş

Kitle iletişim araçlarından biri olan afiş, siyasi liderlerin imajı ve partilerin etkinliği sebebiyle önemli siyasal iletişim aracıdır. Siyasi propaganda için grafik tasarım öğeleri de kullanan afişler, siyasi liderlerin ve partilerin kendi ideolojilerini kitleye duyurma ve bilgilendirme amacı taşımaktadır (Çetinkaya, 2011, s.113). Dolayısıyla siyasi liderler sembolik anlatımlarla seçmenleri etkilemeyi amaçlar.

Afişler siyasal propaganda aracı olarak Birinci Dünya Savaşı'nda sıklıkla kullanılmıştır. İngiliz ve Amerikan ordusu, askeri ihtiyacını karşılamak amacıyla afişlerden faydalanmıştır. ABD Sam Amca figürünü kullanarak kendi askerini orduya kazandırmaya çalışmıştır. Almanlar ordularının maddi ihtiyacını sağlamak üzere bağış kampanyalarını afişlerle halka duyurmuştur. İkinci Dünya Savaşı sürecinde ise İtalya, Almanya ve Sovyetler Birliği de propagandaları için afişleri kullanmışlardır (Rızvanoğlu, 2001, s.17). Nitekim savaş dönemi ideolojilerini halklarına benimsetmek isteyen devletler afiş aracılığıyla kitleyi etkilemeyi amaçlamışlardır.

Afişlerin güçlü ve etkili olması için görsel öğeler ön plana çıkarılmalıdır. Afişteki mesajın ilk görüşte hedef kitleyi etkilemesi istenir. Afişin mesajı açık ve anlaşılır olmalıdır. Çünkü özellikle okuma yazma bilmeyen ve eğitim seviyesi düşük yerler için etkilidir. Böylece mesaj toplumun her kesimine kolayca yayılacaktır. Afişler diğer kitle iletişim araçlarına göre toplumun görebileceği her yere yapıştırılır. Sokaklara ve meydanlara yerleştirilerek sosyal yaşamın içerisinde toplumla beraberdir. Afiş dışarıda olması nedeniyle “duvardaki silah” olarak tanımlanmaktadır (Domenach, 1969, s.55). Örneğin, 1950 seçimlerde DP'nin havaya kalkmış avucu

dışa dönük bir elle “Yeter Söz Milletindir” ibaresiyle yayınladığı afiş kitleye içinde bulunduğu durumu anlatmış ve kitleyi partinin hedefine yönlendirmiştir. Afişlerde yer alan görsel mesajlarla siyasi partilerin ideolojileri ve fikirleri kitle ve karşıt fikirlerle etkileşime girmiştir.

2.7.4. Televizyon

Televizyon görsel ve işitsel olarak topluma hitap etmesi bakımından en güçlü propaganda araçlarından biridir. Televizyonla birlikte görsel boyut ön plan çıkmış, fikirlerin içeriği arka planda kalmıştır (Postman, 1994, s.104). Kişiler ve kurumlar hakkında televizyonda yayınlanan haberler ve yayınlanan reklamlar, olumlu ve olumsuz imajların oluşmasında büyük rol oynamaktadır. Televizyon “büyülü kutu”, “sihirli değnek” gibi tanımlanarak etkileyici yönüne vurgu yapılmıştır (Türkkahraman, 2004, s.9). Televizyon özellikle özel kanalların çoğaldığı, tüm evlere girdiği zamanlarda politik açıdan seçim açısından propaganda aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Televizyon ulusal ve uluslararası kanallar aracılığıyla haberleşme sağlamaktadır. Özellikle bu haberleşme propaganda işlevi görmektedir (Bektaş, 2002, s.120). Televizyon kişilerin katılımını sağlama biçiminde değil, toplumsal alanda kişilerin zihinlerine yön verme bağlamında ortaya çıkmıştır. Politikacıların televizyonu bir propaganda aracı olarak kullanması kitleleri yönlendirmeye yol açmıştır. Televizyonun kitleye ilettiği mesajlar onu kontrol edenler tarafından belirlenir. Kitleler devlet tekelindeki televizyonları iktidarın yönlendirdiğini bilmektedir (Bektaş, 2002, s.113). Siyasi parti seçimlerinde seçmenlerin belirlenmesinde ve partinin desteklenmesinde televizyon önemli bir rol oynamaktadır. Parti kendisini geniş bir kitleye tanıtmaya fırsatı bulur. Ekranlarda konuşmacının canlı görülmesi ve sesinin duyulması güçlü bir etki yaratmaktadır. Gündemin ve programların izlendiği saatlerin takip edilmesi, insanların tutumlarını istenilen yönde değiştirmesi televizyon propagandasının etkisini göstermiştir (Kalender, 2003, s.34- 35)

2.7.5. Sinema

Sinema ideolojisini geniş kitlelere yaymak isteyen propagandacı için önemli bir propaganda aracıdır. Sinema, görsel ve işitsel teknikleri bir arada kullanarak birçok konuya değinir. Görsel öğelerin kullanılması konuyu anlaşılır ve güvenilir kılmaktadır. İnsanların duygu ve düşüncelerini etkilemede oldukça etkilidir. Sadece

insanların tutumlarını ve kanılarını etkilemekle kalmaz, aynı zamanda değerlerinin kökleşmesi için bilinçaltına da seslenir. Böylece propagandacı bu etkileşimi kendi isteklerine göre kullanmaya başlamıştır. Sinema maddi olarak nispeten ucuz ve çoğaltım imkânıyla kitleye erişme konusunda kolaylık sağlayan bir propaganda aracıdır (Bektaş, 2000, s.141). Sinemanın etkili bir propaganda aracı olarak kullanılmasının nedeni, filmlerdeki karakterlerle ve işlenen olaylarla özdeşleşen izleyicinin aktarılan mesajı kolaylıkla kabul etmesidir. İnsanlar filmin kurgu olduğunu bilseler de karakterlerle bağ kurar ve insanların gerçeklik algıları farkına varmadan değişmektedir. Sinema, insanların gerçeklik algısını kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmek ve fikirlerini dayatmak isteyen propagandacılar için etkili bir propaganda aracıdır (Altay ve Uğur, 2018, s.18). Filmler hedef kitleye aktarılırken o yerin siyasi, sosyal ve kültürel yapısı hakkında bilgi sahibi olması gereklidir. Propagandacının kitleyle olan ilişkisinde etkili bir sonuç elde edebilmesi için kitlenin zaaflarını ve değerlerini dikkate almalıdır. Bu durum sinemada işlenecek filmlerin temalarını belirlemektedir. Filmler belirli bir ideolojiyi aktarırken bir yandan da başka filmler belgesel niteliği taşıyan argümanlar içermektedir. Filmin bir propaganda aracı olarak etkinliği, kitleleri propagandacının yaymaya çalıştığı değerlere ve ideolojilere bağımlı hale getirmektedir. Bir diğer açıdan sinemanın geniş kitlelere ulaşılabilirliği devletlerin dikkatini çektiği için devletlerin elinde güçlü silah haline gelmiştir. Özellikle dünya savaşları döneminde devlet desteğiyle propaganda içerikli filmler üretilmiştir (Gözaydın, 2002, s.15-16). Bu bağlamda filmlerin ana fikrini oluşturan savaş konuları propaganda için oldukça uygundur. Filmlerin kurmaca yapısı duygulara, gerçeklik yapısı düşüncelere hitap eder. Filmlerde; milli birlik ve beraberlik, vatanseverlik, bağımsızlık mücadeleleri, milli dayanışma ve iktidar partisinin faaliyetlerini övme gibi temalar kamuoyunda propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Bu konularla ülke kendini sadece ulusal değil, uluslararası alanda da göstermektedir. Savaşa katılan ülkenin iktidarı, arkasında halk desteğine ihtiyaç duymaktadır. Sinema da bu istekleri karşılamamanın bir aracıdır. Filmler, dünya savaşlarında ülkelerin sesini duyurmak için yapılmış olsa da savaş sırasında yayınlandığı için nesnellik taşımayan filmlerdir (Clark, 2017, s.122). Bu durumda devletler temel değerlerinden uzaklaşarak sinema aracılığıyla ulus içinde ulusal birlik ve beraberlik duygusunu diri tutmak, uluslararası ortamda güçlerini duyurmak ve korku yaratmak istemiştir.

Propaganda sineması, egemen ideolojinin devamlılığını sağlamak için kendi dilini etkin bir şekilde kullanarak kitle temelinde ortak bir düşünce oluşturmıştır (Valantin, 2006, s.11). Devletler sinema, propaganda ve ideoloji üçlemesini kullanarak mesaj üretimi konusunda ileriye gitmişlerdir. Savaş zamanlarında özellikle totaliter sistemi benimseyen ülkelerde bu ilişkiler sistemli bir şekilde gelişmiştir. Örneğin, Nazi Almanyası ve Faşist Mussolini yönetimindeki İtalya'da yaygın olarak kullanılmıştır. Sinemanın kitlesel etkisiyle karşılaşan devlet liderleri, özellikle savaş zamanlarında manipülatif unsurlara yer vererek savaş ve düşman kavramlarını toplumun zihnine yerleştirmek için sinemayı kullanmışlardır (Baydur, 2004, s.105). İktidarın sinemayı kendi ideolojisini yayma ve kabullendirme aracı olarak kullandığı görülmektedir. Sinemanın bir diğer özelliği ise "tarih yaratmak" ve "ulus inşası" gibi bir işlev üstlenmesidir. Ulusların kültürlerini, simgelerini, gelenek ve göreneklerini belirli bir gerçeklik içinde yorumlayarak, tarih anlamında yeni bir anlam ve duygu yaratmak toplumun ulus bilincini pekiştirir. Propaganda ve sinema ilişkisi üzerinden bakıldığında tarih yaratma süreci, ulus kimlik oluşumu ile propaganda unsurları arasındaki ilişkiyi ortaya koyması açısından son derece önemlidir. Propaganda unsuru taşıyan filmlerde bir ulusun varlığına yer verilmesi, toplum üzerinde istenen etkiyi kolayca yaratacaktır (Gözaydın, 2002, s.15-16).

İnsanlar birbiriyle iletişimini kolaylaştırabilmek için kitle iletişim araçlarından faydalanmışlardır. Kitle iletişim araçlarını çıkarlarına uygun kullanarak propaganda aracına dönüştürmüşlerdir. Egemen güçler ve bireyler toplumu fikirleriyle yönlendirebilmek için propaganda tekniklerini kitle iletişim araçlarıyla bütünleştirmişlerdir. Kitle iletişim araçlarından sinemanın hem işitsel hem de görsel gücünü fark eden propagandacılar sinemayı bir propaganda aracı olarak kullanmaya başlamışlardır. Çalışmanın üçüncü bölümünde sinema kavramının propaganda ile ilişkisi ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: PROPAGANDA VE SİNEMA

Çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan üçüncü bölümde sinema kavramı ve tarihçesi üzerinde durulmuştur. Sinema ve propaganda ilişkisi incelenmiştir. Toplumda siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler sinemada karşılığını bulmuştur. Bu nedenle Sovyet Rusya, Almanya, ABD, İtalya, Fransa, İngiltere ve Türkiye’de sinemanın propaganda aracı olarak kullanımı incelenmiştir.

3.1.Sinema Kavramı

Sinema kelimesinin etimolojik kökenine bakıldığında Yunanca “kinema- atom: hareket veya devinim” ile “graphein yazmak” kelimelerinden oluşmuştur. Bu nedenle “sinematograf” hareketi yazan veya saptayan, “sinematografi” ise hareketi yazan ya da saptama anlamında kullanılmıştır. Lumiere kardeşler tarafından geliştirilen ve sinematograf adı verilen aygıt günümüz sinemasının temelini oluşturmuştur. Sinema ile ilgili tanımlara bakıldığında, beyaz perdedeki ögeler devinim, canlılık ve yaşam gibi kavramlarla ilişkilendirilir. Bunun nedeni sinemanın devinimi ve yaşamı olduğu gibi yansıtabilmesidir. Sinema sözcüğü filmin gösterildiği salonlar, sinema endüstrisi ve sinema ile ilgili çalışmaların tamamı için kullanılsa da temelde hareketi yazma ve saptamaktır. Devinime sahip dans ve tiyatro gibi başka sanat dalları da vardır ama bu sanat dallarında devinim yalnızca bir kere yaratılabilmektedir. Eğer ikinci kez yaratılacaksa ilkinin aynısı gibi olmamaktadır. Bu nedenle sinemada bir kez yakalanan devinim aynı şekilde geleceğe aktarılabilmektedir. (Özön, 2008, s.3-5). Sinemanın başka bir tanımı ise durağan görüntülerin hareketli görüntülere dönüştürülmesidir. Bu sayede seyirciler birbiri ardına verilen görüntüleri sürekli olarak algılar. Bu durum duyuşsal uyarımlarla kaydedilen hareketli görüntülerin fikirlerini ve duygularını aktarmanın bir başka yoludur (*Short History of Film Making*, 2022). Bir başka tanıma göre sinema, hareket halindeki görüntüler aracılığıyla anlatımı sağlama sanatıdır. Bilimsel yaklaşımlar sinema olgusunun gelişmesine ve zenginleşmesine katkı sağlamaktadır (Güçhan, 1999, s. 51). Bu durumda sinema hem bilimi hem de dans, tiyatro, edebiyat, resim, heykel ve müzik gibi sanat çalışmalarını kendi içerisinde bir araya getiren sanatsal bir etkinliktir.

Görsel ve işitsel bir anlatım aracı olan sinemanın tüm dünyada yaygınlaşmasıyla uygulama alanları ve kullanım şekilleri artmıştır. Sinema insanların duygularını ve bilinçaltını etkilemiştir. Bu durumda kişilerin tutum ve davranışlarını etkilemek ve yönlendirmekle yetinmemiş değerlerinin kökleşmesini de sağlamıştır (Bektaş, 2013, s.141). Sinema toplumun duygu ve düşüncelerini yönlendirme, yansıtma ve yeni boyutlar kazandırmak açısından önemli sayılmaktadır. Toplum tarafından benimsenen mevcut kural ve düzenlemelere yön vermekte veya önceden değinilmeyen konularda ortak bir görüş, oluşmasını sağlamaktadır (Güçhan, 1999, s.52). Bu durumda sinema bir kitle sanatıdır. Başka bir deyişle toplumu etkileyen bir iletişim biçimidir. Kitlelere erişebilme ve iletişim kurabilme amacı taşımaktadır. Hem kitle iletişim yönüyle hem de eğlence aracı olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda sinema birçok yönlü bir araçtır. Öte yandan propaganda aracı olarak da sayılmaktadır. Görüntü ve sesin istenildiği yönde kullanımı olayların ve konunun seyrini değiştirerek kitlesel etki ve kontrol gücü sağlamaktadır (Özön, 2008, s.7-8). Bu bağlamda sinema ulaştırmak istediği mesajlarla toplumda ortak bir fikir birliğine varma çabasıdır.

3.2. Sinemanın Tarihsel Süreci

Birçok ülke hareketli resimlerin ve görüntülerin buluşunu sahiplenmektedir. Fakat teknolojik yenilik gibi sinema da bir ülkeye veya kişiye mal edilemez. Sinemanın ortaya çıkışına göz atıldığında, on altıncı yüzyılda İtalyanların “karanlık kutu” deneylerinden, on dokuzuncu yüzyılda çeşitli optik oyuncaklar, diyagram ve panorama gibi görsel uygulamalara kadar uzandığını söylemek mümkündür. On dokuzuncu yılın son on yılında görüntüleri perdeye yansıtma çalışmalarına ağırlık verilmiştir (Pearson, 2008, s.30). 1887’de Thomas Edison’un aygıtı (kinestoskop) teknik ilerlemeler kaydetmesine rağmen filmleri perdeye yansıtamamıştır. Ancak Edison’un hareketli resmi icadı, yeni görüntüleme araçlarına olanak sağlamış ve sinemanın gelişimine kapı açmıştır. Böylece her mucit diğer mucidin ilerlemesine katkı sağlamıştır. Filmleri birçok ülkede perdeye yansıtmaya yönelik çalışmalar başlamıştır. Amerika’da Edison; Fransa’da Lumiere kardeşler, Almanya’da Max Skladonwsky; İngiltere’de William Friese Greene, birbirlerine yakın zamanlarda ilk hareketli resimleri izleyiciye sunmuşlardır (Pearson, 2003, s.30). Bu sinema çalışmalardan biri de 28 Aralık 1895’te Paris’teki Grand Café’de Lumiere kardeşlerin

Fransa'da halka açık ekranda yaptığı ücretli gösterisidir. Sinema tarihinin bu gösteriyle başladığı kabul edilmektedir (Bordwell ve Thompson, 2010 s.456). Gösteri üç dakika sürmüştür ve 10 film peş peşe gösterilmiştir. “*Lumiere Fabrikasından Çıkan İşçiler*” ve “*Bahçesini Sulayan Bahçıvan*” ilk öykülü filmlerdir. “*Bebeğin Öğle Yemeği*”, “*Piquet Partisi*” aktüalite filmlerdir. “*Arabaya binen İtalya Kralı ve Kraliçesi*” ve “*Çar II. Nikola’nın Taç giyme Töreni*” ise haber filmlerine örnek gösterilecek filmlerdir. Özellikle, “*Trenin La Ciotat Garına Gelişi*” (Arrivee du Train en Gare de La Ciotat) halk tarafından büyük ilgi görmüştür (Betton, 1986, s.7).

Sinema başlangıcından günümüze kadar seyirciler tarafından büyük bir heyecanla takip edilen ve etkisini kaybetmeyen bir sanattır. Farklı yaşam tarzlarına ulaşabilmesiyle sinema büyük bir yenilik ve ilgi teşkil etmektedir. Başlangıçta filmler beş saniye ve bir dakika arası sürmesine rağmen izleyicinin kendi gerçekliğine, duygularına, korkularına yer vermesi nedeniyle her zaman ilgi odağı olmuştur. Geniş kitlelere hitap edebilmesi ve seyahatle olan ilişkisi dünyanın pek çok noktasına yayılmasını kolaylaştırmıştır (Abisel, 2003, s.41-43).

Sinemada öykülü film yapımcılığı Fransız yönetmen George Melies ile başlamıştır. Sihirbaz olan Melies filmlerinde özel efektler kullanmış, filmlerinde gerçek yaşamda gerçekleşmesi mümkün olmayan fantastik ve bilim kurgu sinemasına yönelmiştir. Filmlerinde sinemanın yanılsama yaratma yetisini kullanarak filmlerinde hileli efekt tekniklerine yer vermiştir. Stüdyosunda çekimler yapan Melies’in kamerayı sabit bir şekilde kullanması filme öykünün tiyatro sahnesinde geçiyormuş izlenimini vermektedir (Pearson, 2003, s.35-36).

Edwin S. Porter, sinemayı teatral ifadelerden sıyrarak kendine özgü dilinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Kendine özgü çekim hareketleri ve kamera açıları kullanarak anlatıyı doğrudan kullanmak yerine ritim ve form üzerine yoğunlaşmıştır. Porter’in ünlü ilk western olarak da sayılan “*Büyük Tren Soygunu*” (The Great Train Robbery, 1903) adlı filmi hırsız ve polis arasındaki kovalama sahneleriyle hareketli, hızlı ve gerilimli sahneler yaratmak için yakın ve kısa çekimler filme ritim kazandırmıştır. Sahnenin temposuna kameranın eşlik etmeye başlaması zaman ve mekân arasındaki doğrusallık ve çekimlerde devamlılığın sağlanması sinemada gerçekçi bir atmosfer yaratmıştır. “*Bir Amerikan İtfaiyecisinin Yaşamı*” (The Life of

an American Fireman) adlı filmde ise kurgu açısından yaptığı denemelerle filmde dramatik bir anlatım yaratmıştır. Kullandığı çekimlerle ve sahnelerle filmin temposunu ve akışını sürdüren aksiyonlar birleştirilerek devamlılık sağlanmıştır (Abisel, 2003, s.65-75).

David W. Griffith sinemada dramatik duygular için temel kurgunun çeşitli biçimlerine, ışık kullanımına yer vererek kendine özgü bir anlatı formu yaratmıştır. “*Bir Ulusun Doğuşu*” (The Birth of a Nation 1916) ve “*Hoşgörüsüzlük*” (Intolerance 1916) adlı filmler bu açıdan önemli yapıtlardır (Onaran, 1994, s.73). Griffith herhangi bir icadın mucidi sayılmasa da almaşık ve paralel adlı kurgularıyla güçlü bir anlatısal tekniklerden birini geliştirerek önemli buluşlardan birine öncülük etmiştir. Birbirinden bağımsız sekansları bir araya getirerek kurgulama tarzı ve uzun sekanslar yaratmıştır. Anlatının başlangıcı sayılan geçiş döneminde Griffith, oyuncularını ve kamerayı farklı yöneterek mesafeyi azaltan yakın ölçekli çekimleri kullanmıştır. Oyuncuların yüz ifadelerine odaklanan bu yakın çekimler, oyuncunun duygu ve düşüncelerinin dışavurumunu sağlamakla kalmayıp izleyiciyi de duygusal olarak etkilemeyi başarmıştır (Pearson, 2003, s.51).

Bu bağlamda sinema tarihinin ilk dönemlerinde yaşanan gelişmelere odaklanarak sinema sanatının doğuşu incelenmiştir. Sinema kapsamından yaşanan teknik gelişmeler, anlatısal yapı, yakın plan çekimleri, kurgusal yapı, efekt ve hile gibi sinematografik unsurların kullanımı sinemanın temelini oluşturmuştur. Sinemanın doğuşu dünya çapında yaşanan bir gelişmedir. Tüm mucitlerin uygulamaları birbirini besleyen niteliktedir. Bu gelişmelere seyircilerin ulaşabilecekleri imkânlar sağlanmıştır. Sinema seyircide karşı konulmaz bir şekilde heyecan ve merak uyandırmıştır.

3.3. Sinema ve Propaganda İlişkisi

Sinemanın bir kitle iletişim aracı olarak propaganda amacı ile kullanılmıştır. Propaganda kitle iletişim araçlarını kullanarak topluluğu belirli düşünceler kapsamında kontrol etme yöntemi olarak işlev görmüştür. Sinemada kullanılan görsellerin kolayca insanların bilinçaltına ulaşması mümkündür. Seyircinin görüntüler karşısında pasif kalması durumunda devletler kitleyi kendi fikirlerine uygun hareket ettirmeye ve düşündürmeye teşvik etme yönüyle sinemayı ikna etmek için güçlü bir etkileşim aracı olarak kullanmışlardır. Böylece egemen gücün gayesi,

kendi imajını destekleyen ve ideolojisini benimseyen bir toplum yaratmaktır. Sinemada izleyicinin herhangi bir mesajı benimsemesini kolaylaştıran şey izleyicinin karakterle kurduğu özel bağıdır. Filmin kurmacadan ibaret olduğunu bilmesine rağmen filme kapılarak gerçeklik algısını yitirebilmektedir. Böylelikle propagandacının izleyicinin duygu ve zihin dünyasına erişimi kolaylaşacaktır. Bir eğlence aracı olarak sunulan filmlerin, insanların beynine belirli mesajlar yerleştirebileceğini keşfeden propagandacılar, sinemanın bu özelliğini fark etmişler ve onu bir propaganda aracına dönüştürmüşlerdir (Altay ve Uğur, 2018, s.18). Bir topluma ait söylemler hem kültürel ve politik yapıyı hem de toplumsal düzeni oluşturur. Sinemada sunulan filmler toplumun yaşamsal söylemlerini kodlayarak sinemasal anlatılar biçiminde yeniden izleyiciye sunar. Sinema, toplumsal gerçekliğin unsurlarını farklı söylemler geliştirerek aktarmayı amaçlar. Böylece sinema toplumsal gerçekliğin oluşumunda kültürel temsillerin içerisinde yer alır. Temsilcilerin kontrolünde yapılan oluşum kendi amaçlarına yönelik hitap etmesiyle propaganda amaçlı kullanıldığı görülmektedir (Kellner ve Ryan, 1997, s.35). Sinemanın diğer kitle iletişim araçlarına göre kitleyi etkileme gücüne sahip olmasının nedeni de geniş bir izleyici kitlesine kolayca ulaşabilmesidir. Filmin büyük şehirlerin lüks salonlarından, kırsal alanların merkezine ve açık alanlarına kadar girebilmesi propagandacı için kolaylık sağlamıştır. Böylece teknolojinin ilerlemesi ve propaganda öğelerini içeren filmlerin çekilip kolayca çoğaltılıp dağıtılması daha ucuz ve kısa sürede etki sağlayacaktır. Özellikle sinemanın hem görsel hem de işitsel göstergeler barındırarak tüm kesimlere ulaşılabilirliği propagandacıların sinemayı kitleyle etkileşime girebilmek için kullanmalarının temel nedenlerinden biri olmuştur (Özsoy, 1998, s.353-354). Dünya savaşlarında propagandanın yaygınlaşmasıyla birlikte teknolojik ve bilimsel yenilikler propaganda tekniklerini geliştirerek gücünü ve etkisini artırmıştır. Özellikle Batı ülkeleri savaş döneminde dönüşüm ve üretim sürecine propagandayı da dâhil etmiştir. Bazı ülkeler propagandayı sistematik bir yapıya dönüştürerek sinema birimlerini devletin bir mecrası haline getirmiştir (Akarcalı, 2003, s.102). Böylece sinema propaganda ile bütünleşerek ideolojik bir bağlamda şekillenmiştir.

3.4. Sinemanın Propaganda Aracı Olarak Kullanımına Örnekler

Propaganda stratejilerinin merkezinde ülkelerin temel politikaları yer almıştır.

Sinema, dünyada yeni bir düzen oluşturmakta olan ülkelerin ideolojilerini sunmak için etkin bir rol oynamıştır. Bu bölümde ülkelerin sinemayı propaganda aracı olarak kullanımına değinilecektir. Sovyet Rusya, Almanya, İtalya, Fransa, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye gibi ülkelerin sineması propaganda bağlamında incelenecektir.

3.4.1. Sovyet Rus Sinemasında Propaganda

İkinci Dünya Savaşı'na dek Sovyetler ve Naziler telsiz ve telgrafın yanında radyo ve sinema gibi 20. yüzyılın kitle iletişim araçlarını da başarıyla kullanmıştır. Bu araçların kullanımı iki rejim taraftarının kurdukları sistemi ve hegemonyalarını sağlamlaştırma amacına hizmet etmiştir. Bu dönemde sinema ve radyo diğer batılı ülkelerde ticari kaygılarla eğlence amaçlı olarak kullanılmıştır. Sovyetler ve Naziler araçlar üzerinde yöntem ve teknikler geliştirerek propagandalarıyla kitleye ideolojilerini yayma ve kitleyi etkileme amacı taşımaktadır (Akarcılı, 2003, s.201). 1909 yılına kadar Rusya'da etkin olmayan sinema endüstrisi, ilk dönemlerinde ithal edilen sinema filmleriyle kendini göstermiştir.. İlk yerli film olarak 1908 yılının son aylarında Alekandr Dravkov'un "*Stenka Razin*" isimli filmi olmuştur. Ekim Devrimi'ne kadar geçen on yılda yapılan filmler ulusal sinemanın özelliği sayılan kısa güldürü, melodram ve haber filmlerinden oluşmuştur. Bu dönemde yerli ve yabancı edebiyat eserleri sinemaya uyarlanmıştır. 1917'de tarihsel bir dönüm yaşayan Rusya, Şubat ve Ekim Devrimleri arasında toplam 245 yerli film çekmiştir. Bu filmler toplumun politik, ekonomik ve kültürel değişimlerini yansıtmaktadır (Pudovkin,1995, s.7). Sovyet Rus Sineması 1924-1930 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin sinemayı etkin bir şekilde kullanmaya başlamasıyla sinemada altın çağını başlatmıştır. Böylece Rus sineması yavaşça sinema dilini oluşturma ve geliştirme açısından adımlar atmaya başlamıştır. Kendine özgü anlatı yapıları, kurgu, montaj stilleri ve kuramları ortaya atarak dünya sinemasını da ileriye taşımıştır.

Sinemayla birlikte Puşkin, Gogol, Dostoyevski, Tolstoy, Gorki ve Turgenev gibi Rus edebiyatının ünlü yazarlarının eserleri de halk tarafından ilgi görmüştür. 1917 Ekim Devrimiyle Rus toplumu kökten bir değişime uğramıştır. Sovyet Hükümeti, toplumun radikal değişimini planlama görevi üstlenmiştir. Sovyet Hükümeti sinemayı kullanarak toplumun tarihini yeniden yazabilmek için topluma sosyalist bilinci yayarak bütünlük oluşturmaya çalışmıştır (Rotha, 2000, s.156). Sovyet

sineması sanatsal anlamda büyük bir yükselişe geçmiştir. Sovyet Hükümetinin toplumu ikna etmek ve yönlendirmek amacıyla sinemayı denetim altına alarak liderlerin ve partilerin tanıtımını ve ideolojilerini halka ulaştırma amacı taşıyan filmler üretmeye başlamıştır. Sovyet Hükümetinin başında olan Lenin, 1922 yılında “*Bütün sanatlar arasında bizim için sinema en önemli olanıdır*” diyerek yönetimin sinemaya ne kadar önem verdiğini vurgulamıştır (Eisenstein, 1993, s.23). Lenin, filmleri hem eğitim hem de propaganda aracı olarak kullanmıştır. Devlet Sinema Okulunu açmış ve 1918 yılında sinemanın devletin ideolojik aygıtı olduğunu belirterek sinema endüstrisini devletleştirmiştir. Böylece sinema sanatı tamamen devlet eğitim komisyonunun kontrolüne ve isteğine göre film yapmıştır (Agayev, 2011, s.91). Lenin sinemanın kültürel ve devrimsel yönünü sağlamak için sinemayı Rus halkının her sınıfına ulaştırmıştır. Özellikle okuma yazma bilmeyen köy halkına sosyalist kültürü içselleştirmeyi ön görececek adımlar atılmıştır. Böylece en ücra köylerle bağlantılar bile sağlanarak Lenin sinema endüstrisinin aktif olmasını sağlamıştır (Nowell ve Smith, 2008, s.386). 1920’li yıllar Sovyet sinemasının yükselişe geçtiği ve haber film türünün propaganda için önem kazandığı yıllardır. Bazı açılan büyük film stüdyoları hükümetin istediği filmler yapmıştır. Bu film stüdyolarında belgesel ve haber filmleri çekilmiştir. Bu filmlerde Sovyet sineması anlayışının temelinde öğreticilik (didaktizm) kullanılarak, eğitici ve öğretici ölçütlere göre filmler yapılmıştır. Devrim döneminde Rusya’nın geleceğine ışık tutmak isteyen yenilikçi bazı yönetmenler de ortaya çıkmıştır. Bunlardan Eisenstein, Pudovkin ve Vertov Sovyet sinema anlayışını kolayca benimseyerek gerçeklik algısını önemsemiş ve Dünya sineması açısından teknik yöntem gibi konulara odaklanarak başarılar imza atmışlardır. Sergei Eisenstein, sinemanın ilk ve önemli kuramcısıdır. Sovyet sinemasının teorisyenidir. Her ülkenin önde gelen yönetmenleri filmlerini yaratırken ve film estetiği üzerine yaptıkları çalışmalarda Eisenstein güçlü bir etki sergiler. Eisenstein, filmi oluşturan yazı ve kurgu arasındaki çatışmayı ele alarak enstantaneyi filmin temel yapısı olarak sunmuş ve görüntüleri bu açıdan düzenlemeyi öğretmiştir. Kamera hareketinin önemini vurgulayarak Ortodoks yaklaşıma karşı bir akım geliştirmiştir. “*Potemkin Zırhlısı*” (1925) başarılı kurgu tekniğine örnek sayılmaktadır (Akarcılı, 2003, s.204). Eisenstein gerçekliği aşarak izleyiciyi doğrudan heyecanlandırmayı amaçlayan hareket kavramını tekrar tekrar ortaya çıkarmıştır. 1924 yılında yapmış olduğu “*Grev*” filmiyle her hareket aşama

aşama verilerek algısal şoklardan bir zincir yaratmıştır. “Eski ve Yeni”, “Korkunç İvan” ve “Ekim” adlı filmler ise devletin ideolojisini temsil eden propagandaya uyum sağlayan filmlerdir (Thompson ve Bordwell, 2010, s.205). Dönemin bir diğer önemli yönetmeni ise Pudovkin’dir. “Ana” (1926), “Sen- Peterburg’un Sonu” (1927), “Victory” (1938) adlı filmler propaganda ve kurgu temellidir. Eisenstein gibi kurguyu filmlerin temeli saymaktadır. Dziga Vertov sine-göz kuramıyla belgeleri, toplumun gerçekliğini ve tarihsel süreçleri doğrudan kayda geçirerek gerçekliği yansıtmaktadır (Tsivian, 2003, s.121). Bu dönemin yönetmenleri toplumsal gerçekliğe vurgu yaparak Sovyet ideolojisinin başarılı örneklerini vermişlerdir.

Stalin iktidara geldikten sonra devrimin keskin çizgileri belirginleşmiştir. Sovyet sinemasının ilk dönemindeki yenilikçi eğilimler baskı altına alınmıştır. Hükümet kendisine muhalif olan düşünceleri yok etmeye yönelik çalışmaları hızlandırmıştır. Bu nedenle Sovyet sinemasının gelişim ve işlevliği durdurularak sadece Sovyet vatandaş kimliğini benimsetme yolunda propaganda amaçlı filmler çekilmiştir. Stalin döneminde getirilen yoğun sınırlamalarla çekilen filmlere sansür uygulanmış, yönetmenler devlet okulunda yetişmiş ve tüm eserleri sosyalist gerçeklik üzerine üretilmiştir (Altay ve Uğur, s.20, 2018). Sovyet sineması, İkinci Dünya Savaşı’na kadar yükselişini sürdürmüştür. Ancak Nazilerin dünya üzerindeki olumsuz etkilerinin artması hem ekonomide derin izler bırakmış hem de film yapımı için gerekli malzemelerin kısıtlı olması sebebiyle film yapımı kesintiye uğramıştır. Sovyet sineması zamanla sinemadaki eski gücünü ve dinamizmini kaybetmiştir. Ancak Sovyet sineması ideolojik ve propaganda içerikli film üretimi açısından sinema tarihinin en önemli örneklerinden biri olarak sayılmaktadır (Akarcalı, 2003, s.208).

3.4.2. Nazi Almanyası Sinemasında Propaganda

Tarihte sinemayı propaganda aracı olarak kullanan, kitleleri harekete geçirme gücünü Lenin’den sonra fark eden kişi Adolf Hitler’dir. Hitler, 1933 yılında iktidara geldikten sonra sinemayı faşizmin hizmetine sunmuştur. Sinemada ideolojik bir dönüşüm yaşanmıştır. Nazilerin iktidara gelişinin ardından sinemayı güçlü bir propaganda aracına dönüştüren kişi Goebbels’tir. Propagandanın etkili gücüne inanan Hitler ve Goebbels propagandayı kendine özgü yasaları olan bir sistem haline getirerek profesyonel bir ekip oluşturmuştur. Goebbels’in sorumluluğunda

Aydınlanma ve Propaganda Bakanlığı adıyla bir bakanlık kurulmuştur. Bu bakanlık Alman sinema endüstrisini denetim altına alarak propaganda filmleri üretmek ve Nazizm ideolojisini topluma yayıp diğer ülkeleri de etkileme görevi üstlenmiştir (Akarcalı, 2003, s.67). Goebbels'in başkanlığını yürüttüğü bakanlıkta Plastik Sanatlar Odası, Müzik Odası, Tiyatro Odası, Edebiyat Odası, Basın Odası, Radyo Odası ve Film Odası olmak üzere yedi farklı sanat dalı bakanlığın sorumluluğuna bırakılmıştır. Odalara sanatçılar üye olarak Nazi propagandasını destekleyen sanat eserleri icra etmişlerdir. Eserlerin yapım süreçlerinde oda görevlisinin filmlerde rol alma yetkisi getirilmiştir. Propaganda bakanlığının filmler için uygulamaya koyduğu politikalardan biri de sansürdür. Devletin ideolojisine karşı çıkan bütün eserler yasaklanmıştır. Bakanlığın tek amacı filmleri ideoloji taşıyıcısı olarak Alman halkına aktarmaktır (Gönülşen, 2017, s.16-17). Hitler, kitle iletişim araçlarını kullanarak Alman topluluğunu Yahudilerden arındırmak, Alman ırkçı bir topluluğa dönüştürmek, siyasal olarak varlığını güçlendirmek ve hâkimiyet kurmak amacıyla propagandayı aktif bir şekilde kullanmıştır. Hitler, yalnızca iç politikada değil dış politikaya da siyasi çalışmalarını benimsetmek istemiştir. Propagandayı kamuoyunu İkinci Dünya Savaşı'na hazırlamak amacıyla da kullanarak bir savaş aracına dönüştürmüştür (Bektaş, 2002, s.152-157). Böylece Hitler etkili bir iletişim aracı olarak görülen sinemayla Nasyonal Sosyalist düşünciyi manipüle etmek için sinema çalışmalarına ağırlık vermiştir.

Nazi Hükümeti, sinema filmlerini fikirlerini kanıtlamanın bir yolu olarak kullanmıştır. Partinin bu anlamda yaptırdığı ilk film, Hitler'in *Almanya Gezisi*'dir (Hitlers Flug Über Deutschland 1932). Film Hitler'in seçim kampanyaları sırasında yaptığı tüm seyahatleri içerir. Özellikle Hitler'in katıldığı kutlama törenlerini içeren belgesel filmler Hitlerin imajını, Almanların birliğini ve Nazizm'in gücünü pekiştirmek için kullanılmıştır. Savaş ve belgesel türünde çekilmiş dönemin en tanınmış filmlerinden biri 1934 yılında Hitler'in ve Goebbels'in istekleri üzerine Leni Riefenstahl "*İradenin Zaferi*" (Triumph des Willens) ve 1936 yılında "*Olimpiyat*" (Olympia) adlı iki filmi çekmiştir. Belgesel niteliğine sahip olan "*İradenin Zaferi*" Venedik Uluslararası Film Festivali'nde altın madalya ve 1937'de katıldığı Paris Film Festivalinde büyük ödül kazanmıştır. Hans Steinhoff'un "*Hitler Gençliği*" (1933) ve Veit Harlan'ın Yahudi aleyhtarı filmi "*Yahudi Süss*" (1940) önemli filmler arasındadır. Hitleri ve Nazileri yücelterek

görmekli görüntülerle Alman halkını etkileyen propaganda filmleridir. Nazi belgesel ve haber filmleri dışında anti-semitizm ve milliyetçi anlayışı destekleyen sanatsal filmlerde yapılmıştır (Bektaş, 2002, s.157). Bu bağlamda Nazi Hükümeti diğer kitle iletişim araçlarına kıyasla sinemanın ikna edici, güvenilir ve Alman halkını hipnoz edici özelliklerini fark edince propagandayı sinema üzerinde uygulamaya devam etmiştir (Domenach, 1969, s.40). Sinema sektöründe çalışan sanatçılar, yönetmenler, kameramanlar ve tüm ekip Führer'e bağlılık yemini etmişlerdir (Akarcalı, 2003, s.103). Böylece denetleme ve kontrol etme yetkisi artmış, iktidarın filmlere müdahale edebilme hakkı doğmuştur (Ferro, 2017, s.49). İkinci Dünya Savaşı'nda Gobbels halkın korkusunu azaltmak ve savaşan birliklerin başarısını içeren haber filmlerini savaş propagandası olarak kullanmıştır. Nazi propaganda içerikli haber filmlerine halk çok önem vermiştir. Bütün filmler Almanya'nın en ücra köylerine kadar gönderilmiştir. Kitlelerin duygularını kontrol etmek için filmlerin gösterimi, günü ve tarihi koordine edilmiştir (Çakı vd., 2019, s.158).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya büyük bir hezimete uğramıştır. Nazi ideolojisini propaganda malzemesi olarak kullanan Alman sineması da Hitler döneminin bitişiyle önemini yitirmiştir. Fakat Nazilerin sinema endüstrisini, topluma ideolojisini dikte etmek ve toplumu kolayca yönlendirebilmek amacıyla kullanması sinemanın kitle üzerindeki etkisini ve gücünü ispatlamaktadır (Rotha, 2000, s.210).

3.4.3. Amerikan Sinemasında Propaganda

1907-1914 yılları arasında Dünya'da her ülkenin ürettiği filmler olmasına rağmen Amerikan sineması dünya çapında yaygınlaşarak merkeze yerleşmiştir. İlk yıllardan itibaren yayılcı politikalarıyla iç pazardaki örgütlenme dış pazar üzerinde de egemenlik kurmasını sağlamış ve Avrupa sineması Amerika'nın egemenliğine karşı koyamamıştır. Los Angeles'ta bir bölgede kurulan Hollywood film stüdyosuyla on yıllık sürede Hollywood sistemi dünya pazarını ele geçirmiştir. Üretilen her film Amerikan kültürünün taşıyıcısıdır. Gelişmiş teknolojisi ve filmlerin tanıtımıyla dünya pazarının hâkimi olmuştur. Amerikan sineması yalnızca siyasi anlamda değil ticari anlamda da varlığını sürdürmüştür. 1920'lere gelindiğinde ise; sadece Büyük Britanya, Kanada, Avustralya pazarına değil, Almanya ve Sovyetler Birliği dışında kalan Kıta Avrupası'ndaki birçok pazara da egemen olmuş, Güney Amerika, Orta Amerika ve Karayip'lere kadar girmiştir (Gomery, 2003, s.64-70). Birinci Dünya

Savaşı'nda siyasal, ekonomik ve kültürel güç dengeleri değişmiştir. Savaş Avrupa'yı film yapabilmek için gerekli hammadde kıtlığı ve ambargolar konusunda zorlamıştır. Savaş, küresel ekonomisini yeniden düzenlemeye çalışan Fransa, İngiltere ve İtalya'nın sinema endüstrisindeki başarısını bile sekteye uğratmıştır. 1915-1916 yılları arasında Amerika'nın yaptığı filmler yükselişe geçmiştir ve film ihracatı 36 milyon dolardan 159 milyon dolara çıkmıştır. Asya ve Latin Amerika'ya kadar satış yapmıştır. Örneğin Brezilya'nın üretimi neredeyse tamamen yok olma tehlikesi geçirmiştir (Miller, 2003, s.35). Amerika sinema endüstrisini ele geçirmiş ve yoğun bir şekilde propaganda faaliyetlerine girişmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nda ABD sinemayla ilgili yenilikleri yaşamaya devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşıyla sinemanın yalnızca bir eğlence aracı olmadığını fark eden devletler savaş hakkında bilgilendirici belgesel haber niteliğinde ya da savaşın dramını içeren filmler yapmayı denemişlerdir. Sinemanın böylece izleyicinin duygularını kontrol eden bir propaganda aracı olarak kullanımından faydalanmışlardır. Örneğin, 1915 yılında Hudson Maxim'in Defenceless America Savunmasız Amerika romanından uyarlanan *"The Battle Cry of Peace"* (Barış Çağlığı) adlı filmi New York kentini denizden kuşatan bir düşmanı konu alır. Alman ordusunu düşman ve saldırgan olarak sunmuştur. *"To Hell With the Kaiser"* (1918), *"The Beast of Berlin"* (1918), *"The Class of the Hun"* (1918), *"Unbeliever"* (1918), *"The Heart of Humanity"* (1918), *"My Four Years in Germany"* (1918), *"A Daughter of France"* (1918), *"Woman"* (1918) ve Charlie Chaplin'in *"Shoulder Arms"* (1918) filmleri milliyetçi duyguları dinç tutarak Alman karşıtı filmlerle Amerikan halkını Almanlara karşı kışkırtmaya yönelten propaganda filmleridir (Mutlu, 2003, s.28). İkinci Dünya Savaşı dönemi Hollywood sinemasının propaganda filmleri üretmesi açısından oldukça etkili bir dönem olmuştur. Hollywood sineması bu dönem siyasi gelişmelerden etkilenecek kendi resmi ideolojisini temsil eden ve ordu-asker imgesini konu alan propaganda filmlerine ağırlık vermiştir. Örneğin, 1941 yılında meydana gelen Pearl Harbor saldırısından sonra yapılan filmler ABD'nin haklılığını ve güçlü olduğunu milli duyguları kullanarak vermiştir. Örneğin, Warner Bros *"İşte Ordu"* adlı filminde askerin ve ordunun varlığını cezbedici nitelikte anlatmıştır. Sinemanın savaşlar sonunda dili de değişmiştir. Film yalnızca eğlendirici ve bilgilendirici bir sanat olmasının yanı sıra propaganda yapan ve izleyiciyi moral ve teşvik edici özelliklere de sahip olmuştur

(Çetin, 2014, s.255).

2000’li yılların başında meydana gelen 11 Eylül saldırıları Hollywood sineması için küresel bir güç gösterme malzemesidir. Hollywood’da saldırı için bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıya film stüdyosu temsilcileri, oyuncu sendikası başkanları ve başkanın siyasi danışmanları bir araya gelerek “Terörizme Karşı Savaşın” ibaresiyle propaganda içerikli filmler yapıp dış politikada yapılacak filmler için destek çağrısında bulunmuştur (Valantin, 2006, s.146). 11 Eylül tasvirlerini içeren filmler için saldırı sırasında kulelerin ve şehrin yıkılışını gösteren filmler yapılmıştır. Amerikan milliyetçiliğinin ön plana çıktığı bu dönemde Ortadoğulu ya da Müslüman olana yapılan eleştiriler meşruiyet kazanmıştır. Ötekine terörist vurgusu yapan ve savaş temalı filmler yapılmıştır. “*Yargısız İnfaz*” (Rendition, 2007) ve “*United 93*” (2006) bu konulara örnek verilecek filmlerdir (Kellner, 2013, s.129-142).

İtalya, Fransa ve İngiltere ülkelerinin propaganda sineması hakkında gelişmelere bakıldığında, 1922’de İtalya Başbakanı olarak görev yapan Mussolini, D’Annuzio gibi meclis üyelerinden eski Roma zaferini hatırlatan çalışmalar yapmasını istemiştir. Kurduğu diktatörlükle kült lider imajını oluşturmaya çalışmıştır. Mussolini “Sezar Duçe’de Dirildi” sloganını kullanarak gücünü temsil etmiştir. Roma İmparatorluğuna öykünerek liderliğini ve faşistliğini inşa etmiştir. Mussolini propagandanın sinemadaki gücünü fark ederek faşist doktrinini sinemada kullanmaya başlamıştır.1925 yılında Eğitim Sinema Birliği (L’Unione Cinematografica Educativa) kurulmuştur. Faşist doktrinini aşlamayı ön gören bu birim hükümet yanlısı filmler yapmıştır (Biryıldız, 2000, s.61-63). Bu doğrultuda sinema bir dizi devlet yardımcısı ile sansürlenmiş ve kontrol edilmeye başlamıştır. Filmlerin dağıtım ve üretimi devlet tarafından karşılanmıştır. Cinayet, intihar girişimleri, hırsızlık ve cinsellik ile ilgili sahneler yasaklanmıştır. Yoksulluk ve işsizlik gibi toplumun gerçek sorunlarına değinen konulara yer verilmemiştir. Mussolini’de sinemayı en güçlü silahtır sloganıyla Nazilerle aynı yaklaşıma sahip olarak faşizm ideolojini yüceltmek ve halkı ideolojisine çekmek için kullanmıştır. Bu dönemde özellikle salon filmleri, tarihsel filmler ve propaganda filmleri olmak üzere üç film türü İtalya’da yaygın bir şekilde kullanılmıştır (Önbayrak, 2008, s.22). Faşizm ideolojisinin yer aldığı “*L’Assedio del, Alcazar*” (Alkazar Savaşı 1940) ve “*La Corona di Ferro*” (Demir Taç 1941) gibi propaganda filmlerinin yanı sıra komedi ve melodram türünde

yapılan salon filmlerine “*Beyaz Telefon Filmleri*” ismi verilmiştir. Filmler genellikle zengin evleri ihtişamlı sofraları ve romantik ilişkileri ele almaktadır. Bu filmlerde beyaz telefonların olduğu zengin evler anlatıldığı için alaycı bir ifadeyle bu ad verilmiştir. Tarihi filmler ise milletini ve tarihini yücelten eski ulusal ihtişamı anmayı amaçlayan propaganda filmleriyle desteklenip tanıtımı yapılmıştır (Akt. Önbayrak, 2014, s.192). 1943 yılına kadar süren Mussolini dönemi faşist ve militan bir sinema yaratmıştır. Faşistlerin film uygulamaları basit, komik ve yanlış bilgilere dayalı olarak değerlendirilmiştir. Mussolini döneminden sonra propaganda filmleri, artık insanların ilgisini çekmeyen faşist söylemlerin etkisini kaybettiği bir sürece girmiştir (Akarcalı, 2003, s.156).

Fransız sinemasına bakıldığında, Fransız Lumiere kardeşlerin sinematograf aygıtı ve George Melies'in anlatı yapısı sinemanın şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Lumiere kardeşlerin pazarlama yetenekleriyle Avrupa ve Birleşik Devletleri'nde kolayca tanınmaları sinema tarihinde önemli yer edinmelerini sağlamıştır. Fransa, sinema tarihinin gelişimine yön vermesine rağmen, diğer ülkelere kıyasla propaganda filmleri üretmeye en son başlayan ülke olmuştur. 1915-1919 yılları arasında 900 civarı savaş haber filmi yapılmıştır. Savaş propagandasına dayanan filmler Fransız halkına ideolojik mesajlar vermiştir. İnsanları savaşa teşvik etmek ve savaş hakkındaki endişe düzeyini azaltmak için kullanıldığı söylenebilir. Fransa'da savaşın ilk yıllarında savaş alanına ilişkin filmlerin çekilmesi ve görüntülenmesi yasaklanmıştır. Ancak Fransız sinema endüstrisinin iki önemi şirketi Pathe ve Gaumont'ın konuya müdahaleleri üzerine 1915 yılında Savaş Bakanlığı ve dört büyük şirketle yapılan anlaşmadan sonra filmlerin yasaklanmaları kaldırılmıştır (Veray, 2010, s.409-410). Filmlerin kontrolüne karar veren 4 büyük şirketin görev ve sorumluluk alanları belirlenmiştir. Bu şirketlerin görevi; kameraman olarak görev alan kişilerin yerlerini önceden belirlemek, bilgileri kontrol etmek ve filmleri denetimden geçirerek kendi amaçları doğrultusunda kurgulamaktır (Sorlin, 2004, s.507-508). Bu filmler Fransız ordusunun gücünü kullanarak izleyiciye moral etkisi kazandırmayı amaçlamıştır. Fransa'ya 1940 Haziran'ında Almanya tarafından işgal edilmiştir. Mareşal Petain tarafından güneyinde Vichy Fransa'sı olarak bir devlet kurulmuştur. Nazi faşizminin propagandası, Vichy Fransa'sı döneminde çekilen filmlerde görülmektedir. Sinema anti-semitik ideolojiyi kamuoyuna dayatmak için bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Gerard Bennett'in “*Reborn Land*” (1942),

Fritz Hippler'in "*Jew Danger*" (1942) ve Pierre Ramelot'un "*Seducers*" (1942) filmleri hükümetinin ideolojisini destekleyen propaganda filmlerine örnektir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitişiyle Fransız hükümetinin sinema üzerinde etkin olduğu görülmüştür (Gönülşen, 2017, s. 48).

İngiliz sinemasına bakıldığında; Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'de propaganda olarak sinemanın rolü önemlidir. Savaşta tüm taraflar savaş sırasında yaşananları bir tür propaganda haline getirmiştir. İngiltere sinemanın kitleler üzerinde ideolojilerini biçimlendirme gücünü fark etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'de propaganda filmleri ve film üreten kuruluşlarda artış olmuştur. Sistematik bir propaganda sineması geliştirilerek 1914'te yapılan belgesel ve haber filmlerini denetleyecek İngiliz kuruluşlar kurulmuştur. İngiltere'de 1915'te savaşla ilgili haber filmleri yapılmıştır. Özellikle İngiltere'de belgesel film uygulamaları gelişim göstermiş ve belgesellerin kitleleri etkileme gücü sonucu film uygulamaları bu yönde geliştirilmiştir. İngiliz Belgesel Hareketi'ni başlatan ve bu hareketi yönlendiren, belgesel terimini ilk defa kullanan John Grierson'dur. İngiliz belge hareketinin amaçlarını ve yöntemlerine ortaya koyar. Grierson'a göre, belgesel sinema bir iletişim biçimidir. Yönetim ve ideolojiyle bir dizi ilişki içerisindedir. Grierson bu yaklaşımıyla ideolojik propagandanın gücüne inanmıştır. Böylece devlet ve halk arasında etkili bir iletişim aracı sağlanarak toplumsal bütünleşme kolaylaşacaktır. Bu bütünleşme ise iyi bir ideolojiyle gerçekleşecektir. Bu açıklamayı belgesel film kültürüyle ilişkilendirmiştir (Gönülşen, 2017, s.58-60). İngiliz Belge Film Okulu'nun kurulmasıyla yüzlerce belgesel film çekilmiştir. Belgeseller kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenerek çekilmiş filmlerdir. Bu sebeple propaganda açısından güçlü olan filmlerdir. "*Balıkçı Tekneleri*" (1929) ve "*Gece Postası*" (1936) adlı belgesel filmler sinema tarihi açısından önemli iki belgeseldir. İkinci Dünya Savaşı'nın toplumsal etkileri kitlesel bir etkiye dönüşünce propagandaya yönelen İngiliz sineması, İkinci Dünya Savaşıyla beraber "*Londra Dayanabilir*" (1940), "*Bu Gecenin Hedefi*" (1941), "*Çöl Zaferi*" (1943) gibi filmler yaparak izleyiciyi bilgilendirmek ve yönlendirmek için belgesel filmler yapmıştır (Gönülşen, 2017, s.21- 22).

3.5. Türk Sinemasında Propaganda

Türk Sineması, sinemanın icadından itibaren geçen elli yıllık süreç içinde kurmaca

film üretimi açısından yetersiz kalmıştır. Ancak Dünya Savaşı ile başlayan süreçte sinemanın propaganda gücünü kullanmak isteyen siyasi iktidar, aktüel film üretimi için Ordu içinde bir yapı oluşturmuştur. Kurtuluş Savaşında ve kurulan yeni rejimde toplumu yönlendirebilmek için aktüel filmler üretilmiştir. Ancak Türkiye’de bu dönemde sinema, etkin kapsamlı bir propaganda etkinliğinin aracına dönüştürülememiştir. Türkiye’nin Osmanlı Döneminden başlayarak Cumhuriyet Dönemi ve Demokrat Parti dönemine kadar sinemanın kullanımı incelenmiştir.

3.5.1. Osmanlı Döneminde Sinemada Propaganda

28 Aralık 1895 Lumiere kardeşlerin Fransa'daki gösteriminden kısa bir süre sonra 1896-1897 yılları arasında Jamin adlı bir Fransız, sinematografiyi Osmanlıya getirmiştir. Sinema teknolojik hızıyla tüm dünyaya yayılmıştır. Batı’nın biliminden ve teknolojisinden yararlanmak isteyen Osmanlı için sinematografi, ilimin yayılmasında önemli bir araçtır. İlk gösterim Yıldız Saray’ında yapılmış ve etkili olmuştur. II. Abdülhamit sinematografiyi sunan Fransız Victor Constinsouza’yu Güzel Sanatlar Madalyası ve iki yüz liralık hediye ile ödüllendirse de sinemaya karşı temkinli ve şüpheli davranmıştır. Bunun sebebi ise Osmanlı aleyhine Bulgar Prensliği’nin 1903 yılında bir sorun haline getirdiği Makedonya sorununu Avrupa’nın desteği için “*Osmanlı Mezalimi*” adlı bir propaganda filmi yaptırmış olmasıdır (Özuyar, 2008, s.11-12). Türkiye’de sinema gösterileri yabancı gezginler tarafından gerçekleştirilmiştir. Lumiere Kardeşlerin kameramanlarından Alexandre Promio İstanbul ve İzmir’de filmler çekmiştir. Boğaziçi ve Haliç’ten görüntüler almıştır. Saraydaki gösterimden sonra halka açık yapılan ilk gösterim, 1896 yılının Aralık ayında Beyoğlu’nda yer alan Sponeck adlı eğlence yerinde yapılmıştır. Bu gösteriyi ilgiyle karşılayan seyirciler sinemayı yenilikçi ve sihirli icat olarak nitelendirirken dindar kesim ise günah olarak görüp uzaklaşmıştır. Toplumda yabancı uyruklu kişilerin gösterimde kendi din ve kültürlerini dayatma düşüncesi yaratması sinemayı olumsuz etkilemiştir. Ancak kısa sürede sinema faaliyetleri artmaya ve yayılmaya devam etmiştir (Lüleci, 2008, s.44-48). 1907 yılında Manaki kardeşlerin belge film çekimleri dışında kaynaklara göre Türk sinemasında çekildiği bilinen ilk film, Osmanlı İmparatorluğu’nun Birinci Dünya Savaşı’na girdiği döneme denk gelmektedir. Savaş döneminde Enver Paşa’nın emriyle İstanbul’daki Yeşilköy’de Rus anıtı yıkılırken Osmanlı subayı Fuat Uzkınay anıtın yıkılma anını

kameraya almıştır. Böylece 14 Kasım 1914'te Fuat Uzkınay'ın "*Ayastefonos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı*" ilk Türk filmi olarak sayılmaktadır. 150 metrelik belgesel film devlet tarafından çektirilmiştir (Özön, 1968, s.13). Osmanlı ve Rus Harbi yenilgisinden sonra Rusya'nın zaferini hatırlatan bu anıt, Osmanlı Devleti'nde halkın düşmanlık duygularını körükleyerek yıkılması istenilen bir anıttır. Bu anlamda ilk Türk belge olarak çekilen film propaganda niteliklerini taşımaktadır (Akgün, 2013, s.64). Savaş dönemi devam ederken ordu kitleleri etkileme açısından sinemanın propaganda uygulamalarını fark etmiştir. Almanya'ya yaptığı bir gezi sırasında Alman ordusunun sinemayı propaganda amaçlı kullandığını gören Osmanlı İmparatorluğu'nun Başkomutanı Enver Paşa yurda döndüğünde Osmanlı ordusunda sinemanın kurulması emrini vermiştir. Böylece 1915 yılında Merkez Ordu Sinema Dairesi (MOSD) kurularak Türkiye'de sinema alanındaki ilk kurumlaşması ordu aracılığıyla gerçekleşmiştir. Sinema ordu tarafından propaganda amaçlı kullanılmıştır. 1915 yılında sinema dairesinin başına Sigmund Weinberg getirilmiştir. Fuat Uzkınay ise Weinberg'in yardımcısı olarak görev almıştır. Merkez Ordu Sineması cephelerdeki çatışmaları, yeni silahların kullanımıyla ilgili eğitim çalışmalarını ve askeri fabrika ve tersanelerin çalışmaları, padişah ve kumandalar ile ilgili belge filmleri yapma görevi üstlenmiştir. Türk sinemasının propaganda açısından kullanımı adına önemli adımların atıldığı bir dönemdir (Özön,1968, s.13). Avrupalı ülkelerin konulu filmlerinden etkilen Weinberg Türkiye'de de konulu film çekme kararı vermiştir. Bir tiyatro oyunu olan "*Leblebici Horhor'u*" (1916) sinemaya uyarlamıştır. Fakat çekimlerde başrol oyuncularından birinin vefat etmesi nedeniyle film tamamlamamıştır. İkinci denemelerinden biri olan "*Himmet Ağanın İzdivacı*" (1916-1918) adlı konulu filmde oyuncular Çanakkale Savaşı'na toplandığı için film yeniden yarım kalmıştır. Savaş sonrasında filmi Uzkınay tamamlamıştır. 1913 yılında Müdafaa-i Milliye Cemiyeti adıyla kurulan kuruluşun gelir kaynaklarıyla film yapılmaya başlanmıştır. Kurumun sinema malzemeleriyle MOSD'ye benzeyen belge ve kurmaca filmler yapılmıştır. Bu dönem yapılan filmlere bakıldığında; "*Anafartalar Muharebesi'nde İtilaf Ordularının Püskürtülmesi*" (1915), "*Alman İmparatorluğu'nun Çanakkale Ziyareti*" (1917), "*Çanakkale Muharebeleri*" (1916) ve "*Harbiye Nazırının Kıta Teftişi ve Batum Manzarası*" (1916)'dır. Yapılan belge filmleri savaş cephesinde verilen asker görüntüleri milli bilinç duygusuyla vatandaşları birbirlerine ve yurduna bağlamayı içeren filmlerdir

(Özön, 1972, s.41-43). Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin kurmaca filmleri ise Sedat Simavi'nin yönettiği “*Pençe*” ve “*Casus*” adlı filmlerdir. 1 Ekim 1917’de İstanbul Beyoğlu’nda Royal Sineması’nda gösterilmiştir (Onaran, 1994, s.17- 18). Birinci Dünya Savaşı’ndan mağlup çıkan Osmanlı İmparatorluğu Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalamıştır. Antlaşmanın maddelerine göre işgalci devletlere bütün araç ve gereçler teslim edilecektir. Merkez Ordu Sinema Dairesinin sinema aygıtları Malul Gaziler Cemiyeti’ne devredilmiştir. Malul Gaziler Cemiyeti, Kurtuluş Savaşı sırasında “*Mürebbiye*”, “*Binnaz*” ve “*Bican Efendi*” adlı filmler yapmıştır. Düşmanın verdiği zararı ve katliamları gösteren “*İstiklal*” (İzmir Zaferi) 1922 adlı film ise dünya kamuoyunu etkilemeye yönelik bir olgusal filmidir. Savaşın kaotik ortamında Türk sinemasının gelişim ve üretim göstermesi için kurumlar destek sağlamıştır. Savaşa ait görüntüler halkı aydınlatma ve etkileme girişimi açısından propaganda özelliği taşımaktadır (Özön, 1968, s.14-16). 1922 yılında Kemal ve Şakir Seden ilk uzun metrajlı film şirketi olan Kemal filmi kurmuştur. Kemal filmin çektiği 47 haber filmi, Kurtuluş Savaşı’ndaki ve sonrasındaki gelişmeleri aktarmıştır (Özyılmaz, 2020, s.707). Osmanlı döneminde devlet veya devlete bağlı kurumlar vasıtasıyla ilk filmler çekilmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı döneminde çekilen haber filmleri hem yurt içinde hem yurt dışında kamuoyunu etkilemek amacıyla yapılmış propaganda nitelikli filmlerdir. Ancak bu filmler hem nitelik hem de nicelik açısından yetersiz kalmıştır.

3.5.2. Cumhuriyet Dönemi Sinemada Propaganda

Henüz Kurtuluş Savaşı devam ederken Türkiye Büyük Millet Meclis’inde sinemanın propaganda aracı olarak kullanımı gündeme taşınmıştır. 9 Temmuz 1921 tarihinde mecliste Vehbi Bey, Türklerin din ve millet değerlerine saldıran Yunanlıların mezalimini dünyaya duyurabilmek için sinemada gösterimin yapılması hakkında konuşma yapmıştır (Şahin, 2014, s.23). Meclisteki konuşmalardan sonra 1922 yılında “İzmir Zaferi” adlı filmle bu fikrin tohumu atılmıştır. Sinemanın dünyanın her yerinde bir propaganda aracı olarak kullanıldığı ve Türk sinemasının da sinema ve propaganda arasındaki ilişkisi 21 Mayıs 1923 tarihinde İcra Vekilleri Heyetine gönderilen bir yazıyla yeniden gündeme gelmiştir. İcra Vekilleri 29 Mayıs 1923 tarihinde Dâhiliye ve Maliye Nezaretlerine konu hakkında yazı göndermiştir. İstanbul, İzmir ve bazı Anadolu sinemalarında İtilaf devletlerinin orduların geçit

törenlerini içeren propaganda filmleri gösterilmiştir. Düşman devletlerin propagandasının yapılması yasaklanmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın komutanlarından Kazım Karabekir de sinemaya önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir. 20 Nisan 1923 tarihinde TBMM Riyasetine gönderdiği tezkerede halka bilgilerin ulaştırılması için muhtelif mahallelere sinemanın ulaştırılması gerektiğini ileri sürmüştür. Toplum ahlakına uygun olmayan filmlerin izletilmesine karşı çıkmıştır. Toplumu şekillendiren değerler sinemaya yansıtılarak yurt çapına yayılması desteklenmiştir (Şahin, 2014, s.25-27).

Cumhuriyet Dönemi'nde sinemayı propaganda olarak kullanım girişimleri Kazım Karabekir'in "İbret yerleri" kurulması fikriyle devam etmiştir. Bu fikrin temelinde İbret yerlerinde sinema ve tiyatro etkinliklerine gençleri teşvik ederek yetiştirmek, sinemanın eğitici ve bilgilendirici yönünü kullanmak bulunmaktadır. Bu etkinlikler köylere taşınarak köylülere ücretsiz erişim hakkı verecektir. Bir diğer anlama göre milletin yükselmesini amaçlamaktadır. Mustafa Kemal projeye onay vermiş olsa da projenin başarısız sayılmasının sebebi ibret yerlerinin açılması için harcama izinlerinin yetersiz olmasıdır (Öztürk, 2013, s. 79-81).

Kurtuluş Savaşı, erken Cumhuriyet döneminde beyaz perdeye yansımıştır. "*Ateşten Gömlek*," "*Ankara Postası*" ve "*Bir Millet Uyanıyor*" alegorik olarak Kurtuluş Savaşını sinemaya aktaran kurmaca filmlerdir. Muhsin Ertuğrul'un İpek Film tarafından yapılan "*Bir Millet Uyanıyor*" filminin sonunda Mustafa Kemal Atatürk'ün, İsmet Paşa'nın ve Kazım Özalp'ın aktüel çekimleri kullanılmıştır. Senaryosunda hatalar olsa da yeni çekim tekniklerin denenmesi ve devlet adamlarına da yer verilmesi yönünden yenilik getiren bir filmidir. Milli duygulara hitap etmesi ve savaşa bizzat tanık olan halka sunulması filmin ses getirmesine sebep olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde yapılan filmler Cumhuriyet ve Kurtuluş Savaşı'nı konu alan filmlerdir. Filmler Türk toplumunu ortak değerler etrafında bir araya getirerek milli şuur yaratma ve tarihi geçmişle temellendirmesi açısından iç propaganda amacı taşıdığını söylemek mümkündür (Akgün, 2013, s.74).

Atatürk Türkiye Cumhuriyeti hakkında yaptığı konuşmalarda "halkın devleti" mottosunu sıklıkla dile getirmiştir. 1923 sonrası sosyal ve kültürel inkılapların aynı hızla halka ulaşmadığını fark edince yeni düzenlemelere girişmiştir. Devletin halkla bütünleşmesi için giriştiği mücadelenin yapı taşını Halkevleri oluşturmaktadır.

Halkevinin en önemli alanlarından birini sinema oluşturmuştur. Ekonomik olarak çökmüş, çetin bir savaştan yeni çıkmış ve düzene uyum sağlamaya çalışan nüfusun %80'inin okuma yazma bilmeyen güçsüz bir topluma ulaşmanın en kolay yolu sinemadır. 1933'te sinema makinelerini devlet tedarik etmiş ve Halkevleri kendi bütçeleriyle bütün ihtiyaçlarını temin etmiştir. Buradaki tek gaye parasız halka ulaşarak fikir ve zevkini yükseltmektir (Karadağ, 1988, s.1064). Halkın eğitimi amacıyla kullanılan filmler halkevlerinde devlet destekli sunulmuştur. Halkevlerinin yaptığı filmler, eğitici ve öğretici amaçlı propaganda kaynaklı filmlerdir. Parti, sinemayı ulusal çıkarları doğrultusunda yurttaşlara hem ideallerini anlatmak hem de onları eğiterek ulusal bilinç oluşturmak için propaganda aracı olarak kullanmıştır. Halkevlerinde yapılan belgeseller, aktüel filmler, çocuk filmleri ve eğitici filmler toplumun bütününe hitap eden filmlerden oluşmuştur (Yıldız, 2021, s.49).

Mustafa Kemal'in modernleşme sürecindeki sinemaya dair düşünceleri Fethi Naci eserinde şu şekilde aktarılmıştır:

Sinema öyle bir keşiftir ki, gün gelecek barutun, elektriğin ve kıtaların keşfinden çok dünya medeniyetinin vechesini değiştireceği görülecektir. Sinema, dünyanın en uzak uçlarında oturan insanların birbirlerini tanımalarını sevmelerinin temel edecektir. Sinema insanlar arasındaki görüş, görünüş farklarını silecek; insanlık idealinin tahakkukuna en büyük yardımı yapacaktır. Sinemaya layık olduğu ehemmiyeti vermeliyiz (Naci, 1984, s.114).

Cumhuriyet ilanından önce Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin (17 Şubat- 4 Mart 1923) İzmir İktisat Kongresi'nde Ziraat ve Maarif bölümünde “*Ahlaka aykırı olanları yasaklamak koşuluyla ziraat, sanayi, coğrafya, iktisat ve sağlıkla ilgi sinema filmleri gösterilerek köylülere gereken yararlı bilgilerin verilmesi*” şeklinde bir karar alınmıştır (İnan, 1991, s.112). Bu kararla sinemanın görsel gücü kullanılarak okuma yazması olmayan halkı uyandırmak/bilinçlendirmek için sinema etkili bir araç olarak görülmüştür.

Atatürk'ün kendi döneminde sinemayla yakından ilişkisi olduğu görülmektedir. Türk Cemal (Çelebi) Granda'nın hatıralarındaki ifadelerine göre, Atatürk'ün izlediği filmlerden biri Muhsin Ertuğrul'un “*İstanbul Sokakları*” filmiydi. Filmi bir devlet başkanı olarak köşkünde izlemek yerine sinemaya giderek halkla beraber izlemiştir. Atatürk'ün sinemayla yakından ilişkisine yer verilmiştir (Gürkan, 1988, s.134).

Atatürk 22 Ocak 1932’de Beyoğlu Opera Sineması’nda izlediği Çanakkale Harbi filminden de çok etkilenmiştir. Film İngilizler tarafından tarafsız bir gözle ele alınmıştır. Türk ordusunun Çanakkale’de mücadele ruhu ve başarısı olduğu gibi sinema perdelerine yansıtılmıştır. Atatürk’ün yanında filmi görmeye Maliye Bakanı Fuat Ağalı’da gelmiştir. Sinemanın boş olduğunu fark eden Atatürk sinemanın öneminden bahsetmiştir. Halkın sinemaya ulaşılabilirliğini kolaylaştırmak ve sinemanın gelişmesini isteyen Atatürk alınan vergilerden indirim uygulanmasını istemiştir. Sinemacılardan alınan %33’lük vergiler %10’a düşürülmüştür. Bu çalışmalarla halkın sinemaya karşı ilgisini ve merakını artırmak istemiştir. Halkın sinemaya karşı ekonomik olarak çekince duymalarını engellemiştir. Türkiye’deki sinemacılık faaliyetinin gelişmesini ve ilerlemesini etkilemiştir (Üstündağ, 2018, s.23-24). Atatürk’ün bu dönemde sinema projelerinin takipçisi olduğuna benzer bir başka olayda Fuat Uzkınay’ın çektiği “Zafer Yollarında” (İstiklal) isimli belge filmidir. Atatürk filmi yeterli bulmadığı için yeniden ele alınmasını istemiştir. Atatürk İstiklal filminin son durumu hakkında komite üyesi Nurettin Baransel’den bilgi almak istemiştir. Baransel sahnelerin hareketsiz resimlerden oluşmasından dolayı filmin tamamlanamadığını belirtmiştir. Bu cevap üzerine Atatürk, İstiklal filmi hakkında yaptığı konuşmayı, Erman Şener Kurtuluş Savaşı ve Sinemamız adlı eserinde şu şekilde aktarmaktadır:

Ben hayattayım. İstiklal Harbi’ne ait evrakım, kılıcım, çizmem hali hazırda mevcut olduğuna göre çağırdığınız anda bana düşen vazifeyi yapmadım mı? Böyle bir teklif karşısında kalsam memnuniyetle kabul eder, bir artist gibi filmde rol alır, hatıraları canlandırırdım. Bu milli bir vazifedir. Çünkü Türk gençliğine bu mücadelenin nasıl kazanıldığını canlı olarak ispat etmek, hatıra bırakmak, ancak bu filmle mümkün olacaktır (1970, ss.31-32).

Konuşma Atatürk’ün sinemaya sahip çıkmak istediğinin ve desteklediğinin göstergesi sayılabilir.

Türkiye’de sinema çalışmalarında yabancı yapımcıların projelerine de izin verilmiştir. 8 Ağustos 1939’da Fransız diplomatı “Türk İnkılabı ve Türk Kadını” ve “Ebedi Şerefimiz Atatürk” adlı propaganda filmleri yapmak istedikleri üzerine Dışişleri Bakanlığına yazılı belge göndermişlerdir. Fransız yapımcı senaryosunu gönderdikten sonra filmin çekim sürecinde ortaya çıkacak harcamalar hakkında bilgiler verilmiştir. 1.300.000 Fransız Frank teklifine Dışişleri Bakanı Saraçoğlu

filmlerin takdir gördüğünü ancak maddi kısıtlılıklar nedeniyle projeden vazgeçildiğini ifade etmiştir. Filmlerin çekilmeme sebebi bütçe olarak gösterilse de dış politikada denge politikasının da etkilediği düşünülmektedir. İlk filmin senaryosu yetkililer tarafından beğenilmemiştir. *Türkiye İnkılabı ve Türk Kadını*” adlı filmin senaryosuna göre, hukuk fakültesini birincilikle bitiren Kemaliye Tunuslu sınıf arkadaşıyla evlenir. Evlendikten sonra Tunus’a yerleşirler ve Kemaliye kısıtlı ve kontrolcü hayattan kaçıp İstanbul’a geri dönmek ister. Kemaliye Cumhuriyet yıldönümü kutlamalarında Atatürk’le tanışır. Atatürk, Tunus’ta genç kızın çocuğuna kavuşması için yardım eder. Sağlık Bakanlığı’na atandığına dair bir telgraf alır. Türkiye’ye döner ve çalışmaya başlar. Filmle ilgili propaganda unsurları olarak İstanbul ve Ankara’dan güzel manzaralar, Cumhuriyet Yıldönümünden resmigeçitle ilgili görüntüler, Tunus’ta yaşayan kadınlara göre Türkiye’deki kadınların toplumdaki yeri ve önemi hakkındaki farklar, Atatürk devrim ve reform hareketlerinin Türkiye’ye getirdiği yenilikler sayılmıştır (Öztürk, 2013, s.78-79).

Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi sinema faaliyetlerine bakıldığında, yeni ulus devletin inkılaplarını ve Cumhuriyet fikirlerini yurt içinde ve yurt dışında tanıtımı için örgütlenmeye ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Atatürk bu süreçte sinemaya önem vermiştir. Yerli ve yabancı yönetmenlerle çalışmalar için adımlar atılmıştır ancak devlet sinema için gerekli yüksek bütçeyi karşılayamamış ve dış politikadaki siyasi tavrı alacağı kararları da etkilemiştir. Sinema kültür politikalarında öncelik olmamıştır. Bu durum Türkiye’nin sinemada istenilen seviyeye ulaşmasını engellemiştir.

3.5.3. Demokrat Parti Dönemi Sinemada Propaganda

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra SSCB’nin toprak denetimi talebine karşılık Türkiye, Batılı ülkelerinde savaştan galip çıkması sonucunda Batı Blok’unda yerini almıştır. Bunun sonucunda çok partili hayata geçiş süreci hızlanmıştır. 1946 yılında genel seçimi CHP kazanmıştır. CHP’nin dış politikasının temel nitelikleri batı yönelimlidir. Devletçi iktisat politikaları terkedilerek liberal iktisat politikaları yerleşmiştir. 1948-1957 dönemini kapsayan Marshall Planı çerçevesinde ABD’den ekonomik ve politik yardımlar alınmıştır. 1950 yılında iktidara gelen DP’nin siyasal, sosyal ve ekonomi politikalar için alacağı kararlar CHP’nin batıya yönelik tutumunu takip ettiği yöndedir (Üstündağ, 2018, s.60-61). Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın ve

Başbakan Adnan Menderes'in sinemaya bakışları hakkında verilen bilgilere bakıldığında, 9 Şubat 1954 tarihinde Celal Bayar ABD ziyaretinde bir sinemaya gitmiştir. Burada izlediği sahnelerden etkilendiğini belirtmiş ve Los Angeles'taki Hollywood da Universal-International Film Stüdyolarını gezmiştir (Akt. Lüleci, 2020, s.34). Başbakan Adnan Menderes'in sinema ile ilgili ilişkisi hakkında anlatılan anılara göre, Adnan Menderes'in oğlu Aydın Menderes aile olarak günlük hayattan kopmayarak devam ettiklerini, her zaman sinema ve tiyatro gibi etkinliklere katıldıklarını ifade etmiştir. İktidar döneminde Adnan Menderes'in yakın arkadaşı Samet Ağaoğlu'nun ifadelerine göre, Adnan Menderes'in başbakanlık döneminde mecbur kalmadığı müddetçe herhangi bir programda yer almadığını tiyatro, opera veya sinemaya gitmediğini bu tarz ortamlarda bulunmadığını belirtmiştir (Akt. Üstündağ, 2018, s.65). Türk sinemasının önemli isimlerinden biri olan Cemil Filmer'in anlattıklarına göre DP yöneticilerinin sinema yapımcılarıyla görüştüğü ve Adnan Menderes'in Şişli'deki Site Sineması'nın açılışına bizzat katılarak açılış kendisinin yaptığını ifade etmiştir. Birbiriyle çelişen ifadelere bakıldığında Menderes'in başbakanlığı döneminde ailesiyle birlikte sinemaya da gittiği ancak bir yandan da sinema ve tiyatro gibi sanatlarla ilgilenmeyen bir yönetici olduğu söylenilmektedir. DP'nin iç ve dış politikadaki tutumu sinema alanına da yansımıştır. DP Karayolu ve Ulaşım Politikalarında karayolları ağı geliştirerek filmlerin uzak bölgelere ulaşmasını sağlamıştır. Ulaşım ağlarının gelişimi sinemanın mekânsal anlamda yayılmasını sağlamış, sinemanın izleyiciye ulaşmasını kolaylaştırmıştır. DP Marshall Planını sadece ekonomik çalışmalarda kullanmamıştır. Amerikan etkisinin Türkiye'de her alanda hissedilmesi sinema içinde geçerli sayılmalıdır. Siyasal, sosyal ve ekonomik alandaki gelişmelerin sonuçları toplumsal hayata yansımıştır. Marshall Planı kapsamında yapılan her türlü yardım toplumun gündelik hayatını etkilemiştir. DP Marshall planlarını kitle iletişim araçlarıyla halka aktarmıştır. Marshall Planı ile ilgili doğrudan mesajı içeren 802 adet tanıtım içeren propaganda filmleri ve Marshall sonuçlarını dolaylı yoldan konu alan filmler yapılmıştır. Böylece yardımlar kapsamında toplumsal değişimler sinema aracılığıyla halka aktarılacak istenmiştir (Topçu, 2009, s.307-310). DP'nin 1939 yılından beridir devam eden sansür kurumuyla sinema alanını kontrol etmeye çalışması sektörün gelişmesini engellemiştir. 14 Temmuz 1934 tarih ve 2559 sayılı "Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu" ile yurt içinde yapılan ve yurt dışından ithal edilen filmlerin bir kontrol

komisyonundan geçmesi istenmiştir. 1939 tarihli “Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname” yasaya göre yerli veya yabancı filmlerin gösteriminden önce onay belgesi gereklidir. Bu durumda filmler demokratik sisteme aykırı bir şekilde kontrol altına alınmıştır. DP döneminde 1939 tarihli nizamname temelinden değişiklikler yapılmadan yürürlükte denetleme olarak kullanılmıştır. Metin Erksan’ın 1950’li yıllarda önemli filmlerinden biri olan *Âşık Veysel’in hayatını konu alan “Karanlık Dünya”* sansüre uğrayan ilk filmlerden biridir. Sansür komisyonu öncelikle filmin adı “*Karanlık Dünya’yı*” “*Âşık Veysel’in Hayatı*” şeklinde değiştirilmesini gerekli görmüştür. Filmin komünist parti kurma fikri içermesi, buğday başaklarının ve kısa fidanların kuru gösterilmesi sansür kuruluna göre ideolojik açıdan büyük suçtur. Filmin gösterimi yasaklanmıştır (Sim, 1996, s.33-65). Sinema, anlatımını içinde bulunduğu toplumun yapısından alır ve siyasal ortamından kopuk sayılmaz. İktidarın siyasi, sosyal ve ekonomik kararları filmlerin temalarında etki bırakmıştır. Türkiye’nin NATO’ya katılma kararıyla Güney Kore’nin yanında savaşmak için asker göndermesinin ardından Türkiye’nin Kore Savaşı’na katılımını destekleyecek milliyetçi havalarda tarihi filmler çekilmiştir. Böylece sinemanın dönemin siyasi ve sosyal özelliklerini taşıdığı görülmektedir (Lüleci, 2020, s.42).

3.5.4. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü

DP kamuoyunun desteğini sağlayabilmek ve yönlendirmede bulunmak için sinemadan faydalanmıştır. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünde yapılan filmlerle DP’nin amacı kamuoyunda hükümetin iç ve dış politikadaki kararlarının siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda büyük başarılar sağladığı düşüncesini yaymaktır. Turizm bir kalkınma programı çerçevesinde ilk defa Cumhuriyet Türkiye’sinde 1932 yılında Atatürk’ün emri ile kurulan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu’nun ilgilendiği bir konu olmuştur. Kurum sonrasında Seyyahın Cemiyeti adıyla ilk ve tek örgüt olarak 1940 yılına kadar çalışmalarını sürdürmüştür. 1934 yılında turizm ile uğraşan devlet İktisat Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi bünyesinde kurulmuş Türk Ofisine bağlanmıştır. 1937 yılında ise bağımsızlığına kavuşan birim iki yıl sonra Ticaret Bakanlığına bağlanmıştır (Hamitoğulları, 1968, s.88). Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla turizm faaliyetleri Turizm Müdürlüğü Matbuat Umum Müdürlüğü kapsamında devam etmiştir. 1949 yılında ise Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü ile turizm faaliyetleri bu kurumda değerlendirilmiştir.

1950 yılında Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla kurumun çalışmaları yoğunluk kazanmıştır. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü döneminde turistik potansiyele sahip Türkiye tarihinin, tabiat güzelliklerinin ve kültürel değerlerinin dünyaya tanıtımı ülke imajını olumlu etkilemiştir. Yurt içinde ve yurt dışında tanıtım ve propaganda faaliyetleriyle turist sayısının arttırılması hedeflenmiştir (Evcin, 2016, s.97-98). Cumhuriyet yıllarından itibaren devletin yurt içinde ve yurt dışında çalışmalarına devam eden birimler, kültürel ve sosyal müesseseler, halkevleri ve haber büroları ayrıca özel ve gönüllü kuruluşların etkinliklerine rağmen Türkiye'nin turistik açıdan tanıtımına yönelik yeterli başarıya ulaşamamıştır. Bu bağlamda BYTGM yeni ekonomik kalkınma stratejileri deneyerek kendini dünyaya kabul ettirmeye çalışmıştır. Turizmin akışını hızlandırmaya yönelik tanıtım ve propaganda faaliyetlerine önem vermiştir (Evcin, 2017, s.98). Türkiye'nin turizm endüstrisinin büyümesi için tanıtım ve reklam amaçlı harita, broşür ve kitap kullanımı hakkında Celal Bayar: *“Memleketimizde turizmin inkişafı, turizm endüstrisinin kurulması ve buna muvazi olarak hariçte neşriyat ve propaganda işleri, ehemmiyet üzerinde durulacak konulardır”* ifadesiyle çalışmalara verdiği önemi vurgulamıştır. Böylece Türkiye çok partili hayata geçişle demokrasi anlayışını dış kamuoyuna alternatif modellerle sunmaya çalışmıştır. 1950'li yıllarda BYTGM'nin çalışmalarıyla dünya kamuoyunun Türkiye'ye olan ilgisinin arttığı görülmüştür. Dünya kamuoyunu ilgilendiren konular arasında ülkenin imar ve kalkınma hareketleri, spor faaliyetleri, turistik yerler, tarihi abideler, toplumun kültürel öğeleri ve gelişmeleri ele alınarak uluslararası gösterimi yapılması propaganda ve tanıtım faaliyetleri olarak değerlendirilebilir (Evcin, 2017 s.98-99).

Ülkenin turistik tanıtım ve propaganda faaliyetlerindeki başarısı ülkenin kendine özgü siyasi, sosyal ve ekonomik koşullarını da etkilemektedir. Ülkenin çalışmalarını sürdüren kurum ve kuruluşlar ülkelerin çıkarlarını destekleyecek çalışmalara yönelmiştir. BYTGM'nin iç ve dış politikada siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel bütün yayınları takip etmek, milli menfaatlere zarar verecek propagandaları engellemek, rejimin ideolojilerini aşmak ve yayın faaliyetlerini denetleme amacını taşıyan görevleri bulunmaktadır (Evcin, 2016, s.379).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HABER FİMLERİNİN ÇÖZÜMLEMELERİ

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan sonra kısa ömürlü çok partili rejim denemeleri yapmıştır. Türkiye 1945'e kadar tek parti rejimi ile yönetilmiştir. İç ve dış etkilerin sonucu Türkiye 1945 yılında çok partili sisteme geçmiştir. Muhalefet partilerden biri olan Demokrat Parti 7 Ocak 1946 da kurulmuştur. 14 Mayıs 1950 yılında seçimleri kazanarak 10 yıl iktidarda kalmış ve 3 genel seçim kazanmıştır. Demokrat Parti kuruluşundan itibaren seçim kampanyalarında propaganda faaliyetlerine önem vermiştir. Propaganda faaliyetlerini üretmek için devlet kurumu olan Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nü kullanmıştır. Bu bölümde Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nün arşivinde bulunan ve dijitalle aktarılan 26 haber filmi incelenmiştir. Bu haber filmlerinde 1950-1960 dönemi siyasi konjonktüründe önemli yer tutan ve DP'nin de propagandasını yaptığı demokrasi, hürriyet, milli irade, özel teşebbüs, ilerleme ve kalkınma, liberalizm gibi kavramlar üzerinden inceleme yapılmıştır.

4.1. DEMOKRASİ SÖYLEMİ KAPSAMINDA SEÇİM FİMLERİNDEKİ PROPAGANDALAR

Demokrasi söylemi kapsamında seçim filmlerine örnek olarak “1950 Yılı Milletvekili Seçimi”, “Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm” ve “Çeşitli Olaylar 1950” adlı üç haber filmi incelenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra demokrasi, hürriyet ve liberal fikirler etkin olmaya başlamıştır. İç ve dış gelişmelerden etkilenen Türkiye, çok partili hayata geçmiştir (Akandere, 1998, s.467). Bu dönemde Milli Kalkınma Partisi, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi, Millet Partisi gibi partiler kurulmuş olsa da CHP'ye karşı kamuoyu tarafından desteklenen en güçlü muhalefet partisi Demokrat Parti olmuştur (Limoncuoğlu, 2018, s.146).

CHP'nin başında Kurtuluş Savaşı'ndaki askeri başarısıyla ön plana çıkan, 12 yıl boyunca Milli Şef olarak iktidarın zirvesine yerleşen kendine has yönetim biçimiyle İsmet İnönü vardır (Bozkurt, 2011, s.184). 7 Mayıs 1945 tarihinde mecliste bütçe görüşmeleri, hayat pahalılığı, vurgunculuk, karaborsa, devlet borçları, vergi sistemindeki adaletsizlik gibi konulardaki eşitsizliğin derinleşmesini

engellemek isteyen muhalefet, hükümeti eleştirerek karşı çıkmıştır (Eroğlu, 2003, s.25). 1945 yılında TBMM’nde “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu” tasarısı için görüşmeler başlamıştır. Bu tasarı yoluyla muhalefet örgütlenme imkânı bulmuştur. Topraksız köylüyü topraklandırmayı amaçlayan ancak toprak sahiplerinin etkisini azaltmaya yönelik kanunun özellikle 17. maddesi Adnan Menderes ve toprak sahiplerinin tepkisini çekmiştir. Bu maddede yer alan 5 bin dönümlük geniş bir üst mülkiye sınırı tanımlanmıştır. Toprağı olmayan ve az topraklı olan kişilere dağıtılmak üzere 50 dönüm arazinin kamulaştırılacağına yer verilmiştir. Karşı görüşlerin talepleri üzerine 17. Madde, komisyonda hükümetin baskısı ve iç tüzük hükümlerine aykırı olarak üçüncü kez görüşülüp değiştirilmesi istenilse de kanun 11 Haziran 1945 günü mecliste onaylanmıştır (Gürkan, 1998, s.139).

“Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu” yasa tasarısı hakkında farklı fikirleri savunanlar 7 Haziran 1945’te “Dörtlü Takrir” adıyla bir önerge sunmuştur. Siyasal ve toplumsal açıdan demokratik değerlerin tezahürünü isteyen önerge, CHP Meclis Grubu’na onaylanmamıştır. Reddedilen grup propaganda aracı olarak gazete köşelerinde liberal ve demokratik konulara değinerek halka ulaşmaya çalışmıştır. CHP’den koparak İsmet İnönü’ye karşı başlatılan muhalefetin hareketi başında; Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü yer almıştır (Albayrak, 2004, s.44).

Demokrat Parti’nin Genel Başkanı Celal Bayar, 7 Ocak 1946’da düzenlendiği basın toplantısında partinin kuruluşunu duyurmuştur. DP kuruluş ilkelerinden bahsederken toplumun geniş kesimine hitap ederek milletten devlete doğru bir yapı tasarlamıştır. DP demokrasinin gelişimini sağlamak ve ekonomik girişimlerde özel teşebbüsün serbest bırakılacağı ve aynı zamanda devletçilik politikasının da korunacağını belirtmiştir. DP laiklik konusunda dine ve inanca saygıyı vurgulayarak Atatürk’ün ilke ve inkılaplarına bağlı bir parti olduğunu ifade etmiştir (Eroğlu, 2013, s. 16-19). DP’nin programı basında ve siyasal çevrelerde tepkiyle karşılanmamıştır. Çünkü DP’nin kurduğu parti, cumhuriyetçi açıdan farklılaşmamış ve anayasada yer alan ‘altı ok ilkeleri’ olarak adlandırılan Kemalist çizgiye uygunluk göstermiştir (Gürkan, 1998, s.221).

Demokrat Parti 1946 Haziran’a kadar teşkilatlanma sürecinde yurt içinde hızlıca yayılmış, büyük ilgi ve katılım görmüştür. Halk yeni partinin gerçek bir muhalefet partisi olduğuna inanmıştır. Böylece DP kuruluşundan itibaren kısa sürede il, ilçe,

köy ve kasabalarda teşkilatlanmıştır. DP'nin hızlı teşkilatlanma süreci ve yeni bir parti olarak kurulma olması sebebiyle iktidarın dikkatini çekmiştir. DP'nin bir milyondan fazla üyesi olmuştur. DP'nin kurulduğu tarihlerde bazı yerleşim yerlerinden CHP üyelerinin bir kısmı, partiden istifa ederek DP'ye katılmıştır (Karpaz, 2010, s.240-324).

Çok partili hayatın ilk seçimi 1946 yılında gerçekleşmiştir. Tek derece seçim sistemine geçilmiştir. Seçimde DP'nin talep ettiği gizli oy açık sayım ilkesi CHP tarafından kabul edilmemiştir. 21 Temmuz 1946'da yapılan seçimi CHP kazanmıştır. Ancak seçimde yapılan usulsüzlüklerden dolayı şaibeli seçim olarak anılmıştır. DP 1946 seçimlerinden sonra seçim değişikliğini talep etmiş ve 16 Şubat 1950 tarihinde yeni seçim tasarısı kabul edilmiştir (Goloğlu, 2013, s.293). DP bu tarihten itibaren 14 Mayıs 1950'de yapılacak genel seçim için kampanyalar ve iletişim stratejileri geliştirmiştir.

“1950 Yılı Milletvekili Seçimi”, 14 Mayıs 1950 yılı genel seçime odaklanan haber filmidir. Film süresi, 5 dakika 50 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film Basın-Yayın ve Turizm Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir. Filmin giriş jeneriğindeki 14 Mayıs Seçimleri yazısı fon müziğiyle desteklenmiştir. Film, *“Bu milletçe öylesine görülmemiş ve öylesine işitilmemiş bir kıyam günü ki Mayıs 1950 günü, Türkiye'nin mukadderatına yeni bir istikamet ve Türkiye'nin istikbaline yeni bir neşe veren bir gün”* (00.01-08-18). ifadesiyle seçim yeri ve günü hakkında bilgiler verilerek başlar. Filmin başındaki bu ifadeyle 14 Mayıs seçiminin önemi ortaya koyulmuştur. Ardından anlatıcı ses, sokaklarda ve köylerde oy vermek için sıra bekleyen halk hakkında bilgiler verir.

“1950 Yılı Milletvekili Seçimi” adlı filmde, sabahın erken saatlerinde Ankara'da bir meydana seçim çadırlarının etrafında toplanmış insanların görüntüsü verilir. İnsanlar ağaçlara asılmış seçmen isim listelerini kontrol etmektedirler. Seçmenlerin seçimde edilgen yerine karar veren ve seçim yapan etken bir rol üstlendikleri görülür. Anlatıcı ses, halkın oy kullanma anını mesut bir an olarak ifade eder. Türk bayrağına sarılı sandığa yaşlısı, genci, erkeği, kadını, kasketli, fötr şapkalı, başı örtülü, açık, köylü-taşralı toplumun her kesiminden oyunu kullanan halktan genel görüntüler verilir. Farklı toplumsal sınıflardan ve zümreden oy kullanan halkın

görüntüsüyle toplumsal yapıda eşitliğin sağlandığı ve milletin iradesine vurgu yapılmıştır. Sokaklarda sıra halinde sonucu bekleyen halkın oylarına gösterdikleri bağlılık ispatlanmıştır. Bu seçimle, halk karar alma yetisini kazandığı ve halkın siyasi bilincinin yükseldiği vurgulanmıştır.

1950 seçimiyle DP'nin üzerinde durduğu “Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir”, “milli irade”, “milli egemenlik” ve “vicdan hürriyeti” mottoları oyunu kullanan seçmen görüntüleriyle somutlaşır (Demirel, 2016, s.151). “1950 Yılı Milletvekili Seçimi” adlı filmde, seçim sonuçları listelenirken seçim sandıklarına bizzat halkın tanık tutulduğu gösterilmiştir. 26 Mayıs 1946 yılında yapılan seçimde yaşanan yolsuzluğa ve hileye karşılık seçim sandıklarının güvenliğini, seçmenlerin demokratik yollarla oylarını kullanmaları ve sandık başında tarafsız gözlemcilerin görüntüleri verilerek “gizli oy, açık tasnif” yöntemiyle 1950 seçiminde demokratik bir seçimin yapıldığı hileli ve şaibeli seçim olmasının önlendiği gösterilmektedir.

Görsel 4.1: 1950 Yılı Milletvekili Seçimi adlı filmde oyların açıklanma görüntüleri

“1950 Yılı Milletvekili Seçimi” adlı filmde, Çankaya’da DP liderleri Adnan Menderes ve Celal Bayar sandık başında oylarını verirken görüntülenir. O sırada basın görüntü alır. Basının, siyasi liderlerin imajını kamuoyu üzerinde propaganda amacıyla sunuş biçimi özellikle demokrasi için katkı sağlar. DP uzun vadeli hedeflere erişebilmek ve hedef kitleyi etkileyebilmek için iletişim stratejileri geliştirir. Lider, siyasal halkla ilişkiler kurarken çeşitli teknikler kullanır. DP liderleri halka resmi ve mesafeli bir ilişki kurmak yerine seçim bölgesine giderek halktan biri gibi oy kullanmıştır. Liderin doğrudan halkla iletişim kurması seçimde “bizden

biri” veya “tıpkı bizim gibi” izlemi yaratması açısından önemlidir (Akt. Çakıcı, 2014, s.151).

Bu durumda hizmet ettiği toplumdan kopmayan ve toplumun talepleriyle ilgilenen bir liderin davranışı seçmen üzerinde etkilidir. Filmde sandıklar halkın önünde görevliler tarafından boşaltılır. Filmin sonunda kamera, DP’ye oy veren bir zarfın açılışını göstererek seçmene DP’nin iktidarı kazanacağı işaretini vermeye çalışır.

Görsel 4.2: 1950 Yılı Milletvekili Seçimi adlı filmde seçim gününden görüntüler

“1950 Yılı Milletvekili Seçimi” adlı filmde, seçim sonuçları açıklanmadan önce seçim alanı ve seçim sürecinde partilerin her tarafa asılan afişleri gösterilir. Duvarlara seçmenleri cezbetmek için renk renk kâğıtlar yapıştırılmıştır. Siyasi partiler, seçmenle etkileşime girmek ve partinin propagandası için kitle iletişim araçlarını kullanır. İşitsel, görsel ve yazılı birçok özelliğe sahip kitle iletişim araçları seçim çalışmalarının önemli bir parçası haline gelmiştir. 1950 seçimlerinde partilerin programlarını halka ulaştırma gayretlerine bakıldığında, seçim çalışmaları için

radıoda propaganda konuşmaları, seçim gezileri, açık hava toplantıları, el ilanları ve afişleri propaganda teknikleri olarak kullanılmıştır.

Görsel 4.3: DP'nin 1950 yılında kullandığı 'Yeter Söz Milletindir!' afişi

Görsel 4.4: 1950 Yılı Milletvekili Seçimi adlı filmde halkın seçim gününden görüntüleri

14 Mayıs 1950 yılında partiler, genel seçimler için seçmene istenen mesajları kitle iletişim araçlarıyla ve seçmene sunmak istediklerini reklam afişlerinde vermektedir. “1950 Yılı Milletvekili Seçimi” adlı filmde DP’nin afişleri bir bütün olarak gösterilirken CHP afişlerinin kesik kesik gösterilmesi kameranın DP’nin amacına hizmet etmesi açısından belirgin ve taraflı mesaj sunumu gerçekleştirdiğini gösterir. Afişlere bakıldığında, DP’ye göre CHP’nin afişleri görsel açıdan daha zengindir. CHP’nin maddi açıdan daha büyük ayrıcalıklarla hareket etmesi seçim faaliyetlerini olumlu etkilemektedir. DP’nin finansal olanakları kısıtlıdır ve bütün imkânları kendileri yaratmaya çalışmıştır. DP seçim öncesinde fon toplama faaliyetleri düzenleyerek halk tarafından maddi olarak desteklenmiştir. Böylece CHP gibi maddi imkânlarının geniş olmadığını, halkın desteğini ön plana çıkarıp halktan başka hiçbir

güce ve desteğe sahip olmadıkları propagandasını sürekli yapmıştır. Partilerin toplum üzerinde etkilerini arttırabilecekleri tek yol onlarla iletişime geçebilmektir. DP “Yeter Söz Milletindir” sloganıyla halkın yönetimde söz sahibi olması gerektiğini vurgulayıp milletin partisi olarak halkın çıkarını savunacağını her fırsatta dile getirmiştir (Yıldırım, 2012, s.141). Seçim sürecinde partiler, hedef kitlelere vaatlerini ve eleştirilerini propaganda içerikli siyasal reklam afişleri kullanarak aktarmaya çalışmışlardır. “1950 Yılı Milletvekili Seçimi” adlı filmde kamera duvarda DP’ye ve CHP’ye ait afişleri gösterir. Partiler kullandıkları seçim afişleriyle düşünce ve icraatlarına yer verir. Propaganda ve tanıtım malzemesi olarak kullanılan afişler, kitle iletişim araçlarına kıyasla vuruculuk ve süreklilik sağlar. Radyo, televizyon ve basın yoluyla bilginin insanlara ulaşımı sınırlıyken afişlerin ücra köylerin duvarlarına kadar asılması mesajların daha çok insana ulaşmasını sağlamıştır (Ergenel, 1993, ss.27-28). “1950 Yılı Milletvekili Seçimi” adlı film, mitinglerde şu sloganları taşıyan afişlere yer vermektedir: CHP’nin, “Şiddet ve Baskı ile Demokrasiye Çelme Takıyorlar! Uyanık Ol! Oyunu C. Halk Partisine Ver”, “İnkâr Haksızlıktır Eser Ortada: Yeni Türkiye! Dimyat’a Pirince Giderken Evdeki Bulgurdan Olursun! Oy’unu C. Halk Partisine Ver” sloganlarındaki afişlere karşılık DP’nin afişlerinde yer alan sloganlar şu şekildedir: “Vatandaş! Reyini Vicdanına Danışarak Ver”, “Bilmeliyiz; Demokrat Parti Köylünün de Partisidir”, “Hürriyetlerimizin Teminatını Demokrat Parti İstiyor Vatandaş! Demokrat Partiye Rey Ver”, “Milletin Hükümet Emrinde Değil. Hükümetin Millet Hizmetinde Olmasını İstiyoruz!” afişlerin vermek istediği mesajlara bakıldığında, siyasi parti programını kapsayan temel ilkelere yer verilmiştir. Afişlerde basit, yalın ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Afişler, biçimsel açıdan incelendiğinde yazı karakteri anatomisinde kullanılan hareket ve ritim mesajın vurucu ve çarpıcı olmasını sağlar. Örneğin, “1950 Yılı Milletvekili Seçimi” filmde geçen, “Hürriyetlerimizin Teminatını Demokrat Parti İstiyor Vatandaş! Demokrat Partiye Rey Ver” adlı afişte, “Vatandaş” kelimesi beyaz bir renkle yazılarak dikkat çeker. Toplumda “vatandaşlık” demokrat düzenin aktörlerinden biri olarak sayılır. Böylece demokrasinin temeli sayılan milli ve birlik duygularına hitap ederek “vatandaş” vurgusu yapılır. Afişler görsel iletişimlerden ve sözdiziminden yararlanır. Mesajın etkileyici ve okunaklı olması için kullanılan tipografik tasarım önemlidir. DP’nin afişleri incelendiğinde tipografisi ve yazı karakterleri sadedir. DP’nin seçmiş olduğu yazı karakteri sayesinde, afişlerin toplumun bütünü

tarafından kolayca okunabilir ve anlaşılabilir olacağı düşünülmektedir.

“1950 yılı Milletvekili Seçimi” adlı filmde DP’nin seçim afişlerine bakıldığında topluma odaklandığı görülmektedir. DP’nin toplumun içinden geldiği, toplumu öncü saydığı ve toplumun siyasette aktör hale gelmesiyle siyasette belirleyici bir rol üstleneceği görülmektedir. Parti’nin genel ve temel amacı, millettten devlete doğru akan fikir ve uyarma akımının başlamasıdır. Türk milleti kendi kendini yönetmeye veya otonomi olgunluğa sahiptir. Böylece DP devlet yönetiminde hiyerarşik yapıyı aşağıdan yukarıya doğru temel görmüştür (Bayar, 1966, s.112). Böylece parti ve toplum arasındaki bağda toplumu siyasetin merkezine alarak aşağıdan yukarıya doğru fikirlerin ve isteklerin aktarımı hedeflenir. DP’nin demokratik ortam yaratma gayesiyle; özgürlük, vicdan hürriyeti ve milli irade kavramları temel olarak siyaset yolunda Atatürk’ün halkçılık ilkesini takip ettiği söylenebilir.

Parti seçim faaliyetlerinin propagandasını yaparken sloganlarında ülkülemine ve siyasal sosyal ilkelerini tanıtır. Bu çalışmalarda, partiler programları hakkında halkı bilgilendirirken diğer yandan birbirleri hakkında karşı propaganda yapar. DP’nin vaatleri halkın iktidarı eleştirdiği konulara odaklanmıştır. Sloganlarında halkçı söylem söz konusudur. Kitlenin desteğine, güvenine sahip olabilmek için genel ve spesifik kitleye yönelik farklı propaganda mesajları geliştirmiştir (Uğur, 2014, s. 243).

“1950 yılı Milletvekili Seçimi” adlı filmde seçim afişinde yer alan “Bilmeliyiz; Demokrat Parti Köylünün de Partisidir” sloganıyla CHP’nin köy ve köylü üzerindeki etkin denetimine karşı propaganda geliştirilmiştir. DP tüm insanları eşit sayarak toplumdaki herhangi bir kesimi iktidarın gözünde ayrıcalıklı bir konuma sokmamıştır. Afişlerde parti kimliğinin her çeşit seçmene seslendiği görülür ancak bu afişte özellikle spesifik olarak köylü vatandaşa odaklanır. Siyasal iletişim uzmanlarına göre, siyasal söylemlerin ve propagandanın spesifik bir seçmen grubuna göre ele alınması daha etkili bir iletişim yaratır. DP köylü vatandaşına, “partinin senin de oyuna ihtiyacı vardır” anlamını taşıyan sloganı popülist bir yaklaşım oluşturmuştur. Şerif Mardin Vatan gazetesindeki “DP’nin Dayandığı Kuvvetler” başlıklı yazısında, Köyde yaşayanların CHP döneminde imkanları kısıtlandığını ve hayat seviyelerinin düştüğünü belirtmiştir. DP’nin köylülerin refahını arttırarak hayat

standartlarını yükseltmeyi amaçladığını ifade etmiştir (Akt. Özüçetin, 2002, s.771). Böylece DP yaşanan sorunlara odaklanarak köylü seçmenle arasındaki bağı güçlendirmeyi hedefler. Bu durumda köylüye ve köy politikalarına yönelmesiyle köylülerin arasında “Köylünün Partisi” olarak anılır.

Görsel 4.5: 1950 yılı Milletvekili Seçimi adlı haber filminde DP’nin kullandığı afişler

“1950 yılı Milletvekili Seçimi” adlı filmde, DP iktidar olabilme amacını gerçekleştirebilmek ve seçmenin sandık başına giderek hürriyetini korumasını talep etmek için “Vatandaş! Reyini Vicdanına Danışarak Ver” ve “Hürriyetlerimizin Teminatını Demokrat Parti İstiyor Vatandaş! Demokrat Partiye Rey Ver” sloganlarını kullanmıştır. Bu durum Türk siyaseti ve siyasal iletişim için önemli bir noktadır. Siyasal iletişimin en önemli işlevlerinden biri seçmenin siyasal katılımını ve oy verme sürecini etkilemektir. DP’nin siyasal iletişim faaliyetlerinde ideolojisini, programını ve tanıtımını etkin bir şekilde kullandığını görmek mümkündür.

“1950 yılı Milletvekili Seçimi” filminde yer alan sloganlarda, “bilmeliyiz”, “hürriyetlerimiz” ve “istiyoruz” gibi kolektif etki yaratan çokluk eklerinin kullanılması ağırlıklı olarak “biz” duygusu yaratmıştır. Parti aidiyet duygusu yaratarak seçmenlerin ihtiyaçlarını ön planda tutmuştur. Örneğin; siyasal, ekonomik ve toplumsal alanlarda bağımsızlığa, demokrasiye ve özgürlüğe özlem duyan seçmenin beklentilerine oy verme karşılığında vaatlerde bulunur. Böylece parti toplumun yaşadığı sorunlara eğilerek zorla ya da korkutarak değil ikna ederek etkin bir şekilde propaganda yöntemini kullanır.

Bu bağlamda, “1950 yılı Milletvekili Seçimi” adlı filmde yer alan DP afişleri ve sloganları kategorik olarak pozitif ve popülist mesaj içerir. DP’nin ideolojik görüşlerini, programını ve çalışmalarını ağırlıklı olarak pozitif mesajlarla ve

sloganlarda verdiği görölür. Toplumun bütününe ya da spesifik olarak bir gruba hitap eden sloganlar popülist mesaj içerir. Popülist söylem Halkçılık, Köycölük ve Anadoluculuk gibi kavramlarla tanımlanır. DP'nin afişleri kamuoyu yaratma konusunda ikna edici ve akılcı bir propagandist temele dayanır.

“Çeşitli Olaylar (1950)” adlı film, 1950 yılına ait Ankara'nın Başkent Oluşunun Yirmi Sekizinci Yıldönümü, General Omar Bradley Ankara'ya Geldi, DP'nin III. Büyük Kongresi başlıklı aktüel haberleri konu alan haber görüntüleridir. Filmin süresi, 10 dakika 09 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. 1950 tarihinde çekilmiştir. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Film, bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

DP'nin III. Büyük Kongresi, Ankara Büyük Sinema Salonunda 15-20 Ekim 1951 tarihinde bütün DP'li delegelerin atılımıyla gerçekleşmiştir. Beş gün süren kongre partinin iktidara geldikten sonra toplandığı ilk büyük kongre olması açısından önem taşımaktadır. I. ve II. Kongrelerden farklı sayılmasının bir diğer sebebi, Genel Başkan olan Celal Bayar'ın yerine Genel Başkan sıfatı ile Adnan Menderes bulunmuştur.

“Çeşitli olaylar (1950)” adlı film, kongrenin toplandığı günden ve Ankara Büyük Sinema Salonundan görüntülerle başlar. Anlatıcı kongre alanı ve delegeler hakkında bilgi verir. Her bölgeden Ankara'ya gelen delegeler pazartesi sabahı büyük sinemanın girişinde bekler. Otomobilden inen Genel Başkan Adnan Menderes'i ve Samet Ağaoğlu'nu kapıda Meclis Başkanı Refik Koraltan karşılar. Anlatıcı ses, *“Millet ve memleket davalarının müdafaası uğrunda unutulmaz hizmetler başaran mütevazı şahsiyetler, şimdi de iktidarda bulunan partilerine memleket hayrına büyük muvaffakiyete doğru istikamet verdirici tedbirler almak için toplanmış bulunuyorlar”* (06:12-06:23) yorumuyla kongre alanını sunar.

Kongre başkanlığına Ankara Belediye Başkanı Atıf Benderlioğlu seçilir. Benderlioğlu, kürsüde kendisine gösterilen ilgiden dolayı teşekkürlerini sunar. Adnan Menderes tekrar kürsüye gelir. Genel ve kısmi seçimleri kazananları ve DP'nin faaliyetine dair Genel İrade Kurulu raporunu okur. DP 1950 yılındaki seçimle iktidarı devralmıştır. Artık muhalefet olarak değil, iktidarda bir parti olarak Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanların da katılımıyla önergeler sunulmuştur.

Filmde, kongre salonunda toplanan delegeler alınan karar sonrası Atatürk'ün 5.

kabrine ziyaret etmek üzere Etnografya Müzesine gelirler. Kongre adına Kongre Başkanı Atıf Benderlioğlu Atatürk'ün kabrine çelenk koyar. Ardından Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı ziyaret etme görüntüleri verilir. Kongrede bulunan delegelerin hep birlikte Atatürk'ün kabrini ziyaret etmeleri ve çelenk koymaları Atatürk'e ve inkılaplarına sevgi ve saygıyla olan bağlılıklarını vurgular.

Görsel 4.6: Demokrat Parti III. Büyük Kongresinde Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan ve tüm delegeler. (Kaynak: acikerisim.tbmm.gov.tr)

“Çeşitli Olaylar (1950)” adlı film, genel idarenin raporu üzerinden konuşmalarla devam eder. Kamera, Cumhurbaşkanını dinleyiciler arasında kongreyi takip ederken görüntülemektedir. Samet Ağaoğlu bir konunun açıklamasını yapmak için kürsüde konuşma yapmaktadır. Genel İrade Kurulu üyelerinden Fevzi Lutfi Karaosmanoğlu ülkedeki konuları ele alır. Sıra halinde Genel İdare Kurulu için oylarını kullanan delegeler görüntülenir. Seçimlerin sonucunda Adnan Menderes Parti Genel Başkanlığına seçilir. Filmin sonunda anlatıcı hamasi ifadeler içerdiği seslendirmesinde “*Demokrat Parti safları arasında tam bir demokratik zihniyetin tesanüt, sevgi, feragat ve anlayışın mevcudiyetini ispat eden kongre, altı gün devam ettikten sonra Başkan Atıf Benderlioğlu’nun bir nutku ile kapanıyor*” (09:54-10:03) demiştir. Anlatıcı, DP’lilerin kongrede karar alma konusunda beraberliğini ve uyumluluğunu vurgular. Kongrede Genel İdare Kurulu’nun oluşturulması amacıyla delegeler arasında oylamalar yapılmıştır. Bu oylamalar atama şeklinde değil, demokratik bir usulle gerçekleşmiştir. Böylece DP’nin kurul kadrosunu belirlerken demokrasi ve serbest seçim ilkelerini benimsediğini göstererek demokrasi davasına verdiği ehemmiyetin kanıtı olarak verilmiştir.

Görsel 4.7: *Çeşitli Olaylar (1950)* adlı haber filminden kongrede vekillerin oy verme görüntüleri

“*Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm*” adlı filmde, Türkiye’de DP Hükümetinin sanayi, ekonomi, bayındırlık, ulaştırma, haberleşme, enerji ve su işlerinde, sosyal sağlık ve diğer alanlardaki icraatlarını anlatan çekimler yapılmıştır. Filmin süresi, 10 dakika 40 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Film bir anlatıcıyla seslendirilmiştir. Çoğunlukla tablo ve grafik gibi anlatım araçları kullanılmış ve sesli anlatımla desteklenmiştir. Film hem ülkenin tanıtımını yapmak hem de DP’nin mesajlarını pekiştirmeye yönelik propaganda filmi aracılığını ortaya koymaktadır. 1957 Milletvekili Genel Seçimlere yönelik *Kalkınan Türkiye* filmi kitlelere ulaştırmak için bedava her yerde gösterimi yapılmıştır (Akis,1957, s.7).

“*Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm*” adlı filmde, anlatıcı aracılığıyla sokaklarda pankartlarla DP’yi destekleyen halk gösterilir. Anlatıcı, halkı iktisadi hayatın yarattığı tahribattan kurtaran, milli iradenin imkânlarını açan ve Türk demokrasisine zaferleri sağlama amacının kurtarıcısı olarak DP’den bahseder. 1946’da haksızlıkla sonuçlanan seçimlere rağmen DP’nin hürriyet için sabredip faaliyetlerine devam etmesiyle DP’nin 1950 yılındaki seçimi kazandığı ve iktidara geldiği anlatılır. Böylece DP’nin parti programında benimsediği demokrasi prensibinin temelinde milli irade olduğu ve tüm faaliyetler için mili iradenin etkin olması gerekliliği bir kez daha vurgulanmıştır.

“*Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm*” adlı film, TBMM’ne giriş yapan DP kurucularını göstererek başlar. Anlatıcı, duygusal temelli anlatımıyla liderlerden bahseder. Celal Bayar’ı, Türk milletinin temsilcisi ve egemenliğin gerçekleşmesinde tarihi görevini şerefle yapmış lider olarak, Adnan Menderes’i ise Türk milletinin sevgi ve hayranlığını kazanmış, demokratik devrin ilk hükümet kurucusu olarak tanımlar. Liderleri tanımlamak için kullanılan ifadelerle bakıldığında,

kahramanlaştırma ve yüceltme üslubunu örnekleyen kavramlar gözlemlenmiştir. Bu durumda liderlere yüklenen anlamlar ve kavramlar bireyin lider hakkındaki görüşlerini de etkilemeye yöneliktir. Anlatıcı söz konusu filmde, hükümetin 4 sene içerisinde hem demokrasi hem de ülkenin iktisadi kalkınması için başarılar elde ettiğini ifade eder. Bunun sonucu olarak DP'nin 1954 seçimlerini diğer seçimlere kıyasla daha büyük çoğunlukla tekrar kazandığından bahsederek devam eder. Devlet ve hükümet liderlerinin, meclis üyelerinin ihtiyaçlarını yakından görmek ve tespit etmekte halkla sık sık temas etmesi ve doğru kararların alınması için birçok tesisin kurulmasında ve milli gelirin sürekli artmasında etkili olduğunu anlatır. Anlatıcı, ülkedeki kalkınmanın sebebini; halkın gereksinimlerini ve beklentilerini karşılama yönündeki DP'nin çalışmaları ve liderlerin halkla iletişim halinde bulunma çabası olarak vermektedir. Bu durumda DP'nin halkın fikirlerine ve düşüncelerine önem vermesi, halkın desteğini kolayca sağlamasını ve partinin yönetsel gücünü arttırmıştır. DP'nin halkla yakın temasının seçmen için öneminin vurgulandığı söylenebilir.

“1950 yılı Milletvekili Seçimi”, *“Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm”* ve *“Çeşitli Olaylar (1950)”* adlı filmlerin her üçünün de anlamsal yapıları incelendiğinde, DP'nin seçim döneminde demokrasi, çoğunluğun üstünlüğü, hak ve hürriyetler ile milli hâkimiyet kavramlarını ana tema olarak işlediği görülmektedir. DP seçimlerin demokrasi ve milli iradeyle gerçekleşeceğini vurgular. Seçimlerde yeniden yaşanabilecek usulsüzlüklere karşı milli iradeyi her şeyin üstünde tutarak halkın desteğini sağlayacak seçim stratejileri geliştirmiştir. Özellikle, *“1950 Yılı Milletvekili Seçimi”* adlı filmde afişlerdeki sloganlarda vaatleri ve icraatları kullanmıştır. Vaatlerinde sözün millete ait olacağı vurgusu ve *“Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm”* adlı filmde halkla yakından temasta bulunması devletin halkla yakınlaşmasını sağlamıştır. Böylece *“1950 yılı Milletvekili Seçimi”* ve *“Kalkınan Türkiye”* adlı iki filmde, özellikle toplumun siyasal katılımının önemi sıklıkla tekrarlanmıştır. *“Çeşitli Olaylar (1950)”* adlı filmde, delegelerin kürsüde konuşurken özgürce fikirlerini beyan edebildiği yalnızca üst kademedен alınan kararların konuşulmadığı gösterilerek mecliste alınan kararların oybirliği esasına uygun yapıldığı vurgulanmıştır. DP'nin kendi içinde de demokratik uygulamalara önem verdiği vurgulanır. Halkın ihtiyaç duyduğu demokrasi olgusu propagandanın aşılama kuralı çerçevesinde verilmiştir. Özellikle filmlerin merkezine milli irade,

demokrasi ve hürriyet kavramlarını yerleştirmesi ve bu öğeleri defalarca tekrarlaması izleyici de propagandanın kurallarından yalın ve tekrarlama açısından bir anlamlandırma yaratmaktadır. Nitekim ısrarla tekrar edilen bilgi kitlede doğruluk hissi uyandırabilir. Özellikle DP'nin afişlerde parti için ürettiği öğelerin basit, yalın ve anlaşılır şekilde kullanılması propaganda açısından yalınlık kuralının uygulandığı görülmektedir.

4.2. İKTİDAR VE MUHALEFET İLİŞKİSİNDE ATATÜRK TEMSİLİ

Atatürk'ün temsiline örnek olarak “*Çeşitli Olaylar (1951)*” ve “*Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm*” adlı iki haber filmi incelenmiştir.

“*Çeşitli Olaylar (1951)*” adlı film, 1950 yılına ait, Haşimi Ürdün Meliki Ankara’da, Çankaya’da Atatürk Heykelinin Açılışı ve 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı başlıklı aktüel haberleri derleyerek konu alan haber görüntüleridir. Filmin süresi, 10 dakika 58 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. 1950 yılında çekilen film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

Görsel 4.8: Çankaya Cumhurbaşkanlığı Köşkü Atatürk Anıtı 1946-1951 (Kaynak: Tekiner, 2010, s.158).

14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra CHP'den iktidarı devralan ve meşrutiyet zeminini genişleten Demokrat Parti, İnönü döneminde depoya kaldırıldığını iddia ettiği Atatürk anıtını, Çankaya Köşkünün bahçesinde yer alan kaideye koymuştur. (Tekiner, 2010, s.157). “*Çeşitli Olaylar (1951)*” adlı filmde, Çankaya'daki Cumhurbaşkanlığı köşkünün bahçesine konan Atatürk heykelinin açılış töreninden

görüntüler verilir. Atatürk'ün yakınları Makbule Ata ve kalabalık halk kitlesi hazır bulunmaktadır. Bu törende abidenin üzerini örten kurdeleyi Cumhurbaşkanı Celal Bayar çekerken görüntüler verilir. Çankaya imgesi, devlet söyleminin fiziksel temsilini oluşturur. Osmanlı döneminde iktidarı simgeleyen sarayların yerine, Cumhuriyetin kurulmasıyla siyasi faaliyetleri taşıyan bir mekân olarak Çankaya kullanılmıştır. Çankaya'da yerine konulan bu anıtın altında Celal Bayar'ın, "Kemal Atatürk seni sevmek milli ibadettir" ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeyle, Atatürk kültürünü pekiştirici ve devam ettirici bir görev üstlendiği söylenebilir.

Türkiye'nin temel ideolojisi olan Kemalizm, DP döneminde de Atatürk'ün anıt ve heykelleriyle somutlaşmıştır. Bu nedenle devlete bağlılığın işareti sayılan Atatürk, Türk siyasal kültüründe birbirinden farklı siyasi yaklaşımların ortak kullandığı siyasal bir semboldür. 1951 yılında Atatürk'ü temsil eden heykel ve büstlere yapılan saldırıları engellemek için "Atatürk'ün manevi şahsına ve temsillerine aleni bir saldırı önleme" olarak Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Kanun, Atatürk heykellerine dokunulmazlık kazandırmış ve korunacağını bildirmiştir. Böylece Atatürk'ün kült lider imajı pekiştirilmiştir (Tekiner, 2010, s.108). DP'ye göre, CHP Atatürk'ün ölümünden sonra politikalarını ve programlarını geliştirmek yerine yok etmiştir. CHP'nin Atatürk'ü unutturmak için birçok düzenleme yaptığını iddia eden DP kuruluş nedenini Atatürk'ün mirasına sahip çıkmayı üstlendiği ve ihmal edilmiş Atatürk imajını yeniden canlandırmak olduğunu açıklamıştır. Buna gösterge olarak para ve pullarda Atatürk'ün resimlerinin kullanılması, okullarda Atatürk'ün portresinin kullanılması, Atatürk anıtları, Anıtkabir inşasının tamamlanması ve Atatürk'ü korumak için çıkarılan yasalarla maddi ve manevi varlığını koruduğunu belirtmiştir (Eraslan, 2002, s. 519-632).

Anıtkabir'in temeli 9 Ekim 1944'te başlamış ancak inşaat sürecinde maliyetlerin artması ve buna bağlı olarak yaşanan aksaklıklar inşaatın gelişmesini engellemiş ve projenin yeniden değerlendirilmesini gerektirmiştir. DP iktidara geldiğinde Anıtkabir inşaatını yakından takip ederek inşaat 1 Eylül 1953'te tamamlanmıştır. Anıtkabir'in tamamlanması konusunda yakından incelemelerde bulunan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, TBMM'nin dokuzuncu döneminin ikinci toplantısının açılışında şu ifadelerde bulunmuştur:

Aziz Atatürk'ü bir an evvel ebedi istirahatgahına tevdi etmek maksadıyla

Anıtkabir inşaatı, yeni bir tetkika tabii tutulmuştur. Eserin, mimarı kıymet ve azametine halel gelmemek kaydıyla, inşaat müddetinden iki yıl indirilmiş ve sarf olunacak paradan 6 milyon lira gibi hiç de küçümsenemeyecek bir tasarruf sağlanmıştır. Anıtkabir'in, Atatürk'ün on dördüncü ölüm yılına rastlayan 1952 senesi sonlarında, tamamlanması için gerekli bütün tedbirler alınmıştır (TBMM Tutanak, 1951, s.10).

DP Atatürk'e kendilerinin sahip çıktığını gündeme taşıyarak Atatürk'ü CHP'nin tekelisten çıkartmayı hedeflemiştir (İşler, 2007, s.305). Atatürk'ün naaşı 10 Kasım 1953'te törenle buraya nakledilmiştir. Atatürk'ün nakil törenine başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar, TBMM Başkanı Koraltan, İçişleri Bakanı Ethem Menderes, Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu, Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ katılım göstermiştir. Bayar, nakil töreninden sonra yaptığı konuşmada “onun emanetini candan aziz bilmeli” diyerek Atatürk'ün önderliğinde yapılan ilkelere ve devrimlere bağımlılığını dile getirmiştir (Akt.Nal, 2005, s.167).

Görsel 4.9: Atatürk'ün Naaşı önünde Celal Bayar'ın konuşması (Kaynak:

<https://lcivelekoglu.blogspot.com/2013/11/60-yil-once-bugun-ataturkun-naasi.html>).

“Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm” adlı film, Millî Mücadele'nin simgesi olan Atatürk'ün şahlanan at üstündeki bir heykeliyle başlar. Anıtkabir'den görüntüler verilir. Anlatıcı Atatürk hakkında şöyle ifadelerde bulunmaktadır: *“Millî Mücadelenin kahraman önderi, Cumhuriyetin büyük kurucusu İstiklal Savaşı'na girişildiği şu devirde içimizdedir”* (00:14-00-00:20). Anıtkabir'e Atatürk'ün naaşının taşınma töreninden görüntüler verilir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar kürsüde toplanan kalabalığa Atatürk hakkında sözlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“O büyük bir askerdir, o emsalsiz bir devlet adamı, müstesna bir inkılapçı ve manevi gıdasını milletini, hizmet aşkı içinde piştiği cemiyetten, bu milli ilham kaynağından alan bir*

dâhidir” (00:21-00:52).

“*Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm*” adlı film, Atatürk’ün katıldığı toplantılarda Celal Bayar’ın da yanında olduğu görüntüleri verir. Atatürk’ten şu şekilde bahsedilir:

İşte Cumhuriyetin yaratıcısı Mustafa Kemal. Türk milletinin harikulade istidadını bir milli sır gibi vicdanında taşıyarak peyderpey bütün içtimai heyete tatbik ettiren isim yine Atatürk. Türk istiklalinin kurtarılmasında milli siyaset imkânlarının elde edilmesinde ve milletimizin medeniyet ailesine katılmasında iki büyük kuvvet hamil olmuştur. Biri milletin kabiliyet ve istidadı öteki önderinin emsalsiz dehası. Atatürk, Türk ata yurdunun taksimine göğüs geren ve Türk milletine ‘Ya İstiklal Ya Ölüm’ parolasını haykırmış olan bir liderdir. Atatürk imkansızlığa rağmen kayıtsız şartsız müstakil yeni bir Türk devletini nasıl tesis edilebileceğini dünyaya gösteren Anadolu kıyamının baş mümessilidir (00:53-01:35).

Celal Bayar konuşmasında, kült bir lider olarak Atatürk’ün zaferlerini övmüştür. Atatürk’ün başarısını ve gücünü hem yüksek zekâsına hem de millete dayandırmaktadır. Böylece partilerinin de temelini halka dayandıran DP’nin Atatürk’ün çizgisinde ilerleyen bir parti olarak “millet” kavramını vurguladığı söylenebilir.

Görsel 4.10: *Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm* haber filminden Mustafa Kemal Atatürk ve Celal Bayar’ın gezisinden bir kesit. Celal Bayar ve Makbule Hanım’ın beraber görüntüleri

“Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm” adlı filmde, kara tahtada yazılı Osmanlıca harfler silinerek yerine Latin harfleriyle “Atatürk Ölmedin” yazısını yazan çocuğun görüntüsü verilerek harf devriminden bahsedilir. Anlatıcı, Atatürk’ün gerçekleştirdiği reform ve modernleşme politikaları hakkında şu bilgilere yer vermiştir:

Türk milletini her şeyden önce kolay ve çabuk okuma yazma öğretmek onu aydınlığa ve ileri bir dünya görüşüne kavuşturmak gerekir. Atatürk, yazması okunması güç olan eski harfleri bir tarafa attı. Latin harflerini kabul etti ve yeni Türk harflerinin ilk başöğretmeni kendisi oldu. Taassup ve softalık Türk kadınlığını çarşafa ve kafes arkasına sokmuş, esarete mahkûm etmişti. Türk kadınları hukuktan mahrum ve sosyal hayattan uzak yaşıyorlardı. Erkeğin başında fes vardı. Milletine medeni kıyafeti teklif ve telkin eden yine Atatürk oldu. Kadını güneşe çıkaran onu sosyal hayatın hak ve nimetlerine kavuşturan kadın ve erkek arasında eşit vatandaşlık hukuku yaratan Mustafa Kemal’dir. Kadına erkeğin yükselip kazanabileceği her mevkii yollarını ve imkânlarını hazırlayan inkılapların teşvikçisi ve idarecisi yine Mustafa Kemal’dir. Atatürk bütün icraat ve inkılaplarında Türk milletinin tasvip ve tevcihten bir an ayrılmamış. Milliyete ve şahsiyete daima en büyük değeri vermiştir. Kurtarıcı ve yaratıcı Atatürk, tıpkı bir güneş gibi fani hayattan çekildiği zaman elem ve teessür içinde olan Türk milleti tambir reali ve muazzam dehanın açtığı yoldan asla ayrılmamak kararıyla bir tek vücut halinde birleşti. Milli hâkimiyete mustarip, demokratik bir rejimin teessüsü uğrunda mücadelele girdi (01:40-03:30).

“Çeşitli Olaylar (1951)” ve “Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm” adlı filmlerin anlamsal yapıları incelendiğinde, anıt-kült üzerinden Atatürk’ün Çankaya’daki anıt inşası, partiler üstü bir simgeye dönüştüğü vurgulanmıştır. Atatürk’ün modernleşme bağlamında toplumsal değişime yönelik girişimlerinden bahsedilmiştir. Uluslaştırma açısından dil ve alfabede öngörülen değişiklikler, toplumsal yaşantıda kılık kıyafete ilişkin yenilikler ve toplumsal demokratikleşme yolunda kadınların hürriyetine kavuşmasına yer verilmiştir. Bu durumda Atatürkçülüğün toplumsal odaklı ve kültürel modernleşmeye yönelik attığı adımlara değinilmiştir. Bu açıklamalardan sonra çok partili sisteme geçiş süreci için Atatürk’ün girişimlerinden bahsedilmiştir. Atatürk’ün tek parti döneminde halka demokratik ve gelişmeci faaliyetler sunması, DP’nin çok partili sisteme geçişi için önemli bir başlangıç olduğu vurgulanmıştır.

Böylece DP'nin kuruluşuna giden ve çok partili sisteme geçişin ilk hamlelerinin Atatürk tarafından atıldığından bahsedilmiştir. Parti ideoloji yönünden demokrat ve halkçı ilkeleri benimsemiştir. DP dönemi Atatürk'ün devrimlerinin sonucunda arzuladığı demokrasiye ilk adımın atıldığı ve çok partili siyasal hayat yolunda demokrasinin tamamlayıcısı olduğu konusu vurgulanmıştır. Parti Atatürk'ü kitleleri ortak bir şekilde hareket etmeye yönlendirecek şekilde kullanmıştır. Tarihi şahsiyeti örnek almak ve yolunda olmak vurgusuyla DP'nin kitlenin duygularını harekete geçirmeye çalışmasında propagandanın birlik kuralını görmek mümkündür. 1950 yıllarında transfer imgesine örnek olarak Celal Bayar ve Adnan Menderes Atatürk prestijini kullanmıştır. İncelenen “Kalkınan Türkiye” adlı haber filminde Celal Bayar'ın Atatürk ile çekilen görüntülerinin yer alması transfer kullanımına örnektir. Celal Bayar'ın ve DP'nin kuruluşunun Atatürk'ün ilkelerine ve devrimlerine olan bağlılığını ifade etmesi tanıklık tekniğe örnek sayılmaktadır.

4.3. MİLLİ BAYRAMLAR VE TOPLUMSAL BELLEK

Tarihsel olaylar üzerinden vatan, Atatürk kültü ve milli bilinç gibi kavramları halka aktarmak isteyen filmlere örnek olarak “*Bursa’da 23 Nisan Bayramı ve Kız Öğrencilerinin Askerlik Eğitim Tatbikatı*”, “*19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı*”, “*Çeşitli Olaylar (1951)*”, “*30 Ağustos Zafer Bayramı*” ve “*Çeşitli Olaylar 1950*” dört haber filmi incelenmiştir.

Tarihsel süreçte içerisinde akışı değiştiren, toplumu derinden etkileyen veya tetikleyen olaylar yaşanmıştır. Fransız İhtilali'nden sonra güç kazanan milliyetçilik kavramı, ulus-devletlerin ortaya çıkması, yeni yönetim biçimlerinin iktidar olma özelliği kazanması ve milli değerlerin halka aktarılması milli törenler ve kutlamalar için önemli rol oynamıştır. Topluluklar farklı süreçlerden geçerek ve farklı anlamlar yaratarak kendilerine has ritüellerle köklü tarihini ve kültürel aktarımını törenler aracılığıyla yapmaktadır (Bolat, 2007, s. 7-8).

Toplumda bireylerin yaşadığı tüm etkinlikler ortak bir belleğe dönüşerek tören ve kutlamalarla pekişmiştir. Yerler, tarihler, sözcükler ve toplumda bizliği oluşturan ortak anıların tümü toplumsal belleği oluşturmaktadır. Toplumsal belleğin şekillenmesi devletler tarafından icat edilen milli törenler, bireylerin birbiriyle ve

devletle temas etmesini sağlamaktadır. Özellikle törenlerde tarihsel olaylardan bahsedilerek geçmişle olan ilişkinin sürdürülmesi toplumun belleğinde önemli bir rol oynamaktadır. Böylece törenlerde tarihsel anlatı ile anılar tazelenir ve geçmiş güncellenerek atalarla bir dayanışma sağlanır. Törenler ve kutlamalar kişisel ve kolektif belleği örgütleyerek grup içerisindeki çatışmaları azaltıp toplumsal birliği ve bilinci oluşturmaktadır. Toplumsal anımsamanın gerçekleştiği milli törenlerde ve milli bayramlarda anıları canlı tutan tekrarlı yapılar, törenlerde yer alan konuşmalar, şarkılar, danslar gibi eylem ve gösteriler toplumsal belleği destekleyici unsurlar olarak kullanılmaktadır (Connerton, 1999, s.20-27).

Türk toplumunda bayramlar, ulusal kimliğin ve sosyal uyumun inşasına yardımcı olan önemli bir faktördür. Toplumun bayram olarak saydığı günler, inançlardan ve geleneklerden yararlanabileceği gibi siyasi ve askeri kazanımlardan da elde edilir. Türk toplumundaki kutlamalara bakıldığında da kültür sosyolojisinden ve tarihinden faydalandığı görülmektedir. Kutlamanın amacı ve nedeni ne olursa olsun bayramlar, genellikle dini ve milli inançları nedeniyle toplum tarafından ortak bir değer olarak görülmektedir (Özbudun, 1997, s.151-154).

Aktüel olarak sayılacak kısa çekimler arasında 23 Nisan Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı ve 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı gibi gelecek nesillere tarihsel olarak yaşananları aktarma amacı taşıyan bu kutlamalar DP döneminde de ülkenin farklı noktalarında gösteriler ve şenlikler düzenlenerek devam etmiştir.

“Bursa’da 23 Nisan Bayramı ve Kız Öğrencilerinin Askerlik Eğitim Tatbikatı” adlı film, Bursa’da 1959 tarihinde yapılan 23 Nisan Bayramı etkinliğine ait görüntülere odaklanan haber filmidir. Film süresi, 11 dakika, 15 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Film bir anlatıcıyla seslendirilmiş ve fon müziğiyle desteklenmiştir.

“Bursa’da 23 Nisan Bayramı ve Kız Öğrencilerinin Askerlik Eğitim Tatbikatı” adlı filmin girişinde kutlamanın yapılacağı Bursa’nın tanıtımı yapılır. Bursa’nın tarihi ve doğal güzelliği çok sık vurgulanmıştır. Atatürk heykeli gösterilirken bir yandan da Türk kültür tarihinin öğeleri sayılan Gazi Osman, Gazi Orhan, Yıldırım Bayezid ve Emir Sultan’ın türbe ve camilerine yer verilmiştir. Böylece şehrin tarihi birikimi üzerinden Türk-İslam düşüncesi vurgulanmıştır. Buna ek olarak gelişmişliğin ve

modernleşmenin sembolü olarak sanayi ve madencilik alanındaki faaliyetleri de sunulmuştur.

“*Bursa’da 23 Nisan Bayramı ve Kız Öğrencilerinin Askerlik Eğitim Tatbikatı*” adlı filmin 1959 yılında Bursa’da büyük bir coşkuyla kutlanan Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramı’ndan görüntüler verilir. Kutlama öğrenciler tarafından Cumhuriyet alanında büyük bir resmigeçit töreniyle başlar. Törene Belediye Başkanı Ali Ferruh Yücel katılmış, hipodromdaki halkı ve öğrencileri selamlayarak bayramlarını tebrik eder. Çocuk bayramlarında devlet protokolünün çocukları selamlama merasimi, devletin kendilerine değer verdiğini hissettiren niteliktedir. İstiklal Marşı’nın okunmasıyla başlayan törenin ilk adresi, Atatürk’ün anıtına ziyarettir. Öğrenciler Atatürk’ün anıtına çelenk koyar. Belediye Başkanı Ali Ferruh Yücel günün anlam ve önemini belirten konuşma yaparak halkın milli duygularına seslenir. Geçit töreninde Kızılay’ın bakımını üstlendiği ve çocuk yuvalarından oluşan bir grup öğrenci ve ilkokul, ortaokul, lise mertebesindeki öğrenciler yerlerini alır. Kızılay gibi kurumların fakir ve yetim çocuklara yaptıkları yardımlar DP döneminde de devam eder. Öncesinde Çocuk Esirgeme Kurumu’nun çocuklar için düzenlediği çalışmalarla maddi ve manevi olarak ilgilenen Halkevleri, halk yardımlarıyla desteklenmiş ve yardımlarda artış görülmüştür. DP’nin sosyal yardım kolları yetim ve fakir çocuklara destek sağlasa da 1951 Ağustos’unda Halkevlerini kapatma kararı ve ekonomik olarak gerileme ve destekleri olumsuz olarak etkilemiştir (Temizgüney, 2019, s.155).

Görsel 4.11: *Bursa’da 23 Nisan Bayramı ve Kız Öğrencilerinin Askerlik Eğitim Tatbikatı* adlı haber filminden kutlama anından görüntüler

“*Bursa’da 23 Nisan Bayramı ve Kız Öğrencilerinin Askerlik Eğitim Tatbikatı*” adlı film, geçit töreninde kız çocukları ellerinde oyuncak bebekleriyle geçerken “*geleceğin anneleri*” olarak erkek çocukları ellerinde uçurtmalarla ve tüfeklerle

geçerken “*bilgili ve sporcu olarak istikbalin vatan muhafızları*” olarak tanıtarak devam eder. Kız ve erkek çocuklarının ellerinde taşıdıkları oyuncaklar, toplumun dayattığı görevleri ve değerleri temsil etmektedir. Hem toplum katında hem de devlet katında kız çocuklarına annelik, erkek çocuklarına ise savaşçı ve kahraman gibi toplumsal cinsiyet rollerinin milli bayramlarda da dayatıldığı görülmektedir. Geçit törenine milli kıyafetlerle iştirak eden öğrenciler, birer silahşor ve dedelerinin temsilcisi olarak tanıtılır. Bu unvan, toplumda erkeği tarihin mirasçısı olarak niteler.

“*Bursa’da 23 Nisan Bayramı ve Kız Öğrencilerinin Askerlik Eğitim Tatbikatı*” filmde anlatıcının, “*Harp silah ve vasıtalarını kullanmasını bilen öğrencilerin bir harp sulhunda verilecek vazifeleri muvaffakiyetle başarabileceklerine güvenebiliriz*” (11:06-11:15) olarak aktardığı birlik ve beraberlik niteliğindeki konuşması, toplumun kadınlı erkekli cephede üzerine düşecek her türlü görevi birlikte yerine getirebileceklerini veciz ifadelerle dile getirir. Türkiye’nin milli irade ve milli egemenlik anlayışını temsil eden bayramlarda milli birlik ve beraberlik bilinci hamasi bir dille aktarılmıştır.

“*19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı*” adlı film, Ankara’da yapılan 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı’na ait görüntülere yer veren haber filmidir. Film süresi, 9 dakika, 35 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film, T.C. Basın Yayın ve Turizm Vekâleti Film Yayımı tarafından yapılmıştır. Film bir anlatıcıyla ve milli marşlarla desteklenmiştir.

“*19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı*” adlı film, Ankara’da, 19 Mayıs stadyumunda 19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı öğrenciler tarafından yapılan geçit resmi ve jimnastik gösterileriyle başlar. Anlatıcı ses, Ankara’da 19 Mayıs Stadyumunun sabahın erken saatlerde dolmaya başladığını, stadyumda gösterileri izlemek üzere yaklaşık 60 bin kişinin toplandığını ve saha kenarlarına kadar taşan katılımın olduğunu ifade eder. Bu esnada kamera gösterilere katılan kalabalık halkı gösterir. Stadyumu dolduran halkın Atatürk ve İnönü döneminde olduğu gibi bayramlara yoğun ilgilerinin devam ettiği görülür.

“*19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı*” adlı filmde, törene Cumhurbaşkanı Celal Bayar beraberinde BMM Vekili Refik Koraltan, Başvekil Adnan Menderes ve meclis üyeleri de halkın tezahüratları eşliğinde protokole gelirler. Bayram, genç öğrencilerin ellerinde taşıdıkları bayraklarla başlar. Celal Bayar şapkasını havaya kaldırarak

geçen öğrencileri selamlar ve beraberinde diğer vekillerde ayağa kalkarak selam verir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın ve vekillerin ulusal bayramlara ve resmî törenlere katılımı önemsediyini göstermektedir. Atatürk'e bağlı olan tek partinin CHP olduğu izlenimini yok edebilmek isteyen DP'nin, törenlere ve kutlamalara katılımı Atatürk'e ve rejimlerine bağlı bir parti olduğunu ikna etmeye yönelik bir ifade biçimi sayılabilir.

İktidarın halkın takdirini ve desteğini kazanmak için törenlere katılımı etkin yollardan biridir. İktidarın kamuoyunu etkilemek için bayramlarda çekilen fotoğraflara basında yer vermesi ise iç propaganda faaliyetidir. DP'nin kamuoyuna ulaşmasında kitle iletişim araçları önemli bir işlev görmektedir. Filmde, bayrak flamasını takip eden ortaokul, lise, kolej, meslek okul öğrencileri, kız ve erkek jimnastik öğrencileri, milli kıyafet giymiş erkek öğrenciler, Kıbrıs ekibi, Gazi Terbiye Enstitüsü kız ve erkek öğrencileri, Askeri Beden Terbiyesi ve Harp Okullarının geçişiyle tamamlanır. Gelenekten kopmayarak yörelerin sahip olduğu duyguları pekiştirmek için milli kıyafetler, milli oyunlar gibi folklorik öğelere yer verilmesi ve şanlı geçmiş motifinin kullanılması propaganda olarak sayılabilir. Kutlamalarda milli oyunlara yer verilmesi halkın kutlamalara ilgisinin daha fazla artmasını sağlamıştır.

Filmin devamında, anlatıcının belirttiği üzere Harp Okulunun yürüyüş halinde “ATA” kelimesini yazarak geçit resmine eşlik ederek Atatürk'e olan bağlılıklarını dile getirmeleri halk tarafından takdir ve alkışlarla karşılanır. Geçit resmi tamamlandıktan sonra İstiklal Marşı okunur. 19 Mayıs kutlamalarının simgesi haline gelen “*Dağ Başını Duman Almış*” marşı eşliğinde her yıl olduğu gibi bu törende de sporcuların Samsun'dan getirdiği bayrak ve Kıbrıs'tan getirilen toprak alkışlarla Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a eli öpülerek teslim edilir. Celal Bayar'ın geleneksel yapılarda paternal, babacan ve hamilik sayılacak özelliklere sahip olduğu görülür. Bayramlarda ya da kutlama törenlerinde elinin öpülmesi paternal sayılacak örneklerden biridir. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramlarında sınır bölgelerinden getirilen toprak ve bayrağın Cumhurbaşkanı'na verilmesinin bir gelenek olarak sayıldığı “Gençlik ve Bayrak Koşusu” ve “Sınır Toprakları” etkinliklerinin DP döneminde de devam ettiği söylenebilir. Bu geleneğin 1950 yılından önce başladığı ve sonrasında da sürdürüldüğü görülmektedir. Celal Bayar, flamada yazan

“Gençlikten Atatürk Sevgisine Cumhurbaşkanına 19 Mayıs 1959” adlı bayrağı, Kıbrıs toprağını ve Türk bayrağını yaş kütüğe çakmıştır. Böylece tören kapsamında gerçekleşen merasimle Kıbrıs’taki genel durum “Kıbrıs Türk Toprağıdır” ile ifade edilmiştir. Propaganda temelinde ise, ortak bir ulusal kimliği temsil eden toprak aitlik ve bizlik duygusuyla pekiştirilmiştir. Tarihi belleğe ve varoluş kaynağına göndermeler yaparak topluluğun toprakla özdeşleşmesini kolaylaştırır.

1950’li yıllarda Yunanistan, Kıbrıs sorununu BM’ye taşıyınca Türkiye müdahale etmiştir. Kıbrıslı Rumlar adanın bağımsızlığını isteyerek EOKA hareketini kurmuşlardır. EOKA’nın saldırıları bütün şiddetiyle devam etmiştir ve adadaki Türklerin katledilmesi büyük tepkiler yaratmıştır. Kıbrıs sorunu 1955 yılında Türkiye’de iç mesele haline gelmiştir. Kıbrıs sorunu iç siyaseti etkilediği kadar Türk Dış Politikasını da etkileyen en önemli meselelerden biri olmuştur (Armanoğlu, 1991, s. 531). Kıbrıs sorunu kamuoyunda ortak bir anlayış birlikteliği yaratmıştır. Siyasi gündemde olmasının yanı sıra toplumsal olarak da yeni bir boyut kazanan Kıbrıs sorununun milli bayramlara da yansıdığı dikkat çekmektedir. Bir diğer dikkat çeken husus da 19 Mayıs kutlamaları için Kıbrıs Türklerinin yürüyüşe katılmalarıdır. Türk kimliğini ve milli bilinç ruhunu korumak isteyen Türk kamuoyu Kıbrıs Türklerini desteklemektedir.

Görsel 4.12: 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı adlı haber filminden ekran görüntüleri

Bu hususla ilgili bir diğer yapım olan “Çeşitli Olaylar (1951)” adlı filmde yer alan “19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı” başlıklı haber filmidir. Harbiyeliler ellerinde “Gençlik Bayramı Atamızdan Armağandır”, “Ona İnan Onunla Öğün”, “Türk Gençliği İnkılaplar Bekçisidir Ona Güvenebilirsiniz” pankartlarıyla geçmektedir. Harp Okulu’nun yürüyüş kolunda “KORE” kelimesini yazarak geçişleri sırasında,

Kore Savaşı'ndaki Türk askerlerinin durumunu kahramanlık anlatımına dönüştürerek anlatıcı ses övgüyle şunları söyler: *“İşte Harbiyeliler, yurdun her köşesinde olduğu gibi uzak ülkelerde bile sulhun ve sükûnun bekçisi bulunan Türk ordusu genç subayları süngü gösterileri yapıyorlar. Bütün Türk milletinin sarsılmaz bir imanla atasının çizdiği yolda yürüdüğünü ifade eden son tablo”* (10:03-10:40).

“Çeşitli olaylar 1950” adlı filmin Ankara’da 1950 yılındaki Cumhuriyet kutlamalarını konu alan, “Cumhuriyetin XXVII Yıldönümü” adlı haber filminde anlatıcı iç ve dış politikadaki gelişmelerin gündelik hayatı etkilediğini şu şekilde ifade etmiştir:

Atatürk’ün kendilerine Cumhuriyeti emanet ettiği gençlik, onun çizdiği yolda dimdik yürüyor. İzciğe hazırlanan kurt yavruları, Çanakkale’yi koruyan, İstiklal Savaşı’nı yapan, dünya sulhu için Kore’ye giden kahraman Mehmetçiğin istikbaldeki komutanları geliyor Harp Okulu. Kahraman Türk ordusunun heybetli geçişini seyreden kordiplomatik. Yirmi bir milyon Türkün gözbebeği asker Mehmetçik. Suskun Dalgalar gibi cetlerinin izlerinde yürüten kahraman bahriyelerimiz. Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik bin aklı o gün dev gibi bir orduyu yendik (04:33-06:33).

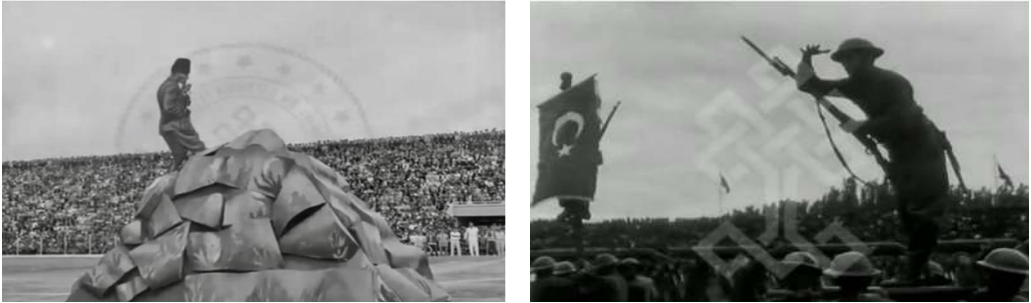
Türkiye’nin Kore’de savaşa girme kararı, askeri ve siyasi yönleriyle olduğu kadar toplumsal hayatta da etkilerini gösterir. Böylece Kore’deki savaş bayramları ve kutlamalar üzerinde etkiler yaratmıştır. Türk ordusunun disiplinli, güçlü ve başarılı olduğu vurgulanmıştır. Askeri teçhizat ön plana çıkar. Kore’de savaşan Türk askerleri kahraman olarak nitelenmiştir. Toplumun savaşla olan ilişkisi, bayramlarda halka hamasi bir dille aktarılacak ve milli duyguların propagandası yapılarak sınırlı tutulmuştur. Böylece her üç filmde de görüldüğü gibi aralarında tarihsel bir boyut kazanan bu meseleler sosyal, kültürel, maddi ve manevi bağlar olduğu gibi milli bayram kutlamalarına da yansımıştır.

Filmin devamında kürsüde günün anlam ve önemini belirten konuşmalar yapılır. Stadyumda spor gösterileri öğretmen Necla Aray’ın kontrolünde kız öğrenciler, Türk bayrağının kırmızı ve beyaz renklerini taşıyan kıyafetleriyle İsveç usulü jimnastik gösterileri yapar. Kutlama Şevket Günaydın’ın idaresindeki erkeklerin jimnastik gösterileriyle devam eder.

“19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı” adlı filmde anlatıcı, stadyumda Atatürk’ün Kocatepe’deki milli mücadele döneminin canlandırılmasını halkın büyük sevgiyle

karşıladığını ifade eder. Erkek öğrenciler silah sesleri ve el bombaları eşliğinde milli mücadele yıllarında savaşı kâhramanları temsil eder. Anlatıcı ses, Mehmetçiğin kıyafetlerini giyen öğrencilerin düşman birliklerini yok eden muharebesinin halk tarafından heyecanla karşılandığını ifade eder. Tarihin bir drama aracı olarak sunumu, Atatürk'ün kurtarıcı bir lider oluşu ve Türk askerinin üstün nitelikli savaş yetenekleri destansı bir şekilde gösterilir. Anlatıcı ses, bu koreografiyle halkın heyecanının son hadde çıktığını ifade eder. Ulusun yüceltildiği ve övüldüğü metin, epik ve retorik bir şekilde seslendirilerek kitlenin milli duygularını ve kolektif kimliğini harekete geçirmektedir. DP döneminde de Atatürk'ü ölümsüzlük düzeyinde tutan koreografiler oluşturularak Atatürk ve milli zaferler odaklı bayram kutlamaların devam ettiği görülmektedir.

1959 yılında Bursa'da büyük bir coşkuyla kutlanan Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı'ndan görüntüler verilir. Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı öğrencilerin Cumhuriyet alanındaki resmigeçit töreniyle başlar. Törene Belediye Başkanı Ali Ferruh Yücel katılmış hipodromdaki halkı ve öğrencileri selamlayarak bayramlarını tebrik etmiştir.

Görsel 4.13: 19 Mayıs Gençlik Spor Bayramı adlı haber filminde öğrencilerin Atatürk koreografileri

“30 Ağustos Zafer Bayramı” adlı film, 1958 yılında Ankara'da Türk Kurtuluş Savaşı'nın otuz altıncı yıldönümünü kutlamak için hipodromu dolduran halkın görüntüleriyle başlar. Geçit Kurtuluş Savaşı'na katılmış olan Malul Gaziler “Malul Gaziler” sloganıyla şeref tribününün önünden geçer. Anlatıcının, “*Tarih boyunca zaferden zafere koşan Türk ordularının milli hislerini coşturan*” (01:00) ifadeleriyle mehter takımı hipodromdan geçerken halk tarafından alkışlanır. Osmanlı Devleti'nin sembollerinden birini taşıyan Mehter Takımı'na yer verilmesi, maziperest şekilde Türklerin köklü devlet geleneğini Osmanlı Devleti'nden devraldığını hatırlatmak

istediği söylenebilir. Yedek Subayları, Süvari birlikleri ve Türk Hava Kuvvetlerine mensup jet filoları geçişlerini tamamlarken anlatıcı hamasi ve epik ifadelerle şu şekilde etkileyici bir seslendirme yapmaktadır:

Bin asırdan fazla tarihe malik olan ve Türk Ordusuna yiğit kumandanlar yetiştirenleri ve Yurtta Sulh Cihanda Sulh vecizesini asla aklından çıkarmayan vatanını müdafaa da hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan NATO'nun yegâne güvendiği kahraman Türk ordusunun bir parçası, yekpare çelikten bir kale gibi Mehmetçik geçiyor. Sıra bu kahraman ordunun süvari birliklerine gelmiştir. Savaş meydanlarına bir rüzgâr gibi yetişen süvarilerin geçişi merasime ayrı bir hususiyet vermiştir. Türk milletinin maddi ve manevi kudretinin birleşmesinden doğan Türk ordusu, harbin istediği bütün sınıf ve silahlarla teçhiz edilmiştir. Harp sanatının tüm inceliklerine vâkıf olan Türk askeri, insanla silahın eğitimle disiplinin kaynaştığı bu ordu, Türk yurdunun istiklalinin ve dünya barışının bekçisidir. Kahraman Mehmetçiğin zekâ ve kabiliyetiyle vücuda gelen ve kimsenin bir karış toprağında gözü olmayan bu kutsal kuvvet gerekirse Türk yurdunun her karış toprağını bütün gücüyle koruyacak ve seve seve canını feda etmekten asla çekinmeyecektir. Türk Hava Kuvvetlerine mensup genç filolarının Ankara semalarında yaptıkları akrobatik gösteriler yalnız hipodromdaki halkı değil, bütün Ankaralıları heyecandan heyecana sürüklemiş. Havada da Türkün başarı ve kabiliyetini ispat etmiştir (01:43-05:23).

Tarihin kahramanları cesaretleri ve fedakârlıklarıyla öne çıkarılarak halk üzerinde vatan sevgisine seslenilmiştir. Milli tarih merkezinde zafere ulaşan savaşların kolektif dayanışma ve destek sağladığı bilinmektedir. Türk askerlerinin savaştaki kahramanlıklarını ve Atatürk'ün milliyetçilik anlayışını temel alan “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” vecizesi DP döneminde de benimsenerek milli birliğin önemi vurgulanmıştır. İktidarın söylem ve demeçlerinde önder Mustafa Kemal Atatürk'ün varlığı korunmuştur. Filmin sonunda ise şehir ışıklarla donatılır. Gecenin ilerleyen saatlerine doğru halk Kurtuluş Savaşı'nın yıldönümünü kutlamaya devam eder. Havai fişeklerle ve ışıklarla Atatürk'ün profilden görünümü verilir.

“Çeşitli Olaylar 1950” adlı film, 1950 yılına ait Cumhuriyetin XXVII. Yıldönümü ve Türk ve Mısır Milli Maç başlıklı haberleri konu alan haber görüntülerini içermektedir. Filmin süresi, 11 dakika, 17 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film, T.C. Basın Yayın ve Turizm Vekâleti Film Yayımı tarafından yapılmıştır. Film, bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

“Çeşitli Olaylar 1950” 29 Ekim 1950 yılında Ankara’da kutlanan Cumhuriyet Bayram’ını konu alan haber filmidir. Anlatıcı, Cumhuriyet Bayramı’nın her sene olduğu gibi görkemli ve büyük bir sevinç içinde kutlandığından bahseder. DP’nin iktidarda olduğu ilk Cumhuriyet Bayramı olmasından kaynaklı önemi vurgulanmıştır. Film Atatürk’ün kabrinin ziyaretiyle başlar. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, bu özel günde Atatürk’ün kabrini ziyarete gider. Celal Bayar’ın Atatürk’ün manevi huzurunda görüntüsü verilir. Devlet temsilcileri bayram tebriklerini vermek üzere Meclis’e girerken görüntülenir. Kutlamalarda bulunan yabancı devlet erkânlarının bayram tebrikleri hem meşrutiyeti olumlaması ve hatırlatması hem de ulus kimliğini yaratma açısından da büyük bir öneme sahiptir.

Filme Cumhurbaşkanı çocukların alkışları arasında tebrikatı kabul etmek için TBMM’yi ziyaret eder. Anlatıcı, 27 sene önce Ankara semalarında Cumhuriyetin ilan edildiği günün top sesleriyle kutlandığını, aynı semalarda kutlamaya on binlerce vatandaşın sevinçli bir şekilde katılımıyla tekrar edildiğini ifade eder (03:24). Bu durumda yapılan kutlamaların ve halkın katılımının önceki yıllarla aynı şekilde olduğu vurgulanmıştır.

“Bursa’da 23 Nisan Bayramı ve Kız Öğrencilerinin Askerlik Eğitim Tatbikatı”, “19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı”, “Çeşitli Olaylar (1951)”, “30 Ağustos Zafer Bayramı” ve *“Çeşitli Olaylar 1950”* adlı filmlerin anlamsal yapıları incelendiğinde, DP döneminde de milli bayramlar; milli değerleri, milli hâkimiyeti vurgulayan etkinlikler olarak devam etmiştir. 1950’de iktidar değişimi yaşansa da DP Atatürk’ün prensiplerine bağlı kalarak milli törenleri kutlamıştır. Devlet ve toplum arasında köprü görevi üstlenen ulusal törenler ve anma günleri ulusal birliğin sağlanmasına yöneliktir. Bu açıdan DP, milli bayramlarda Atatürk’ün inkılaplarını ve değerlerini yaşatmayı amaçlamıştır. *“İnkılap Kahramanları”* ve *“Barış Bekçileri”* gibi hamasi duygular bağlamında idealize edilen ifadeler ve geçit törenleri halkta birlik ve beraberlik duygusu geliştiren araçlardır (Kayabalı ve Arslanoğlu, 1983, s.231).

Törenlerde Başbakanın, Cumhurbaşkanı’nın ve vekillerin Anıtkabir’i ziyaret etmesi, çelenk koyması ve saygı duruşunda bulunması gibi geleneklerin devam ettiği görülmektedir. DP döneminde de tören programında yer alan, mecliste tebrik töreni, İstiklal Marşı, günün anlam ve önemini ifade eden konuşmalar önceki yıllardaki gibi

tekrarlanmıştır. DP mehter takımı, geleneksel milli kıyafetler ve milli oyunlar gibi folklorik değerlere yer vermiştir. Bu durum DP'nin siyasi konumunun merkez sağ olarak muhafazakâr değerlere yakın olmasıyla ilgilidir. Merkez sağın geleneklerle ve geçmişle bir bağı vardır. Böylece bayramlarda maziperest söylemler ve Osmanlı-İslam ilişkisini hatırlatacak öğelere yer verilmesi DP'nin siyasi düşüncesi olarak düşünülebilir. İç ve dış politikada verilen kararların bayram kutlamalarına yansıdığı görülmektedir. Törenler ve kutlamalar toplumun tüm kesimine seslenebilmenin en etkili yollarından biridir. İktidar siyasi sembollerini aktarabilmek için ortam sağlayabilmiştir. Kutlamalarda ulusu yüceltme, Atatürk kültüne ve kahraman Türk askerine bağlılık, geçmişi muhafaza etmeye yönelik temaların işlenmesiyle propagandanın birlik kuralı ögesine yer verilmiştir.

4.4. DEMOKRAT PARTİ'NİN MİLLİ EĞİTİM POLİTİKASI VE ÜNİVERSİTELER

DP dönemi eğitim alanında yapılan uygulamalara örnek olarak “*Karışık Haberler 1957*”, “*Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm*” “*Celal Bayar ve Adnan Menderes'in Kırklareli ve Tekirdağ Seyahati*” ve “*Bursa'da 23 Nisan Bayramı ve Kız Öğrencilerinin Askerlik Eğitim Tatbikatı*” adlı dört haber filmi incelenmiştir.

Demokrat Parti, iktidarı sürecinde hükümet programı kapsamında eğitim konusuyla ilgilenmiştir. Okul öncesi eğitimden başlayarak ilköğretim, orta öğretim, lise ve üniversiteye kadar eğitimin her kademesinde uygulamış olduğu eğitim politikaları, dönemin siyasi atmosferindeki değişikliklerden etkilenmiştir.

“*Karışık Haberler 1950*” adlı film, 1957 yılına ait, konu alan haber görüntüleridir. Filmin süresi, 8 dakika 49 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film, T.C. Basın Yayın ve Turizm Vekâleti Film Yayımı tarafından yapılmıştır. Film, bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir. Film, okulda eğitim gören öğrencileri ve maden ocaklarında çalışan gençleri konu alan haber filmidir.

“*Karışık Haberler 1950*” adlı film öğrencilerin tekerlekli bir alet etrafında yaptıkları çalışmaları göstererek başlar. Anlatıcı, Mesleki ve Teknik eğitim veren bir okul ve öğrencilerin bu okulda neden ve nasıl bir eğitim aldıkları hakkında bilgi verir.

Tarlalarda makine başında ve maden ocaklarında çalışan öğrencilerin görüntüleri verilirken anlatıcı ses şu ifadeleri kullanır:

Toprağın da bir dili vardır. O dilden anlamak için ona göre hazırlanmak alın teri kafa ve göz nuru dökmek lazım. O yolda birçok şey öğrenmek gerek gördüğünüz gençler işte o dilden anlamaya o bilgiyi edinmeye uğraşan ziraat alet ve makineleri ihtisas okulu öğrencileridir. Ekimi hızlandıracak makinelerde bozulabilir ona da çare bulmak gerekir. Tarladan ocak başına kadar bin bir yerde çalışan bu delikanlılar toprağı yenen makinenin yarın ki ekimleridir. Topraklarımızı ekip biçecek makinelerimiz çoğaldıkça onların dilinden anlayacak onların derdine çare bulacak ihtisaslı vatandaşlara da ihtiyaçlarımız artacaktır. İşte bir okulda başlayıp vatan topraklarına yayılan bu çalışmalar o ihtisası sağlamak içindir. Okulun tahta başındaki çizgiler yarın ki traktörleri yapacak gençliğe bugünden gerekli bilgileri vermektedir (00:20-00:58).

Film okulda ders başında öğrencilerin görüntülerine yer vererek biter. Böylece Demokrat Parti mesleki eğitim modeli ile hem öğrencilerin becerilerini geliştirerek iş alanına dönüştürmeyi hem de ülkenin ekonomisinde kalkınmaya yönelik ihtiyaç duyulan nitelikli insan gücü yetiştirmeyi hedeflemiştir.

“Bursa’da 23 Nisan Bayramı ve Kız Öğrencilerinin Askerlik Eğitim Tatbikatı” adlı filmde Bursa Kız Lisesi öğrencilerinin milli savunma dersleri için arazi tatbikatı yaptıkları görüntülere yer verilir. Telefon santralini idare eden kablo inşa arabasında hat toplayan ve muharebe malzemeleriyle çalışan kız öğrencileri görüntülenir. Öğrenciler toplu bir şekilde dersleri alır. Bütün bilgileri tamamlayarak atış görevleri başarıyla sonlanır. Piyade silahları, ağır makineli tüfekler, bazuka, ağır ve hafif havan topları ile hafif makinalı tüfeklerle çalışmaları gösterilir. Kız çocuklarının eğitim içerisinde yer aldığı ve eğitimden koparılmadıkları gösterilmiştir. Kız öğrencileri için düzenlenen eğitim çalışmalarına bakıldığında güzel sanatlar ve ev kadınlığı gibi konularda eğitime teşvik edildikleri görülmektedir. Filmde kız öğrencilerinin milli savunma derslerinde tatbikat ve manevra uygulamalarında bulundukları vurgulanmıştır. Bu durumda yetkinlik ve teknik bakımından kız öğrencilerinin yetiştirildiği gösterilmiştir.

Görsel 4.14: Bursa’da 23 Nisan Bayramı ve Kız Öğrencilerinin Askerlik Eğitim Tatbikatı adlı haber filminden ekran görüntüsü

“*Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm*” adlı filmde “*Maarif Sahasında*” başlıklı bölümde, DP’nin eğitim alanındaki çalışmalarına yer verilmiştir. İktidarın eğitim çalışmaları, 1950-1956 yılları arası okul, öğrenci ve öğretmen sayıları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma görseller ve grafikler üzerinden yapılmıştır. Anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

Filmde İstanbul’da; İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara’da; Ankara Üniversitesi ve Ankara Ortadoğu Yüksek Teknoloji Enstitüsü ve 1955’te Ege Üniversitesi açılmış ve öğrenime hazır hale gelmiştir. Erzurum Atatürk Üniversitesi’nin ve Karadeniz Üniversitesi’nin hazırlıklarına başlandığı belirtilmiştir.

Filmin devamında 1950 yılında 31 lise, 193 ortaokul, 28 Kız Sanat Enstitüsü, 41 Kız Akşam Sanat Okulu, 46 Erkek Sanat Enstitüsü ve Orta Sanat Okulu açılmıştır. 1950 yılından sonra 34 Öğretmen Okulu ve 6.611 ilkokul açılmıştır. İlkokullardaki öğretmen sayısı 27.144 iken 44.965’e ilkokul öğrenci sayısı ise 1.465.958’den 2.000.116’ya çıktığı belirtilmiştir.

“*Celal Bayar ve Adnan Menderes’in Kırklareli ve Tekirdağ Seyahati*” adlı film, Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın ve Başbakan Adnan Menderes’in Tekirdağ, Çorlu ve Silivri’yi ziyaret ettikten sonra İstanbul’a giderek İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin ziyaretini konu alan haber filmidir. Filmin süresi, 8 dakika 39 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

Silivri’den İstanbul’a giden Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes’in İstanbul Üniversitesi ziyareti görüntülenir. Celal Bayar ve Adnan

Menderes, Üniversite’de öğretim görevlileri ve öğrencilerle konuşurken gösterilir. Hukuk Fakültesi’nin derslerinin birinde öğrenciler arasında otururlar ve dersi takip ederler. Anlatıcı, Cumhurbaşkanı’nın yaptığı konuşmada, öğrencilerle bir arada bulunmaktan dolayı mutluluk duyduğunu ifade ettikten sonra geçirdiği bugünün hatırasını ömür boyu koruyacağını ve hepsine hayatta başarılı olmalarını temenni ettiğini aktarır (07:10).

Görsel 4.15: Celal Bayar ve Adnan Menderes’in Kırklareli ve Tekirdağ Seyahati adlı haber filminde Celal Bayar’ın ve Adnan Menderes’in öğrenciler arasında ders dinlerken görüntüleri

Adnan Menderes’in, 8 Ocak 1953 tarihinde İstanbul Üniversitesi’ne yapmış olduğu ziyaretini Zafer gazetesi şu şekilde aktarmıştır:

İktidar, üniversitenin tam müttefikidir. Sizlerden gördüğüm hararetle kabul bu temenninin doğruluğunu göstermektedir. Acaba yeni iktidar Üniversitelerimiz ve gençlerimiz için ne düşünüyor diye en küçük bir tereddüde mahal olmamalıdır. Üniversite muhtariyetine büyük bir titizlikle bağlıyız. Demokrasinin fiilen tahakkukunu (gerçekleşmesini) kendisi için en büyük gaye kabul etmiş ve bunu tekemmül (olgunlaştırmak) ettirmek için gayretler sarf etmiş bulunan bir iktidarı, üniversitelerimizin ve ilim yapmak için çalışmakta olan sizlerin, tam müttefikiniz saymanız gerekir (Akt. Albayrak, 2004, s.379).

Nitekim üniversitelerin yaygınlaştırılmasını önemseyen DP’nin öğrencilerle kurduğu ilişkiler ve ziyaret görüntüleri propaganda aracı olarak kamuoyuna sunulmuştur. Üniversite ve okul sayısının artması DP döneminin olumlu gelişmelerinden biridir.

“Karışık Haberler 1950”, “Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm”, “Celal Bayar ve Adnan Menderes’in Kırklareli ve Tekirdağ Seyahati” ve “Bursa’da 23 Nisan Bayramı ve Kız Öğrencilerinin Askerlik Eğitim Tatbikatı” adlı filmlerin anlamsal

yapıları incelendiğinde, ülkede hız kazanan üretimin ve makineleşmenin ihtiyaç duyduğu insan gücü, teknik okulların müfredatıyla giderilmeye çalışılmış ve eğitim alanına yansımıştır. Üretimde gerçekleşen modern tarım teknikleri eğitim içerisine yerleştirilmiştir. İnsanlara yeni iş sahaları açmayı ve yeniliklere ayak uydurmalarını kolaylaştırması, hükümetin kalkınma hareketini yerine getirebilmek üzere okullardaki müfredata ve eğitim konusuyla ilgili yapılması planlanan değişimlerin dâhil edilmesi propagandif sayılabilir. Dönemin siyasi atmosferinin eğitim programını da etkilediğini söylemek mümkündür. Piyasanın ihtiyaç ve gereksinim duyduğu öncelikli alanlar dikkate alınarak öğrenciler mesleki ve teknik öğrenimine yönlendirilmişlerdir. Filmde öğrencilerin makinelerle ilgilendiği görüntüler yeniliklere karşı uyumlu ve açık olabildiklerini göstermektedir. Tarlalarda sürülen modern araçlar, geleneksel yolla modernleşme çabasını temsil eder. Modern araçların kullanımı, mesleki ve teknik eğitimlerle desteklenmiştir. DP'nin eğitim politikalarının temelinde batıcılık ve geleneksellik anlayışının olduğu görülmüştür.

Kız öğrencilerinin eğitime erişiminin sağlandığı vurgulanmıştır. Okullarda askeri sistemlerin anlatıldığı, Milli Savunma dersinde savaş anında seferber edilme, savunma gibi teorik ve uygulamalı eğitimlere kız öğrencilerinin de dahil edildiği belirtilmiştir. Olası bir savaşa karşı kız ve erkek öğrencilerin bilinçlendirildiği ve özellikle ulusal bilincin sağlandığı söylenebilir. Bu bölümde eğitim alanında yaşanan aksaklıkların giderilmesi için yürütülen çalışmalar propagandanın düzenlenme kuralına göre işlenmiştir.

4.5. DEMOKRAT PARTİ VE HAVA HARP OKULUNUN AÇILIŞI

DP'nin silahlı kuvvetlerin subay ihtiyacını karşılamaya yönelik eğitim ile ilgili çalışmalarını konu alan “*Hava Harp Okulu Açıldı*” adlı haber filmi incelenmiştir. 1 Ekim 1951 tarihinde Adnan Menderes'in katılımıyla gerçekleşen Hava Harp Okulu'nun Eskişehir'de açılış törenine ait görüntülere odaklanan haber filmidir. Film süresi, 5 dakika, 7 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Film bir anlatıcıyla seslendirilmiştir.

01 Ekim 1951 tarihinde Eskişehir'de açılan Hava Harp Okulu, Hava Kuvvetlerinin hazırlıkları sonucu büyük bir törenle hizmete girmiştir. Hava Harp Okulu, iki yıl

boyunca Harp Okullarındaki standartlarına göre faaliyet göstermiştir (Yalçın, 2015, s.55, 56).

“Hava Harp Okulu Açıldı” filminde anlatıcı 1 Ekim 1951’de Hava Harp Okulu’nun açılış törenine Adnan Menderes’in katılımı ve açılış töreni hakkında bilgiler verir:

Kahraman Türk ordusunun en büyük üstünlüğünü sağlayan bilgili subaylarımızı yetiştiren Kara ve Deniz Harp Okullarımıza uzun seneler bir ideal olarak tahakkukuna çalışılan bir yenisi daha ilave edilmiş bulunuyor; Hava Harp Okulu. Birer asırdan fazla maziye sahip olan Kara ve Deniz Harp Okullarımızın yanında yer alan Hava Harp Okulumuzun yetiştireceği kahraman subaylarımız ağabeylerinin yolunda yürüyerek memleket havacılığını her gün biraz daha ileri götüreceklerdir. Bugün milli varlığın bilhassa hava gücüyle korunabileceği hatta idame olunabileceği bir hakikattir. Zamanımızda havacılığın milletlerin yalnız siyasi, iktisadi, askeri ve sosyal bünyelerinde değil dertlerin, günlük ve normal hayatların üzerinde dahi tesirini gösterecek kadar sorumlu ihtiyaç olduğu göz önünde tutularak Türk havacılığının öncülüğünü yapmış olan Eskişehir’de Hava Harp Okulu kuruldu (00:10-01:11).

Filmin devamında sırasıyla Hava Harp Komutanı, Hava Kuvvetleri Komutanı ve Milli Savunma Bakanı Hava Harp Okulu hakkında konuşmalar yapmıştır. Günün anlam ve önemi vurgulanmıştır. Okulun açılmasında halkın destekleyici tutumunun önemi belirtilmiştir.

Hava Harp Okulu Komutanı yaptığı açılış konuşmasında, “Türk havacıları bugünün hatırasını ebediyen kalplerinde taşıyacak ve sizlere minnet duygularını ifade etmek üzere fırsat arayacaktır” (01:38-01:46) demiştir. Konuşmanın devamında, “Hava Kuvvetlerine, bir tek fazla tayyarla katılması dahi her Türkün daima en başta gelen milli heyecan ve isteklerinden olmuştur” (01:50-01:59) ifadesine yer vermiştir. Milli Savunma Bakanı da yeni açılan Hava Harp Okulu’nun önemini anlattığı konuşmasında, “Okulda uçakları adeta kendi uzviyetlerinden bir parça imiş gibi büyük bir maharet ve muvaffakiyetle kullanacak sağlam iradeli, geniş bilgili genç pilotlar yetişecektir” (02:05-02:20) diyerek ifadelerini paylaşmıştır.

Milli Savunma Bakanının konuşmasından sonra Hava Harp Okulu’nun ilk öğrencileri yeminlerini ederler. Başbakan Adnan Menderes yaş kütüğe ilk plaketi çıkar. Hava resmigeçidini yapacak uçaklar toplanır. Gökyüzünde akrobasi gösterileri

yapılır. Anlatıcının “Kara ve hava resmigeçitleri gösterilirken hiçbir düşman kanadının gözükemeyeceği semalarımızda kartallarımız” (04:35) ifadeleriyle hava resmigeçidinden görüntüler verilir ve film sonlanır.

Görsel 4.16: *Hava Harp Okulu Açıldı* adlı haber filminden ekran görüntüleri

“*Hava Harp Okulu Açıldı*” adlı filmin anlamsal yapısı incelendiğinde, güçlü ve bilgili pilotları teçhiz edebilmek için iyi bir eğitim modelinden bahsedilmiştir. Harp Okulu, savunma alanında bir güce erişmeyi hedefleyen ve ülkenin egemenliğini koruyan tarih şuuruna sahip nitelikli pilotlar yetiştirme gayesi taşımaktadır. Mustafa Kemal Atatürk’ün havacılık hakkında söylemiş olduğu “İstikbal Göklerde” sözü Hava Harp Okulu’nun hedeflediği misyon olduğu görülmektedir. DP silahlı kuvvetlerde modernleşme ve teknoloji adına bir çaba göstermiştir.

4.6. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ MİLLİ BİR DAVA OLARAK KORE SAVAŞI

“*Kore’de Mehmetçik Cumhuriyet Bayramı’nı Kutluyor*”, “*BM Kuvvetlerine Katılan Türk Askeri Birliği*”, “*Çeşitli Olaylar 1951*” ve “*Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm*” adlı filmler, 1950 yılında Kore Savaşı’na giren Türk askerlerinin başarısı, görevlerine bağlılıkları ve Türk halkının savaş olgusuna bakışını konu alan dört haber filmidir.

Bu bölümde, “*BM Kuvvetlerine Katılan Türk Askeri Birliği*” adlı haber filmi incelenmiştir. Bu film 1950 yılında Kore Savaşı’na katılan Türk Tugayının Kore yolculuğunu konu almaktadır. Film süresi, 10 dakika 8 saniyedir. Teknik açıdan 35

mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film, T.C. Basın Yayın ve Turizm Vekâleti Film Yayımı tarafından yapılmıştır. Film, bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir. “*BM Kuvvetlerine Katılan Türk Askeri Birliği*” adlı filminde anlatıcının ifadelerine bakıldığında:

Hareket günü yaklaşmış olacak ki Birleşmiş Milletler Kore kuvvetlerine katılacak olan birliğimiz misafir bulunduğu yerde tanıdığı hemşerileriyle vedalaşıyorlar. Fakat görüyorsunuz ya düğüne gider gibi keyif ve neşe içerisinde. Bir gün Kore birliğimiz trenle Ankara garına geldi. Hakikaten düğüne gider gibi neşe havası içerisinde gülerek türkü çıkırarak geldiler. Ankara garına hemen bütün şehirliler dolmuştu. Resmi şahsiyetler gidenlerin tanıdıkları, yüzlerce vatandaş akın akın gelmiş kahramanları etrafına almış onlara çiçek, onlara şeker, onlara tüm diğer hediyeler ve hepsinin fevkinde güler yüzleriyle hayırlı yolculuk temennileri sunuyor. Herkes tarafından sevilen komutana ve askerlerine hayranlıkla bakıyorlar. Ankara garından hareketinden önce herkesin bir ağızdan İstiklal Marşı söylemesiyle her tarafı bir huşu havası sardı. Ve nihayet yolculuk. Sallanan eller birbirini tutmaya çalışıyor kabil mi fakat kalpler daima beraberdir. Hayda Allah selamet versin her dilde bu temenni her yürekte bu dua. Arkada Mustafa Kemal marşı çalmaktadır. Ankara'nın Yenişehir üzerinden geçen demiryolu köprüsünden Atatürk Bulvarına böyle bir göz atınız. Artık istasyonlar boyunca yığınla halk kendilerini uğurlamak üzere demiryoluna dökülecektir. Gayet tabii. Herkes gözbebeği Mehmetçiği yeni bir hizmete giderken görmek istiyor. Komutan bazı istasyonlarda halkın kendilerine gösterdiği sevgiyi şahsen mukabele etmek için inmek zorunda kalıyor ve alkışlar arasında tekrar ayrılıyorlar. Bu alkış böyle bütün bir yolculukları vazifeleri boyunca devam edip gidecek muvaffakiyetlerinin canlı bir hamle olacak. (...) Ve şimdi dünya sulhunun savunmasıyla açılan uzak uzak ufuklara kadar uzanacak bir yol. Bu bir yardım seferidir ki dolayısıyla şanlı askerimiz Türk'ün ananevi asaletini sözünde durur mert insanların vazifeseverliğini bir kere daha tarihe şerefle yazdıracaktır. Yolcuğumuzun birinci merhalesi olan İskenderun'dayız birlik burada ağırlıklarıyla beraber trenden iniyor. Bir müddet sonra konaklayacakları yerlere gidecekler (03:13-10:08).

Anlatıcı ses, Kore askerlerinin savaşa katılmasına destekleyici bakış açısı ortaya koymuştur. Türk askerlerini kahramanlığından överek bahsetmiştir. Anlatıcı söylemlerinde yurtseverlik ve milliyetçilik vurgusu yapmıştır. Tren garında askerleri

uğurlayan kalabalık gösterilerek halkın desteği vurgulanmıştır. Türk askerlerinin yolculuk sırasında şarkılar söyleyip eğlenmesi korkusuzluğunu ve savaşa katılım konusunda istekli olduğunu destekler niteliktedir.

Filmin devamında anlatıcının ifadelerine bakıldığında, Kore'ye gitmek için hazırlanan askerlere odaklanılmıştır. Türk askerlerinin Kore hakkında meraklı ve heyecanlı oldukları şu ifadelerle sık sık tekrarlanmıştır:

Birleşmiş Milletler (BM) safında dünya sulhunu korumak üzere Kore'ye gitmeye hazırlanan kahraman birliğimiz başlarında her zaman dalgalanacak olan alay sancağıyla geçit resmine hazırlanıyor. Her biri kahraman ordumuzdan birer şecaat örneği olan yiğitlerimiz biraz sonra teftişe gelecek olan komutanlarını bekliyorlar. İşte bütün askerin bir baba gibi sevdiği ve saydığı Komutan Tuğgeneral Yazıcı birliği teftişe başladı. Her zaman olduğu gibi her yerde muzafferiyetle dalgalanan sancağımız bir kahraman evinde şaha kalkmış adeta. Alay Komutanı Albay Dora önde Komutan Yarbay Poyraz ve karargâh subayları. Komutan önünde başlamış olan yürüyüş bütün enerjisiyle devam ediyor. General memnundur nasıl memnun olmasın ki! Yekpare çelikten bir kale gibi askerle Türkün şanını bir daha tanıtmak bahtiyarlığının arifesinde. Birliğin her türlü tertibatı ve teşkilatı hazır. Asker hareket gününü sabırsızlıkla bekliyor ve birbirinden soruyor. Şimdi askeri bir istirahat keyif içinde görüyoruz. Yorgunluk nedir bilmeyen Türk askeri istirahat bile hareket halinde veya daima harekete muhayyel vaziyettedir (00:27-02:43).

“Kore’de Mehmetçik Cumhuriyet Bayramı’nı Kutluyor” adlı film, Kore’de bulunan Türk askerlerinin Cumhuriyet Bayramı’nı kutlama görüntülerini konu alan haber filmidir. Filmin süresi, 4 dakika 15 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film, T.C. Basın Yayın ve Turizm Vekâleti Film Yayımı tarafından yapılmıştır. Film, bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir. Fon müziğiyle desteklenmiştir.

Film, Kore’de Cumhuriyet Bayramı sabahı Türk askerlerinin komutanları tarafından teftiş edilme görüntüleriyle başlar. Anlatıcı, Türk askerlerinin Kore’deki bayram gününü şöyle aktarmaktadır: “İnsanlık davasını hürriyet uğrunda Kore’de çarpışan sürgüsüyle kahramanlıklarını yazan bütün dünya ülkelerine hayranlık bırakan Mehmetçik. İmkânsızlık tanımayan aldığı her vazifeyi şerefle başaran, halk mukadderatını bile değiştiren Mehmetçik” (01:43-02:12). Filmin devamında bayram

kutlamalarından görüntüler verilmektedir. Kore'deki askerlerin mutluluklarından bahsedilir.

Görsel 4.17: *Kore’de Mehmetçik Cumhuriyet Bayramı’nı Kutluyor ve BM Kuvvetlerine Katılan Türk Askeri Birliği* adlı haber filmlerinde Türk askerleri

“Çeşitli Olaylar 1951” adlı film, Arap Birliği Genel Sekreteri, Ankara’da Defile Gösterisi, Kore Şeref Madalyası, Hindistan Millî Eğitim Bakanlığı Ankara’da, Türkiye ve Hindistan arasında Kültür Anlaşması, Hürriyet Şehidi Mithat Paşa başlıklı konulara ait haber filmidir. 10 dakika 30 saniyedir. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Anlatıcı ses tarafından seslendirilmiştir.

Anlatıcı, Kore’de Şeker Bayramı’nı kutlayan Türk askerleri hakkında bilgi verir. Kutlamada Amerika Cumhurbaşkanı Türk birliklerine şeref madalyası verirken görüntülenir. Sekizinci Ordu Kumandanı General Van Fleet’in tugaya yaptığı ziyarette, General Tahsin Yazıcı’yla beraber Cumhurbaşkanı’nın şeref madalyasını tugaya takdim edişi gösterilir. Anlatıcı, Kore Savaşı’nda tugayın gösterdiği mücadeleyi, dünyanın hayranlığını toplayan eşsiz bir fedakârlık olarak tanımlar. Nitekim bir Amerikan subayının Türk askeri hakkındaki şu ifadelerine yer verilir: “Kore’de beş bin Türk kahramanlığı fevkinde kahramanlık ve cesaretin fevkinde cesaret yaratmıştır. Onlar Çinlilerle süngü süngüye, göğüs göğüse çarpışmışlar ve kendilerinden üstün kuvvetleri süngülerinin uçlarında sürmüşlerdir”(03:42-03:52).

İstiklal Marşı okunur. Türk Askerlerine Sekizinci Ordu Kumandanı tarafından madalyalar takılır. Film sonlanır. Kore'ye giden Türk Tugayı başarıları dünyada takdirle karşılandığı vurgulanmıştır. Böylece göstermiş oldukları cesaret ve fedakârlıklar madalyaya layık görülmüştür. Bu ödüllerle askerin moral motivasyonunun canlı tutulduğu söylenebilir.

“Kalkınan Türkiye 2” adlı filmde anlatıcı, Türk askeri birliğinin gücü yanı sıra NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgüsü) ve BM gibi örgütlerin Türkiye için önemini aktarır:

Türkiye, sulhun korunması için sulhu bozmak isteyenlerden daha kuvvetli olmak lüzumuna inanmaktadır. BM anlaşmasındaki yüksek prensiplere bağlılık bakımından tam manasıyla idealist olan Türkiye, güvenlik konseyiyle sosyal ve ekonomik müteaddit ve aza seçilmiştir. Memleketimiz gerek BM teşkilatında gerekse Avrupa Konseyi'nde hakiki sulh seven milletlerin yanı başında hür dünyanın görüşünü desteklemektedir. Diğer taraftan BM ideallerinin korunması için lazım gelen uyanıklığı tazammun etmesi itibariyle tam manasıyla realist olan Türkiye, NATO içinde azami ölçüde faal ve faydalı olmaya çalışmakta Bağdat Paketi dâhilinde ise bölgenin sulh, sükûn ve refahını hizmet etmektedir. Kore'de hür milletler safında mücadeleye katılan ilk devletlerden biri olan Türkiye, müşterek emniyet ve topyekûn sulh prensiplerine ne derecede bağlı bulunduğunu fiilen göstermiştir. Bütün bir milletin ihtimalle üzerinde titrediği ordumuz, Kara Deniz Hava Kuvvetlerimiz NATO savunma gücünün modern temelleri üzerinden bir kuvvet sembolü olarak yükselmektedir. Hudut vazifelerinde bulunan birliklerimizin iskân ve yaşama şartlarının modern esaslara göre halli yolunda gayret sarf edilmektedir. En yeni silah ve malzemenin kullanılmasını ve bakımını öğretmek için her eğitimle teşvik edilmiştir. Bu suretle şanlı ordumuz devamlı surette muharebe eğitimi, tatbikat ve manevralarla meşgul olmaktadır (06:58-09:09).

Türkiye'nin Kore'ye asker gönderme sebebini barışı koruma yönünde olduğu vurgulanmıştır. Barışı bozan saldırılara karşı barışsever kararlar alınacağı ve savaşın önlenmesine yönelik uluslararası bir girişimden bahsedilmiştir. NATO'ya üyeliğin üstün ordu ve eğitim sağladığı düşünülmüştür. Böylelikle DP'nin Türk ordusunu modernize edebileceği anlayışını önemsediği görülmektedir.

“Kore’de Mehmetçik Cumhuriyet Bayramı’nı Kutluyor”, “BM Kuvvetlerine Katılan Türk Askeri Birliği”, “Çeşitli Olaylar 1951” ve “Kalkınan Türkiye 2” adlı filmlerin anlamsal yapıları incelendiğinde, *“BM Kuvvetlerine Katılan Türk Askeri Birliği”* adlı filmde askerlerin Kore’ye savaşmak yerine hürriyet ve barış için gönderildiği belirtilir. Türkiye’nin barış yanlısı olduğu deklare edilerek Kore’deki askeri faaliyetlerinin dünya barışını koruma ideali taşıdığı vurgulanır. Dünya Türk askerlerinin göstermiş olduğu cesaretin ve kahramanlığın tüm dünya tarafından bilindiği ve takdirle karşılandığı ifade edilir.

“Çeşitli Olaylar 1951” ve “Kore’de Mehmetçik Cumhuriyet Bayramı’nı Kutluyor” adlı filmlerde, BM emrine tahsis edilen askerlerin önceliği barışı ve güvenliği muhafaza etmek olduğu vurgulanmıştır. Türkiye’nin toplumsal kültüründe yer alan asker kavramı vatanseverlik, fedakârlık ve kahramanlık gibi ideallerle özdeşleştiği için kutsallığı belirtilmiştir. Türk askerlerinin korkusuzluğunu ve güçlü duruşunu ön plana çıkarılmıştır. Türk halkı dünya sulhu için savaşan Türk askerlerinin başarılarıyla gurur duymuştur. Türk halkının kendisine ve Türk askerine duyduğu güven tazelenmiştir. Halkın moral ve motivasyon arttırıcı desteği askerlerde cesaret ve güven yaratmıştır. Böylece Kore Savaşı kamuoyuna milli bir dava olarak sunulmuş ve askerin savaşa katılması desteklenmiştir.

“Kalkınan Türkiye 2” adlı filmde, Türk askerinin sulh için gösterdiği mücadele kahramanlık ve başarı dünya kamuoyunca yakından takip edilmiştir. Türk askerinden övgü dolu sözlerle bahsedilmiştir. Türk askerinin Kore’de göstermiş olduğu kahramanlıklar Türkiye’nin NATO’ya kabul edilmesine giden yolu açmıştır. Filmin devamında, Türkiye’nin NATO’ya girişi olağanüstü bir askeri ve siyasi başarı olarak değerlendirilmiştir. NATO’ya dâhil olmanın ülkenin askeri savunmasına yönelik silah sistemindeki başarısından bahsedilerek NATO’ya üyeliğin ülke içerisinde sağladığı olumlu etkiler ve çağdaşlaşma vurgulanmıştır. Yapılan bu haber filmleriyle Türk birliğinin başarıları aktararak Kore Savaşı’nın gündemde tutulması kamuoyunun desteğini ve ilgisini arttırmaya yönelik olduğu söylenebilir. Ayrıca haber filmleri kamuoyunu savaş hakkında bilgilendirme özelliği de taşımaktadır. Kore Savaşı’nda askerin cesaret ve çabalarına yer verilmesi propaganda açısından birlik ve bulaşma unsurları bulunmaktadır. Kapsam bakımından genel propaganda kullanılmıştır. Kore Savaşı’nda dünya devletleri arasındaki konumuna ve

savaş için barışı sağlama kararı konusu bakımından siyasi ve askeri propaganda sayılabilir.

4.7. MİTİNGLERDE VE YURT ZİYARETLERİNDE MİLLÎ İRADE VE DEMOKRASİ SÖYLEMİ

DP düzenlediği mitinglerde, ziyaretlerde, temel atma ve açılış törenlerinde halk ile buluşmaya özen göstermiştir. Mitingler ve ziyaretler üzerinden milli irade ve demokrasi kavramlarını halka aktarmak isteyen filmlere örnek olarak “*Celal Bayar ve Adnan Menderes’in Kırklareli ve Tekirdağ Seyahati*” , “*Celal Bayar ve Adnan Menderes Güney Gezisi*”, “*Çeşitli Olaylar 1953*”, “*Afyon’u Ziyareti*” ve “*Adnan Menderes’in Eskişehir Gezisi*” adlı altı haber filmi incelenmiştir.

Siyasal parti mitinglerinde ve yurt ziyaretlerinde halk ulusal ve yerel konularda bilgilendirilir. Miting konuşmalarını iki bölüm oluşturmaktadır. Birinci bölümde, miting konuşmalarında lider ve iktidar partiler yerel alanda yapılan hizmet ve çalışmalardan bahsederek seçmenlere vaatlerde bulunur. O bölgeye ilişkin çeşitli sorunlar hakkında çözüm önerileri sunmaktadır. İkinci bölümde ise, ülkenin geneline ait birçok konuda seçmeni tatmin edecek bilgi ve mesajlar verilmektedir. Bu sayede seçmene sunulan ulusal ve yerel konulardaki bilgiler sayesinde seçmenin liderlerin bakışına yönelik bilgilere ulaşmaları kolaylaştırılmaktadır (Doğan ve Göker, 2017, s.151).

“*Celal Bayar ve Adnan Menderes’in Kırklareli ve Tekirdağ seyahati*” adlı filmde görüntüler anlatıcı eşliğinde verilir. Babaeski ve Lüleburgaz yolundaki köylerde Cumhurbaşkanı’nın ve Başbakan’ın sevgiyle karşılandığını, Lüleburgazlıların Celal Bayar’ı ve Adnan Menderes’i aralarında gördükleri için bayram ettikleri ifade edilir. Celal Bayar belediye binasının balkonunda yaptığı konuşmada: “*Memlekette bir tevellüt ve anlayış havası devam ettikçe başaramayacağız küçük veya büyük hiçbir dava olamaz*” diyerek halkın desteğinin önemini vurgulamıştır (00:51-00:58).

“*Çeşitli Olaylar 1953*” adlı filmde ise, anlatıcı Kırşehir’deki seyahati şöyle aktarmaktadır:

Kırşehir’de vatandaşlara hitaben kısa bir konuşma yapıyor, kendisine karşı gösterilen içten ve samimi sevgi tezahürlerine nasıl teşekkür edeceğini

bilemediğini söyleyen Menderes, Halk Partili vatandaşlara da hükümet ve iktidar partisi başkanını karşıladıklarından dolayı ayrıca teşekkür ediyor ve şöyle diyor ki, 'Bu memlekette yepyeni bir havanın esmekte olduğunu ve demokrasi rejiminin hürriyet nizamı içinde sağlamca kurulduğunun delilini teşkil eder' (07:23-07:47).

Celal Bayar ve Adnan Menderes tarafından icra edilen politik retorik konuşmaya bakıldığında, ulusal birliğe vurgu ve demokrasiye övgü yapılarak iktidarın güç ve destek aldığı noktanın milletin büyük desteği ve kararı olduğudur. “*Hâkimiyet Kayıtsız Şartsız Milletindir*” düsturunu ortaya koyarak atılacak her adımı milletle ilişkilendirir. Nasıl ki iktidarın elde edilmesi milli iradenin katkısıyla sağlandıysa iktidarın başarıları ve icraatları sürdürebilmesinde de etkin rol oynayacaktır. Böylece milli irade partinin ana teması olarak belirlenmiş ve sürekli tekrarlanarak propagandası yapılmıştır

“*Celal Bayar ve Adnan Menderes'in Kırklareli ve Tekirdağ Seyahati*” adlı filmde anlatıcı seyahati şöyle aktarmaktadır:

Tekirdağ Çorlu yolundaki köylerde de köylüler, Celal Bayar'ı ve Adnan Menderes'i aralarında görmekten büyük haz duyuyorlar. Çorlu'da Cumhurbaşkanımızı karşılamaya çıkanlar, hadsiz hesapsız sokaklar insan almıyor denilebilir. Yolların iki tarafına sıralanmış öğrenciler Cumhurbaşkanımızı ve Başbakanı alkışlıyorlar. Başbakan Adnan Menderes halkın ısrarı üzerine Demokrat Parti binasının balkonundan bir nutuk söyler. Adnan Menderes diyor ki: 'Burada ve gittiğimiz tüm yerlerde bize yapılan büyük tezahürat yeni rejimin memleketimize ne kadar yerleşmiş olduğunu göstermektedir (04:32-05:49).

Görüntülerde yoğun bir kalabalığın Cumhurbaşkanı'nı ve Başbakan'ı karşıladığı görülmektedir. Nitekim Menderes'i karşılayan kalabalık esas alınarak yeni bir siyasal yapılanma sürecinin millet tarafından kolayca benimsendiği inancını yaymaya çalışılarak birlik ve bulaştırma kuralıyla propagandanın yapıldığı söylenebilir.

“*Celal Bayar ve Adnan Menderes Güney Gezisi*” adlı film Mersin Tarsus, Gaziantep şehir gezilerini ve Şanlıurfa'da Birecik Köprüsü'nün açılış törenini konu alan haber filmidir. Filmin süresi, 9 dakikadır. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film, girişinde Basın Yayın Turizm Genel Müdürlüğü tarafından

yapıldığı belirtilmiştir. Film, bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

Celal Bayar'ın ve Adnan Menderes'in Mersin ve Tarsus'ta halkla buluşmasını konu alan haber filmini anlatıcı şöyle aktarmaktadır:

Reisicumhur ve Başvekil Mersin'de tezahüratla karşılanır. Mersinlilerin daha şehre giriş yolunda başlayan ve arkası kesilmeyen muhabbet gösterileri Reisicumhurumuz ve Başvekilimiz enstitü binasının balkonunda görüldüğü vakit son haddini bulmuştu. Yapılmakta olan liman ve fabrikalarıyla iktisadi gelişmeye kapılmış bulunan Mersin geleceğin büyük nimetlerine kavuşmanın şevki içindedir. Şimdi Başvekil Adnan Menderes konuşuyor. Başvekil vatandaşlara hitabında nederecelere kadar teşekkür etse az bulacağını şükran ve minnetlerini tekrar tekrar arz ettiğini söylemiş. Ve Türk milletinin büyük davasında Cenabı Hakkın yardımcı olmasına dua etmiştir” (03:15-04:24).

Muhafazakâr Demokrat ideolojisini savunan DP lideri Menderes'in, kalabalık kitleye yaptığı konuşmaları dini motiflerle tamamlaması büyük çoğunluğu oluşturan Müslüman kitleyi ve kendi kanaatine sahip düşünceleri hedef alarak dini mottolarla propagandasını destekler mahiyette etkilemeye çalışmıştır.

“*Celal Bayar ve Adnan Menderes'in Güney Gezisi*” adlı filmin, girişinde civar köylerden bayrama katılmak için Kuvayı Milliye mücadele bayrağıyla ve maketten kurşunlarla bekleyen milli kıyafetlerini giymiş ihtiyar kadınların ve erkeklerin hazırlıkları gösterilir. Böylelikle Kurtuluş Savaşı'ndaki halkın kahraman imgesinin yeniden canlandırıldığı görülmektedir. Anlatıcının Adnan Menderes ve Celal Bayar için aktardığı, “*İstiklal Savaşı'nın kahraman mücahitleri bir zamanlar nasıl yurtlarını korumuşlar ve nasıl omuzlarında bir imanın mermilerini taşımışlarsa bugün de aynı ruh ile kalkınan Türkiye'de şerefle mevki almaktadırlar*” ifadelerinde milli, manevi ve geleneksel değerlere verilen önemi göstermektedir (01:44-01:58).

DP iktidarı boyunca Mersin'e yatırımlar yapılmıştır. Böylece kentin kalkınması için yapılan tüm uygulamalar 1954 ve 1957 genel seçimleri, belediye seçimlerini ve muhtarlık seçimlerini etkilemiş olup Mersinliler tarafından DP desteklenmiştir (Şavkılı,2018, s.219).

Görüntüler üzerinden anlatımını sürdüren anlatıcı, Gaziantep'le devam eden gezi hakkında şu şekilde bahsetmiştir:

Sinesinde koca bir tarih yaşatan bu serhat şehrinin mert ve asil ruhlu gazileri aynı temiz havayı hep birlikte temiz havayı yaşayacakları iktisadi kalkınma kahramanlarını, büyük bir şefkat ve muhabbetle karşılıyorlar. Reiscumhur ve Başvekil istasyon meydanına vardıkları sırada yağmurun bütün şiddetine rağmen hazır bulunan topluluk onları çılgınca alkışlıyordu. Yağmur altında belediye önünde toplanan Gaziantep'li kahraman yurttaşların ısrarları ve arzuları üzerine Reiscumhurumuz ve Başvekilimizin balkonda görünmeleri yeniden ve son derece hararetli tezahürata vesile olmuştur. Celal Bayar kahraman şehrin evlatlarını selamlamaktan duyduğu memnuniyeti belirtmiş. Başvekil Adnan Menderes gazi unvanını kazanmış bu şanlı şehirde bulunmanın zevkiyle konuşarak demiştir ki, Sizler Türkiye'nin cenuptaki dost memleketlere karşı sevinciyle, heyecanı, medeni varlığıyla bir halkı temsil eden bir güzel vilayetimizin evlatlarıdır” (04:32-06:50).

“Adnan Menderes ve Celal Bayar Güney Gezisinde” adlı filmde, konuşma devam ederken vatandaşlar, “Fırat Köprüsü Şarkı Garba Bağladı”, “Dün Seyhan Barajı Bugün Fırat Köprüsü Yarın Karkamış Treni” ve “Türk Tekniği Demokratların Elinde Dile Geldi” yazılı pankartları açarak konuşmaya tezahüratlarla eşlik eder. Böylece DP iktidarından beklentiler pankartlarda yerini almıştır. Pankartlarda DP'nin bayındırlık alanında yapmış olduğu yenilikler pekiştirilmiştir. Liderin bir milletin geçmişi ve geleceği arasında bağ kuran bir hikâye anlatıcısıdır. Önder olarak ifade edilen lider, bir toplumun veya milletin kimliğini ve vizyonunu tanımlama rolünü üstlenir. Milletin tarihini yorumlayan ve yeniden düşünmeye sevk eden lider mevcut zamanın krizini, olası tehlikeleri ve umut vaat eden durumları görüp dile getirir (Göksu, 2019, s.1293). Lider siyasal söyleminde şehrin şanlı ve güçlü bir tarihe dayandığını vurgulayarak kitleyi etkilemeye çalışmıştır.

“Afyon’u Ziyareti” adlı film, Adnan Menderes’in 1958 yılında Isparta, Afyon, Uşak, Kütahya ve Eskişehir’e şehir ziyaretlerini konu alan haber filmidir. Film süresi, 9 dakikadır. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Filmin girişinde Basın Yayın Turizm Vekâleti tarafından yapıldığı belirtilmiştir. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

“Afyon’u Ziyareti” adlı filmde, Adnan Menderes yurt gezisine Afyon’la başlar. Anlatıcı Adnan Menderes’in Afyon seyahati hakkında şöyle bilgiler vermiştir:

Bu ziyareti sırasında on binlerin sevgi tezahüratı, on binlerin coşkun muhabbeti, on binlerin emsalsiz sevgileriyle karşılanmıştır. Meydanda kılıç kalkan gösterisi düzenlenmiştir. Afyon'un Çay kazasında binlerce vatandaş büyük tezahüratla Başvekilimizi karşılıyor. '8 seneden beri geceyi gündüze katmak suretiyle her sahada Türk milletinin ihtiyaçlarını karşılamak için çalışıyoruz. İktidara geldiğimiz günden bu yana çok işler yaptık. Fakat daha yapılacak mütenahi işlerimiz vardır. Türk milletinin bütün ihtiyaçlarını yerinde görerek tespit etmek için memleketin her tarafını gezmek yolunda bulunuyoruz. Birçok işlerinizi ele almak suretiyle sizlere daha fazla hizmet imkanını bulacağız' (00.13-01:03).

Adnan Menderes Afyonkarahisar'ın Çay ilçesinden ayrılarak Bolvadin için yola çıkar. Menderes *"Hoş geldin Hürriyet Sembolü, Başımızdan Eksik Olma"* yazılı dövizlerle ve büyük bir kalabalıkla karşılanır. *"Yaşa Var Ol"* nidaları ve alkışlarla yeni açılan lise binasının açılış töreni gerçekleşir. Hükümet Konağına gelen Menderes, balkondan halka bir konuşma yapar. Hitabında şöyle ifadelerde bulunmuştur:

Türk milleti inanmaktadır bu inançla iktidarınız en yakın mazide olduğu gibi birçok başarılar elde etmeye eskisinden daha büyük bir süratle devam edecektir. Bundan sonra yapacağımız işler mazide yaptıklarımızla kıyaslanmayacak kadar geniş ve büyük olacaktır. Sekiz seneden beri devam eden çalışmalarımız bugün bize büyük imkânlar kazandırmış bulunuyor. Meydana getirdiklerimiz sayesinde yaptıklarımızın kat kat üstünde hizmet yapmak artık imkân dâhiline girmiştir (03:10-03:39).

Başbakan Adnan Menderes'in, *"memleket partiler için değil, partiler memleket içindir"* söylemi partinin, yurt seyahatlerinde hitaplarında yer alan milli iradenin kararına verdiği önemi pekiştirmiştir. Parti'nin iktidardaki devamını sağlamak için icraatlarının devam edeceğini kamuoyuna hatırlatmayı önemseydiği görülmektedir (Tuna, 2003, s.19).

"Afyon'u Ziyareti" adlı filmde gezisine 19 Ekim 1958'de Uşak'la devam eden Menderes, şehirdeki imar durumu ve planlar hakkında ilgililerden bilgiler almıştır. İnşası ihmal edilen bazı tesisleri hizmete açmış ve hazırlıkları biten, inşaları başlayacak tesislerin temel atma törenine katılmıştır. Menderes, inşası tamamlanmış ve kullanıma açılan Uşak Otomatik Telefon Santralini ziyaret etmiştir. Başbakan

PTT Umum Müdürü Cahit Akyar'ın verdiği bilgilendirmelerden sonra yeni telefon tesisinin açılışında bulunmuştur. Tesisin kurdelesini kesmiş ve işletmeye açmıştır. Otomatik Telefon Santralinden sonra Cumhuriyet ve 23 Nisan İlkokullarını ve çocuk yuvasını hizmete açmıştır. Şeker fabrikası işçileri için yapılmasına karar verilen, 48 evden inşası biten işçilerin ikametine teslim edilen 25 işçi evinin bulunduğu mahalleye giren Menderes evleri ziyaret ederek ev sahipleriyle görüşmüştür.

Uşak'ta büyük bir halk kalabalığıyla karşılaşan Menderes konuşmasında, *“İhmal edilmiş ihtiyaçlar ele alınmamış iptida-i bir halde bırakılmış bir memleket olmanın doğurduğu zaruretle ihtiyaçlarımızı en kısa zamanda gidermek iktisadi kalkınmamızı en kısa zamanda tamamlamak mecburiyeti vardı. Birçok mühim ihtiyaçlarla karşı karşıya bulunuyoruz”* (04:16-04:28) diyerek iktisadi kalkınma kapsamında yaptığı çalışmaların nihayetlendirilmesi gerekliliğini vurgulayarak halkın ihtiyaçlarının giderilmesi öncelik sayılmıştır.

Menderes, Sivaslı ilçesine varıncaya dek yol boyunca her köyde büyük bir kalabalıkla karşılaşır. İnsanlar alkışlar eşliğinde çiçekler hediye eder. *“Andımız Andımızdır”* yazılı merkez meydanına giriş yapılır. Büyük bir kalabalık topluluğu bayraklarla ve ellerindeki dövizleri sallayarak meydana eşlik eder. Dövizlerin birinde *“Hastalarımız Hastahanenin İkmalini Bekliyor”* yazmaktadır. Başbakan Menderes halkın alkışları arasında yaptığı konuşmasında, eskiden Sivaslı ilçesine bir kere daha geldiğini ve gezdiğini hatırlatır. O zamanki Sivaslı ile bugünkü Sivaslı arasındaki farkı belirterek sözlerine şöyle devam eder:

O zaman suyunuz yoktu. Yolunuz yoktu. Kasabanız böyle mamur değildir o devirle bu devri mukayese ettiğiniz zaman kasabanızın gelişmesinde olduğu kadar işinizde, kazancınızda, hayatınızda ve eskiye nazaran yüzde yüz fark görmektesiniz. Bundan dolayıdır ki bu iktidarı seviyor ve onun etrafında sevgiyle toplanmış bulunuyorsunuz. Bugün bize karşı gösterdiğiniz bu sıcak hüsnü kabulün manası budur. Uzun seneler geri kalmış ihmale uğramış bir memlekette her şeyi bir yansıda değiştirmek imkânsızdır. Buna rağmen sekiz senede pek çok şey yapılmıştır. Bundan sonra elde edilen yeni imkânlarla ilerlememiz çok daha büyük ve daha süratli olacaktır (06:46-07:13).

Sivaslı'dan ayrılan Menderes yol boyunca ve her köyün kavşağında vatandaşlar tarafından karşılanır. Menderes elleri öpülerek uğurlanır. Şap fabrikasının yapıldığı

Şaphane bölgesi yakınındaki yol kavşağında vatandaşlar, *“Kıymetli Misafirlerimizi Saygıyla Selamlar”* ibareleriyle Menderes’i karşılar. Menderes, Şaphane’de vatandaşlara hitap ederek memleketin her yerinde olduğu gibi burada da yapılmış olan işlerden bahseder. Bundan sonra daha geniş ve daha çok hizmet edileceğini anlattıktan sonra demiştir ki, *“Bizim arzu ettiğimiz, Türk milletini bir an evvel layık olduğu iktisadi seviyeye, yüksek refah derecesine ulaştırmaktır. Sizlere açık olarak ve kati şekilde ifade edeyim ki yolu zor olan taraflarını kat etmiş olmakla beraber önümüzde daha yapılacak pek çok işlerimiz vardır”* (08:13-08:24).

Uşak’ın ilçelerine yapılan ziyaretlere bakıldığında, Menderes konuşmalarında icraatları ve uygulamaları hakkında halka bilgi sunmaktadır. Başbakan Adnan Menderes törende vilayetin önceki durumuyla ilgili kıyaslamalar yaparak vilayette gerçekleşen kalkınma üzerine başarılarını özetlemektedir. Menderes seçim öncesi vaatlerini iktidar döneminde yerine getirdiğini belirterek hem partinin dürüstlüğüne hem de halkın temel beklentilerini icraata döktüğüne ilişkin ifadelerde bulunmuştur. Menderes, Türkiye’nin geçmiş yıllarından başlayarak kendi iktidarındaki durumuna göre vilayetin mukayesesini yapmaktadır. DP politikalarının toplumsal alana ilişkin beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılamak yönünde olduğunu ifade etmektedir. Ülkeye yapılan hizmetin büyüklüğünden bahsederek Menderes’in konuşmalarında icraatlarına konu olan alanlardan biri de ilçelere kadar yayılan su ve yol çalışmalarıdır. Menderes’in Uşak’ın ilçelerine kadar halkla temasının bir diğer sebebi, Vatan Cephesine teşviktir. Vatan Cephesi DP’nin 1957 seçimleri sonucunda oy kaybına uğraması sonucu ortaya çıkmıştır. İç politikada yaşanan seçim sonuçları başta olmak ekonomik sorunlar ve dış politika açısından Irak’ta yaşanan ihtilal de ülkedeki siyasi atmosferi etkilemiştir. Böyle bir ortamda gerilimi azaltmak isteyen iktidar, muhalefet partilerin bir araya gelerek yeni bir oluşum yaratmalarını engellemek için Vatan Cephesini kurmuştur. DP Vatan Cephesiyle halkın desteğini alarak muhalefete ve halka gücünü kanıtlamayı amaçlamıştır (Tuna, 2011, s.780-781).

“Adnan Menderes Eskişehir Gezisi” adlı film, Adnan Menderes’in ve vekillerin Eskişehir’i ziyaretini konu alan haber filmidir. Filmin süresi, 3 dakika 29 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film Basın-Yayın ve Turizm Vekaleti Film Servisi tarafından yapılmıştır. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

Filmde 25 Mayıs 1960 Çarşamba günü Adnan Menderesle beraber Maliye Bakanı Hasan Polatkan Eskişehir'i ziyaret eder. 18.15'te Ankara'dan hareket eden Başbakan Adnan Menderes saat 18.42'de Eskişehir'e ulaşır. Menderes'i askeri havaalanından Vali ve Belediye Başkanı İbrahim Tevfik Kurtlar, Eskişehir Milletvekilleri, Hava Kuvvetleri Birinci Bölge Kumandanı, Mülki ve Askeri Erkan, komşu şehir vekilleri ve kalabalık bir halk karşılar. Meydanda yüksek rütbeli subayların ellerini sıktıktan sonra Menderes selam resmini yerine getiren kıtayı teftiş eder. Asker ve sivil yöneticilerin ellerini teker teker sıkarak. Adnan Menderes'in Eskişehir seyahatini, halkın karşılama törenine katılımını ve Menderes'in halka hitabı anlatıcı tarafından şöyle aktarılır:

Hava meydanından ayrılan kortej şehre kadar uzanan üç kilometrelik yol boyunca iki tarafı kamilen dolduran on binlerce Eskişehirliğin kendilerinden geçercesine coşkun bir heyecan içinde izhar ettikleri bağlılık tezahüratı ve 'Yaşa Var Ol' hamasileri arasında güçlkle şehre vasıl olmuştur. Ata binmiş zeybekler manzaraya ayrı bir heybet ve ihtişam vermekteydi. Başvekilimizin sahip oldukları açık cip zaman zaman halk tarafından durduruluyor ve kortej bin bir güçlkle ve fakat emsalsiz bir sevgi tezahüratı arasında ağır ağır şehre ilerliyordu. Kendisine gösterilen bu sıcak ve samimi hüsnü kabulden dolayı Başvekil duyduğu memnuniyeti her haliyle izhar ediyor ve mütebessim bir çehreyle elini sallayarak halka mukabelede bulunuyordu. Yapılan tezahürat kelimelerle tarif edilemeyecek derecede büyük ve içten idi. Şu anda Başvekilimiz hükümet konağı balkonundan kendisine yapılan muazzam tezahürata mukabele ediyor. Başvekil Menderes hazırlanan kürsüye geldiğinde tezahürat son haddini bulmuştu. 150 binden fazla halk o derece coşkun bir heyecan içindeydi ki Başvekil uzun müddet nutkuna başlayamadı. Bilahare her cümlesi sürekli alkışlar ve tasfihlerle karşılanan kısa fakat çok veciz bir konuşma yapmıştır. Sözlerine teşekkürlerini bildirerek başlayan Başvekil Menderes, 'Bu muhteşem manzaranın sahih bir mana taşımaktadır. O da şu ki bütün Türk milleti gibi Eskişehirli de Demokrat Parti iktidarına karşı coşkun bir muhabbet ve derin bir itimat ile mütehassistir. Millet ve memlekete hizmet etmekten başka bir emel beslemeyen insanlar için bundan daha büyük bir kuvvet kaynağı ve mükâfat tasavvur olunamaz. Bu hakikati ifade ederken sonsuz bir bahtiyarlık ve şükran duymakta olduğumu ifade etmek isterim.' Dedikten sonra, iktidara gelme yolunun ancak seçimle kabil olunabileceğini belirtmiş ve yolumuz seçim yoludur. Serbest seçim yoludur. Hürriyet ve

demokrasinin memleketimizde yerleştirilmesi yoludur. Fakat, her şeyden evvel, nizamın muhafazası kati bir zaruret arz eder. Şayet, büyük Türk milletinin olgunluğuna ve demokrasinin faziletine inanmaktaysak iktidara gelmenin ve iktidardan gitmenin seçimden başka bir yolu olmadığını kabul etmemiz lazım. Ve bu kanaati ve görüşü sonuna kadar müdafaa etmeye hükümetin tam manasıyla azimli ve kararlı bulunduğunu en belirgin şekilde ifade etmiştir (01:10-03:26).

“Adnan Menderes’in Eskişehir Gezisi” adlı filmde erken seçimin sinyalleri verilir. Halkın kendi kendisini yönetme ilkesi idealize edilerek demokraside karar verenin millet olduğu ve milletin vereceği desteğin iktidar için yeterli olduğu vurgusu yapılmaktadır (Demirel, 2016, s.151-152). Bu durumda DP oylarının çoğunluğunu milli iradeye dayandırır, milletin kararını her şeyden üstün tutar fakat düzenin korunması ve politikalarının sürdürülebilirliği için otoritenin olması gerektiğini de savunur.

“Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Akdeniz Gezisi” adlı filmde Adnan Menderes İskenderun ziyaretinde bulunmasından şu şekilde bahsetmiştir:

Çok aziz ve sevgili vatandaşlarım, sizlere binlerce yüz binlerce minnet ve şükran görülmemiş bir kitle halinde görülmemiş bir ihtişamla görülmemiş bir hareket ve sevgiyle naçiz kardeşiniz Adnan Menderes’i, Başvekil Adnan Menderes’i kabul etmek lütfunda bulundunuz. Kalbimin bütün şükranlarıyla kalbimin bütün heyecanıyla işte huzurunuzdayım. Bundan evvel ki gelişlerimde de büyük ve emsalsiz kabul gösterdiniz. Ancak bugünkü kabulünüz eşi görülmemiş bir muhabbettir. Eşi görülemediği bir ihtişamdır. Bu muhteşem kabulden dolayı bir hanenin lisani ne kadar kuvvetli olursa olsun teşekkür hislerimi ifadelendirecek kelimeleri bulması mümkün değildir. Hepinize bir kere daha bin kere daha minnet ve şükranlarımı arz ederim (08:27-09:19).

Filmde halkı yücelten söylemiyle miting alanındaki kalabalık vurgulanmıştır. Celal Bayar, kalkınma alanında yapılan atılımların sonucunda halk tezahüratlarıyla onaylandığını ve yapılacak her hizmete güven duyduklarının mesajını vermektedir. DP’nin halkı etkileyebildiği ve halkın değişimlerden memnun olduğu vurgulanmıştır.

Görsel 4.18: Celal Bayar ve Adnan Menderes'in Kırklareli ve Tekirdağ seyahati, Celal Bayar ve Adnan Menderes Güney Gezisi ve Adnan Menderes'in Eskişehir Gezisi adlı haber filmlerinden ekran görüntüleri.

“Celal Bayar ve Adnan Menderes'in Kırklareli ve Tekirdağ Seyahati,” “Celal Bayar ve Adnan Menderes Güney Gezisi”, “Çeşitli Olaylar 1953” “Afyon’u Ziyareti” ve “Adnan Menderes'in Eskişehir Gezisi” adlı filmlerin anlamsal yapıları incelendiğinde, Türkiye’de çok partili hayatın başlamasıyla mitingler ve şehir ziyaretleri seçim kampanyalarında tercih edilen bir faaliyettir. DP seçim süreçlerinde halkın desteği için mitinglere önem vermiştir. Özellikle, yurt ziyaretlerinde ve kutlama etkinliklerinde bulunarak mitingler düzenlemiştir. DP toplumun bütün kesimiyle yakın temasa geçerek halkın yaşadığı sorunlara ve çeşitli alanlarda yaşanan eksikleri tespit etmiştir. Onların yaşadıkları sorunları öncelik haline getirmiş ve kendi gündeminde tutarak çözüm önerileri sunmuştur. Böylece neler yapılacağına ilişkin vaatleri hatırlatarak mitingleri propaganda haline getirmeyi başarmıştır. Başbakan Adnan Menderes’in Türkiye genelinde katıldığı etkinliklerde sık sık “kalkınma” olarak tanımladığı endüstri alanındaki başarılarından bahsetmesi DP’nin törenleri ve kutlamaları propaganda alanına dönüştürdüğünü göstermektedir.

Yurt gezilerine çıkan DP liderleri için yollar, caddeler, meydanlar bayraklarla süslenmiş ve çeşitli dövizler asılmıştır. Bu dövizlerde kullanılan cümlelerde

Başbakan'a ve Hükümete duyulan minnet, sevgi ve saygı gösterilmiştir. DP'nin ülke için yaptığı icraatlar ve yeniliklerden övgüyle bahsedilmiştir. Menderes için genelde "demokrasi yanlısı" ifadeler kullanılmıştır. DP eksiklerine değinirken zaman içerisinde halkın ihtiyaçlarını ve yaşanan aksaklıkların da giderileceğini belirtmiştir. İleride yapılacaklarının teminatı olarak iktidarda oldukları sürece verilen vaatlerin ne kadarını gerçekleştirebildiklerini göstermeye çalışmışlardır. Örneğin filmde yer alan dövizlerden birinde yer alan "*Hastalarımız Hastahanenin İkmalini Bekliyor*" ifadesi halkın sağlık sektörünün iyi ve nitelikli hizmet almayı bekledikleri bir alan olduğunu göstermektedir.

DP iktidarı elde etme sürecinde ve parti faaliyetlerinde halkla ilişkilerine önem vermiştir. DP siyasi amaçlarını halka ulaşabilmek için yurt gezilerini, mitingleri, temel atma ve açılış törenlerini bir araç olarak kullanmıştır. İncelenen filmlerde anlatıcının DP'nin geniş kitlelere ulaşmak için il, ilçe ve köy gezmesi, halkla yakın temasları, yakın diyalogları ve teker teker el sıkışması gibi DP'nin halkla olan yakın ilişkileri hakkındaki açıklamaları, DP'nin halkın sorunlarıyla yakından ilgilenmesi halkın fikirlerine ve düşüncelerine verdiği önem vurgulanmıştır.

Anlatıcının Cumhurbaşkanı ve Başbakanı karşılayan halk için, "*Celal Bayar ve Adnan Menderes'in Kırklareli ve Tekirdağ Seyahati*" adlı filmde, *Cumhurbaşkanımızı karşılamaya çıkanlar hadsiz hesapsız sokaklar insan almıyor denilebilir* (04:48). "*Eskişehir Çimento Fabrikasının Açılışı ve Çeşitli Konular*" adlı filmde '*Başvekili büyük bir iştiyakla bekleyen Eskişehirli yerliler yollardan başka evlerin ve binaların pencere ve balkonlarını doldurmuş bulunuyorlardı*' (01:21). "*Çeşitli Olaylar 1953*" adlı filmde, '*Reisicumhur Celal Bayar ve Başvekil Adnan Menderes'i taşıyan otomobil daha Adapazarı'nın medhaline muazzam bir halk kalabalığının arasına gömülüp kalıyor. Kasabanın değerli misafirleri buradan itibaren belediye meydanına yaya olarak ilerliyorlar. Adapazarı'nın belediye meydanında çıkan bütün yolları geçilmez bir halde hınca hınç doludur*' (02:16-02:37). '*Sokaklardan akın halinde sel halinde fişkıran binlerce kişilik kalabalık bir anda belediye meydanını dolduruyor*' (03:22-03:29). "*Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Akdeniz Gezisi*" adlı filmde, '*Konak meydanı mahşeri bir kalabalıkla dolu*' (06:51). ifadelerine bakıldığında, DP'yi her gittiği yerde kalabalık bir kitlenin karşıladığı belirtilmiştir. DP'nin halkla yakından ilişkisine ve siyasal alanda etkin varlık gösterdiği

pekişmiştir. DP'nin halkın üzerindeki varlığının güçlendiğini ve sevgi gösterileriyle halk tarafından desteklendiği vurgulanmıştır.

DP'nin propagandasının odak noktasında, yapılmış veya yapılacak tüm icraatlar ve eserler halkla yakın ilişkiler kurduğu ziyaretlerde ve kutlamalarda aktarılmıştır. Başbakan Menderes'in ziyaret ettiği şehirlerden biri olan Afyon'da gerçekleştirmiş olduğu nutukta dikkat çeken konulardan biri de doğrudan kitlerle temas ederek şikâyet ve taleplerin dikkate alınmasıyla hizmetlerin sürdürüldüğüdür. Bu konuda uzun nutuklar veren DP iktidar olduğu dönemde gerçekleştirdiği faaliyetlerden bahsetmiştir. Bu nutuklarda DP gerçekleştirdiği çalışmaları önceki iktidarın çalışmalarıyla kıyaslayarak mevcut durumun analizini gerçekleştirmiş ve büyümenin artarak devam edeceğini öngörmüştür.

Yönetimde siyasi liderler ikna ve hitap yeteneklerini dikkate alarak karizmatik yönlerini ortaya çıkarmıştır. Örneğin, Adnan Menderes'in ve Celal Bayar'ın yurt gezilerinde halkın içine girme politikası ve iktisadi kalkınmaya yönelik halkın moralini yüksek tutan açıklamalar yapması halk nezdinde DP'nin kabul görmesini kolaylaştırmıştır. DP'nin grup içerisinde yer alan sınırlı bir kitle yerine genele hitap etme durumu iktidarın meşrutiyetini pekiştirmiştir. Filmlerde siyasi liderlerin kutlama aracılığıyla halkla buluşması, DP'yi karşılayanların elinde ve şehirde asılı dövizlerin, yazıların kullanımı, liderleri karşılayan halkın selamlamaları ve “*Yaşa Var Ol*” nidaları propagandanın birlik ögesine uygunluk göstermektedir. DP kuruluşundan itibaren mitinglere önem vermiştir. Mitingler 1950'li yılında yoğun olarak kullanılan propaganda yöntemlerinden biridir. DP düzenlediği mitinglere yüksek katılımın olmasını sağlamak için çalışmalar yürütmüştür. Kitleyi meydanlara davet edebilmek için duvarlara afişler yapıştırılmış ve el ilanları dağıtılmıştır. Yetersiz kaldığı durumlarda DP'liler halkın ayağına giderek ziyaretler yapmış ve mitingler hakkında bilgiler vermiştir. Miting günü parti kendi imkânlarını kullanarak kamyonlarla ve araçlarıyla halkı miting alanına getirmişlerdir. Örneğin, 25 Nisan 1948'de İzmir Ödemiş'te DP'nin düzenlediği miting için 203 otobüs ve kamyonlarla çevre ilçe ve illerden miting için vatandaşlar taşınmıştır (BCA, 490. 01.444.1833/1).

4.8. TARİHİN VE GEÇMİŞİN İNŞASI

Malazgirt Kutlaması ve Maraş'ın Kurtuluşu esas alınarak Demokrat Parti'nin tarihe bakış açısını ile ilgili filmlere örnek olarak, “Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Malazgirt Seyahati” ve “Maraş'ın Kurtuluşu” adlı iki haber filmi incelenmiştir.

Milli Bayramlar ve Mahalli Kurtuluş Günleri ulus devlet inşası açısından önemlidir. Bu günlerin kutlanması birlik bilincinin yeni kuşaklara aktarılması açısından önemli sayılmaktadır. Bizans İmparatorluğu'nun yenilgisiyle Türklere Anadolu'nun kapısını açan Malazgirt Meydan Muharebesi ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu'yu işgalden kurtaran Maraş'ın Kurtuluşu ve yıldönümü milli bilincin tazelenmesi konusunda önemli bir görev üstlenmiştir. Bu dönemde kutlamalara DP'nin önem vermesiyle kutlamaların pragmatist diplomatik siyasi çizgide belirlilik kazandığı ortaya çıkmaktadır. 1950-1960 yılları Türkiye'nin Amerikan emperyalizmi üzerinden batıya açıldığı bir dönemdir. Dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında diplomatik yeni düzenin içerisinde kamu diplomasisinin tarihe bakışı etkilediği görülmüştür. Bu dönemde DP'nin muhafazakâr sağ tutumunda ve batıya entegrasyon sürecinde tarihsel ve manevi unsurlara bağlılığın sürdüğü görülmektedir.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve üst düzey devlet yöneticileri Muş'u 1959 yılının ağustos ayında ziyaret ederek Malazgirt'in 888. yıldönümünü kutlama törenine katılmıştır.

“Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Malazgirt Seyahati” adlı film, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın ve Başbakan Adnan Menderes'in 26 Ağustos Çarşamba günü Malazgirt zaferinin 888. yıldönümünü için Ağrı'ya inişini, Malazgirt'e gidişini, Malazgirt'e kurulacak yeni şehrin ve abidenin temelini atmak üzere katılımını konu alan haber filmidir. Film süresi, 9 dakika 28 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film girişinde Basın Yayın Turizm Vekâleti tarafından yapıldığı belirtilmiştir. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir. “Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Malazgirt Seyahati” adlı filmde anlatıcı Malazgirt gezisini şöyle aktarmaktadır:

Reisicumhurumuzu hamil bulunan askeri uçak, kahraman Mehmetçiğin ve şanlı bayrağımızın üzerinde süzülerek alana iniyor. Alanda Ağrı Valisi Hakkı Baykal, yakın vilayetler valileri, mülki ve askerî erkan Reisicumhurumuzu istikbal etmişlerdir. Bandonun çaldığı İstiklal Marşı'na müteakip Reisicumhur

Celal Bayar, selam resmini ifa eden askeri birliği teftiş etmiştir. Reiscumhurumuz kendilerini istikbal eden zevat ile civar köy ve kasabalardan gelen vatandaşların teker teker ellerini sıkmak suretiyle kendilerine iltifatta bulunmuşlardır. Bilahare açık arabaya binen Reiscumhurumuz halkın devamlı tezahüratı arasında “Ne Mutlu Türküm Diyene” yazısı asılı Ağrı şehri içinden geçerek yol güzergâhındaki Tutak ve Patnos’ta on binlerce köylü vatandaşın alkışları ve “Yaşa Var Ol” sesleri arasında merasimin yapılacağı mahalleye müsavat etmişlerdir. Malazgirt Savaşı’nın cereyan ettiği mahal, civar köy ve kasabalardan gelen vatandaşlarla hınca hınç dolmuştu. Herkes 888 sene evvel Anadolu’nun kapılarını milletimize açan büyük kumandan Alpaslan’ın şanlı tarihimize ilave ettiği büyük zaferin heyecanı içindeydi. Celal Bayar’ın şeref tribündeki yerlerini alması müteakip merasime başlandı. Ordu adına Yüzbaşı Alâeddin Yurdakul Malazgirt Meydan Muharebesi’nin askeri cepheden izah etmiştir. Bundan sonra en önde şanlı sancağımız geçişiyle resmi geçitlere başlandı. Onukahraman piyademizin geçişi takip etti. şimdi Malazgirt Ovası Türk atlılarının nal seslerine sahne oluyor. Alparslanların kahraman torunları Türk süvarileri yine Malazgirt ovasında tozu dumana katarak gemekteler. 888 sene sanki geri gelmiş gibi kalplerde aynı iman duruşta aynı heybet var. İşte 20. asrın en güvenilen ordusu, Dünya sulhunun en sağlam bekçisi ve müdafî Türk birlikleri motosikletlere bindirilmiş olarak gemekteler. Bu esnada kahraman havacılarımız jetlerle Malazgirt semalarında şimşek hızıyla geçiyorlar. Resmigeit her daim cenge hazır köylülerimizin atla geçişi ve günün ehemmiyetini tebarüz ettiren tablo ve geçişiyle sona eriyor (02:43- 06:24).

Anlatıcının tören sahnelerini epik ve hamasi bir dille tasvir ettiği görölmektedir. Malazgirt Savaşı’nın kazanılmasında Alpaslan’ın oynadığı rolün öneminden bahsetmiştir. Türk birliklerinin kahramanlığını ön plana çıkarmıştır. Tören halkın sevinç görüntüleriyle milli tarihin yarattığı gurur hissini vermeyi amaçlamıştır. Alpaslan Heykeli’nin temelinin atılmasıyla tarih bilincinin mekanla özdeştirilmesi sağlanmıştır. Böylece tarihsel olguların günlük yaşama aktarımı ortak bilinci canlı tutmuş ve toplumun belleğini sabitlemiştir.

Filmde geçit resminden sonra Muş Milletvekili şemsi Ağaoğlu Malazgirtliler adına yaptığı konuşmada zaferin önemini şu şekilde vurgulamıştır:

Bugün buraya cihan tarihinin bir dönüm noktası olan 26 Ağustos 1071 gününde kazanılan Malazgirt Meydan Muharebesi’nin 888. Yıldönümü münasebetiyle ve

muhteşem anmak için toplanmış bulunuyoruz. Malazgirt Meydan Muharebesi Türklerin en büyük en şanlı muharebesidir. Bu muharebenin Türklük bakımından mesut ve parlak neticeleri hasırlara sarıh ve şerhi olmuş. Anadolu'daki Türk hâkimiyetine temel teşkil etmiştir (06:37-07:02).

Anlatıcı, Bayar'ın verdiği talimatlarla her sene Malazgirt'te toplanıldığını, zafer gününün ve kahraman kumandaların hürmetle anıldığını belirtmiştir. Celal Bayar Malazgirt şehrinin imar ve kalkınmasını da ele almıştır. Celal Bayar konuşmasında, *"Bu vesileyle bir Türk evladı, bir Muşlu ve bir Malazgirtli olarak kendilerine bu aziz topraklar üzerinden minnet ve şükranlarımı arz etmek isterim"* (07:19-07:25) diyerek ben de buralıyım ben de sizdenim bağıını inşa eden ifadeler kullanarak beraberlik propagandası yaptığı görülmektedir.

Görsel 4.19: Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Malazgirt Seyahati adlı haber filminde Celal Bayar, Sultan Alparslan ve Adnan Menderes'in beraber bulunduğu fotoğraf

Filme törenden sonra Celal Bayar, Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes, Bayındırlık ve Eğitim Bakanı Tevfik İleri, İmar ve İskân Bakanı Medeni Berk ve diğer bakanlar Malazgirt Meydan Muharebesi'nin büyük kumandanı Alparslan'ın heykelinin dikeceği mahalleye gider. Celal Bayar kalabalık bir halkla, davetli kitle huzurunda heykelin ve 552 evlik yeni Malazgirt şehrinin temeline ilk harcı koyar. Celal Bayar 27 Ağustos sabahı saat 9'da Ağrı'dan Diyarbakır'a gitmek için ayrılır. Celal Bayar kendilerini uğurlamaya gelen askerlerin ellerini teker teker sıkarak veda eder.

"Maraş'ın Kurtuluşu" adlı film Adnan Menderes'in 1960 yılında Maraş'ın Kurtuluş Bayramına katılımını konu alan haber filmidir. 1960 yılında çekilmiştir. Filmin süresi, 9 dakika 33 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film T.C. Basın Yayın ve Turizm Vekâleti Film Servisi tarafından yapılmıştır. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

1960 yılında Maraş'ın Kurtuluş Bayramına, Başbakan Adnan Menderes'in katılması Maraş'ta yaşanan sevinci ikiye katlamıştır. Bu bayram Başbakan'ı görmek isteyen halk tarafından büyük bir sabırsızlıkla beklenmiştir. Yılların hasretini dindirmek isteyen halk evlerine gitmemiş, parti ocaklarında ve sokaklarda sabaha kadar beklemişlerdir. Başbakanı görmek için yer bulamamaktan endişelenen birçok kadın, havanın soğukluğuna aldırış etmeyerek yorganlarıyla gece tören alanlarına gelmişlerdir. Geceyi alanlarda geçirdikten sonra gaz ocakları ile çorba pişirerek sabah çorbasını saat beşte yağmaya bağlayan karın altında içerek Başbakanın gelişini büyük bir coşku ve sevinçle beklemişlerdir. Şiddetli soğuğa rağmen sabahın erken saatinde tören alanlarının etrafındaki ağaçlar, evlerin terasları, çatılar; çocuk, kadın, erkek yedisinden yetmişe, şehirli ve köylü vatandaşlarla alan dolmaya başlamıştır. Tören alanı olarak belirlenen Kıbrıs Meydanı, Belediye Meydanı, Tekke, Kale ve Abarabaşı tepelerinin yamaçları insanlarla dolmuştur (Şavkılı, 2018, s.221-222).

“Maraş'ın Kurtuluşu” adlı filmde Maraş şehrinin genel görüntüsü verilir. Film bir abide üzerinde “30 Birinci Teşrin 1919'da Sütçü İmam Türk Namusunu Burada Silah ile Korudu 1936” yazısıyla başlar. 12 Şubat 1960 tarihinde gerçekleşen Maraş'ın Kurtuluş Bayramı çerçevesinde Adnan Menderes'in ve halkın kutlamalara katılımını anlatıcı şöyle anlatmıştır:

12 Şubat 1960 Maraş kurtuluşunun 40. yıl dönümünü kutlamaya hazırlıyor. Kahramanlar yatağı yiğit Maraş, kanı ve canı pahasına kavuşmuş olduğu bu mutlu günün yıl dönümünü elbette ki büyük bir sevinç ve coşkunlukla kutlayacaktır. Tarihi Maraş kalesi o günleri yaşamış, Maraşlılarla adeta hatıraların bir sohbetini yapıyordu bugün. Bugün Maraşlıların ikinci bir sevinci daha var. Başvekilimiz Adnan Menderes bu mutlu günlerinde beraber olmak üzere Maraş'a geliyor. İki büyük bayramı bir arada kutlamanın verdiği büyük sevinç Maraşlıları bugün adeta coşturmuş. Büyük bir kalabalık ellerinde bayraklarla ve pankartlarla Adnan Menderes'i beklemektedir. Bayraklar arasında “Sağlam Kafa, Sağlam Vücut Sağlam Türkiye İçin Menderes” pankartı görülür. Ve nihayet Maraşlılar Sayın Başvekilimize kavuşuyor. Heyecan son haddine gelmiş. Üstü açık bir otomobile binmiş olan başvekilimiz şehrin giriş yerinden itibaren on binlerde araçlı tarafından istikbal ediyor. “Başvekilimiz Yaşa Var Ol”, “Allah Seni Başımızdan Eksik Etmesin” ve “Maraş'a Hoş Geldin” nidalarıyla coşkun sevgi tezahüratlarında bulunan ve

kendisini muhabbet ve sevgi halesiyle saran Maraşlılara ellerini sallayarak ve yüzünden hiç eksilmeyen tebessümüyle mukabelede bulunarak belediye binasına doğru ilerliyor. Belediye meydanına yaklaştıkça heyecan büyük dalgalar halinde artıyor. Maraşlılar bugün hakikaten iki bayramı bir arada idrak etmiş bulunuyor. Başvekilimiz belediye meydanına geldiği vakit Maraşlıların heyecanı bir coşkunluk halini alıyor. Hazırlanan geçit resmi o karanlık günleri yaşamış ve kurtuluş harekâtına iştirak etmiş olan milli mücadeleçilerinin geçitleriyle başlıyor. Millî Mücadelecileri sert adımlarıyla Mehmetçikler takip ediyor. Kahraman ordumuzun geçit resmine iştiraki meydanda bulunanları bir kat daha coşturuyor. Mehmetçikten sonra kız ve erkek mektepliler geçit resmine iştirak ediyor. Yarının ümidi olan gençlerimizin geçit resmine katılımı ayrı bir renk ve mana taşıyor. Tarihi mehter takımı geçit resmine iştirak ediyor. Karayolları dev makineleriyle Maraşlıların bu mutlu gününe katılıyor. Kızılay'ın bir tablosundan sonra geçit resmine esnaf teşekkülleri katılıyor. Her teşekkürün meslekleriyle ilgili olarak hazırlanmış bulundukları tablolar merasimi takip edenler tarafında alayla karşılanıyor (00:10-03:47).

Menderes'in hitap ettiği yere "Bu Mutlu Günü Devamcısı Menderestir" pankartı asılmıştır. Ertesi gün Menderes, Maraşlılara kendisine göstermiş oldukları ilgiden dolayı teşekkür ederek vedalaşmıştır. Bundan sonra Menderes Maraş'ın su elektrik işiyle meşgul olmuş ve gerekli talimatları vermiştir. Menderes, Hassa'da büyük bir kalabalıkla "Hoş geldiniz Sayın Başvekilimiz", "Maraş Hassa Demokrat Parti'nin Kalesidir" ve "Türkiye'nin ve Demokrasinin Mimarı Hassa'da Sizlerden Hamiyet Bekler" dövizleriyle karşılanmıştır. Adnan Menderes halkın ihtiyaçlarını dinlerken ve kendisine gösterilen ilgiye teşekkür etmiştir.

Görsel 4.20: Adnan Menderes'in Maraş'ı Ziyareti (1960)

(Kaynak:<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1325617>)

“Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Malazgirt Seyahati” ve *“Maraş’ın Kurtuluşu”* adlı filmlerin anlamsal yapıları incelendiğinde, Türk milletinin topyekûn mücadelesi ve geçmişte kazandıkları zaferler kutlama etkinlikleriyle somutlaşmıştır. Tarihsel hafızayı gelecek nesillere aktararak milli bilinci oluşturmayı amaç edinmişlerdir. Kutlamalarda ve törenlerde tarihsel anlatılar hem halkta aidiyet duygusu yaratmış hem de halkın mekân ve zamanla bütünleşmesini kolaylaştırmıştır.

Anlatıcı *“Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Malazgirt Seyahati”* filminde, Alpaslan’ı Türk tarihinin övünç kaynağı olarak ele almıştır. Malazgirt Savaşı’nda Türklerin göstermiş oldukları fedakârlıkları ve kahramanlıkları şanlı tarihle *“Maraş’ın Kurtuluşu”* filminde ise düşman işgaline karşı Maraş halkının mücadelesini ve kahramanlıklarını övmüştür. Her iki filmde de şanlı tarihe değinerek toplumsal bütünlüğü pekiştirmek amaçlanır.

Devlet başkanının ve vekillerin kutlama etkinliklerinde halkla bir araya gelmesi milli bilinci canlı ve taze tutmaktadır. Devletin etkinliklerde bulunması hem halk ile kaynaşmasını sağlaması hem de kolektif belleğe verilen değeri göstermesi açısından önemli sayılmaktadır. Devletin kutlama ve anma törenlerinde halkın yanında olması bu etkinliklerin devlet desteği ile sağlandığını da göstermektedir. DP’nin Kurtuluş etkinliklerine destek verdiği görülmektedir. Devlet başkanının kutlama törenlerinde halkın yanında olması siyasi varlığını güçlendirmektedir.

DP Maraş’ın Kurtuluş Bayramını ve Malazgirt Zafer yıl dönümünde sistemli yoğun ve halkın geleneksel uygulamalarıyla organize şeklinde gerçekleşirken bir yandan da partinin kalkınma programlarını anlattığı ve seçimkampanyalarına yer verdiği bir kutlama haline dönüşmüştür.

Görüldüğü üzere her iki şehri de ziyarette bulunan DP kutlamalarda şehirlerde tetkik ve incelemede bulunarak kalkınma hamlelerine yön vermiştir Malazgirt'te imar planlaması ve Maraş'ı bayındırlaşmaya yönelik faaliyetler için ilk adımı atmıştır. Bu kutlamalara hükümetin katılımı seçim propagandası ve çalışması da sayılabilir. Yıl dönümleri ve Kurtuluş Bayramları bağlamında Türkiye için verilen mücadele ve fedakârlıklar hakkında zihinsel hatırlatma yapan öğelere yer verilmesi propagandanın hem yalınlık hem de birlik ve beraberlik kuralına uyum göstermektedir. İncelenen haber filmlerinde DP liderlerinin seçim dönemlerinde ücra köyleri ziyareti, milli bayram günlerinde ve açılış törenlerinde bulunması, halkla doğrudan buluşmalar yapması gibi unsurlar teknik bağlamında halktan birine örnek olarak gösterilebilir.

4.9. DEMOKRAT PARTİ'NİN SANAYİLEŞME ANLAYIŞI

Demokrat Parti'nin 1950 yılından itibaren faaliyete geçen ya da geçecek olan çimento ve şeker fabrikaların temellerinin atılması ve açılması, gelişim gösteren karayolları ve limanlar iktidar partisinin olumlu ve yapıcı icraatları olarak halk tarafından desteklenmiştir. Böylece DP'nin propagandasının odak noktası 7 yıllık dönemde yaptığı kalkınma ve büyüme hakkındaki başarıları ve hedefleri anlatmak olmuştur (Atayakul, 2007, s.336).

Sanayi; toplumun refahını sağlayan ve ekonomik kalkınmasını hızlandıran, ülke ekonomisinin temel sektörlerinden biridir. Türkiye, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımın yarattığı ortamdan etkilenecek tedbirler almıştır. Bu süreçte Türkiye ekonomisini dünyaya kapatmış ve kamu girişimlerini sanayileşmenin temel aracı olarak kabul etmiştir. 1929-1950 döneminde öncelik, kamu teşebbüsü aracılığıyla tüketim mallarında kendi kendine yeterliliği sağlamaktır. 1950-1960 döneminde ise amaç, liberal ekonomi politikası ekseninde özel sektöre imkânlar sağlayarak Türkiye'nin temel tüketim malları dışındaki sektörlerde yayılmasını gerçekleştirmektir (Tekeli, 2010, s.250). Böylece iktisadi kalkınmayı sağlamak üzere kısırlaşan ve baskı altında kalmış bir ekonomik yapının önündeki tüm engeller kaldırılmaya çalışılmıştır.

Demokrat Parti'nin programının birinci bölümünde hürriyetler ve ekonomik sistem açısından liberalizm ve demokrasi temel ilkelerin başında gelmektedir. Partinin kuruluş felsefesinin ekonomiye özel ilgi göstermesi çok önemlidir. Kalkınma

stratejisinde, devletçilik anlayışı terkedilerek özel sektör teşvik edilmiştir. Kamu kuruluşlarının özel teşebbüse geçmesi, piyasalara müdahalenin sınırlandırılması ve ekonomik kalkınmanın tarım sektörüne dayandırılmıştır (Erdoğan, 1992, s.379- 380).

Bu bölümde özel teşebbüs, liberalizm, ilerleme ve kalkınma söylemi kapsamında sanayi (endüstri) alanında; çimento, pamuk yün ve dokuma, şeker, demir-çelik ve kâğıt fabrikalarında DP'nin icraatlarını ele alan filmlere örnek olarak, “*Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm*”, “*Eskişehir Çimento Fabrikasının Açılışı ve Çeşitli Konular*”, “*Karışık Haberler*”, “*Kalkınan Türkiye 2*” ve “*Celal Bayar ve Adnan Menderes'in Batman, Diyarbakır, Elâzığ ve Sivas Ziyareti*” adlı beş haber filmi incelenmiştir.

4.9.1. Çimento Sanayii

“*Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm*” adlı film sanayi kollarından biri olan “*Çimento Sanayi*” başlığıyla başlar. Anlatıcı 1950 yılında çimento üretiminin düşük olmasından dolayı Türkiye’de inşaat sisteminde, özellikle köylerde evler için kullanılan malzemenin toprak ve kereste olduğunu ifade etmiştir. DP dönemi ülkenin her alanında yeni bir inşaat döneminin başladığı ve tüm bunların büyük miktarda çimento gerektirdiği göz önünde bulundurulmuştur. Anlatıcı DP’nin 1950’den sonra çimento üretim kapasitesini artırarak yeniden çimento fabrikaları kurmaya karar verdiğini ifade etmiştir. Film DP programı kapsamında açılacak çimento fabrikaları hakkında bilgi vermiştir. Darıca’da 3, Kartal, Zeytinburnu, Sivas, Ankara, İzmir, Adana, Balıkesir, Afyon, Bartın, Çorum, Çöke, Elâzığ, Gaziantep, Pınarhisar, Batman, Niğde ve Erzurum’da birer fabrika olmak üzere toplam 20 tane fabrika kurulmuştur. Özel işletmenin katılımıyla Eskişehir ve Konya’da 2 fabrikanın da eklenmesiyle 22 fabrikanın inşaatına karar verilmiştir. Bunlardan ilk 8 fabrikanın inşaatları tamamlanarak hizmete açılmıştır.

Anlatıcı 15.000 ton kapasiteli Eskişehir ve Adana fabrikalarının 1957 yılı başında, 7 fabrikanın da 1957 sonuna kadar ve diğer 5 fabrikanın da ilerleyen zamanlarda işletmeye açılacağını belirtmiştir. 1950 yılında 4 çimento fabrikasıyla üretim 395.000 ton iken, 1956 yılında 14 çimento fabrikasıyla üretimi 1.000.105 tona, 1958 yılında ise 26 çimento fabrikasıyla 2.680.000 tona yükselmiştir. DP’nin gelecek planlamalarına göre inşaatı hızla devam eden çimento fabrikalarının ilerleyen 2 yıl içinde açılmasıyla çimento üretim kapasitesi 2.680.000 tona yükselecektir. Böylece

filmde açılan fabrikalar ile çimento sektörünün canlılık kazandığı ve üretim artışı vurgulanmıştır.

Anlatıcı Türkiye'nin çimento ithal etmeyeceğini kendi çimentosuyla zarif binalar yapacağını ifade ederek ithalata bağımlılığı ortadan kaldırıp üretime dayalı bir sistemin oluşacağını vurgulamıştır. Çimento üretiminin artması sosyal ve ekonomik hayatı da etkilemiştir. Kentsel dönüşümlerin hız kazanması insanların güvenli ve sağlam niteliklere sahip konutlarda yaşamasını sağlayacaktır.

“Celal Bayar ve Adnan Menderes'in Batman, Diyarbakır, Elâzığ ve Sivas Ziyareti” adlı film, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın ve Başbakan Adnan Menderes'in 1955 yılında gerçekleştirdiği Batman, Diyarbakır, Elâzığ ve Sivas ziyaretlerinden görüntüleri konu alan haber filmidir. Filmin süresi, 9 dakika 12 saniyedir. 1955 yılında yapılmıştır. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film, T.C. Basın Yayın ve Turizm Vekaleti Film Yayımı tarafından yapılmıştır. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

“Celal Bayar ve Adnan Menderes'in Batman, Diyarbakır, Elâzığ ve Sivas Ziyareti” adlı filmde, Sivas'ta Sümerbank'ın Çimento Fabrikası ziyaret edilir. Fabrikanın yapı işleri için gerekli olan malzemelerin eksikliğinin giderilmesi, çimentoyu hazırlayan tesisin genişletilmesi ve fabrikanın daha verimli hale getirilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Başbakan Adnan Menderes çimento fabrikasını gezdikten sonra verdiği nutukta, fabrikanın kapasitesinin arttırılacağı ve bunun için gereken tedbirin alındığı müjdesini vermiştir.

“Eskişehir Çimento Fabrikasının Açılışı ve Çeşitli Konular” adlı film, Başbakan Adnan Menderes'in Eskişehir'deki Eskişehir Çimento Fabrikasını gezisini, Dokuma ve Basma Fabrikasının açılışına katılımını, Sanayi Çarşısı Gezisini, Bilecik Ziyaretini ve Federal Alman Şansölyesi Konrad Adenauer'ın Türkiye'yi ziyaretinden görüntüleri konu alan haber filmidir. 1957 yılında çekilmiştir. Filmin süresi, 9 dakika 44 saniyedir. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film T.C. Basın Yayın ve Turizm Vekaleti Film Servisi tarafından yapılmıştır. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

Film, Eskişehir Çimento Fabrikası Açıldı yazısıyla başlar. Fabrikanın içeriden ve dışarıdan görüntüsü verilir. Anlatıcı aracılığıyla 4 Nisan 1957 yılında Başbakan Adnan Menderes'in de törene katılımıyla 150.000 ton üretim kapasiteli Eskişehir

Çimento Fabrikası'nın açılış günü aktarılır.

Anlatıcı 1954 yılında inşaatına başlanan Eskişehir Çimento Fabrikası'nın özel teşebbüs tarafından kurulduğunu belirtir. Ülkenin kalkınması konusunda özel teşebbüsün, devletle el ele vermesi ekonomik kalkınmanın Türk milletinin malı olduğunu gösterdiğini ifade etmiştir. DP'nin ekonomik kalkınma anlayışında yer alan özel teşebbüs vurgulanmıştır. Özel teşebbüsün devletle kurduğu ilişkide uyumluluk kalkınma fikri için gerekli görülmüştür.

Filmde açılış töreninde söz alan vekiller fabrika hakkında bilgiler verir. Konuşmaların birinde, Eskişehir Çimento Fabrikasıyla beraber çimento üretiminde 400.000 tondan %400'e yakın bir artışla 1.500.000 tona yaklaştığı, kısa sürede hizmete girecek olan Adana Çimento Fabrikası ile birlikte 1.500.000'u geçeceği müjdesi verilmiştir. Konuşmanın devamında 23 fabrikanın programı tamamlanırsa çimento üretiminin 2.680.000 tona çıkacağı belirtilmiştir. Adana Çimento Fabrikası'ndan sonra Afyon, Çorum ve Balıkesir çimento fabrikalarının hizmete gireceği ve yenilerin takip edeceği bildirilmiştir.

Filmin devamında kürsüye gelen Başbakan Adnan Menderes Eskişehir Çimento Fabrikası hakkında bir konuşma yapmıştır ve şunları söylemiştir:

Bugün bu fabrika elektriğini garbi Anadolu şebekesinden almaktadır. Bugün öğleden sonra yine elektriğini bu tesisten alacak büyük bir tekstil fabrikanın temelini atacağız. Bu fabrika ve takip edecek niceleri Eskişehir Çimento Fabrikası'nın istihsal edeceği çimento ile kurulacaktır. İşte Türk iktisadi zekasının seyrine uygun olarak planlı ve tertipli çalışmalarla tahakkuk ettirilen ve ettirilmekte olan kalkınma hareketinin en güzel örneğini ve muhtelif sahalardaki hamlelerin birbiriyle olan ahenkli irtibat ve münasebetlerini bu fabrikada görmek mümkündür. Bu fabrikanın bir hususiyeti de Eskişehirlilerin hususi teşebbüsün öz malı olmasıdır. Hükümet olarak biz bundan büyük bir iftihar duymaktayız. Çünkü biz Türk iktisadi zekasının yaratıcılığına inanmış olarak iş başına geldik (03:07-03:53).

Bu dönemde muhalefetin seçim propagandasında ağırlık verdiği konular ekonomide olumsuz gelişmeler, hak ve özgürlük gibi meselelerdir. Menderes'in bu konuşması İnönü'nün seçim kampanyaları için düzenlediği seçim ve mitinglerde Türkiye'nin siyasi ve ekonomik anlamda buhran yaşadığı eleştirilerine karşılık verdiği cevaptır.

Fabrika gezisinden sonra üretime geçecek ilk çimento torbasını Başbakan Menderes kalemiyle işaretler. Çimento ve tekstil fabrikasının temellerini atmak üzere alana doğru gidilir. Film sona erer.

Görsel 4.21: Eskişehir çimento fabrikası açılış töreninde Başbakan Adnan Menderes konuşma yaparken (Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 5 Nisan 1957, s.1).

“*Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm*” ve “*Eskişehir Çimento Fabrikasının Açılışı ve Çeşitli Konular*” ve “*Celal Bayar ve Adnan Menderes’in Batman, Diyarbakır, Elâzığ ve Sivas Ziyareti*” adlı filmlerin anlamsal yapıları incelendiğinde, DP dönemi 1950-1958 yıllarında Türkiye’de devlet ve özel sermayenin iş birliğiyle oluşturduğu çimento fabrikalarında yaşanan üretim artışlarının ekonomiye sağladığı katkılar ele alınmıştır. DP ideolojileri çerçevesinde sanayileşme politikalarına yön vermiştir. Devletçilik politikasından vazgeçerek liberal ekonomiye dayalı bir politikaya geçişi hedeflemiştir.

DP 14 Mayıs 1950 tarihinde iktidara geldikten sonra Başbakan Adnan Menderes 29.05.1950 tarihinde TBMM’de açıkladığı ilk hükümet programında, devletin imalat sektöründeki faaliyetlerinde halkın menfaatlerine ait olan ya da özel teşebbüs ve sermaye tarafından yürütülmeyen alanlara dahil edilerek özel teşebbüsün faaliyet göstermek üzere genişletileceğini ve devletin kendi bünyesindeki teşebbüslerle de sırasıyla ve yeri geldikçe özel teşebbüsle de ilgileneceğini belirtmiştir (Neziroğlu vd., 2013, s.823).

DP iktidarı ülkenin çeşitli bölgelerinde ihtiyaç kapsamında yeni yatırımlara girişmiştir. Devlet çimento sektörüne özel teşebbüsün yatırım yapmasını desteklemiştir. Bu durumda “*Eskişehir Çimento Fabrikasının Açılışı ve Çeşitli Konular*” adlı film DP döneminde özel teşebbüs tarafından kurulan çimento

fabrikalarından biri olan Eskişehir Çimento Fabrikasına yer vermiştir. “*Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm*” adlı filmde anlatıcı, 1950 yılından beri hükümetin milli ekonomik yatırımının geliştirilmesi için temel yapıyı oluşturan büyükana tesislerin kurulmasıyla ilgilendiğinden bahseder. İthalata konu olan mallar için harekete geçmiş ve ülkenin her alanda gelişmeye başladığını ifade etmiştir.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes fabrika açılış törenlerine bizzat katılmışlardır. Fabrikaların, üniversitelerin, hastanelerin, liman tesislerin ve yeni işletmelerin açılış törenlerine ve temel atma merasimlerine katılmaya özen göstermişlerdir. Özel teşebbüse yönelik iktisadi kalkınmanın önemi vurgulanmıştır. Devlet ve özel sektörün bir arada uyum içerisinde gelişim sağlayacağı belirtilmiştir. DP iktidarı uygulamalarında ekonomik kalkınmaya büyük öncelik tanımıştır. DP Kamuya yapılan hizmetlerin temel amacını seçimlere yönelik kitleyi memnun etmek olarak ifade etmiştir. Türk halkının iktisadi, sosyal ve siyasi düşüncelerinin hükümetin karar ve faaliyetlerini başarıya sevk ettiğini ifade ederek kitleyi etkilemeyi ve kitlenin güvenini sağlamayı hedeflediği belirtilmiştir.

4.9.2. Dokuma Sanayii

DP’nin teşvikiyle 1950-1960 yıllarında dokuma sanayinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Sanayi kollarından önemli biri olan dokuma sanayisine örnek olarak, “*Eskişehir Çimento Fabrikasının Açılışı ve Çeşitli Konular*, “*Kalkınan Türkiye 2*” ve “*Çeşitli Olaylar ve Karışık Haberler (1953)*” adlı üç haber filmi incelenmiştir.

DP döneminde pamuk üretimini ve sanayinin altyapısının gelişimini destekleyecek çalışmalar sürmüştür. Başbakan Adnan Menderes 18 Şubat 1953’te TBMM’de pamuk üretimi hususunda yaptığı bir konuşmada, pamuk üretiminin 335.000 balya üzerinde 15-20 sene sabit kaldığı eğer pamuk ve pamuk fiyat politikası geçmiş dönemlerde de uygun bir politikayla takip edilirse bugünler için daha ileri noktalara taşınacağını ifade etmiştir (TBMM Tutanak, 1953, s. 432).

“*Kalkınan Türkiye 2*” adlı filmde, “*Mensucat Sanayi*” başlığıyla anlatıcı DP’nin dokuma sanayinin gelişmesine büyük önem verdiği açıklamıştır. Pamuklu ve yünlü dokumaların tarihi değerinin yeniden kazandırılması için çalışmalar başlatılmıştır. Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde, özellikle bölgelerin imkanlarına göre pamuk ve keten kumaş için dokuma fabrikalarının kurulduğu ve ülkenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyeye getirilmiş olduğu ifade edilmiştir.

“Çeşitli Olaylar ve Karışık Haberler (1953)” adlı film Adana Santrali’nin Açılışı, Nazilli Basma Fabrikasının Açılış Töreni, Ankara Köylerinde Su Çeşmelerinin Açılışı başlıklı görüntüleri ele alan haber filmlerdir. Filmin süresi, 9 dakika 54 saniyedir. 1953 yılında yapılmıştır. Basın-Yayın Turizm ve Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır.

“Çeşitli Olaylar ve Karışık Haberler (1953)” adlı filmde Milletvekili Celal Yardımcı’nın Ege gezisi sırasında Nazilli Basma ve Dokuma Fabrikasını ziyaret eder. Tesisler ve çalışmalar hakkında bilgi alırken görüntülenir. Anlatıcı Türkiye’nin dört bir yanında sanayi ile ilgili gelişmelerin sürdüğünü belirtir. Sümerbank’ın Nazilli Basma Fabrikası’nda faaliyetlerin her geçen gün genişlemekte ve verimliliğin artmakta olduğunu ifade eder.

Sümerbank eliyle büyüme ve yenileme programına dahil edilen fabrikalardan Bakırköy, Adana, Kayseri, Ereğli, Malatya ve Nazilli Fabrikalarına ait programlar tamamlanmıştır. 1959 yılına gelindiğinde yalnızca Sümerbank eliyle 9.500.000 m pamuklu dokuma ile 70.000 kg pamuk ipliğinin ekonomiye yön vererek dış piyasaya sürülmesi ve hali hazırda üretime devam etmesi milli ekonomiye büyük katkı sağlamıştır (TBMM Tutanak, 1960, s. 27).

“Eskişehir Çimento Fabrikasının Açılışı ve Çeşitli Konular” adlı filmde Eskişehir’deki Dokuma ve Basma Fabrikası’nın temel atma törenindeki görüntüleri anlatıcı aktarır. Eskişehir’de kurulmuş olan Dokuma ve Basma Fabrikası’nın bir şirket tarafından yapıldığı vurgulanır. Fabrikanın temeli atılır. Temel atma töreninde Başbakan Adnan Menderes halkın arasında kürekle ilk toprağı atarken görüntülenir. Başbakan Eskişehir’den ayrılarak Bilecik’e gelir. Bilecik’te kendisini karşılayan halka şunları söylemiştir: *“Bugün de hakikaten övünülecek bir şekilde inkişaf eden iktisadi kalkınmamız gene aziz Türk milletinin bizzat kendi eseridir. Kendi emek ve azminin mahsulüdür. Milletimiz nurlu bir istikbale teveccüh etmiştir. Süratle ilerlemekte olduğumuz bu hedefe çok geçmeden varacağız. Mazisi şeref ve şan kahramanlıkla dolu olan Türk milleti bugün de muasır medeniyet yolunda azim ve heybetle yol almaktadır”* (06:01-06:30). Türkiye’de siyasal, ekonomik ve toplumsal olarak değişimlerin ve gelişmelerin temelinde milli iradenin desteğinin olduğu vurgusu yapılmıştır. Sanayi alanında kalkınma yönünde ilerlemeler sağlanacağını ifade etmiştir.

“Eskişehir Çimento Fabrikasının Açılışı” ve Çeşitli Konular “Kalkınan Türkiye 2”, “Çeşitli Olaylar ve Karışık Haberler (1953)” adlı filmlerin anlamsal yapıları incelendiğinde, sanayinin önemli kollarından biri olan Dokuma Sanayi, 1950-1960 yıllarında sanayileşme süreci içerisinde etkin rol oynamıştır. Dokuma ihtiyacını karşılayan bu fabrikalar, hem milli üretimi kullanmaya teşvik etmiş hem de ithal ürün talebini azaltmıştır. Kurulan fabrikalara bakıldığında kamu kadar özel teşebbüslerde faaliyet göstermiştir. Açılan yeni fabrikaların yanında mevcut kuruluşların kapasiteleri büyütülmüş ve yenilenmiştir. 1950’den sonra Sümerbank’ın dokuma üretimi üzerine yatırımları gerçekleşmiştir. Sümerbank tarafından kurulmuş olan fabrika ve işletmelerde büyümeler ve yenilenmeler sağlanmıştır.

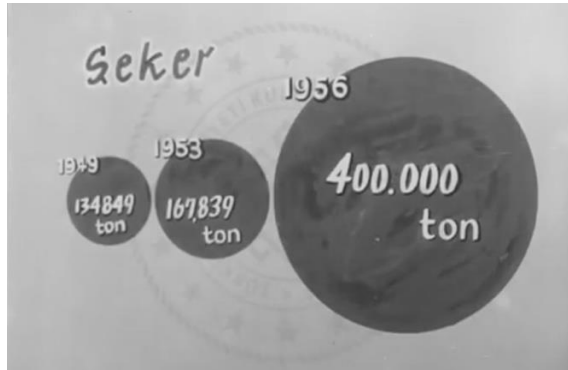
4.9.3. Şeker Sanayii

DP’nin uygulanan ekonomi politikaları içerisinde şeker sanayisinin gelişimine örnek, *“Kalkınan Türkiye 2”, “Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Sakarya, Bilecik, Eskişehir ve Bursa Ziyareti”* ve *“Çeşitli Olaylar (1953)”* adlı üç haber filmi incelenmiştir.

“Kalkınan Türkiye 2” adlı film *“Şeker Sanayisi”* başlığı altında anlatıcı DP döneminde uygulanan şeker politikası ve şeker fabrikaları hakkında bilgi sunar. DP’nin, Türkiye şeker sanayisinde gelişmeler için ileri ve yeni hamleler yaptığını ifade eder. *“Kalkınan Türkiye 2”* adlı filmde şeker fabrikasının gelişimi ve şeker sayısındaki artış hakkında bilgi verilmiştir. 1935 yılında mevcut 4 fabrikanın elde ettiği 8000 ton olan günlük pancar kapasitesi, yeni şeker fabrikalarının işletmeye açılmasıyla 4 yıl içerisinde günlük pancar kapasitesi 156.000 tona çıkmıştır. İşletmeye yeni açılan 4 şeker fabrikasıyla 1955-1956 yıllarında açılacak 7 yeni şeker fabrikasının toplam günlük pancar işletme kapasitesinin 26.400 tona yükseleceği belirtilmiştir. Son 4 yıl içerisinde şeker üretimi 7.834 tondan 134.849 tona artmıştır. Şeker üretiminin de 120.160 tondan 203.643 tona çıktığını ifade eder. Bu durumda şeker üretiminin 4 yıl önceye kıyasla %70 arttığı görülmektedir. Anlatıcı şeker fabrikalarındaki üretim artışının ülkenin refah seviyesinde gelişim göstermesi açısından önemli bir anlam ifade ettiğini vurgular. 1956 yılında 15 şeker fabrikasının kapasitesinin 400.000 tona çıkacağını belirtir. Şeker sanayisinin genişletilmesi planının öncesinde pancar ziraatı ile uğraşan çiftçi sayısının 1.000.000 iken 1956 sonunda 200.000 çiftçi ailesinin pancar ziraatı yapacağı ve ekim sahalarını

500.000 dönüm iken 1.000.000 dönüme, pancar üretiminin de dönemin maliyetine göre 150 milyon liraya yükseleceğini ifade etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası maliyet dengelerinin bozulması yeni fabrikaların kurulmasını engellemiştir. Şeker fiyatlarına yapılan zam halkın şeker satın almasını olumsuz etkilemiş ve ihtiyaç kıtlığı yaratmıştır. 22 Mayıs 1950 tarihinde Adnan Menderes vatandaşlara elinde tuttuğu kesme şekeri göstererek konuşmasında: “*Bu şekerdir. İktidara gelince ben size Türk şekerini sunacağım*” (Demirer, 2020) diyerek şeker zammı ve ekonomideki eksik üretim durumu seçim vaatleri arasında yer almıştır. 1953'te Adapazarı, 1954'te Konya, Amasya ve Kütahya, 1955'te Susurluk, Burdur, Kayseri 1956'da Erzurum, Erzincan, Elâzığ ve Malatya şeker fabrikalarını açmıştır. Mevcut 4 şeker fabrikasına ilave edilen 11 yeni şeker fabrikayla şeker üretimi artmıştır. Pancar ekimi yapan çiftçi sayısı çoğaldıkça kişi başına düşen şeker tüketimi de artmıştır. Ulusal ekonominin canlanmasını da etkilemiştir. DP Hükümet Programında tarıma yer vermiştir. Nitekim sağlanan imkânlar köylüyü ve çiftçiyi üretime teşvik ederek geçimlerini sağlayabilmeleri için iyi bir gelire sahip olmalarını kolaylaştırmış ve siyasal iktidarla olan ilişkilerini pekiştiren bir hamle sayılmıştır.

Görsel 4.22: Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm haber filminden ekran görüntüsü

“*Çeşitli Olaylar (1953)*” adlı film Adapazarı Şeker Fabrikası’nın açılışına ve Ankara’da açılan yeni hastanenin açılış kutlamalarına ait görüntüleri konu alan haber filmidir. Filmin süresi, 9 dakika 43 saniyedir. 1953 yılı yapımıdır. Basın-Yayın Turizm Genel Müdürlüğü Film yayınıdır. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

“*Çeşitli Olaylar 1953*” adlı filmde Kocaeli şehrinde açılışı gerçekleşecek şeker fabrikası hakkında anlatıcı bilgi verir. 12 Eylül 1952 tarihinde ülkenin sanayisi ve

ekonomisi açısından önemli olan Adapazarı Şeker Fabrikası'nın temeli atılmıştır. Milletvekili Refik Koraltan, Başbakan Adnan Menderes ve beraberindeki heyet Adapazarı'na giderek yöre halkı tarafından karşılanır. Meclis Başkanı Refik Koraltan Adapazarı'nda yeni şeker fabrikası kuruluşunun büyük anlam ifade ettiğini belirten bir konuşma yapar. Sonrasında TŞFAŞ Genel Müdürü Baha Esat Tekand şeker üretim durumu hakkında konuşmasını yapar. Refik Koraltan ve Adnan Menderes kurulacak olan şeker fabrikasının temeline ilk harcı koyar. 11 Ekim 1953 tarihinde fabrikanın açılış törenine katılan Refik Koraltan'ın ve Adnan Menderes'in ilk harcı attığı yerde şeker fabrikasının yeni görüntüsü verilir. Adapazarı bayraklarla ve dövizlerle donatılır ve “Hoş Geldiniz” levhaları göze çarpar. Cumhurbaşkanı Celal Bayar belediye binasının balkonuna çıkar ve konuşmasının devamında yeni kurulan tesisler konusu üzerinde durarak icraatlarının halk tarafından desteklendiğini şöyle ifade eder:

Bugünkü tezahüratınızla hükümetin icraatını tasvir ve taktir ettiğinizi bildiriyor. Ona olan muhabbet ve itimadınızı gösteriyorsunuz. Bugünkü tezahürat şahıslarımıza karşı bir sevgiyi ifadeden ziyade takip edilmekte olan yolun doğruluğuna olan kanaatimizi belirtmektedir. Bu muhitin çalışkan halkı için parlak bir istikbal ışıklarını şimdiden görüyorum. Memleketin her tarafında milletin eli ve emeğiyle kurulacak sınai tesislerle bu büyük millet mesut ve muvaffak olacaktır (03:40-04:10).

“Çeşitli Olaylar 1953” adlı filmde, Cumhurbaşkanı Celal Bayar’dan sonra Başbakan Adnan Menderes bir konuşma yaparak ülkedeki kalkınmayı açıklar. Açılış törenini gerçekleştirmek için fabrikaya giderler. Celal Bayar, Adnan Menderes ve Sıtkı Yırcalı, şeker fabrikası önündeki meydana yerlerini alırlar. TŞFAŞ Genel Müdürü Baha Esat Tekand açılış konuşmasını yapar. Adnan Menderes kurdeleyi keser. Fabrika Cumhurbaşkanı, Başbakan, İşletmeler Vekili ve bütün davetlilere gezdirilir. İşletmeye açılan Adapazarı Şeker Fabrikası’na köylerden ilk pancarların arabalarla taşınan görüntüleri verilir. Anlatıcı, kasabanın elmalı bölgesinde çark suyu kenarında kurulan fabrikanın 525 dönümlük arazisinde pancarlar toplandığından bahseder. Adapazarı ve çevresinde pancar ekimi için toplanan alan 30.000 dönümken yeni fabrikanın kurulması ile bazı bölgelerin de ithalatıyla pancar ekim alanının 1.000.000 dönüme yükseleceğini ve pancar eken çiftçi sayısının da 5.700’den 20.000’e ulaşacağını belirtir. Anlatıcı Adapazarı Şeker Fabrikası’nın işlenişi

hakkında bilgiler verir. Fabrika her yıl 20.000 ton pancar işleyecek ve 28.000 ton kristal şeker üretecektir. Şekerin fabrikada üretim süreci anlatılır. Köylerden gelen ve fabrika kenarlarında depolanan pancarlar tazyikli su ile yıkanır ve aynı zamanda bu suyun geri kalanı kanala dökülerek fabrikanın içerisinde yer almaktadır. Pancarlar fabrikaya girdikten sonra belirli tesislerde makarna şekline dönüşür. Şekerler için özel kazanlar yer almaktadır. İşlemlerden geçen şekerler toz haline dönüşür ve kanallardan geçer. Birbirinden farklı göreve sahip tesislerden geçerek şeker görünümünü elde eden pancarlar ve kamışlar sevk edilmek üzere çuvallanır. Fabrikanın üretim tesisleri gösterilir. 3 adet buhar kazanı vardır. Kapasitesi saate 75.000 ton buhardır. Eski şeker fabrikalarında 380 işçi çalıştırılırken bu fabrikada işçi sayısının en fazla 120 olacağına yer verilir. Anlatıcı modern teknolojinin en son yeniliklerini bünyesinde barındıran fabrikanın Avrupa'dan dahi gelişmiş olmasının gururunu yaşadığını ifade eder.

Bu durumda yeni şeker fabrikaları, çiftçilerin tarımsal faaliyet alanlarını da etkilemiştir. Kurulan modern fabrikalarda işçi sayısının azalması kol kuvvetine olan ihtiyacı azaltmıştır. Fabrikalardaki modern ve ileri teknolojik tekniğe dayalı şeker üretiminin Avrupa ile kıyası yapılmış ve övgüyle bahsedilmiştir.

“Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Sakarya, Bilecik, Eskişehir ve Buca Ziyareti” adlı film Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın İngiltere Büyükelçisi Neil Charles ile 1954 yılında gerçekleştirdiği Sakarya, Bilecik, Eskişehir ve Bursa ziyaretinden görüntüleri konu alan haber filmidir. Filmin süresi 9 dakika 15 saniyedir. 1954 yılı yapımıdır. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film T.C. Basın Yayın ve Turizm Vekaleti Film Servisi tarafından yapılmıştır. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

“Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Sakarya, Bilecik, Eskişehir ve Bursa Ziyareti” filmde Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Eskişehir’de şeker fabrikasını ziyaret eden görüntüleri verilir. Anlatıcı şeker fabrikası hakkında bilgiler verir. Celal Bayar ilgililerden fabrika hakkında bilgiler alır. Anlatıcı ülkemizde faaliyette bulunan 4 şeker fabrikasından bahseder. Turhal, Alpullu, Uşak ve Eskişehir’de olan tesislerde işlenecek olan 800.000 ton pancarın üretim maliyetinden köylünün 50 milyon lira alacağını belirtir. Fabrikaların bu yıl üreteceği şeker miktarının 130.000 ton civarında olduğunu da ekler. Kamera pancarın vagonlardan su tazyikiyle kanallara boşaltılma

aşamasına yer vererek şekerin fabrikadaki işleniş serüvenini çeker. Anlatıcı fabrikadaki günlük üretim miktarı hakkında bilgiler vermeye devam eder. Eskişehir Fabrikası 2200 ton pancar işleyerek günde 350-400 ton şeker üretir. Anlatıcı bu yıl fabrikanın üretiminin 4.000 tonu bulacağından bahseder.

“*Kalkınan Türkiye 2*” filminde ise anlatıcı 1954 yılında Konya Şeker Fabrikası’ndan bahseder. Fabrikanın on binlerce pancar çiftçisi tarafından memnuniyetle karşılanan girişimler arasında olduğunu ifade eder. Bu fabrikaların sermayesinin çoğunu pancar çiftçilerinin katılımıyla kurulan pancar ekicileri kooperatifleri tarafından kontrol edildiğinden bahseder. 1954 yılında açılan Kütahya Şeker Fabrikası hakkında bilgi vermeye başlar. Öncesinde fabrikalara hammadde veren çiftçilerin sermayeye katılıp fabrikanın geleceğiyle ilgilenen yeni sahipleri olduklarını belirtir. Yeni açılan Amasya Şeker Fabrikası’nın da 4 yıl içerisindeki şeker üretiminin %70’lik artışını karşılamak hem üretimin hem de çiftçinin işini kolaylaştırması açısından hükümetin aldığı önemli önlemlerden biri olduğunu vurgular.

DP’nin icraatlarında ekonomik politikalar önemli konulardan biridir. Sanayi hamlesi başlamış, şeker sanayisi gelişmiş ve peş peşe yeni fabrikalar kurulmuştur. 1954 yılında sırasıyla Amasya, Konya ve Kütahya Fabrikaları; 1955’te Burdur, Susurluk ve Kayseri Fabrikaları; 1956 yılında Erzurum, Erzincan, Elâzığ ve Malatya fabrikaları kurulmuş ve işletmeye açılmıştır (Yurtoğlu, 2014, s.294). Yeni kurulan şeker fabrikaları için devlet tarafından sağlanan desteğin karşılığında özel kuruluşlara da yer verilmesi fikri benimsenmiştir. Ham madde üretiminde bulunan çiftçiler özel şirket sahibi sayılarak söz hakkına sahip olmuşlardır. Çiftçiler ve üreticiler dayanışma kapsamında kooperatif olarak bir araya gelmişlerdir. Şehirlerde kurulacak yeni fabrikaların kalkınmasına yönelik şirketler açılarak sermaye sağlamaya çalışmışlardır (Avcı, 1996, s.293). Sermayeyi kontrol eden devletin yanında ziraat faaliyetleriyle ilgilenen kooperatifler sosyo-ekonomik bakımdan önemli katkılar sağlamış, şeker sanayisinin ve diğer iktisadi sektörlerin gelişimini etkilemiştir (Avcı, 1996, s.301). Köylünün ve çiftçinin şeker sanayisiyle doğrudan ilişkide bulunması ve yeni kurulan fabrikaların halka işgücü olanağı sağlaması DP’nin geniş halk kitlesindeki popülaritesini arttırmıştır (Eroğul, 2003, s.143).

“*Kalkınan Türkiye 2*”, “*Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Sakarya, Bilecik, Eskişehir ve Bursa ziyareti*” ve “*Çeşitli Olaylar (1953)*” filmlerin anlamsal yapıları

incelendiğinde, milli bir sanayi kolu olan şeker sanayisi, Türkiye'nin ekonomik-sosyal gelişimine büyük katkılar sağlamıştır. DP 1951-1956 yıllarında kurduğu 11 şeker fabrikasıyla hem ulusal hem de bölgesel kalkınmayı sağlayarak refah seviyesini arttırmaya yönelik çalışmalar yapmıştır. DP'nin 6 yıllık döneminde şeker sanayisi hakkındaki uygulamaları ve işletmeye açtığı 11 fabrikadaki üretim faaliyetlerinin artışını dönemler üzerinden kıyaslayarak ulusal ekonomiye sağladığı katkıları öne çıkarmıştır. DP'nin fabrikaların temel atma ve açılış törenlerine katılımıyla şeker sanayinin geliştirilmesi konusundaki vaatlerini yerine getirdiği pekiştirilmiştir.

Şeker fabrikalarının kurulması ve genişletilmesi sanayi adına önemli bir hamle olmakla birlikte fabrikaların sermayesine çiftçi ortaklığının dayanması, çiftçiyi ve köylüyü teşkilatlandırma DP'nin tabana yayılmasını ve imajını güçlü tutmasını kolaylaştırmıştır. Teknik açıdan gelişmiş ve modern esaslara uygun olan Adapazarı Şeker Fabrikası'yla insan gücü yerine makine kullanımı hızlı ve seri üretim sağlayarak üretim miktarını artırma hedeflenmiştir. Böylece fabrikalarda modern teknik araçlarının kullanılmasıyla şeker üretimindeki artışın kalkınmayı getireceği mesajı vurgulanmıştır.

4.9.4. Demir-Çelik Sanayii

DP'nin teşvikiyle 1950-1960 yıllarında Demir-Çelik sanayinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Sanayi kollarından önemli biri olan Demir-Çelik sanayisine örnek olarak "*Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm*" ve "*Kalkınan Türkiye 2*" adlı iki haber filmi incelenmiştir.

DP döneminde kalkınma ve sanayi alanında önemli adımlar atılmıştır. Sanayileşme hareketinde madencilik, şeker, çimento ve dokuma gibi sektörlerin yanında demir ve bakır gibi hammaddelerin de üretimi artmıştır. Türkiye, kendi ürününü kendi fabrikasında işleyen ve özel şirketlerle ortaklık kuran bir noktaya ulaşmıştır.

"*Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm*" adlı filmde anlatıcı "*Demir-Çelik Sanayisi*" başlığı altında DP döneminde demir-çelik sanayisinde yapılan yatırımlar hakkında bilgi verir. Hükümetin ağır sanayiye verdiği önemi ve çalışmaları anlatır. 1950 yılında diğer üretimlerin yanında 162.641 ton çelik ve 136.158 ton hadde mamulleri üreten Karabük'ün demir-çelik fabrikalarının büyüdüğünü belirtir. Anlatıcı 1956 yılında büyüme sonucunda 350.000-400.000 ton çelik ve haddelenme ile üretilen

ürünlerle 265.000-300.000 tonluk haddelenmiş ürün kapasitesine ulaşmanın hedeflendiğini ifade eder.

“*Kalkınan Türkiye 2*” adlı filmde demir çelik fabrikalarında üretimde gerçekleşen faaliyetler ve üretim hedefleri anlatıcı aracılığıyla aktarılır. Ham demir üretimi 2 katına çıkarak 199.000 tona ulaşmıştır. Çelik üretimi ise yaklaşık %200 artarak 188.000 tona ulaşmıştır. Hadde mamulleri 73.000 tondan 150.000 tona, kok kömürü yaklaşık %200’lük bir artışla 580.000 tona çıkarılmıştır. Karabük’te başlayan ve devam eden tesislerde çelik üretim kapasitesi 400.000 tona, haddelenmiş ürünlerin kapasitesinin 300.000 tona yükseleceği tahmin edilmiştir. Aynı işlemi yapan tesislerin kapasitesi arttırılarak haddelenmiş ürün üretiminin 600.000 tona çıkarılması için çalışmaların devam ettiği belirtilmiştir. Madenlerin üretiminde ise, 6.000.000 tondan %50’den fazla bir artışla 10.000.000 tona yaklaşmıştır. 1954’te Karabük Boru Fabrikası işletmeye açılmış ve İzmit’te bir dikişli boru fabrikası kurulmuştur. 302 il ve ilçeye modern su tesislerinin yanı sıra köy içme suyunun taşınmasına yönelik hizmetler verilmiştir.

Karabük Fabrikası hakkında Demokrat Parti Meclis Grubu adına Yekta Teksel fabrikadaki üretimin arttığını, devletin sermayesindeki artışa bağlı olarak yerli ve yabancı sermaye ortaklığına yöneldiğini belirten şu konuşmayı yapmıştır:

(...) Biz Karabük’ü 1950 de teslim aldığımız zaman senelik istihsal 72.000 tondur. Bugün 157.000 tonun üstündedir, 1962 sonunda 600.000 tona çıkacaktır. Bakınız, bir Karabük şimdiden iki misli oldu, iki sene sonra 8 misli olacak. Tesisine teşebbüs ettiğimiz Ereğli’deki ikinci demir ve çelik merkezini, en ileri bir anlayışla, Devlet sermayesinin yanında, ecnebi ve yerli sermayenin iştiraki ile kuruyoruz (TBMM Tutanak, 1960, s.915).

“*Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm*” adlı filmde anlatıcının verilerine göre, Türkiye Demir ve Çelik Fabrikaları 162.461 tonluk çelik külçe kapasitesi 400.000 tona, 136.158 tohum haddelenmiş ürün kapasitesi ise 300.000 tona yükselmiştir. Hükümet özellikle köylerin su sorununun çözümüne odaklanarak boru fabrikası kurmuş ve köylere içme ve kullanma suyunu temin etmiştir. Türkiye’de demir ve çelik üretiminin artmasıyla demir çelik işletmelerinin sayısı da artmış ve birçok sanayi dalının gelişmesini sağlamıştır. Ulaşım sektöründe; demiryolu, karayolu, denizyolu ve havayolu taşıt türlerinde, tarım sektöründe; tarım araç ve aletlerin imalatında,

bayındırlık ve inşaat sektöründe; eğitim, sağlık, haberleşme, sanayi ve turizme amacıyla yapılan binaların inşasında, savunma ve sanayi sektöründe; her tür silahların yapımında, enerji sektöründe; barajlar ve elektrik santrallerinin yapımında demir ve çelik ürünlerinin kullanılması busektörlerin gelişimine katkıda bulunmuştur (Yurtoğlu, 2018, s.193).

“Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm”, “Kalkınan Türkiye 2” filmlerin anlamsal yapıları incelendiğinde, ülkenin ihtiyacını karşılayabilmek için fabrikalar büyütülmüş ve yatırım arttırılmıştır. DP Türkiye’nin en büyük sanayi kuruluşu Karabük Demir ve Çelik Fabrikası’ndaki tüm gelişmeleri yakından takip ederek fabrikanın büyümesi için gereken ilgiyi göstermiştir. Kütahya Demir Çelik Fabrikası’nda üretim kapasitesini arttırmak için yüksek fırınlar, çelikhane, boru fabrikası ve haddehane üretim bölümleriyle yüksek kalite hedeflenmiştir.

4.9.5. Kâğıt Sanayii

1950-1960 yıllarında kâğıt sanayisinde gelişmeler yaşanmıştır. Kâğıt sanayisine örnek olarak, *“Kalkınan Türkiye 2”* adlı haber filmi incelenmiştir.

1 Eylül 1950’de İzmit mevkiinde üçüncü kâğıt fabrikası Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes tarafından törenle işletmeye açılmıştır. İzmit Kâğıt Fabrikası’nda mali değeri 26.798.000 liraya ulaşan toplamda 39.000 ton selüloz, kâğıt ve çeşitli türde ürünler üretilmiştir. Fabrikanın ürettiği kâğıt türleri arasında ambalaj, renkli sigara, tuvalet kağıtları ayrıca birinci, ikinci, üçüncü hamur kağıtları, dosya, gri ve krome kartonlar ile beyaz mukavva ürünleri bulunmaktadır (Yurtoğlu, 2018, s.358). Kâğıt sanayiyle birlikte kâğıdın toplumun her alanında kullanımı sağlanmıştır. *“Kalkınan Türkiye 2”* adlı filmde anlatıcının verdiği bilgilere göre, her alandaki gelişmelere paralel olarak basın hayatında da büyük gelişmeler yaşanmıştır. Yeni kurulan modern matbaa tesisleri ile yüksek tirajlı gazetelerin sayısı artmıştır. İzmit Kâğıt Fabrikaları’nın üretim kapasitesi 18.000 tondan 50.000 tona çıkarılmıştır. Yabancı sermayenin de katılımıyla toplam 50.000 ton üç yeni kâğıt ve selüloz fabrikası kurulması için çalışmalara girişilmiştir.

“Kalkınan Türkiye 2” adlı filmin anlamsal yapısı incelendiğinde, Kâğıt endüstrisindeki gelişmeler ve üretimi arttırmayı yönelik hedeflerle yabancı sermayeye ve özel sektöre teşvik sağlamak DP’nin ekonomi alanında gelişme ve büyüme temasına dayanan çalışmalarından biridir. Kâğıt üretiminin tüketimle

bağlantılı olduğu görülmektedir. Tirajlı gazete sayısının artması buna paralel olarak eğitim kapsamında okuryazar sayısını da etkilemiştir.

4.10. DEMOKRAT PARTİ ULAŞIM POLİTİKASI

DP dönemi, Bayındırlık ve Ulaştırma alanında yapılan çalışmalara bakıldığında; karayolları, köprüler, demiryolları, limanlar ve karayolları için altyapı çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar endüstriyel faaliyetlerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Ulaştırma alanında yapılan çalışmalara örnek olarak “*Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm*”, “*Adnan Menderes ve Celal Bayar Güney Gezisi*”, “*Karaçam Köprüsü*”, “*Kalkınan Türkiye*” ve “*Muş Demiryolu Hizmete Girdi*” adlı altı haber filmi incelenmiştir.

4.10.1. Karayolları

DP 1950 yılından itibaren karayolu yapım işleriyle ilgilenmiştir. Amerika Marshall Planı kapsamında Türkiye karayolunu geliştirecek karayolu, asfalt yapımı ve köprülerin inşa çalışmaları için yardımlar başlamıştır. Türkiye’ye yapılan maddi yardımlarla Avrupa ülkelerinden traktör, pulluk gibi makineler ve gerekli yol yapım araçları satın alınmıştır (Tunç, 2016, s.133). “*Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm*” adlı filmde anlatıcı, yol çalışmalarında sürekli ve güvenli bir ulaşım sisteminin kurulması, üretim faaliyetlerinde ulusal ve uluslararası bağlantıların sağlanması için karayollarına ayrılan ödeneğin yıldan yıla arttırıldığını vurgular. 1950 yılında 53 milyon lira ödenek ayrılmışken yıldan yıla ödenek 10 kat fazla artmıştır. Asfalt yollarının uzunluğu 1.624 km iken 3.500 km’ye ulaşmıştır. Yaz ve kış her mevsime geçit veren yollar 17.000 km iken 33.000 km’ye çıkmıştır. 1950 yılında karayolu 17.000 km iken 1956 yılında 33.000 km’ye ulaşmıştır. 1950 yılında köprü 33.000 m iken 1956 yılında 52650 m’ye çıkmıştır. Anlatıcı 1954 ve 1960 yılları arasında DP iktidarının karayolları faaliyetleri hakkında bilgiler vermiştir.

Yıllar	Kilometre	Artış
1923	18.335	-
1930	29.636	11.301

1940	41.582	11.946
1950	47.080	5.498
1960	61.542	14.462

Tablo 4.1: 1923-1960 arası Türkiye’de karayolların gelişimi (Kaynak: Bayındırlık Bakanlığı,1973, s.89.).

Tablo:4.1’e göre DP’nin kalkınma modeli kapsamında gerçekleştirilen alt yapı yatırımları ile 1950-1960 yılları arasında karayollarının gelişimi vurgulanmıştır. İnşa edilen karayolların şehirler ve köyler arasında bağlantı sağlamasının yanı sıra ulaşımında hızı arttırması ile ürün dağıtımını kolaylaştırması gibi avantajları sayesinde ülke içerisinde gerçekleştirilen önemli yatırımlardan biri olarak sayılmaktadır.

DP’nin köylere yönelik alt yapı çalışmaları köylü için hayatı önem arz etmektedir. Üretim ve tüketim noktaları arasında serbest bir bağ kurularak iktisadi hareketin en önemli unsurunu teşkil eden yol, aynı zamanda köyü, kasabayı şehre birleştirerek her türlü fikri ve kültürel mübadeleyi mümkün kılmıştır (Özer, 2012, s.291). Karayolu çalışmaları köylünün ulaşımı dışında dışa açılması suretiyle sosyal ve ekonomik yaşamını da geliştirmiştir.

“*Çeşitli Olaylar (1957)*” adlı film Ankara Gazeteciler Cemiyeti Festivali, Ankara Vilayeti Köy Yolları İnşası Programı İkinci Büyük Faaliyeti: Çubuk, İtalyan Yolcu Gemisi San Giorgio İstanbul’da, Ankara’da 200 Yataklı Halil Aktar Çocuk Verem Pavyonunun Temel Atma Töreni, Onasiss’in Christina Yatıyla Türkiye’ye gelen Winston Churchill ve Maria Callas’ın Türkiye’ye ziyaretine dair görüntüleri konu alan haber filmidir. Filmin süresi, 8 dakika 18 saniyedir. 1957 yılı yapımıdır. Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü film yayınıdır. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

“*Çeşitli Olaylar (1957)*” adlı filmde Ankara şehrinde köy yolları programının ikinci büyük faaliyeti Çubuk ilçesinde gerçekleşmiştir. Anlatıcının belirttiği üzere, tören için alanda toplanılmıştır. Halkın temsilcisi sayılan bir konuşmacı, yöre halkının yola kavuşmasını sevinçle karşıladıklarını ve devlete olan sevgilerini dile getirir. Sonrasında kürsüde Ankara Valisi Dilaver Argun’un konuşmasına yer verilir. Dilaver Argun konuşmasında, köy yolları planı dahilinde 3 ay içerisinde 820 km yol inşa edileceğini böylece Ankara’da yoldan mahrum bir tek köyün bile

kalmayacağını ifade ederek yol makinelerine yol emrini verir. Yol makinelerinin köye giriş yapan görüntüleri verilir.

Köy, bucak yolları dışındaki yapının merkezden idaresini, bir plan kapsamında büyük yol şebekeleri kurulmasını, bunların devamlı tamire tabi tutulmasını ve özel kanun gereği köy ve bucak yollarının yapılması parti programının ulaştırma konusu olarak 77. ve 78. maddeleriyle belirtilmiştir (Albayrak, 2004, s.609-610). DP kuruluşundan itibaren köylülerin ihtiyaçlarının giderilmesi için köylerin alt yapısının geliştirilmesi fikrini sıklıkla dile getirmiş ve köy yollarını çözülmesi gereken sorunlar arasında görmüştür. Özellikle seçim kampanyalarında “Her Köye Yol” afişiyle her köylüye yol temini sağlayacağı yönünde vaatler vermiştir (Özer, 2012, s.342).

“*Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm*” adlı filmde anlatıcının verdiği bilgilere göre, 1950’ye kadar 27 yıl içerisinde 13.000 m uzunluğunda 289 köprü inşa edilmiştir. Akarsulardan geçişler sal ve kelep gibi birincil araçlarla sağlanmıştır. 1950’den 1956’ya kadar köprülerin uzunluğu %400’den fazla arttırılarak 52.650 m’ye çıkarılmıştır. DP 88 büyük köprü daha açarak köprü sayısını 289’dan 832’ye çıkarmıştır. Anlatıcı, “*Fırat’ın coşkun suları üzerinde şarkla garbı birbirine bağlayan 720 metre uzunluğu Birecik Köprüsü*” (07:55) tanımıyla Birecik köprüsü hakkında bilgi sunar.

“*Adnan Menderes ve Celal Bayar Güney Gezisi*” adlı filmde Birecik Köprüsünün açılışı anlatıcı tarafından aktarılır:

Fırat’ın coşkun suları üzerinde kurulan ve karanlık bir maziye kapayarak saadet yolunu açacak olan Birecik Köprüsü millete hediye ediliyor. Türk mühendisi, Türk teknisyeni, Türk işçisi doğuyla batıyı birbirlerine birleştirmiştir. Tarihte ilk defa insan gücüne mağlup olan Fırat’ın coşkun suları üzerinde kurulan ve kalkınan Türkiye’nin Aziz Devlet Reisi, büyük ve nadide bir eserin kurdelesini daha kesecektir. Reiscumhur Celal Bayar, Birecik Köprüsünü ve civarını dolduran on binlerce vatandaşa hitap ederek köprünün millete mutlu olmasını temenni etmiş ve vatandaşları tebrik etmiştir. Uzunluğu 800 metreye yaklaşan Birecik Köprüsü 11 metre genişliğindedir. Bunun 8 metre nakil vasıtalarına ve 2 taraflı birer buçuk m’lik kısımları da yayalara mahsustur. Köprü 3 milyon 200 bin Türk lirasına çıkmıştır. Artık Fırat kalkınan Türkiye’ye köprüsüyle iştirak etmiş bulunuyor. Türk milletine hayırlı olsun (07:08-08:40).

Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından 750 metre uzunluğunda en uzun köprülerden biri olan Birecik Köprüsü 1956 Nisan ayında tamamlanmıştır. Açılış törenine Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes katılmıştır. Batı ve Ortadoğu ile Doğu Anadolu'nun kara bağlantısını sağlamak için yapılan köprünün için 250 kişi çalışmış ve 3.200.000 lira harcama yapılmıştır (Akt. Özdemir, 2006, s.3)

1952 yılında köprünün yapılma fikri ortaya atılmış ancak ihmaller sebebiyle tamamlanamayan Birecik Köprüsü, DP iktidarı döneminde inşaatının tamamlanmasıyla Urfa'ya yapılan en büyük yatırımlardan biridir. Urfalıların beklentilerini karşılayan Birecik Köprüsü hizmete açılarak ulaşım işlevlerinin ötesinde turizm açısından da büyük önem taşımaktadır.

1956 yılı içerisinde Fırat Nehri üzerinde 720 metre uzunluğunda Türkiye'nin en uzun köprüsü yapılmıştır. Birecik Köprüsü'nün inşası için 4.400 ton çimento, 921 ton demir ve 170.000 metrekare beton harcanmıştır. 250 işçi 4 mevsim boyunca devamlı çalışmıştır. Köprü tamamlanmadan önce Fırat'ın iki yakası sadece sallarla bağlanabiliyordu. Fırat'ın iki bölge arasındaki engeli ortadan kaldırmasıyla Birecik Köprüsü güneyin ve doğunun birleşmesini sağlamıştır ("Türkiye'nin en uzun köprüsü", 1956).

Görsel 4.23: Birecik Köprüsü'nün şehirden uzak görüntüsü (Milliyet Gazetesi, 1956, s.1).

"Karaçam Köprüsü" adlı film Ankara Haydarpaşa yolu Sakarya Nehri üzerinde bulunan Karaçam Köprüsünü yenileme çalışmalarını konu alan haber filmidir. Film süresi, 9 dakika 59 saniyedir. Basın- Yayın Turizm Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

Haydarpaşa Ankara arasındaki yolda ve Sakarya nehri üzerinde bulunan Karaçam

Köprüsü değiştirilerek 31 gün içerisinde yerine yenisi yapılmıştır. Yapılış aşamalarına ait görüntüler “Karaçam Köprüsü” adlı filmde verilir. Film de anlatıcının: “(...) yeni köprüyü kuran yüksek mühendis ve çekirdekten yetişme ustaları oldukça büyük ve hayati önemi olan bu eseri dakika kaybetmeden bir kol kuvvetiyle meydana koymuş olan Türk mühendis ve işçilerine bu güzel muvaffakiyetten gelen neşeyi hatta biraz da gururu herhalde çok görmezsiniz” (08:59-09:39) ifadeleriyle toplumun ulaşım ihtiyaçlarını gidermek için iktidarla beraber tüm imkanlarını seferber eden işçilerin, ustaların ve mühendislerinin emekle ortaya koymuş oldukları çalışmanın önemi vurgulanmaktadır.

“Çeşitli Olaylar (1957)”, “Karaçam Köprüsü”, “Adnan Menderes ve Celal Bayar Güney Gezisi’ ve “Kalkınan Türkiye 4. Kutu 1. Bölüm” adlı filmler anlamsal açıdan incelendiğinde, DP iktidarda olduğu dönemlerde ulaşımın nitelikli olabilmesi için karayolları, yol yapımı ve köprü inşaatına ağırlık vermiştir. Karayolu çalışmaları istatistiklerine bakıldığında; asfalt yolları, yağ kış mevsime geçit veren yollar, köy yolları ve köprülerin uzunluğunda ve sayılarında önemli artışların yaşandığı görülmektedir. Yol yapım politikası ülkenin gelişimi hakkında büyük etkiler yaratmıştır. Ulaşım sisteminin sağlık, eğitim gibi hizmetlerin sunumunu kolaylaştırması açısından sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınma sağladığı söylenebilir. Yollar ve köyler onararak elverişli hale dönüştürülmüştür. DP köy yollarının yapımıyla dış dünyayla etkileşimi sağlamak, yaşam kalitesini yükseltmek ve sorunlarına bir noktada temas edebilmek için köye ve köylüye yönelik çalışmalara ağırlık vermiştir. Yol programının en önemli kısmını oluşturan köprü inşaatına da genişölçüde yer verilmiştir. Köprü inşa faaliyetleri hakkında da verilen bilgilere bakıldığında köprü sayılarından ve uzunluğunda artışlar görülmektedir.

4.10.2. Demiryolları

DP 1946 tarihli Parti Programı’nın 79. maddesinde, demiryollarının inşasının devamı için çalışmaların yapılacağını ve kara yolları ile limanlar için depoların ulaştırma sistemi için gerekli olduğu ifade edilmiştir (DP Programı, 1946, s.43). Ulaştırma sisteminde demiryolu inşası, ulaşım zincirinde yer alan diğer araçlarla bağlantılıdır. Demiryolunun ulaşım sisteminin parçası sayılan diğer araçlarla değerlendirileceği vurgulanmıştır. Demiryolu ulaşımı 1950-1960 döneminde en düşük gelişme oranına sahiptir. Bunun nedeniye hem dünyada hem de ülkede karayollarına gereksinim

doğrultusunda verilen önemin artmasıdır.

Ancak Demokrat Parti yeni demiryolları ve bağlantılı hatlar da inşa etmiştir. Bir kaynağa göre 1950-1960 yıllarında toplam 539 km demiryolu işletmeye açılmıştır. İkinci ve üçüncü kaynaklara göre toplam 224 km'lik demiryolu yapılmıştır. Dördüncü bir kaynakta ise 628 km'lik demiryolu inşası tamamlanmıştır (Dikilitaş, 2007, s.381). DP 1950 yılı öncesi tamamlanmamış ve hizmete girmemiş hatların yapım çalışmalarına devam etmiştir (Polatoğlu, 2021, s.223).

Bu dönemde demiryolu inşaatı çalışmalarından Elâzığ-Van hattının Elazığ'dan Genç'e kadar olan bölümü tamamlanmış ve işletmeye açılmıştır. Genç-Muş arasında bulunan 8 nokta üzerinde çalışmalar devam etmiş ve hattın 1954 yılında Muş'a varması planlanmıştır. Baki Deresi-Elâzığ Ovası- Murat Suyu- Palu- Genç- Muş- Tatvan- Van Gölü- Van- İran olarak belirlenen demiryolu güzergahı üzerinden demiryolu yapımı devam etmiştir (Kardaş, 2019, s.2372-2375).

Görsel 4.24: Genç-Muş hattında işçiler inşaat için çalışmaktadır (Kaynak. CCA, Fon Kodu: 030.01.00.00. Yer No: 134.874.2.18).

“*Muş Demiryolu Hizmete Girdi*” adlı film Başbakan Adnan Menderes'in ve vekillerin katılımıyla gerçekleşen Muş Demiryolu açılışından görüntüleri ele alan haber filmidir. Filmin süresi 8 dakika 21 saniyedir. Basın-Yayın Turizm Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

Film Muş Demiryolu Hizmete Girdi yazısına eşlik eden anlatıcıyla başlar. Ankara garından Muşa gidecek ilk trenin görüntüleri verilir. Trenin lokomotifi defne dallarıyla, bayraklarla süslenmiş ve Atatürk'ün “Milletin hayat ve saadet ışıkları bu yollardan gelecektir” sözü trene asılmıştır. Anlatıcı, yeni bir kalkınma hamlesi

olduğunu ekonomik kalkınmasında önemli rolü olan demiryolu ağının bu yapılacak yolculukla yeni bir boyut kazanacağını ve başarılı sonuçlar elde edileceğini belirtmiştir.

“*Muş Demiryolu Hizmete Girdi*” adlı filmde tren Elazığ’dan Muş’a ulaşır. İstiklal Marşı okuduktan sonra kürsü de ilk konuşmayı Vali Vefki Ertür yapar. Muş Valisinden sonra Muş Milletvekilleri Şefik Sağlayan, Şemsi Ağaoğlu, Eski Milletvekili Garip Kılınçdar ve Muş gençleri adına Haşim Bingöl bir konuşmada bulunarak eski ve yeni dönemin kıyaslamasını yapar. Haşim Bingöl konuşmasında, eskiden yalnızca huzur ve güvenlik istediklerini ancak bulamadıklarını, DP iktidarının huzur ve güven içerisinde bütün ihtiyaçları karşıladığını belirtir. Kürsüde Ulaştırma Bakanı Kemal Zeytinoğlu, Genç Muş Demiryolu hakkında teknik bilgiler verir. Muş’a hayırlı olmasını temenni eder. Ulaştırma Bakanı’ndan sonra kürsüye TBMM Refik Koraltan gelir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Muşlulara selam ve saygılarını bildirerek Muş’a ulaşan demiryolunun yarın Van’a ertesi gün kardeşi ve müttefiki İran’a duyurulacağını 40-50 milyon Türk’e müreffeh ve mutlu yaşam sağlanacağı dile ifade eder (05:09-06:27). Başbakan Adnan Menderes, Muş’a ve vatana hayırlı olması temennisinde bulunur ve kurdeleyi keser. İlk tren “Bugün Muş’a Yarın Van’a” yazılı giriş kapısından girer.

Görsel 4.25: Elazığ-Van Demiryolunu ziyaret eden DP milletvekilleri ve Cumhurbaşkanı Adnan Menderes ve Elazığ-Van Demiryolu hattından görüntüler
(Kaynak: https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/adnan-menderes-kimdir-bilinmeyen-fotograf-lari,BIhRr8pAa0GCgHvLF42JFQ/aFNHLRg1ZUOaiVd6F_jNDA).

Yapımına önem verilen Elâzığ-Van demiryolu hattının 239 km’lik Elâzığ-Muş kısmı 1955 tarihinden itibaren faaliyete alınmıştır. Bu hat tamamlandıktan sonra İran sınırına uzanan yeni bir demir yolu hattı için uluslararası siyasi yapı ve demiryolu

uzman raporları çerçevesinde güzergâh Muş-Tatvan ve Van Gölü üzerinden Van-Kotur olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak DP'nin 10 yıllık iktidar çalışmaları sonucunda; Karayolu uzunluğu 47.080 km'den 61.542 km'ye, demiryolu uzunluğu ise 7.671 km'den 7.895 km'yi bulmuştur. Bu durumda 14.462 km'lik karayolu yapımına karşın 224 km demir yolu hattı inşa edilmiştir. Sayısal verilerden de anlaşılacağı üzere karayolu inşası, demir yoluna kıyasla yaklaşık %51'lik bir artış kaydetmiştir. Ulaşım sektöründe karayoluna kıyasla demiryoluna göre rağbeti düşmemiştir. 1950'den 1960'lara gelinceye kadar yol ve yolcu taşımacılığında talep artmıştır. (Polatoğlu, 2021, s. 224-226).

“Kalkınan Türkiye 2” adlı filmde anlatıcı demiryollarında yük ve yolcu taşımali vagon üretiminin her geçen gün arttığını belirtmiştir. Muş'a yapılan demiryolunun Van yönünden İran sınırına ulaşması için bütün çalışmalar yapılmıştır. Anlatıcı, hükümetin demiryollarının yapımına ve mevcut bakımına büyük önem verdiğini ve bu konuda yarım milyar lirayı aşan bir program uyguladığını belirtmiştir. Trenlerde kömür tasarrufu için 114 lokomotifin petrol ile çalışması için çalışmaların yapıldığını ifade ederek mevcut hatların modernizasyonu ve taşımacılık hizmetlerinin geliştirilmesi açısından çalışmaların yapıldığını açıklamıştır.

Celal Bayar, demiryollarının teknik tekâmülü ve ticari işletmeciliğinin şartlarına uygun şekilde modern haberleşme tesisleri kurmak ve lokomotif sistemleri ülke ve hizmet şartlarına uygun hale getirmek gibi ana konuları kapsayan bir kalkınma programının yürürlüğe konduğunu beyan etmiştir (TBMM Tutanak, 1956, s.7). Hükümet demiryolu endüstrisinin geliştirilmesine yönelik adımlar atmıştır. Özellikle Eskişehir ve Sivas'taki fabrikaları düzenleme ve modernleştirme yoluna gidilmiştir. Her türlü onarım işleri, çelik konstrüksiyonları, demiryolu makas ve vagon üretimi ülke içerisinde yapılmıştır (As, 2006, s.385).

“Kalkınan Türkiye 2” ve *“Muş Demiryolu Hizmete Girdi”* adlı filmler anlamsal açıdan incelendiğinde, DP'nin bayındırlık hizmetleri içerisinde demiryolu yapım faaliyetleri karayolu yapımı kadar gelişim göstermemiştir. Demiryolu inşası hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak bazı bölgelerde mevcut hatlarda iyileştirme faaliyetlerine girişilmiştir. Çalışmalar belirli dönemler dâhilinde yürütülmüştür. Mevcut hatlarda yakıt tasarrufuna geçilmiş, vagon üretimi ile taşıma kapasitesi artmış ve uluslararası ulaşım hizmetleriyle demiryollarında kalkınma programı

kapsamında modernizasyon çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Böylece yolcu ve yük taşımacılığını arttırmaya yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. DP dönemi inşaatı devam ettiği ve 25 Ekim 1955'te hizmete açılan Elâzığ-Muş Demiryolu ile başarılı sonuçlar elde edildiği belirtilmiştir. İran sınırına kadar ulaşan hatla ekonomik ve sosyal yaşamda kalkınma hedeflenmiştir. Böylelikle DP demiryolu taşımacılığında yarım kalan inşaat faaliyetlerini tamamlamış ve yenilenme ihtiyacı olan mevcut hatları düzenleyerek modernize etmiştir.

4.10.3. Limanlar

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1 Kasım 1951 tarihinde TBMM'nin açılışında yaptığı konuşmada liman ve iskele inşaatının ehemmiyetle üzerinde durulan konuların başında geldiğini ifade etmiştir. 2 yıl içerisinde tamamlanacağı düşünülen Ereğli, Trabzon, İnebolu, Amasra limanları haricinde, milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası'ndan sağlanacak kredi ile Samsun, Haydarpaşa, İzmir, İskenderun limanlarının inşa ve genişletme çalışmalarına 1951 tarihinden itibaren başlanılacağını belirtmiştir (TBMM Tutanak, 1951, s.10).

“Kalkınan Türkiye 2” adlı filmde anlatıcı limanlar hakkında bilgi vermektedir. Üretim faaliyetlerinin, ulusal ve uluslararası tüketim merkezleri ile bağlantısında büyük rol oynayan liman inşaatları DP'nin önemli çalışma alanlarından biri olmuştur. Anlatıcı, işletmeye açılan Amasra, Ereğli, İnebolu, İskenderun ve Trabzon limanlarının yıllık yükleme ve boşaltma kapasiteleri 7.000.000 tona yakın olduğu ve inşaatı tamamlanarak hizmete girecek olan diğer limanlarla birlikte analiz ve tahliye kapasitesi 1950 yılına göre 3 kat artarak 12.000.000 tondan 750.000.000 tona çıkacağını ifade etmiştir. 1949 yılında 9.281.400.000 lira olan milli gelirin 1955 yılında 20.559.400.000 liraya yükseleceğini belirtilerek DP hükümetinin liman alanında yaptığı yatırımları anlatmıştır.

Limanlar emniyet ve verim olarak faaliyetlerini sürdürebilmek için üç gruba ayrılmıştır. Bunlar; birinci grupta özel kanunlarıyla inşa edilen Ereğli, Trabzon, İnebolu ve Amasra limanları ikinci grupta iskele ve barınaklar inşaatı, üçüncü grupta büyük limanlar inşaatı yer almaktadır. Üçüncü grupta yer alan İstanbul, İzmir ve İskenderun limanları için milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası'ndan Türk Hükümetince istenen 12,5 milyon dolarlık kredi gelmiş ve liman masraflarının tahsil edileceği öngörülmüştür (As, 2006, s.459).

“Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Akdeniz Gezisi” adlı filmde Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın 1951 yılında Akdeniz Tatbikatı kapsamında Mersin, İskenderun, Alanya, Antalya ve İzmir’i kapsayan gezisine ilişkin görüntüleri ele alan haber filmidir. Filmin yapım yılı 1951’dir. Filmin süresi, 15 dakika 3 saniyedir. Basın-Yayın Turizm Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

**Nafia Vekaletinin 1923-1957 yılları arasında liman ve iskele için yapılan
harcamalar**

Yıl	Bütçe miktarı
1950	6.299.000
1951	9.543.000
1952	15.902.000
1953	19.859.000
1954	25.425.000
1955	54.150.000
1956	71.550.000
1957	69.650.000
TOPLAM	272.378.000

Tablo 4.2: Kaynak: BCA, 15.08.1957, Fon Kodu: 030-01-0-0, Yer no: 74-471-12

“Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Akdeniz Gezisi” adlı filmde Başbakan Adnan Menderes, İskenderun’u ziyaret etmiştir. Şehrin girişi bayraklarla donatılmış “Toprak Mahsulleri Ofisi Sizin Emrinizde Müstahsilin Hizmetindedir” ve “İskenderun Limanı Menderes Devrine Dar geliyor” pankartları eşlik etmektedir. 1945 yılında açılan limanın yetersiz olduğu ve geliştirilmesine dair halkın talebi olduğu yorumlanabilir.

DP deniz ulaşımı ve limanlar için yatırımlar yapmıştır. Zonguldak, Trabzon, İnebolu, Ereğli, Amasra ve İskenderun limanlarındaki inşaat faaliyetlerine devam etmiştir. Liman ve inşaatları modernleştirme çalışmaları deniz ticaretinin ve ulaşımın gelişmesini sağlamıştır.

4.11. SU İŞLERİ

Demokrat Parti iktidarı boyunca köylerin kalkınmasına yönelik önemli adımlar atmıştır. Köylerin içme suyu ve kullanma suyu ihtiyacına önem vermiştir. Ülkenin her bir köşesinde şehre bağlı köylere su kaynaklarını ulaştırmaya çalışmıştır. DP köylüler için uzak mesafelerden su getirerek ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır (Başgil, 2006, s.83- 84).

DP programının 84. maddesinde su kaynaklarına yönelik çalışmalar için ülkede su konusunun sağlık açısından büyük önem taşıdığı ifade edilmiştir. Bu nedenle su çalışmalarına önem verileceği belirtilmiştir (DP Tüzük ve Programı 1946, 1972, s.24)

“Karışık Haberler 1953” adlı filmde Ankara’nın Nallıhan ilçesine bağlı olan 15 köyde; 24 çeşme, 7 yol, 1 selektör, 2 okulun açılışı ve Nallıhan Sağlık merkezinin açılış töreni yapılmıştır. Törene Ankara Valisi Kemal Aydın bazı milletvekilleri ve İçişleri Bakanı Abdullah Dilaver Argun katılmıştır. Anlatıcı tören günü Nallıhan halkının 7’den 70’e bayram günü yaşadığını, yıllardır sudan mahrum olan köylülerin açılan çeşmelerle bol suya kavuştuklarını ve yine yıllardır mahrum oldukları yollardan büyük bir sevinç ve neşeyle geçtiklerini ifade eder. Karaköy’e gelen heyet, köylülerinde katılımıyla tören alanında bir araya gelir. Öncelikle, 1953 yılında yapılan Karaköy Yukarı Mahalle’de Mustafa Kemal Atatürk’ün “Kuvvet Birdir ve O Milletindir” sözü yazılı çeşme açılır. Bundan sonra Kocaeli Vekili ve DP il Müfettişi Saim İlhan orta mahalle çeşmesini açar. En son Karaköy aşağı mahallede Mustafa Kemal Atatürk’ün “Türkiye’nin Sahibi Hakikisi ve Efendisi Hakiki Müstahsil Olan Köylüdür” sözü yazılı çeşme açılır. Köyü temsil eden bir konuşmacı: *“Suya karşı seneler senesi duyulan bir hasret hüznünün ve ondan sonra da kavuştuktan sonra mütevellit büyük bir sevinçle hayatıyetin en canlı ifadesine rastlanılmaktadır”* (04:57-05:09) diyerek sevincini ifade eder. Ankara Valisi Kemal Aygün konuşmasında: *“Bütün bunlar en tabi hakkınızdır ve daima yapılacaktır arkadaşlar. Bizim gönlümüz, size her geldiğimiz zaman yeni yeni ihtiyaçlarınızı işitmekle sevinçle olmaktadır”* (05:22-05:31) diyerek köylerdeki ihtiyaçların karşılanacağını ve her türlü sorunun önemsendiğini vurgulamaktadır.

Görsel 4.26: *Karışık Haberler 1953* adlı haber filminde köylere açılan su çeşmesinden görüntüler

Filmde Nallıhan ilçesinde 170.000 liraya mal olacak 36 yataklı bir sağlık evinin temeli atılır ve kurbanlar kesilir. Nallıhan'ın diğer köylerine gidilerek çeşmelerin açılışı devam etmiştir. Filmde Ankara'daki çalışmalar sayesinde bütün ilçelerde ve köylerde sürekli imar hamleleri ile tam gelişmiş ve modern bir ilçe merkezi haline dönüştüğü vurgulanmıştır. Vali Kemal Aygün'ün yaptığı konuşmada: *“Arkadaşlar, işte bu bütün yapılanlar ve arzularınız Türk köylüsünün medeniyet yolunda, hızla yürümekte olduğunu göstermektedir. Biz bunu görmekle çalışma şevkimiz, çalışma gayretimiz artmakta ve buna muvazi olarak da sizin ihtiyaçlarınız genişlemektedir. Bu medeniyetin köye girdiğine en sevinç doldurmaktadır”* (07:32-08:06) diyerek köylünün köy politikalarına karşı gösterdiği hassasiyetin ve gayretlerin, köye ve köylüye yönelik başlatılan kalkınma çalışmalarını hızlandırdığını ve köylünün desteğinin önemini belirtmiştir.

“Karışık Haberler 1953” adlı film anlamsal açıdan incelendiğinde, 1950-1955 yılları arasında içme suyu getirilen köylerin sayısı artmıştır. Köylerin su ve yol sorunları giderilmiştir. Nitekim DP köyde elverişli bir ortam yaratmak için köylere hizmet götürerek köylünün desteğini kazanmıştır. Propaganda mesajlarının kabulü, alıcıların kişilik özelliklerine, bilgilerine ve tecrübelerine odaklanarak propagandacı birbirinden farklı toplumsal gruplar için farklı propaganda mesajları geliştirmektedir. DP köylü ve çiftçi ile kurmuş olduğu iyi ilişki ve köye sunduğu sağlık, eğitim, su, yol gibi hizmetler getirmesiyle üç genel seçimde de köylüden aldığı oylarla iktidarını sürdürmüştür (Atayakul, 2007, s.39). DP 85. maddesinde köylerdeki su işlerinin uygun hale getirilmesinin sağlık açısından önemli olduğu belirtilmiştir. İçme suyunun temin edilen halkın ve yetkililerin içme suyu çalışmalarına katılması

zorunlu hale getirilmiştir. Yapılacak çalışmalar içinse yeterli önlemlerin alınması ve yatırımın uygulanması gerektiği ifade edilmiştir (DP Tüzük ve Programı 1949, s.24). DP seçim kampanyalarında köylerin içme ve sulama ihtiyaçları partinin vaatleri arasında yer alarak uygulama yapmıştır. Köyde yaşayanlar için içme suyu ve yol konusundaki faaliyetlere hükümetin önem verdiği belirtilmiştir. Köydeki bütün yatırımların büyük bir istek ve çabayla gerçekleştiğini ve köylü adına refahın sağlanacağı vurgulanmıştır. Çeşme taşlarında Atatürk'ün “Kuvvet Birdir ve O Milletindir” ve Türkiye'nin Sahibi Hakikisi ve Efendisi Hakiki Müstahsil Olan Köylüdür” sözlerine yer vererek Atatürk'ün köy ve köylünün sorunları üzerinde durduğu ve DP'nin de köyü ve köylüleri kalkındırma çalışmalarını ortak bir çaba olarak göstermeye çalıştığı söylenebilir.

4.12. DEMOKRAT PARTİ VE TARIM POLİTİKALARI

DP'nin kalkınma söylemi kapsamında tarım alanında yapılan filme örnek olarak “*Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm*” adlı haber filmi incelenmiştir.

Tarım alanında yapılan icraatlara bakıldığında, DP kalkınma yolunda en önem verdiği konunun ziraat olduğunu vurgulamıştır. Tek Partili dönem sürecinde ve iktidara geldikten sonra da tarım konusuyla ilgili olarak verdiği vaatler tarım konusu kapsamında ele alınmıştır. O dönemde nüfusun %80'ini oluşturan köylü ve köylünün refahını sağlamak için ziraatın geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmıştır. Adnan Menderes yaptığı konuşmada tarım mevzuuna ilişkin görüşlerini şu sözleriyle ifade etmiştir:

Ziraatı ön plana alan böyle bir görüşle hareket ederek zirai kredi davasını, ziraat ve vasıtaları meselelerini hastalık ve haşerelerle mücadele, iyi tohum ve tohumları ıslah mevzularını zirai tekniğini ilerletme çarelerini ehemmiyetle yeni baştan gözden geçireceğiz (Öztürk, 1968, s. 356).

Tarımdaki gelişime paralel olarak buğday üretiminde de büyük aşamalar kaydedilmiştir. Türkiye 1953 yılında buğday ihracında dünya dördüncüsü olmuştur. 1954 yılında Başbakan Adnan Menderes 24 Mayıs 1954 yılında mecliste yaptığı konuşmada, buğday üretimindeki gelişmelerin 4 yıldır takip edilmekte ve tarım politikasının yeni hükümet döneminde de takip edileceğini belirtmiştir (TBMM Tutanak, 1954, s. 30).

“Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm” adlı filmde anlatıcı DP’nin kara sabanla ve ilkel tarım aletleriyle çalışan Türk köylüsüne yeni imkanlarla modern araç ve tesisler sağladığını ifade etmiştir. Buna ek olarak tarım alanındaki gelişmelerden bahsederek köylünün teknik tarım yöntemlerini kullanmaya başlamasıyla üretimde büyük artışlar sağlandığına yer vermiştir. Başbakan Menderes’in 24 Mayıs 1954 tarihinde TBMM’de 3. Hükümet Programında ziraat çalışmalarına değinerek tarımda mekanik aletlerinin kullanılmasıyla modernleşmenin ivme kazanacağı hakkında bilgi vermiştir:

İstihsalimizin artışında en mühim amillerden biri olarak telakki ettiğimiz ziraatımızın makineleşmesi işine devam edeceğiz ve çiftçilerimizi bir taraftan traktörlerle, diğer taraftan hayvanla çekilen modern ziraat aletleriyle cihazlandıracağız. Hususi küçük ziraat işletmelerimizin büyük bir hızla teçhizi ziraatımıza daha da ileri bir veçhe vermekte gecikmeyecek ve kağıt ve kara saban son senelerini de ikmal ederek tarihe karışmış olacaktır (Nezioğlu ve Yılmaz, 2013, s.1023).

“Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm” adlı filmde tarımda üretimle ilgili verilere bakıldığında, 1949-1950 yıllarında 7.735.057 ton olan buğday üretiminin 3 yılda 11.047.000 tona yükselmiştir. Ton bazındaverilen rakamlara bakıldığında ise buğday üretiminde artış görülmektedir. Kalkınma hareketleri kapsamında ziraat alanının büyük bir gelişim göstermesi, DP’nin bu konuda oluşturduğu kararlı politikaların başarısının sonucunu göstermektedir. DP dönemi tarım Türkiye ekonomisinde en önemli gelişmelerin yaşandığı alanlardan biri olmuştur. Köylüyü ve tarımı destekleyecek politikalar uygulamıştır. Tarım alanında kullanılan ilkel tarım aletleri terkedilerek üretimde modernizasyon süreci başlamış ve ülke ekonomisi yeniden düzenlenmiştir.

Görsel 4.27: Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm adlı haber filminden ekran görüntüsü

4.13. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ SAĞLIK VE SOSYAL GÜVENLİK

Demokrat Parti'nin sağlık hizmetlerine örnek olarak “*Kalkınan Türkiye 2*” ve “*Çeşitli Olaylar 1953*” adlı iki haber filmi incelenmiştir.

DP sağlık alanındaki hedeflerini 1949 yılındaki kongresinde kabul edilen tüzük ve programın 85. maddesinde şu şekilde ele almaktadır:

Nüfusumuzun ve istihsal kudretimizin çoğalmasında büyük bir amil olan umumi sağlık işlerimiz, artan bir hızla ve planla yürütülmek ihtiyacındadır. Bunun için, bütçeden yeter tahsisat ayrılmasını, sıtma başta olmak üzere milli bünyeyi kemiren bütün hastalıklarla esaslı surette mücadele imkân ve vasıtalarının sağlanmasını ve bu maksatla, ilgili bakanlıklar ile de iş birliği yapılmasını, partimiz, memleketin en büyük ihtiyaçlarından sayar (DP Tüzük Programı, 1949, s.24).

DP'nin ilk icraatlarından birisi, Ankara ve İstanbul dışındaki şehirlerde de halkın ihtiyaç duyduğu sağlık hizmetini yakından sunabilmek için bütün şehir ve ilçelerde hastane açmaktır (Kasapoğlu, 2016, s.137).

“*Kalkınan Türkiye 2*” adlı filmde anlatıcının bahsettiği üzere halk sağlığını korumak için birçok yeni kurum açılmıştır. Böylece 1950 yılında 95 adet halk sağlığı kurumların, verem mücadelesi veren hastanelerin, pavyonların ve hastane dispanserlerin sayısı %600 nispetinde arttırılarak 562'ye çıkarılmıştır. Vatandaşın hizmetine sunulan yatak sayısı 1950 yılına göre %300 artarak 33.714'e ulaşmıştır. 1950 yılında yatak sayısı 95 iken 1956 yılında 562'ye çıkarılmıştır.

DP'nin sağlık hizmetleri için ayırdığı bütçe miktarına bakıldığında, 1950'de 1.487.208.563 lira olan devlet bütçesinin %4.07'si (60.615.522 lira) Sağlık Bakanlığı'na ayrılmıştır. 1955'te (2.940.727.278 lira) devlet bütçesinden 152.463.881 lira, 1960'ta da 7.266.965.000 lira olan devlet bütçesinden 382.762.029 lira Sağlık Bakanlığı'na aktarılmıştır. Sağlık Bakanlığı bütçesinden devlet bütçesi oranı 1955'te %5.18 ve 1960'ta %5.27 olarak artış gerçekleşmiştir (Ak, 2002, s.17). Cumhuriyet Dönemi'nde sosyal amaçlı önemli kamu kuruluşları kurulmuş ve sağlık alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bunlardan ilki 1945 yılında yasası çıkarılarak 1952 yılında aktif hale gelen Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) ve 1953 yılında kurulan Emekli Sandığı'dır. Hem işçiler hem de memurlar devlet güvencesinde sosyal sigortaları aracılığıyla sağlık hizmetinden faydalanmışlardır (Kasapoğlu, 2016, s.137).

Görsel 4.28: *Çeşitli Olaylar 1953* adlı haber filminden hastanenin açılış töreni

“*Çeşitli Olaylar 1953*” adlı filmde işçi sigortaları tarafından Ankara’da 80 yataklı hastanenin açılış töreni yapılmıştır. Törene Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ, Sağlık Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ, Çalışma Bakanı Hayrettin Erkmen, İşletmeler Bakanı Sıtkı Yırcalı, Ulaştırma Bakanı Yümnü Üresin ve Ankara Valisi Kemal Aygün katılmıştır. Kürsüde davetlilere konuşma yapan İşçi Sigorta Kurumu Genel Başkanı Doktor Kâmil İlgil, İşçi sigortacılığının 8 yıl önceki durumundan bahsetmiştir. Son 3 yılda daha önceki yıllarla kıyaslanamayacak kadar büyük eserlerin yapıldığını ve bu eserler arasında 100 ila 300 yataklı hastanelerin bulunduğunu ifade etmiştir. Doktorlardan sonra söz alan Hayrettin Erkmen çalışan vatandaşların sağlık ihtiyaçlarının karşılanması için yapılan çalışmaları incelemiştir. Hastane Sağlık Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ’ın kurdeleyi kesmesiyle hizmete girmiştir. Başta milletvekilleri olmak üzere davetliler yeni hastanede koğuşları gezmişlerdir. Hastanede 80 yatak vardır. Tıbbın en modern cihazlarına sahiptir. Doktorların ve hastane personelleri Çalışma Bakanı Ekrem Hayri ile tanışır ve film sonlanır.

“*Kalkınan Türkiye 2*” ve “*Çeşitli Olaylar 1953*” adlı filmler anlamsal açıdan incelendiğinde, DP sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırma ve toplumun sağlık statüsünü iyileştirme hedeflerine ulaşmak için hastane binaları ve yatak sayılarının artırılmasına önem vermiştir. 1950-1960 yılları arasında yapılan hastanelerde modern yöntemler kullanılmıştır. DP’nin liberal politika izlemesi sonucunda sağlık alanında da özel sektör sağlık alanına yatırıma teşvik edilmiştir. DP iktidarı, demokratik ülkelerde sanayileşme hamlelerini ve bunlarla ilgili sosyal gelişmeleri dikkate alarak işçilerin geçimlerini ve sağlıklarını güvence altına alabilmek için sigorta kollarını ihdas ettiğinden bahsetmiştir. Nitekim sağlık alanına ayrılan

bütçenin payına bakıldığında, halkın sağlık hizmetlerine ulaşması ve yeterli sağlık hizmetini sağlamak amaçlanmıştır.

4.14. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ ELEKTİRİK VE BARAJLAR

DP'nin kalkınma söylemi kapsamında elektrik ve barajlar alanında yapılan filmlere örnek olarak “*Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm*” ve “*Çeşitli olaylar 1953*” adlı iki haber filmi incelenmiştir.

Ülke içerisindeki sorunların giderilmesi ve ekonomik kalkınmayı sağlama yönünde elektrik üretimine ve baraj yapımına önem veren DP hükümeti, üretimde yerli ve özel sektörü desteklemeye yönelerek hidroelektrik ve termik santralleri kurmak için çalışmalar yapmıştır. Böylece Türk sanayisinin gelişmesini sağlayacak teşvik politikaları yürütmüştür (Yurtoğlu, 2018, s.240). Türkiye'nin hemen hemen her yerinde elektrik enerji yatırımını gerçekleştirmek isteyen Başbakan Adnan Menderes 24 Mayıs 1954 tarihinde enerji ve elektrik çalışmalarını hükümet programına aksetmiştir. TBMM'de yaptığı konuşmada elektrik enerjisini gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar hakkında şu şekilde bilgiler vermiştir:

Geçen dört yıl zarfında maziden intikal edip gelen çeşitli zorluklar ve kötü ihtiyatlar ciddi gayretlerimizde birer birer yenilerek yurdun her tarafında hususi teşebbüsünde müessir iştirakleriyle yeni yeni fabrikaların termik ve hidroelektrik santrallerin, baraj ve benzeri muazzam tesislerin temelleri atılmış ve inanılmaz bir şevk ve gayretle bunların inşalarına girişilmiştir (TBMM Tutanak, 1954, s. 31).

1953 tarihinde TBMM'de yapılan bütçe görüşmelerinde Maliye Bakanı olan Hasan Polatkan, inşa edilmekte olan hidroelektrik santrallerinin üretim kapasiteleri 1 milyar kilovat saate yakın bulunmaktadır. İnşaları devam eden veya tamamlanan baraj ve hidroelektrik santrallerinin işlenmeye yeniden başlamasıyla 1 milyar kilovat saate yakın enerji daha elde edileceğini belirtmiştir (TBMM Tutanak,1953, s. 303).

“*Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm*” adlı filmde, anlatıcı yıllarca zengin enerji kaynakların boş yere aktığını ve kasabaların ilkel gazyağı lambalarıyla aydınlatıldığından bahseder. Kasabalar yeni büyük tesislerin kurulmasıyla elektrik ışığına kavuşmuştur. Bu tesislerden biri Seyhan Barajıdır. 1956 yılında

tamamlanmıştır. Anlatıcı barajın kapasitesi hakkında bilgiler verir. Barajda 2 santral bulunur. Optimum çalışma kapasitesi 54.000 kilovat saat olacaktır. Seyhan Barajına 1965 yılında üçüncü bir santral da eklenerek optimum çalışma kapasitesi 18.000 kilovat saat olacaktır. Santralin enerjisi 284.000.000 kilovat saattir. Böylece DP döneminde elektrik sorununu ortadan kaldırmak ve elektrik kullanımı arttırmak için çalışmalar yapılmıştır. Hizmete giren Seyhan Barajı taşkın riskini ortadan kaldırarak sel oluşumunu engellemekle birlikte tarımda sulama suyu olarak kullanılarak zirai üretime destek sağlayacak olup enerji üretimiyle de topluma yarar sağlayacaktır (Madendağ, 2018, s.61).

“Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm” adlı filmde anlatıcı eşliğinde DP’nin tamamlanan veya inşaatı devam eden barajların durumları hakkında bilgiler verilmiştir. Sarıyar Barajı hidroelektrik enerji üreten bir barajdır. 1956 yılında faaliyete geçecek olan Sarıyar Barajı’nda 370.000.000 kilovat saat üretim yapılacaktır. Bu barajı 2 yıl sonra tekrar büyütmek ve geliştirmek için çalışmalar sürecektir. 60.000 kilovat saat kapasiteli Çatalağzı santralının de genişletileceği 350.000.000 kilovat saatlik santralin, 1956 yılında 550.000.000 kilovat saate yükseleceği ve optimum çalışma kapasitesinin 20.000 kilovat saat olacağını belirtmiştir.

İstanbul, İzmit, Gölçük, Eskişehir, Ankara, Kırıkkale, Zonguldak ve yakın çevresindeki şehirler ve sanayi kolları ile ülkede üretilen elektrik enerjisinin üçte ikisini kullanan Kuzey-Batı Anadolu Bölgesinin enerji ihtiyacının karşılanması hedeflenerek ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Sakarya Nehri üzerinde Sarıyar Boğazı denilen boğazda hidroelektrik santralının inşasına başlanılmış ve Çatalağzı Elektrik Santralinden de yararlanmayı planlamışlardır. Sarıyar Barajı ve hidroelektrik santrali üretime geçerek İzmit-İstanbul çevresi ve Ankara-Kırıkkale şehirlerine enerji sağlanması amaçlanmıştır (Yurtoğlu, 2018, s.241). Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1 Kasım 1950 tarihinde TBMM’de yaptığı konuşmada 1952’de Çatalağzı-İstanbul Elektrik Hattı bağlantısının ve 1954 yılında Sarıyar Hidroelektrik Santralının tamamlanacağını açıklamıştır (TBMM Tutanak, 1950, s. 7).

“Çeşitli olaylar 1953” adlı film anlatıcının ifadeleriyle desteklenmiştir. Türkiye’de bol ve ucuz elektrik sağlamak için yeni çalışmalar yapılmıştır. Sakarya Nehri üzerine yapılacak büyük yük hidroelektrik santrali ve barajın dönüş tüneli tamamlanmıştır.

İnşaatı tamamlanan tünel 1090 m uzunluğundadır. Bu tünelin tamamlanması için büyük barajın yapılacağı yerde bir açılış töreni yapılmıştır. Törene Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Devlet Milletvekilleri, Adalet, Bayındırlık, Ekonomi, Ulaştırma, Çalışma ve İşletme Bakanları Etibank ve bazı banka yöneticileri katılmıştır. Sarıyer santrali 80.000 kilovat saat kapasiteye sahip olacak ve 160.000 kilovat saate kadar artırabilecektir. Bu merkezden Ankara, Eskişehir, Adapazarı, İzmit, Gölçük ve İstanbul'a kadar ulaşacağı belirtilmiştir. İşletmeler Bakanı Sıtkı Yırcalı Sarıyer su hidroelektrik santrali ve barajın ülkeye sağlayacağı faydaları anlatmak üzere kürsüde konuşma yapar. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, milletvekililer ve diğer davetliler tüneli bir uçtan bir uca gezmek için tünele doğru ilerlerler. Mühendisler ve diğer ilgililer Cumhurbaşkanına baraj hakkında bilgi verirler. Başbakan ve milletvekilleri barajın ve santralin haritadaki yerini değerlendirirler ve film sonlanır.

“Kalkınan Türkiye 4 Kutu 1 Bölüm” ve “Çeşitli Olaylar 1953” adlı filmler anlamsal açıdan incelendiğinde, ülkenin bol ve ucuz enerjiye sahip olduğu ve her alanda gelişmesi bakımından önem arz ettiği vurgulanmıştır. 1950 yılından bu yana inşası tamamlanan barajlar, hayata geçecek termik ve hidrolik santraller ile kurulan tesislere bakıldığında DP iktidarının elektrik enerjisi mevzusuna ne derece büyük önem verdiği anlaşılmaktadır. Bu durumda DP enerji alanında yapılacak çalışmaları birçok farklı bölgelere yayarak genişletmeye çalışmıştır. Bu dönemde ele alınan ve hizmete girmiş olan tesislerin toplam üretim kapasiteleri artırılmıştır. Santrallerin genişletilme ve büyütülme çalışmalarına önem verilmiştir. Elektrik enerjisi olmak üzere ülkede yapılan bütün yatırımların sonucu olarak şehirlerin ve köylerin yaşadığı elektrik sorunu hidroelektrik santrallere bağlı elektrik üretiminin çözüme kavuşması önemsenmiş ve ekonomik bir kalkınma sağlayarak milli ekonomiye de kayda değer katkı sağlaması hedeflenmiştir.

4.15. DEMOKRAT PARTİ VE PETROL POLİTİKALARI

DP'nin liberalleşme söylemi kapsamında petrol alanında yapılan filmlere örnek olarak *“Celal Bayar ve Adnan Menderes'in Batman, Diyarbakır, Elâzığ ve Sivas Ziyareti 1955”* ve *“Kalkınan Türkiye 2”* adlı iki haber filmi incelenmiştir.

DP ekonomik politikasında liberalleşme uygulamalarını petrol faaliyetleri üzerinde de uygulamıştır. Ortadoğu’da petrol konusunda yaşanan gelişmeler Türkiye’nin politik ekonomisine yansımıştır. DP politikalarında liberalleşme hamlesine yönelerek bu yönde çıkarılan kanunlarda devletçilik anlayışından kopmuştur (Çalık, 2012, s.189).

“Celal Bayar ve Adnan Menderes’in Batman, Diyarbakır, Elâzığ ve Sivas Ziyareti 1955” adlı filmde Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın ve Başbakanı Adnan Menderes’in sırasıyla Batman, Diyarbakır, Elâzığ ve Sivas ziyaretinden görüntüleri verilir. Diyarbakır’da petrol kaynağının merkezi Raman ve üretim sahası ziyaret edilir. Devlet yetkilileri ülke ekonomisinde hayati önem taşıyan petrol sorunu hakkında ilgililerden açıklamaları dinler. Kuyudan ham petrol çekilirken Başbakan’ın görüntüleri verilir. Devamlı olarak ham madde çekilen bir kuyunun istihsalı yapılır ve ustabaşı kuyu hakkında bilgi verir. Ülkenin çeşitli bölgelerinde petrol arama çalışmaları ve petrol üretim faaliyetlerinin arttığı söylenebilir.

Raman bölgesinde Adnan Menderes’in ve Celal Bayar’ın yetkililerle konuşmaları, yer incelemeleri ve çalışan işçilerin görüntüleri verilir. Anlatıcının ifadelerine göre 50 ton işleyen arıtma evleri ve 20.000.000 ton iş etüdü Raman Maden Etüt ve Arama Enstitüsü tarafından Etibank işletmelerine devredilmiştir. Böylelikle Etibank’ın işletme faaliyetlerini genişlettiğini ifade ederek petrol kaynaklarında Etibank işletmesinin etkin rol aldığı vurgulanmıştır.

“Kalkınan Türkiye 2” adlı filmde anlatıcı, iktidarın ülkenin her bölgesinde petrol kaynaklarının bir an önce işletilmesi için büyük çalışmalar başlattığını belirtmiştir. Güneydoğu Anadolu’da kurulan rafineri tesislerinden yılda 390.000 ton ham petrol elde edilmiştir. Anlatıcı, Petrol Kanunu’nun arama ve işletme taleplerine ilişkin hükümlerine yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 10 yabancı, 2 Türk olmak üzere 12 şirket’e 70.000 km olarak tahmin edilen bir sahada petrol aramak için 162 ruhsat verildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Kırklareli’nde iki şirket, İskenderun ve Nizip’te arama ve yapı sondajına başlamıştır. Diyarbakır ve Siirt’te ise arama sondajı yapılmıştır. Trakya’da 5 şirket sismik araştırma kurulları açmıştır. Anlatıcı yakın gelecekte Raman Petrolünün ülkenin akaryakıt ihtiyacının önemli bir kısmını karşılayacağı öngörüsünde bulunmuştur.

“Celal Bayar ve Adnan Menderes’in Batman, Diyarbakır, Elâzığ ve Sivas Ziyareti 1955” ve *“Kalkınan Türkiye 2”* adlı filmler anlamsal açıdan incelendiğinde, parti programında liberal anlayışa uygun olarak yabancı teşebbüs ve sermayeyi ülkeye teşvik etmeyi hedefleyen düzenlemelerin uygulamaya konulduğu söylenebilir. Böylece Menderes Hükümeti’nin devletin yerel piyasada yabancı girişimcilerden yararlanması yatırım ortamını iyileştirmeye yönelik bir reform çalışmasıdır. Yabancı teşebbüse ve sermayeye yer verilmesi petrol yatırımını etkilemiştir. Ülkenin sanayileşmesinde zengin doğal kaynaklara ve petrolün önemine yer verilmiştir.

Raman’da petrol arama çalışmaları sonucunda ekonomik değerde bulunan petrolün ülkenin akaryakıt ihtiyacını karşıladığı belirtilmiştir. Petrolün insan hayatını etkileyen önemli gelişmelerden biri olduğu vurgulanmıştır. Petrolün ulaşım araçları ve enerji alanı gibi birçok alanda kullanılması hem ekonomiye katkılar sağlamış hem de insanların hayatını kolaylaştırmıştır.

DP toplumun eksiklerine odaklanarak Sanayileşme, Petrol, Tarım ve Ulaşım Politikaları kapsamında çalışmalara yer vermiştir. Bu sorunların hızlı bir şekilde yetkililerce dikkate alındığı ve eksiklerin birlik ve beraberlikle çözüleceği fikri sık sık tekrarlanmıştır. Ücra köylere kadar ulaşarak iletişim eksiliğinin giderilmesinde propagandanın düzenlenme kurallarının işlendiği görülmektedir. Marshall yardımları kapsamından ülkenin gelişimine odaklanan bu çalışmalar, ülkenin ekonomi politikasında ve kalkınma planında değişiklikler sunarak uygulamaya konulmuştur. Ekonomik açıdan kalkınan bir ülkenin toplumsal açıdan da gelişmişlik sağlayacağı, batı ülkelerinin modernleşme anlayışını ve modern tarım anlayışı uygulamaları olarak kullanmaları hem iç hem de dış propaganda aracı sayılabilir. Türkiye’de gerçekleşen ekonomi politikanın ve kalkınma anlayışının propagandası yapılmıştır. DP ekonomik propagandasını, iktidar döneminde gerçekleştirdikleri ekonomik reformları, kalkınma politikalarını ve ülke ekonomisini büyüyüp geliştiği imajından yararlanarak ülkenin ve halkın ekonomik refah seviyesinin yükseldiği üzerinden gerçekleştirmiştir.

4.16. DEMOKRAT PARTİ VE GÖÇMEN POLİTİKALARI

DP’nin göçmenler politikasına örnek olarak *“Celal Bayar ve Adnan Menderes’in Kırklareli ve Tekirdağ Seyahati”*, *“Celal Bayar’ın ile Adnan Menderes’in*

Göçmenlerin Durumunu İncelemeleri” ve “Karışık Haberler” olarak üç haber filmi incelenmiştir.

1950-1951’de Bulgaristan’dan Türkiye’ye kitlesel göç hareketleri yaşanmıştır. 1950 yılında Türkiye’de yeni iktidarın demokratik yönlü değişim politikaları gerçekleşirken Bulgaristan’da yaşayan Türkler, komünist rejimin baskı ve zulümlerine maruz bırakılmış ve Türkiye’ye göç etmeleri teşvik edilmiştir. Bu durumda hem yeni iktidarın ekonomik politikalarını zor durumda bırakmak (Altuğ 1966, s.849) hem de Türk halkının üzerinde baskıcı uygulamalarla sosyalist düzene uygun kendi içinde birlik oluşturma gayesi hedeflenmiştir (Kamil, 1989, s.46-47). İkinci Dünya Savaşı sonrasında göç politikası değişim göstermiştir. Bulgaristan Hükümeti, artan işgücü ihtiyacına karşılık vermesi için Türkiye’ye doğru akan göç hareketinin önüne geçmeye çalışmıştır (Sander,1969, s.73). Bulgaristan, Türkiye’nin göçmenleri istemediği barınma, istihdam ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olmasıyla ilgili olumsuz propaganda faaliyetleri geliştirmiştir. Buna karşılık Türkiye göçmenlerin temel ihtiyaçlarını ve onları ülkenin ekonomik şartlarına uygun entegre etmeye yönelik yeniden yerleşim planı ve programları uygulamıştır (Uzuner, 2019, s.34). Böylece Türk Hükümeti’nin bir dost eli olarak göçmenlere iskân sağlaması ve göçmenlerin yeni hayatlarına uyum göstermeleri için verilen tüm desteklerin kamuoyunu bilgilendirme amacı taşıyor olması kaynağı bakımından beyaz propaganda olarak sayılabilir. Böylece Türk Hükümeti kurduğu kurum ve kuruluşların yardım faaliyetleriyle görevini yerine getirdiğinin mesajını vererek Bulgaristan Hükümeti’nin propagandasını çürütmüştür.

Mallarını ve mülklerini Bulgaristan’da bırakarak Türkiye’ye göç eden Bulgar Türklerine, DP ve Türk halkı çeşitli yardımlarda bulunmuştur. *“Karışık Haberler”* adlı filmde, Celal Bayar’ın meclise giriş ve vekillerin görüntüleri verilir. Anlatıcı göçmenler hakkında: *“İltica eden göçmenlerimiz, yardımlara muhtaçtırlar. Bu kardeşlerimizin evvela gıdalarının temini, barınacakları yerlerin tahsisi ve müstahsil halde geçim unsuru olabilmeleri maksadıyla mahallelere yerleştirilmeleri için büyük masraflar zaruridir. “İşte Göçmen ve Mülteciler Türkiye Yardım Birliği” bu gayelerle kurulmuştur. Birlik Cumhurbaşkanımız Celal Bayar’ın Kurucu Başkanlığı ve TBMM Başkanı Refik Koraltan’ın başkanlığı altında faaliyete geçmiştir”* (04:14-04:32) diyerek Türkiye’nin 1950-1951 yıllarında DP’nin göçmenler için geliştirmiş

olduğu göç programına değinir.

Tüm mal varlıkları alıkonulan göçmenler, Türkiye'ye geldiklerinde yardıma muhtaç haldeydiler. Devlet dışında göçmenlere yönelik halk nezdinde de yardımlar karşılığını bulmuştur. Halk, göçmenlerin gıda ve barınma gibi temel ihtiyaçları toplu bir şekilde karşılanarak destek olmuştur. Düzensiz devam eden yardım faaliyetlerini ve çalışmaları yürütebilmek için Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın öncülüğünde ve memleketin ileri gelenlerin taahhüdüyle "Göçmen ve Mülteciler Türkiye Yardım Birliği" kurularak yardımlar düzenli ve sistemli hale getirilmiştir (Tanaoğlu, 1952-1953, s.146- 147).

"Celal Bayar ve Adnan Menderes'in Kırklareli ve Tekirdağ Seyahatı" adlı filmde göçmenlerin iskân ve iâşe işleriyle ilgilenmek için Tekirdağ'a gelinmiştir. Bu sürede şehirde göçmenler için yapılmış her türlü kurum ve kuruluşlar ziyaret edilir. Anlatıcı eşliğinde görüntüler aktarılır. Tekirdağ halkı ve öğrenciler Cumhurbaşkanını ve Başbakanı karşılar. Celal Bayar halkla ve öğrencilerle sohbet eder. Deniz yolunu kullanarak Türkiye'nin çeşitli bölgelerine sevk edilecek göçmenler Tekirdağ'da toplanmışlardır. Cumhurbaşkanı burada göçmenlerin durumunu ve yapılan çalışmaları kontrol eder. İhtiyar, genç, kadın, çocuk hepsiyle ayrı ayrı ilgilenir. Tekirdağ'da göçmenlerin ihtiyaçları için tahsis edilen yerler görüntülenir. Anlatıcı hükümetin göçmenlere sahip çıkacağı ve göçmenlerin ülkedeki bütün hizmetlere erişim imkanının olacağı hakkında şu şekilde açıklamalar yapmıştır:

Annelerin kucaklarındaki bu yavruları yetiştirmek artık bizim boynumuza borçtur. Kış ortasında bahardan bir gün göçmenler misafirhanelerinin bahçelerinde dinleniyorlar. Onlar bundan böyle hep bu toprakta yaşayacaklar. Memleketin suyu şifa olsun. Yıllardan beri malı olan evlerini, barklarını bir kelimeyle her şeylerini tazyik karşısında bırakmaya mecbur kalmış yoksun bir halde anayurda sığınmış kardeşlerimizi hiçbir şeyden mahrum bırakmamak için yardım bahsin birbirimizle yarış etmeliyiz. Yalnızca yardım değil, onlar yardım fakat aynı zamanda teselli ve şefkatte bekliyorlar. İşte yardıma koşanlar. En başta devlet büyükleri. İşte Cumhurbaşkanımız. İşte Başbakan, işte Milletvekilleri. Onları şefkatle teselli ediyorlar. Göçmenler, 'Bizleri azaptan kurtardınız Allah size uzun ömürler versin, başımızdan eksik etmesin, çok azap çektik, şimdi hürriyete kavuştuğumuz için sevinçliyiz. Fakat bir dileğimiz daha var orada kalan kardeşlerimizi de getirtiniz' diyorlar.

Cumhurbaşkanımız ‘Anayurda kavuşmanızdan memnuniyet duyuyoruz. Oradan bıraktığınızdan daha iyi bir hayata kavuşacak mal ve mülk sahibi olacaksınız. Efendi olarak yaşayacaksınız. Oradaki kardeşlerinizin hepsini anavatana alacağız müsterih olunuz’ (02:38-04:20).

“*Celal Bayar’ın ile Adnan Menderes’in Göçmenlerin Durumunu İncelemeleri*” adlı filmde anlatıcı Edirne’deki ziyaretinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın göçmenlere hitabını aktarır:

İnsanlar kurmuş oldukları yuvalarından mal ve mülklerinden ayrılınca müteessir olurlar. Fakat burada kendi evinize geldiniz. Sizler bu vatanın esas çocuklarıdır. Burada iyi bir hayata kavuşacaksınız. Burada sizleri daha iyi bir hayat, daha iyi bir istikbal beklemektedir. Hükümet, dertlerinizi muhakkak halletmek azmindedir. Bu hususta yalnız manevi değil, maddi denetleri de temin etmiş bulunuyor. Artık kendi bayrağınız altında huzur ve saadetle yaşayacaksınız (03:41-04.14).

“*Celal Bayar’ın ile Adnan Menderes’in Göçmenlerin Durumunu İncelemeleri*” adlı film Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın ve Başbakan Adnan Menderes’in Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelen göçmenlerin durumunu incelemek üzere Edirne’yi ziyaret görüntülerini konu alan haber filmidir. Filmin süresi, 7 dakika 40 saniyedir. Yapım yılı 1951’dir. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü film yayınıdır. Teknik açıdan 35 mm ve negatif olarak çekilmiştir. Film bir anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

“*Celal Bayar’ın ile Adnan Menderes’in Göçmenlerin Durumunu İncelemeleri*” adlı filmde Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes Ankara’dan İstanbul’a giderler. İstanbul’da göçmenlerin iskanı konusunda ilgililerden bilgi aldıktan sonra İstanbul’dan Edirne’ye doğru hareket ederler. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes Edirne’de milletvekilleri ve resmi daireler erkânı tarafından karşılanırlar. Bir kıta asker selam resmi ifa eder. Göçmenler misafirhanelerde ağırlandıktan sonra Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ’da iskân yerlerine sevk edilmişlerdir. İskân yerlerde şubelerini açan yardım birlikleri faaliyetlerine devam etmiştir. Böylece Edirne Bulgaristan’dan gelen göçmenlerin ilk konakladıkları yerlerden biridir. Göçmenlerin yerleştirildiği illere bakıldığında, ilk sırada Edirne yer almaktadır. Göçmenlerin %9,4’ü Tekirdağ’a, %9’u İstanbul’a, %7,8’i Kocaeli’ne, %7’i Bursa’ya ve %5,6’sı Balıkesir’e yerleşmiştir (Geray, 1923-

1960, s. 18).

İLLER	YERLEŞTİRİLEN GÖÇMENLERİN SAYISI	NÜFUS ARTIŞINDA GÖÇMENLERİN PAYI (%)
Balıkesir	50,065	20
Bilecik	7.736	24,1
Bursa	63,067	21,5
Çanakkale	26,116	16,7
Edirne	84,946	71,3
İstanbul	80,721	7,1
Kırklareli	69,402	52,1
Manisa	31,098	10,9
Niğde	28,032	30,7
Samsun	29,978	7,9
Tekirdağ	83,329	57,8

Tablo 4.3: Kaynak: (Cevat Geray, Türkiye’den ve Türkiye’ye Göçler, 1923-1960, s,30-31),

“*Celal Bayar’ın ile Adnan Menderes’in Göçmenlerin Durumunu İncelemeleri*” adlı filmde anlatıcı, Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın ve Başbakan Adnan Menderes’in göçmenleri ziyaretinde göçmenlerle kurdukları yakın temasları şu sözleriyle ifade eder:

Yurdumuza sığınan kardeşlerimiz Edirne’den memleketin muhtelif bölgelerine sevk edilirler. Cumhurbaşkanımız ve Başbakanımız henüz anavatan yeni gelen göçmenler arasında dolaşıyor onların iâşe ve iskân durumlarını tetkik ediyorlar. Göçmenler Bayar’la Menderes’i aralarında görmekten duydukları sevinç içinde anayurda kavuşmadan evvelki günlerde çektikleri acıları sürdükleri meşakkatli hayatı anlatıyorlar. Memleketimize sığınan kardeşlerimizin acılarını dindirmek bütün ihtiyaçlarını gidermek hepimizin vazifemizdir. Onların yardımına koşmalıyız. Göçmenlerin evraklarını ne süratle tekâmül ettirildiğini inceleyen Cumhurbaşkanımız ve Başbakan Edirne’deki bütün göçmen misafirhanelerini de gezdiler. Büyüklerimiz ihtiyarların

gönüllerini alıyorlar. Gençlerle konuşuyorlar. Çocukları sevip okşuyorlar
(02:10-03:35).

“Celal Bayar’ın ile Adnan Menderes’in Göçmenlerin Durumunu İncelemeleri” adlı filmde, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes siyasi parti merkezlerini ziyaret eder. Edirne’den ayrılırken bir askeri kıta selam resmi ifa eder. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve milletvekilleri Edirne’den Kırklareli’ne geçerler. Cumhurbaşkanı Celal Bayar Kırklareli’nde büyük bir kalabalık tarafından karşılanır. Celal Bayar ve beraberindekiler bütün şehri dolaşır. Siyasi partilerin merkezlerini de ziyaret ederler. Belediyede mahalli ihtiyaçlar üzerine konuşulur. Cumhurbaşkanı Celal Bayar belediye binasının balkonundan yaptığı konuşmada: *“Bizim bu defaki seyahatimizin sebebi, mühim bir mesele olarak ele aldığımız göçmen üstleri üzerinde tatbikat yapmaktır. Eminim ki hepinizin kalbinde göçmenler için büyük bir sevgi ve şefkat yaşamaktadır. O şefkat ve muhabbeti fiiliyata intikal ettirecek zaman gelmiştir. Gelenler kendi ihtiyarlarıyla bu felakete atılmış değillerdir. Mağdurdurlar”* (07:15-07:38) diyerek bu hususta vatandaşları bilgilendirmiştir. Halkın hükümetle beraber göçmenlere destek olma konusunda ortak hareket etmelerini vurgulamıştır. Göçmenlerin toplumda kabul görmesini kolaylaştıracak bir konuşma yapmıştır.

Görsel 4.29: ‘Celal Bayar’ın ile Adnan Menderes’in Göçmenlerin Durumunu İncelemeleri’ ve ‘Celal Bayar ve Adnan Menderes’in Kırklareli ve Tekirdağ Seyahati’ adlı haber filmlerinde göçmenlerle beraber görüntüler.

“Celal Bayar’ın ile Adnan Menderes’in Göçmenlerin Durumunu İncelemeleri” *“Celal Bayar ve Adnan Menderes’in Kırklareli ve Tekirdağ Seyahati”* ve *“Karışık Haberler”* adlı filmler anlamsal açıdan incelendiğinde, göçmenlerin yerleşim alanlarını ziyaret eden Cumhurbaşkanı ve Başbakan görüşmeleri yüz yüze gerçekleştirmiştir. Mültecilerin yaşadıkları sorunları tespit etmişlerdir. Kırklareli,

Tekirdağ ve Edirne’de yapılan balkon konuşmalarında göçmenlerin yaşayacakları sorunların çözümü konusunda önlemler alınacağını belirtmişlerdir. Göçmenlere bakım ve destek verileceği, yerleşen göçmenlerin güvenli yaşamalarının olanaklı hale getirileceği üzere ve tüm tedbirlerin alınacağını bildirmişlerdir. Bu durumda mülteciler için yaratılan güven ortamının adapte süreçlerini kolaylaştıracağı düşünülür. Konuşmada, kardeş kelimesiyle seslenerek göçmenler ve ülkede yaşayan insanlar arasında “birlik çağrısı” ve “birlik duygusu” yaratılmaya çalışılır. Bulgar Hükümeti’nin yayınlamış olduğu tebliğlerde Türkiye’nin göçmenleri, göç yapmaya özendirmediği ve yaşadığı ekonomik buhrandan dolayı göç edenlerin vaziyetleriyle ilgilenmediklerinin propagandasını yaymasına karşılık Türkiye, toplumsal uyumun gerçekleşebilmesi ve mültecilerin karşılaşacakları güçlükleri azaltmak için kamuoyunun desteğini de alarak yurt içinde ve yurt dışında yardım faaliyetleri yapmıştır. Türkiye göçmen kitlesinin barınma, eğitim, sağlık ve iş imkanlarıyla ilgilenmiştir. Böylece Bulgar Hükümetinin ortaya attığı savları çürüten göç uygulamalarıyla karşı propaganda yaptığı söylenebilir.

4.17. FİMLERDE SİNEMASAL ANLATIMI SAĞLAYAN ÖGELER

İncelenen filmler, kurmaca olmayan haber filmi özelliklerini taşımaktadır. Kamuoyunu aydınlatıcı nitelikte olmasından dolayı gerçekçilik taşımaktadır. Filmler sözel olarak bir anlatıcı ses tarafından desteklenmiştir. Kıyaslanan dönemlerin verileri ve istatistikleri yazı ve grafik gibi görsellerle desteklenmiştir. Filmlerde anlatıcı ses ve müzik kullanımı dikkat çekmektedir. Filmler anlatıcının sesinden ve onun yorumuyla aktarılmıştır. Anlatıcının hedeflediği mesaj, izleyicinin fikirlerini ve düşüncelerini yönlendirmeye açıktır. Anlatıcı DP iktidarının ideolojisini destekleyen söylemleri dile getirmiştir. Anlatıcı sesin kullanımına bakıldığında, DP’nin yapmış olduğu icraatları konu almıştır. Anlatıcı ses insanların duygu ve düşüncelerini etkilemek amacıyla propaganda unsuru olarak kullanılmıştır. Anlatıcı ses tarafından kullanılan poetik biçimdeki anlatım seyirci üzerinde güçlü etki bırakacak niteliktedir. Milli kutlamalarda ise hamasi ve epik ifadelerle izleyicinin duygularına hitap etmiştir. Anlatıcı sesin hitabında, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes için “*inkılap kahramanları*,” “*demokrasi yanlıları*,” “*iktisadi kalkınma kahramanları*” ve “*hükümetin sultanları*” gibi ifadeler kullandığı görülmektedir. Bu

ifadelerde kahramanlaştırma, yüceltme üslubunu örnekleyen kavramlar gözlemlenmiştir.

Anlatıcı sese eşlik eden müziklere bakıldığında, modernizm ve ilerleme kaydeden filmlerde, Atatürk dönemi müzik politikasını öngören batı formatında müzikler kullanılmıştır. Batı müziği kullanılarak batı kültürüne özgü değerleri ve ideolojileri halka dayatmaya çalıştıkları söylenebilir. Milli değerlere hitap eden filmlerde ise halk müziği ve milli marşlar kullanılmıştır. Türk halkının geçmişine ve kültürel birlikteliğine vurgu yaparak ortak millet bilincini oluşturmayı amaçlamıştır. Filmler müziklerin etkili bir şekilde kullanımı birlik ve beraberlik öğelerini taşımaktadır.

Demokrat Parti, Atatürk döneminden beri yürütülen dilde sadeleşme ve öz Türkçe kullanımına muhalif bir tutumu benimsemiştir. Osmanlı döneminin eski Türkçe kelimeler kullanımına siyasi ve günlük hayatta kullanıldığını hatta özellikle önem verildiği dikkat çekmektedir. Filmlerdeki dile bakıldığında, “Birinci Teşrin”, “Başvekil”, “Reiscumhur”, “Maarif” “nafia” gibi eski kelimelerin kullanıldığı görülmektedir. Eski kelimelerin film metnine taşınması, DP’nin dilde eskiyi geri getirme anlayışının uygulandığını göstermektedir.

Filmlerde kameranın kullanımına bakıldığında, Liderler, bayram gösterilerinde, toplumsal etkinliklerde ve liderlerin ziyaret ettiği şehirlerde büyük kalabalıklar tarafında tezahüratlarla karşılanmıştır. Burada Türk bayraklarıyla süslenmiş şehri, binaları ve lideri karşılamaya gelen kalabalığı ve coşkusunu göstermek için genel çekimler kullanılmıştır. Seçim zamanında Adnan Menderes’in büyük kalabalığa konuşma yaparken yüz ifadeleri ve dinleyen halkın yüzleri detaylı ve yakın çekimlerle verilmiştir. Yakın çekimlerle halkı etkileyen duygular gösterilmeye çalışılmıştır. Böylece DP mesajlarının propaganda boyutu kamera açıları ve çekim ölçekleriyle desteklenmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kişi, kurum ve kuruluşların fikirleriyle kitleleri etkileme, ikna etme ve yönlendirme biçimine propaganda denir. Yapılan çalışmada, propaganda kavramı tarihsel süreç içerisinde ele alınmıştır. Propagandanın farklı tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Amaçları, teknikleri ve kullanım alanları geniş olduğu için farklı şekillerde tanımlanmıştır. Propaganda ile ilgili tanımlardan çıkarılan ortak noktalar göz önüne alındığında, propaganda bilinçli bir kaynak tarafından belirli bir amaca ulaşmak için sözlü, yazılı, görsel ve işitsel her türlü aracı kullanarak hedef ile tek ilişki kuran düşüncelerini yayma sürecidir. Tanımların çeşitliliğine rağmen propagandanın tek bir amacı, kitleleri etkilemek ve ideolojilerini aktarmaktır. Bu nedenle propagandacının kitleye basit, açık ve ikna edici olumlu açıklamalar yaparak başarıya ulaşacağı belirtilmiştir. Propaganda çalışmaları birçok yönden kapsamlı ve sistemli bir şekilde yürütülmüştür. Bu durum propaganda faaliyetlerini geliştirmiş ve propagandayı disiplinli bir çalışma alanı haline getirmiştir. Ayrıca propaganda birçok bilim dalıyla ilişkilendirilmiştir. Siyasal ortam için propaganda vazgeçilmez bir unsurdur. Demokratik ve otoriter sistemlerde ideolojik uygulamalarında propagandayı kullanmışlardır. Dolayısıyla devletin propagandayı güç ve devamlılığı sağlamak veya halkı etkilemek için kullandığı saptanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, siyasi konularda propaganda ve kamuoyu oluşumu öne çıkan konulardan biridir. Propaganda ve karşı propaganda etkinliklerini kitle iletişim araçları üzerinden sürdürdüğü belirtilmiştir. İktidar ve muhalefetin lehlerine oluşturmak istedikleri kamuoyunun kitle iletişim araçları ile şekillendiği görülmektedir. Gazete, radyo, afiş, televizyon ve sinema aracılığıyla istenilen mesajların tüm dünyaya başarıyla ulaştığı gösterilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde propaganda kitle iletişim araçlarından sinemada bir ideoloji aracı olarak propagandacılar tarafından etkin bir şekilde kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Sinemanın kitlelerin davranışlarını etkileyebilme ve yönlendirilme gücü sinemayı propagandanın aracı haline getirmiştir. Sinemanın kitle üzerindeki etkisi diğer iletişim araçlarına kıyasla daha yüksek ve etkilidir. İzleyicinin filmde yer alan kahramanla özdeşleşmesi, beynine aktarılan çok yönlü bilgi yoğunluğuyla kişinin algı ve duygu dizisi kolayca kontrol edilir. Böylece

kişilerin algılarını istenilen yönde etkilemek amacıyla yapılan tüm faaliyetler sinema aracılığıyla gerçekleşir. Filmler devletlerin fikirlerinin aktarımı konusunda en etkin propaganda araçlarından birini oluşturmuştur. Özellikle propaganda Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda etkin şekilde kullanılmıştır. Çağdaş propagandanın temelleri siyasal liderlerin totaliter rejimleriyle atıldığı saptanmıştır. Hitler ve Lenin'in ideolojik değerlerini kitlelere yaymak için bütün propaganda yöntemlerini sinema aracılığıyla kullanmışlardır. Sinemanın propaganda aracı olarak kullanımını Soğuk Savaş yıllarında Amerikan Sineması'nın Hollywood'la Dünya Sinemasını etkilemesi takip etmiştir. Alman ve Sovyet Rusya'nın propagandası kendi ülkeleriyle sınırlıyken Amerika Hollywood'u küresel anlamda kullanmıştır. Tüm dünya insanını etkileyen Hollywood sinemasıyla Amerika, diğer ülkelere kendi kültürel öğelerini ön plana çıkararak kültürel propaganda malzemesi olarak yönlendirmiştir. Böylece devletler ve iktidarlar sinemayı sanatsal bir ifade aracı olarak görmek yerine ideolojisini topluma empoze etmek için kullanmıştır.

Türk Sinema tarihinin bir propaganda amaçlı film ile başlaması tesadüf değildir. Birinci Dünya Savaşının başlaması ile Ordu ve Orduya bağlı bir yardım kuruluşlarının yapımcılığında propaganda amaçlı aktüel filmler çekilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla cumhuriyetin ideolojilerini halka aktarmak ve ulusal bilinç oluşturma amacıyla aktüel filmler kullanılmıştır.

DP'nin iç ve dış politikada aldığı batı yönlü kararlar sinema sektörünü de etkilemiştir. Politik açıdan NATO'ya giriş sürecinde Kore'ye asker gönderme kararı, Kore savaşı ve tarihsel içerikli filmlerin çekilmesi açısından dönemin siyasi özelliklerini taşımaktadır. Sinema sektörüne uygulanan senaryo sansürleri ve denetim kuralları Türk sinemasının gelişimini olumsuz anlamda etkilemiştir. Bunun yanı sıra DP'nin ulaşım ve altyapı geliştirmeye yönelik politikaları sinemanın ülkeye yayılmasını ve erişimini kolaylaştırdığı görülmektedir.

DP seçim kampanyalarında kamuoyunun desteğini sağlamak için kitle iletişim araçlarını kullanarak propaganda yöntemlerini kullanmıştır. 14 Mayıs 1950'de iktidara geldikten sonra siyasetinin temellerini oturtabilmek için BYTGM aracılığıyla tanıtım filmleri yapmıştır. BYTGM ile çekilen haber filmleri toplumun geniş ve çeşitli kesimden yurttaşlarına ulaşmada etkili bir araç olarak iş görürken bir yandan da partinin halka tanıtılması ve ideolojisini benimsetmek için propaganda

görevi üstlenmiştir.

Dördüncü bölümde DP dönemi Kültür ve Turizm Bakanlığı arşivinde bulunan ve 26 haber filmi dönemin siyasi konjonktüründe önemli yer tutan “*demokrasi*”, “*hürriyet*”, “*milli irade*”, “*özel teşebbüs*”, “*ilerleme ve kalkınma*”, “*liberalizm*” kavramlarının birer propaganda ögesi olarak kullanıldığı sonucu elde edilmiştir. Bu kavramlar kitlenin mesajı iyi algılayabilmesi için ön plana çıkarılıp sık sık tekrarlanmıştır. Özellikle DP’nin yurt içinde kalkınmaya yönelik çalışmaları izleyiciye aktarılmıştır. Filmler konusu açısından siyasi, ekonomik, askeri temaları sunması nedeniyle siyasi, askeri, ekonomik ve sosyolojik propaganda yapılmıştır. İktidarın toplumu etkilemek için yaptığı haber filmlerin kaynağının belirli olması açısından beyaz ve açık propagandadır. Sahası bakımından incelendiğinde DP’nin seçim dönemlerinde düzenlediği miting ve gezi programları, partinin ana temalarını vurgulayan afişler, sloganlar ve diğer kitle iletişim araçlarıyla yürüttükleri her faaliyet iç propagandadır. Kore’ye asker gönderme kararı ve Bulgaristan göçmenlerine yapılan ev sahipliği ülkenin güçlü ve olumlu uluslararası imajına yönelik dış propaganda faaliyetleridir.

İncelenen haber filmlerine bakıldığında, DP’nin basını varlığını ve ideolojilerini özellikle demokrasiye ilişkin fikirlerini halka duyurmak ve partinin desteğini sürdürebilmek için kullanması iç propaganda bağlamında verilecek örneklerden biridir. “*Milli Bayramlar ve Toplumsal Bellek*” başlığında incelenen haber filmlerinde DP’nin milli bayramlar aracılığıyla milli değerleri ve milli hâkimiyeti aktardığı görülmektedir. Bu haber filmlerinde askeri geçit törenleri, askeri güç gösterilerinin yeniden canlandırılması ve anılması, savaş uçakları ile yapılan askeri güç gösterileri, Türk ordusunun ve tarihinin disiplininin veya azminin övülmesi ve “*Demokrat Parti Dönemi Milli Bir Dava Olarak Kore Savaşı*” başlığında yer alan haber filmlerinde Kore Savaşı’na girme kararı hem Türk halkına hem de dünya kamuoyuna başarısı sunması açısından askeri propaganda örneği sayılabilir. Hitap edilen kitle değişse de propagandacı mesaja bağlı kalmalı ve propagandasını dikte etmelidir. Örneğin, “*Demokrasi Söylemi Kapsamında Seçim Filmlerindeki Propagandalar*” adlı başlıkta yer alan haber filmlerine bakıldığında, DP 1950 yılında seçim kampanyası için vaatlerde bulunmuştur. Köylüler için okul, su, yol, elektrik ve sağlık hizmetleri; çiftçiler için zirai kalkınma ve kooperatifleşme, memur ve işçiler için konut, hastane, sigorta, sendika, grev hakkı; azınlıklar için eşit

muamele, kentte yaşayanlar için imar faaliyetlerine yönelik kalkınmalar gibi konularla DP toplumun farklı kesimleriyle ilişkiler kurarak propaganda mesajları oluşturmuştur. DP ana mesajına sadık kalmış ve ideolojilerini çeşitli biçimlerde sürekli tekrar ederek kitlelere ulaştırmıştır. “*Mitinglerde ve Yurt Ziyaretlerinde Milli İrade ve Demokrasi Söylemi*” başlığında yer alan haber filmlerine bakıldığında, DP liderlerinin törenlerde, miting alanlarında büyük kalabalık içerisinde dövizlerle ve “Yaşa Var Ol” nidalarıyla karşılanması DP mitingleri birlik ve bulaştırma kuralının uygulandığı bir alan olarak kullanılmıştır. “*Demokrat Parti’nin Milli Eğitim Politikası ve Üniversiteler*” ve “*Demokrat Parti ve Hava Harp Okulunun Açılışı*” başlıklarında yer alan haber filmlerine bakıldığında, DP’nin ana mesajını korunarak eğitim alanındaki aksaklıkların giderilmesine yer verilmesi ve sıklıkla tekrar edilmesi propagandanın aşılama ve düzenleme kuralına uygunluk göstermiştir. “*Tarihin ve Geçmişin İnşası*” başlığında yer alan haber filmlerine bakıldığında, Diplomatik yeni düzenin tarihe bakışı etkilediğini görmek mümkündür. Toplumun geçmişiyle ilgili anıların zihinsel ve duygusal anlamda bağlılığını içeren öğelere yer vermesi birlik ve beraberlik kuralına uygunluk göstermiştir. “*Demokrat Parti’nin Sanayileşme Anlayışı*”, “*Demokrat Parti Ulaşım Politikası*”, “*Su İşleri*”, “*Demokrat Parti ve Tarım Politikaları*”, “*Demokrat Parti Dönemi Sağlık ve Sosyal Güvenlik*”, “*Demokrat Parti Dönemi Elektrik ve Barajlar*”, “*Demokrat Parti ve Petrol Politikaları*” başlıklarında yer alan haber filmlerine bakıldığında, DP’nin çalışmalarına yer verilmiştir. Çalışmaların birlik ve beraberlik ile çözüleceği vurgusu sık sık yapılarak propagandanın birlik ve beraberlik ve düzenlenme kuralına uygunluk göstermiştir.

Sonuç olarak filmlerde yer alan propaganda unsurları incelendiğinde; filmlerde DP’nin siyasal, sosyal ve ekonomik çalışmaları üzerine mesajlar taşıdığı gözlemlenmiştir. Propagandayla haber filmlerde kendini göstermekte ve DP’nin hedef kitleye iletmek istediği mesajlar filmler yoluyla ulaştırmıştır. DP ideolojisini yaymak için sinemayı sistematik olarak kullandığı gözlemlenmiştir. Demokrat Parti iktidarı boyunca haber filmlerini propaganda amacı ile kullanmıştır.

KAYNAKÇA

- Abisel, N. (2003). *Türk sineması üzerine yazılar*. Phoenix Yayınevi.
- Agayev, R. (2011). *Sovyet dönemi Azerbaycan sineması ve propaganda* (Tez No. 287679) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Akandere, O. (1998). *Milli Şef Dönemi: Çok partili hayata geçişte rol oynayan iç ve dış tesisler (1938-1945)*. İz Yayınları.
- Akarcılı, S. (2003). *İkinci Dünya Savaşında iletişim ve propaganda*. İmaj Yayınları.
- Akgün, Ö. U. (2013). *Türk Sineması'nda propaganda ve bir örnek film: çizme* (Tez No.140780) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Alaaddin, A. (2006). *Kuramda ve uygulamada halkla ilişkiler*. Pozitif Yayınevi.
- Albayrak, M. (2004). *Türk siyasi tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Phoenix Yayınları.
- Albig, W. (1956). *Modern public opinion*. McGraw-Hill Book Company.
- Altay, S. ve Uğur, U. (2018). *Sinemanın propaganda aracı olarak kullanılması: ben Küba filmi. İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi*, 4(8), 13-32. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/656970>
- Altuğ, Y. (1966). *Balkanlardan anayurda yapılan göçlerin mahiyeti. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 32(2-4), 846-857. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9099/113728>
- Armanoğlu, F. (1991). *20. yüzyıl siyasi tarihi (1914-1980)*. İş Bankası Yayınları.
- Arslantaş, Y. (2014). *Paleolitik ve mezolitik (epi-paleolitik) çağ'da barınma. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 319-343. https://www.researchgate.net/publication/293011455_PALEOLITIK_VE_MEZOLITIK_EPI-PALEOLITIK_CAG%27DA_BARINMA

- As, E. (2006). *Cumhuriyet dönemi ulaşım politikaları (1923-1960)* (Tez No.177589) [Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Atayakul, F. A. (2007). *Türkiye’de Demokrat Parti döneminde genel seçimler (1950-1954-1957)* (Tez No.219722) [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Avcı, S. (1996). Türk şeker sanayiinin kuruluş ve gelişmesinde devletin etkisi. *Coğrafya*, 0(4), 292-302.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iucografya/issue/25053/264500>
- Ayhan, A. (2007). *Propaganda nedir? propaganda ve halkla ilişkiler ekseninde A.B.D. dış politikası*. Liberatürk Yayınevi.
- Atabek, N. (2003). Propaganda ve toplumsal kontrol. *Selçuk İletişim*, 2(4), 4-12.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19006/200999>
- Aziz, A. (2007). *Siyasal iletişim*. Nobel Yayınları.
- Başgil, A. F. (2006), *27 mayıs ihtilali ve sebepleri*. Kubbealtı Neşriyat Yayınları.
- Bayar, C. (1966). *Ben de yazdım Millî Mücadeleye giriş* (1. Bs., Cilt 3). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Baydur, M. (2004). *Sinema yazıları*. İletişim Yayınları.
- BCA, 490. 01.444.1833/1.
- Betton, G. (1986). *Sinema tarihi*. (Ş.Tekeli, Çev.). İletişim Yayınları.
- Bektaş, A. (2002). *Siyasal propaganda tarihsel evrimi ve demokratik toplumlardaki uygulamaları*. Bağlam Yayıncılık.
- Bektaş, A. (2000). *Kamuoyu, iletişim ve demokrasi*. Bağlam Yayınları.
- Biryıldız, E. (2000). *Sinemada akımlar*. Beta Yayınları.
- Bolat, B. S. (2007). *Milli Bayram olgusu ve Türkiye’de yapılan Cumhuriyet Bayram kutlamaları* (Tez no.207367) Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü YÖK Tez Merkezi.
- Bordwell, D. ve Thompson, K. (2010). *Film sanatı* (E. Yılmaz ve E. S. Onat, Çev.). Metis Yayınları.

- Bozkurt, B. (2011). Türkiye’de ‘Milli Şef’ dönemi CHP politikalarının eğitim sistemine etkileri üzerine bir değerlendirme. *Belgi*, (2), 183- 204. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belgi/issue/35038/388707>
- Brown, J. A. C. (1992). *Siyasal propaganda*. (Y.Yazar, Çev.). Ağaç Yayıncılık.
- Brown, J. A. C. (2000). *Beyin yıkama*. (B. Tanç, Çev.). Boğaziçi Yayınları.
- Bulduklu, Y. (2015). *İmaj yönetimi yaklaşımlar taktikler stratejiler*. Konya: Literatürk Acedemia.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Örnekleme yöntemleri* [Power Point sunusu]. <http://cv.ankara.edu.tr/duzenleme/kisisel/dosyalar/21082015162828.pdf>
- Chomsky, N. ve Herman, E. S. (1999). *Medya halkla nasıl evet dedirtir: kitle iletişim araçlarının ekonomi politiği*. (B. Akyoldaş Çev.). Minevra Yayınlar.
- Clark, T. (2017). *Sanat ve propaganda: kitle kültürü çapında politik imge*. (E. Hoşsucu, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Clews, C. J. (1972). *Nasıl aldatıyorlar*. (N. Durusoy, Çev.). Kardeş Matbaası.
- Connerton, P. (1992). *Toplumlar nasıl anımsar?*. (A. Şenel, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Çakıcı, O. F. (2014). *Seçmen tercihinin belirlenmesinde lider faktörü: Doğu Karadeniz örneği* (Tez No. 388063) [Doktora tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü] YÖK Tez Merkezi.
- Çakı, C. Gazi., M, A. Çakı., ve G, Almaz. F,. (2019). *Goebbels liderliğinde Nazi Almanyası’nda propaganda sineması, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 19(4), 149-164. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbd/issue/51525/668634>
- Çalık, Ü. (2012). Demokrat Parti dönemi iktisat politikalarına yeni bir yaklaşım. *Liberal Düşünce*, (65), 187-196. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/liberal/issue/48165/609446>
- Çetin, B. N. (2014). Propaganda olgusu ve propagandanın Amerikanlaşması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 24(2), 239-265. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/firatsbed/issue/17004/177677>

Çetinkaya, Y. D. (2011). Kitle siyaseti ve siyasi afişler: Bolşevikler örneği. *Kebikeç İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları*, (32), 103-123. https://kebikecdergi.files.wordpress.com/2012/07/07_dogancetinkaya_kitlesiyasetive-siyasiafislerbolseviklerornegi_dizgi.pdf

Daver, B. (1993). *Siyaset bilimine giriş*. Siyasal Kitapevi.

Demirel, T. (2016). *Türkiye'nin uzun on yılı Demokrat Parti iktidarı ve 27 mayıs darbesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Demirer, A. M. (2018, 19 Mart). Atatürk'ten Menderes'e şeker fabrikaları. *Anayurt*. <https://anayurtgazetesi.com/makale/10481556/m-arif-demirer/ataturkten-menderese-seker-fabrikalari>

Demirkol, C. T. (2020). *Dünya savaşlarının etkisi ile propaganda faaliyetlerinin sistemli hale getirilme süreci ve bu süreçte propaganda uygulamaları: Nazi Almanyası örneği* (Tez No. 653098) [Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Demokrat parti ve tüzük programı, (1949). Doğu Matbaası.

Dikilitaş, O. (2007). *Demokrat Parti'nin hükümetlerinin sosyo ekonomik alandaki icraatları (1950-1960)* (Tez No.217463) [Doktora tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Duman, M. (2018). SSCB tehlikesi karşısında, CHP hükümetlerinin karşı propaganda aracı olarak sansür faaliyetleri (1945-1950). *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 3(1), 99-118. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/415777>

Domenach, J. M. (1969). *Politika ve Propaganda* (T. Yücel, Çev.). Varlık Yayınları.

Eisenstein, S. (1993). *Sinema sanatı*. (N. Şarman, Çev.). Payel Yayınları.

Erdoğan, N. ve Kaya, D. (2002). Institutional intervention in the distribution and exhibition of hollywood films in Turkey. *Historical Journal of film, Radio and Television*, 22(1), 47-59. <http://dx.doi.org/10.1080/01439680220120282>

Erdoğan, S. (1992). Türkiye'de sanayileşmenin tarihi gelişimi. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 5(5), 375-382. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/duhfd/issue/25213/266459>

- Ergenel, Ç. E. (1993). *Siyasal afişler (1946-1993)* (Tez No. 32307) [Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Erkan, H. (1998). *Bilgi toplumu ve ekonomik gelişme*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Eroğlu, C. (2003). *Demokrat Parti'nin tarihi ve ideolojisi*. Yordam Yayınevi.
- Erman, S. (2016). *Bir propaganda aracı olarak tarihi diziler: 'Diriliş Ertuğrul' ve 'Filinta' Örneği*. (Tez No. 437221) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Evcin, E. (2016). İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de turizm ve propaganda. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları*, 16(33), 373-453. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cttad/issue/37013/424506>
- Evcin, E. (2017). Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü döneminde turistik tanıtım ve propaganda faaliyetleri. *Atatürk Araştırma Merkezi*, 32(94), 95-160. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aamd/issue/44026/542353>
- Ferro, Marc. (2017). *Sinema ve tarih*. (H. Demir, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Geray, C. (2019). *Türkiye'den ve Türkiye'ye göçler 1923-1960*. Kalan Yayınları.
- Goloğlu, M. (2013). *Demokrasiye geçiş*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Göksu, O. (2018). Darbe süreçlerinde kitle iletişim araçlarının rolü: 15 Temmuz darbe girişiminde medyanın ve iletişim teknolojilerinin kullanılması. E. Eyüboğlu ve S. Baskın (Ed.), *Cemil Meriç 10. uluslararası sosyal bilimler ve spor kongresi tam metin kitabı* (s.1-7). Saybilder Yayıncılık. https://drive.google.com/file/d/1xtVXTCZq4l6kt0Ubjbf-6Lc1ClmT9tJ_/view
- Göksu, O. (2019). Medyatik bir siyasal söylem örneği: balkon konuşmalarının içerik ve söylem analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar*, 12(62). 1289- 1303. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3138>
- Gönülşen, B. (2017). *Örtük propaganda aracı olarak egemen sinema: İrlanda örneği* (Tez No.486407) [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

- Gözaydın, İ. (2002). Bir tarih yaratma aracı olarak sinema. *Tarih ve Toplum*, 38 (227), 15-20.
https://www.academia.edu/28719114/BİR_ULUS_OLUŞTURMAK_Ulusal_Kimlik_ve_Tarih_Yaratma_Aracı_Olarak_Sinema
- Güçhan, G. (1999). *Tür sineması, görüntü ve ideoloji*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gülizar, J. (1983). Türkiye radyoları. M. Belge, S. Gürsel, M. Tunçay ve B. Özukan (Ed.). *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi*, (10. Cilt, ss. 2738-2747). İletişim Yayınları.
- Güngör, A. C. (2019). Geçmişten günümüze Türkiye’de devlet-sinema ilişkisine bakış. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 9(3). 344-357
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/743343>
- Gürkan, N. (1998). *Türkiye’de demokrasiye geçişte basın (1945-1950)*. İletişim Yayınları.
- Hamitoğulları, B. (1968). Türkiye de turizm ve iktisadi kalkınma. *Ankara Üniversitesi SBF*, 23(3), 80-131. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001018
- Healy, T. T. (1998). *Halkla ilişkiler ve propaganda: karşılaştırmalı değerler*. (N. Nirven, ve A. Ünver Çev.). IPRA- Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği Altın Kitap. Rota Yayın Yapım Tanıtım.
- İnan, A. (1991). *Düşünceleriyle Atatürk*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İşler, K. İ. E. (2007). *Demokrat Parti’nin halkla ilişkiler stratejileri üzerine tarihsel bir inceleme* (Tez No.217447) [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Jowett, S. G. ve O’Donnell, V. (2012). *Propaganda and persuasion*. Fifty Edition. Sage Publication.
- Kamil, İ. (1989). *Bulgaristan’daki Türklerin statüsü*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Kalender, A. (2003). Seçmenin karar sürecinde iletişim araçları ve yöntemlerinin önemi üzerine bir araştırma. *Selçuk İletişim*, 2(4), 30-41.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19006/201002>

- Karaca, M., ve Çakı, C. (2018). *İletişim ve propaganda*. Eğitim Yayınevi.
- Kardaş, A. (2019). 'Bir karış şimendifer' Elazığ-Muş demiryolu'nun yapım süreci. *Academic Journal Of History And İdea*, 6(4), 2360-2382. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd/issue/51056/670991>
- Karpat, K. H. (2010). *Türk demokrasi tarihi*. Timaş Yayınları.
- Kaplan, Y. (1991). *Enformasyon devrimi efsanesi*. Rey Yayıncılık.
- Karabulut, B. (2016). *Uluslararası ilişkiler kavramlar-teoriler-kuramlar*. Barış Kitapevi.
- Karadağ, N. (1988). Halkevleri ve halkodaları tiyatro kolları çalışmaları 1932- 1951. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri*, 5(12). 1063-1082. <https://erdem.gov.tr/tam-metin-pdf/848/tur>
- Kasapoğlu, A. (2016). Türkiye'de sağlık hizmetlerinin dönüşümü. *Sosyoloji Araştırmaları*, 19(2), 131-174. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/228165>
- Kayabalı, İ. ve Arslanoğlu, C. (1983). *Propagandanın sosyo-psikolojik temelleri*. Ogun Kardeşler Yayınevi.
- Kayapınar, R. (2015). Propaganda ve inanç: De vita duodecim caesarum. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 34(57), 65-88. https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000598
- Kazancı, M. (2002). Althusser, ideoloji ve ideolojiyle ilgili son söz. *Communication Journal*, (24).
- Kellner, D. ve Ryan, M. (1997). *Politik kamera: Çağdaş Hollywood sinemasının ideolojisi ve politikası*. (E. Özsayar, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Kellner, D. (2013). *Sinemanın savaşları Bush-Cheney döneminde Hollywood sineması ve siyaset*. (G. Koca, Çev.). Metis Yayınları.
- Koçak, M. (1989). *Propaganda ve halkla ilişkiler*. Taç Yayıncılık.
- Laswell, H. (1927). *Propaganda technique in world war*. Peter Smith.
- Limoncuoğlu, A. (2018). Türkiye'de üçüncü yolun başı; Millet Partisi (1948). *Akademik Hassasiyetler*, 5(10). 145-155. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/41937/487305>

- Lüleci, Y. (2008). *Türk sineması ve din*. Es Yayınları.
- Lüleci, Y. (2020). Demokrat Parti döneminde (1950-1960) iktidar ve sinema ilişkileri. *Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, (14), 28-46. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/euifydhed/issue/58510/808784>
- Madendağ, G. (2018). *Demokrat Parti döneminde Adana'da gündelik hayat* (Tez No. 506842) [Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Malhan, M. ve Dewani, P. P. (2020). Propaganda as communication strategy: historic and contemporary perspective. *Academy Of Marketing Studies Journal*, 24(4), 1-15. <https://www.abacademies.org/articles/Propaganda-as-communication-strategy-historic-and-contemporary-perspective-1528-2678-24-4-315.pdf>
- Mutlu, M. (2003). *Vietnam'dan Körfez'e savaşlarda kamuoyu oluşturma*. Okumuş Adam Yayıncılık.
- Naci, F. (1984). *100 soruda Atatürk'ün temel görüşleri*. Gerçek Yayınevi.
- Nal, S. (2005). Demokrat Parti'nin 1950-1954 dönemi din siyaseti. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60(3), 137-171. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001425
- Neziroğlu. İ. ve Yılmaz. T. (2013). *Hükümetler, programları ve genel kurul görüşmeleri* (Cilt 2). TBMM Basımevi.
- Okay, V. (1957). *Modern propaganda*. Türkiye Ticaret Postası Matbaası.
- Onaran, A. Ş. (1984). *Kamuoyu el kitabı*. Filiz Kitabevi.
- Onaran, A. Ş. (1994). *Türk sineması*. Kitle Yayınları.
- Oskay, Ü. (2000). *Kitle iletişim teorilerine giriş*. Der Yayınevi.
- Özbudun, S. (1997). *Ayinden törene/siyasal iktidarın kurulma ve kurumsallaşma sürecinde törenlerin işlevi*. Anahtar Kitaplar.
- Önbayrak, N. (2008). Sanatta gerçeklik içerisinde İtalyan yeni gerçekliği. *Marmara İletişim*, 13(13), 187-203. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruid/issue/446/3525>
- Özdağ, Ü. (2015). *Algı yönetimi*. Kripto Basım Yayın Dağıtım.

- Özdemir, N. (2006). *Cumhuriyet dönemi karayolu politikası (1923-1960)* (Tez No. 191265) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Özer, S. (2012). *Demokrat Parti'nin köylü politikalar*. Berikan Yayınevi.
- Özön, N. (1968). *Türk sineması kronolojisi (1895-1966)*. Bilgi Yayınevi.
- Özön, N. (2008). *Sinema sanatına giriş*. Agora Kitaplığı.
- Özön, N. (1972). *100 soruda sinema sanatı*. Gerçek Yayınevi.
- Özsoy, O. (1998). *Propaganda ve kamuoyu oluşturma*. Alfa Yayınları.
- Özsoy, O. (2002). *Türkiye'de seçmen davranışları ve etkin propaganda*. Alfa Yayınları.
- Öztürk, K. (1968). *Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri ve programları*. Ak Yayınları.
- Öztürk, S. (2013). Türk sinema tarihinin altpolitikaşı. *Selçuk İletişim*, 1(8), 251-262. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19026/200542>
- Özuyar, A. (2008). *Sinemanın Osmanlı serüveni*. Deki Yayınları.
- Özüçetin, Y. (2002). Demokrasiye geçiş, demokrat Parti'nin kuruluşu. *Türkler*, (16), 765-773. https://www.academia.edu/31070520/Demokrasiye_Geçiş_Demokrat_Partinin_Kuruluşu
- Özyılmaz, Ö. (2020). Türkiye'de sinemanın öncü girişimleri: İpekçiler. *Türkiye Araştırmaları Literatür*, 18(36), 699-712. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/talid/issue/58073/792260>
- Pearson, R. (2003). Sinemanın ilk dönemi. G. Nowell-Smith (Ed.), *Dünya sinema tarihi*. (A. Fethi. Çev). (ss. 30-41). Kabalcı Yayınevi.
- Pehlivanoğlu, M. (2020). *Siyasal iletişim modeli olarak propaganda: Stalin Hitler* (Tez No. 616114) [Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkez.

Pierre, S. (2004). The French newsreels of the first world war. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 24(4), 501-515.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0143968042000293847?journalCode=chjf20>

Polatoğlu, G. M. (2021). Demokrat Parti dönemi demiryolu politikası. (1950-1960). *Mavi Atlas*, 9(1), 215-231.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumusmaviatlas/issue/61946/865096>

Postman, N. (1994). *Televizyon: Öldüren eğlence*. (O. Akınhay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Pratkanis, A. ve Aronson, E. (2008). *Propaganda çağı: İknanın gündelik kullanımı ve suistimali*. (N. Haliloğlu, Çev.). Paradigma Yayıncılık.

Propaganda Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim 11 Kasım, 2022, <https://sozluk.gov.tr>

Pudovkin, V. İ. (1995). *Sinemanın temel ilkeleri*. (N. Özön. Çev.). Bilgi Yayınevi.

Qualter, T. H. (1980). Propaganda teorisi ve propagandanın gelişimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35.

Rizvanoğlu, K. (2001). *Propaganda afişlerinin tarihsel gelişimi* (Tez No. 101827) [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Romarheim, A. G. (2005). *Definitions of strategic political communication*. Norwegian Institute of International Affairs.

Sander, O. (1969). *Balkan gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Short history of film making. (2019). Erişim 12 Eylül, 2022, <https://www.laternamagica.co/wp-content/uploads/2019/04/Short-History-of-Film-Making.pdf>

Sim, Ş. (1996). *Türkiye’de sinema filmleri ve sansür* (Tez No. 64821) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Şavkılı, C. (2018). Demokrat Parti iktidarının son yılında Başbakan Adnan Menderes'in Adana, Mersin, Maraş ve Hatay ziyaretleri. *Türk Tarih Araştırmaları*, 119(235), 205-232. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tda/issue/59374/852075>

Şener, E. (1970). *Kurtuluş Savaşı ve sinemamız*. Ahmet Sarı Matbaası.

Şimşek, A. (1999). *Mesleki ve teknik eğitimde yeniden yapılanma*. Lebib Yalkın Yayınları.

TBMM. (1952). *DP tüzük ve programı*. Güneş Matbaacılık.

TBMM Tutanak Dergisi (Kasım, 1950). *Söylevler. Dönem 9, Toplantı 1, C.2*. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c010/tbmm09010001.pdf>

TBMM Tutanak Dergisi. (1951, Kasım). *Söylevler. Dönem 9, Toplantı 1, C.1*. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c002/tbmm09002001.pdf>

TBMM Tutanak Dergisi (1953, Şubat-a). *İstihsal. Dönem 9, Toplantı 3, C.20*. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c020/tbmm09020044.pdf>

TBMM Tutanak Dergisi. (1953, Şubat-b). *Görüşülen İşler. Dönem 9, Toplantı 3, C.20*. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c020/tbmm09020046.pdf>

TBMM Tutanak Dergisi, (1954, Mayıs). *İstanbul Mebusu Adnan Menderes'in Kurduğu Hükümetin Programı. Dönem 9, Toplantı 2, C.10*. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c001/tbmm10001003.pdf>

TBMM Tutanak Dergisi. (1956, Kasım). *Reiscumhurun Nutku. Dönem 10, Toplantı 3, C.14*. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c014/tbmm10014001.pdf>

TBMM Tutanak Dergisi. (1960, Şubat-a). *Mensucat Sanayii. Dönem 11, Toplantı 3, C.12.*

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c012/tbmm11012041.pdf>

TBMM Tutanak Dergisi. (1960, Şubat-b). *Netice. Dönem 11, Toplantı 49, C.12-2.*
<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c012/tbmm11012049.pdf>

Tan, A. (2002). *İlke ve uygulamalarıyla politik pazarlama*. Papatya Yayınları.

Tarhan, N. (2003). *Psikolojik savaş*. Timaş Yayınları.

Taylor, P. M. (2003). *Munitions of the mind: A history of propaganda from the ancient world to the present day*. Manchester University Press.

Tekeli, İ. (2010). *Sanayi toplumu için sanayi yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekiner, A. (2010). *Atatürk heykelleri: Kült, estetik, siyaset*. İletişim Yayınları.

Temizgüney, F. (2019). Demokrat Parti dönemi 23 Nisan Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramı kutlamaları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 23(1), 145-172.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/672448>

Toker, M. (1957). Olgunluk ve çocukluk. *Akis*, 4(11), 117, 5-34.

Topçu, D. T. (2009). Sam Amca'nın tozları 1960'lar ve 2000'lerde Türk sineması'nda Marshall Planı ve Demokrat Parti'nin sunumu. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları*, (27), 307-329. <https://docplayer.biz.tr/53888225-Sam-amca-nin-tozlari.html>

Tsivian, Y. (2003). *Devrim öncesi Rusya*. G. Nowell-Smith (Ed), Dünya Sinema Tarihi, (A. Fethi. Çev.). Kabalcı Yayınevi.

Tuna, I. (2011). Uşak'ta Vatan Cephesi (12 Ekim 1958- 27 Mayıs 1960). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 35(100), 621-646.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/aamd/issue/50203/642480>

Tuna, T. (2003). *Adnan Menderes'in günlüğü*. Şule Yayınları.

Tunç, B. (2016). *Demokrat Parti döneminde Kocaeli (1950-1960)* (Tez No.448338) [Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Türkiye'nin en uzun köprüsü açılıyor. (1956, 10 Kasım) *Milliyet Gazetesi*.
<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1956/11/10>

Türkkahraman, M. (2004). Günümüzün büyüğü imaj ve gerçek hayat. *Sosyoloji Konferansları*, (30), 1-14. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9507/118826>

Uğur, H. (2014). *Siyasal iletişimde afişlerin kullanımı: 1950 ve 1960 dönemlerinde DP ve CHP'nin seçim afişlerinin analizi* (Tez No.370571) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Uzuner, B. (2019). *1950-1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler ve Kırklareli vilayetine etkileri* (Tez No.554031) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü] YÖK Tez Merkezi.

Valantin, J. M. (2006). *Hollywood, Pentagon ve Washington/ küresel stratejinin üç aktörü*. (Ö. F. Turan, Çev.). Bab-ı Ali Yayıncılık.

Veray. L. (2010). 1914-1918, The first media war of the twentieth century: The example of French newsreels.. *Film History*, 22(4), 408-425.
https://www.researchgate.net/publication/305004607_1914-1918_the_first_media_war_of_the_twentieth_century_The_example_of_French_newsreels

Volkoff, Vladimir. (1985). *Set-up: a novel of disinformation, arborhause*. USA.

Wikipedia Yeter söz milletindir!. Erişim 3 Ağustos, 2022,
https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeter!_Söz_Milletindir!

Yakışır, G. (2019). Dini gruplar, medya ve propaganda: Türkiye'deki dört dini grup üzerine göstergebilimsel bir çözümleme. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 28(2), 337-369. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluifd/issue/51146/541565>

Yakışır, G. (2019). *İletişim ve propaganda teknikleri açısından dini gruplar*. (Tez No. 548658) [Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Yalçın, O. (2015). Türk Hava Kuvvetleri tarihinde hava okulu ve harp okuluna geçiş süreci. *Gazi Akademik Bakış Açısı*, 9(17), 229-260.
<https://doi.org/10.19060/gab.39825>

Yaman, Ö. M. (2007). *Bir iktidar aracı olarak propaganda*. (Tez No. 217311) [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü] YÖK Tez Merkezi.

Yıldırım, S. (2012). 1950 seçimleri ve propaganda. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, (6), 141. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuydta/issue/950/10711>

Yıldız, M. (2021). Cumhuriyetin ilk yıllarında milli eğitim politikalarında bir propaganda aracı olarak sinemanın kullanılması: 1925 Şakir Seden raporu. *Journal of Academic Value Studies*, 7(1), 41- 51. DOI: 10.13934/1999.393

Yılmaz, K.Y. (2007). *Propaganda aracı olarak sinema: 1990 sonrası Amerikan filmlerinde propagandanın kullanımı üzerine bir çalışma* (Tez No. 217341) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Yurtoğlu. N. (2014). *Demokrat Parti dönemi tarım politikaları ve siyasi, sosyal, ekonomik hayata tesirleri* (Tez No.375247) [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Yurtoğlu. N. (2018). Cumhuriyet Türkiye'sinde elektrik enerjisi üretimi ve enerji politikaları (1923-1960). *Atatürk Araştırma Merkezi*, 34(98), 227-280. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aamd/issue/40613/488932>